

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

НАУКОВІ ЗАПИСКИ студентів та аспірантів

Серія
«Міжнародні відносини»

ВИПУСК 6

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2021

УДК 327(082)

ББК 66.4(0)

Н 34

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету міжнародних відносин
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 9 від 21 квітня 2021 р.)*

Редакційна колегія:

Діана Васильєва, студентка НаУОА (*відповідальний секретар*),
Дар'я Фоменюк, студентка НаУОА,
Вікторія Ткачова, студентка НаУОА.

Рецензенти:

Сидорук Т. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин НаУОА;

Близняк О. А., кандидат політичних наук, викладач кафедри міжнародних відносин НаУОА.

Н 34

Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини» / ред. кол. : Д. Васильєва, Д. Фоменюк, В. Ткачова. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. Вип. 6. 348 с.

DOI 10.25264/21.04.2021/2

Збірник присвячений актуальним питанням сучасних міжнародних відносин, зовнішньої політики держав світу, національної та міжнародної безпеки. У ньому представлено наукові праці студентів та аспірантів Національного університету «Острозька академія» та інших ЗВО України.

УДК 327(082)

ББК 66.4(0)

© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2021

ЗМІСТ**Білокобильська Б. Ю.**

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОСІЙСЬКО-КИТАЙСЬКИХ
ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ6

Білоус І. І.

ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ БАЛТІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО
КОНФЛІКТУ.....17

Богданюк В. О.

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ФАКТОРУ
НА ФОРМУВАННЯ ВЕКТОРІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КОРОЛІВСТВА САУДІВСЬКА АРАВІЯ29

Боднаренко Х. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СИНГАПУРСЬКО-КИТАЙСЬКИХ
ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ39

Буров Н. В.

РОЛЬ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ
В ПРОМОЦІЇ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В СВІТІ48

Васильєва Д. Р.

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: ВИКЛИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ64

Вітченко І. М.

ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ В КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКОГО ПРОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО
ВИБОРУ76

Гуменна К. М.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В АФРИЦІ83

Дацюк А. Я.

ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО БІЛОРУСІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ94

Дудка Д. О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ
ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ104

Дудко В. В.

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ США ТА УКРАЇНИ (2014-2021 РР.):
ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІРИ110

Єгерт А. Е.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ
У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ121

Заверуха Т. В. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ	131
Кацура В. С. УКРАЇНСЬКО-БЕЛЬГІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ...	141
Кирилова А. Ю. РОЛЬ ФРАНЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Е. МАКРОНА	148
Кіщенко Р. С. СПІЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЄС	156
Клим О. І. БРИТАНСЬКИЙ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ В УМОВАХ BREXIT	169
Кукалець О. Є. «М'ЯКА СИЛА» КИТАЮ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	178
Микитюк Т. С. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ «КИТАЙСЬКА МРІЯ»	187
Мішура А. Р. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	194
Натяжко С. Г. КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ США В РЕГІОНІ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ ТА Д. ТРАМПА	200
Палько В. Ю. БОРОТЬБА ЗА СВІТОВЕ ЛІДЕРСТВО МІЖ США ТА КНР У ПОСТЬПОЛЯРНІЙ ПЕРІОД	210
Півень О. В. АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	220
Сабінський П. П. ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ США ТА КИТАЮ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА	230
Сасюк Д. Л. РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, УРОКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	238

Семенчук Д. О. БРАЗИЛЬСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ (2015 – 2020 РР.)	247
Слоньовська С. В. НОРМАНДСЬКИЙ ФОРМАТ ІЗ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	255
Степанюк А. О. ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І АРАБСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЄГИПЕТ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	265
Стригуль А. С. БОРОТЬБА ЄС З ПАНДЕМІЄЮ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ ЗА ГОЛОВУВАННЯ ФРН У РАДІ ЄС	281
Телятник В. В. ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ	290
Терещенко О. К. БЕЗПЕКОВИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	298
Ткачова В. В. РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ, РЕЛІГІЙНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	310
Фоменюк Д. В. ІРАНСЬКА ПРОБЛЕМА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА	318
Шелест Т. П. ПАНДЕМІЯ COVID-19 У ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ	325
Якимчук М. М. ПАРТІЙНИЙ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ У НІМЕЧЧИНІ: ВИКЛИКИ ПЕРЕД ВИБОРАМИ 2021 Р.	333
Ясинецький К. В. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ВІД NAFTA ДО USMCA	340

УДК 327.470:510

Білокобильська Б. Ю.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОСІЙСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У роботі представлено комплексний аналіз відносин між Росією і КНР, а також виявлено проблеми в їх взаєминах і можливі шляхи їх нормалізації. Також у статті розглядаються економічні відносини, територіальні суперечки та спільне військове співробітництво держав. Досліджується, чи є російсько-китайські відносини взаємовигідними, та здійснюється спроба подання власного прогнозу відносин двох держав на найближчі роки.

Ключові слова: Росія, Китай, російсько-китайські відносини, торговельно-економічне співробітництво, військова співпраця.

Bilokobylska B. Y. **PROBLEMS AND PROSPECTS OF RUSSIAN-CHINESE RELATIONS AT THE PRESENT STAGE**

The article presents a comprehensive analysis of relation between Russia and China, as well as identifying problems in their relations and the reasons for the normalization of relations; considered economic relations, territorial disputes and joint military cooperation. It explores whether Russian-Chinese relations are mutually beneficial and attempts to present its own forecast of relations between the two countries in the coming years.

Key words: Russia, China, Russian-Chinese relations, trade and economic cooperation, military cooperation.

Відносини між Китаєм та Росією відіграють важливу роль як в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, так і у світі в цілому. У Цент-

ральній Азії останнім часом активно розвиваються інтеграційні процеси, ініційовані цими країнами. Також не варто забувати, що напередодні державного візиту до Москви у 2013 р. китайського лідера Сі Цзіньпіна президент Росії Володимир Путін зазначив, що між двома країнами формуються «особливі відносини», які у червні 2019 р. перейшли до «всебічного стратегічного партнерства», що передбачає «координацію в нову епоху» та обіцяє більш тісну координацію з питань глобальної безпеки і взаємну підтримку. Беззаперечно, що основним фактором зближення держав є їхнє суперництво із США, однак тісній співпраці РФ та КНР в багатьох галузях сприяє також наявність спільних кордонів. З іншого боку, поширеною думкою є твердження про те, що держави є партнерами на глобальному рівні, проте на регіональному рівні є швидше суперниками, незважаючи на спільну участь у низці регіональних ініціатив. У зв'язку з цим перед дослідниками з новою силою постає актуальне завдання вивчати проблеми та перспективи російсько-китайського співробітництва на сучасному етапі.

У науковій літературі проблеми та перспективи російсько-китайських відносин на сучасному етапі стали об'єктом дослідження А. В. Суходолова, Д. В. Сулова, які зосередили свою увагу на дослідженні питання економічного співробітництва РФ та Китаю; вектори розвитку та перспективи співробітництва двох держав досліджували О. Є. Гришин, І. А. Артем'єв, А. В. Болятко, А. М. Токманцева; міжрегіональне співробітництво держав було темою досліджень таких вчених, як В. Л. Ларин та Є. С. Туманов. Незважаючи на те, що окремі проблеми російсько-китайських відносин уже ставали предметом наукових розвідок, зважаючи на активність зовнішньої політики обох держав та появу нових викликів у двосторонніх взаєминах, вивчення проблем та перспектив співробітництва Росії та Китаю потребує детальнішої уваги.

Метою статті є аналіз проблем та перспектив російсько-китайських відносин на сучасному етапі.

Відповідно до актуальності теми роботи та мети дослідження можна виокремити наступні завдання: комплексно проаналізувати проблемні аспекти у відносинах Росії та КНР; розглянути особливості співробітництва держав у ключових сферах; охарактеризувати перспективи двосторонньої взаємодії.

Підвалини російсько-китайських відносин були закладені 5 березня 1992 р. із підписанням Угоди про торговельно-економічні відносини між КНР та Росією. У період із 1992 по 1999 рр. між країнами було укладено близько 100 різних документів, що деталізують

економічні відносини Росії та КНР [14]. Серед важливих документів варто також виокремити Російсько-китайську спільну декларацію про багатополярний світ і формування нового міжнародного порядку (1997 р.), в якій йшлося про те, що сторони в дусі партнерських відносин будуть докладати зусиль для сприяння розвитку багатополярного світу і встановленню нового міжнародного порядку. Важливим є пункт про те, що сторони розглядають СНД як важливий чинник стабільності і розвитку в Євразії, який може служити моделлю досягнення регіонального миру, безпеки і стабільності після закінчення «холодної війни» [4]. Фактично декларація підтверджувала спільне бачення держав укладу міжнародного життя, що свідчило про спільні позиції і сприяло налагодженню подальших контактів.

Крім того, 16 липня 2001 р. в Москві було підписано Російсько-китайський договір про добросусідство, дружбу і співпрацю. Договором передбачено розвиток співробітництва в торговельно-економічній, військово-технічній, науково-технічній, енергетичній, транспортній та інших сферах. Хоча в тексті договору підкреслюється, що він не спрямований проти третіх країн, спостерігачі відзначали, що Росія і Китай побоювалися посилення впливу США і нібито їхнього прагнення принизити значення ООН. Росія з Китаєм також негативно оцінювали спроби НАТО привласнити собі функції Ради Безпеки ООН, втручання у справи суверенних держав під гуманітарними приводами, підтримку сепаратизму, розширення НАТО, намір США вийти з Договору по ПРО від 1972 року [9]. Незважаючи на досить розлогу нормативно-правову базу співробітництва та декларований стратегічний характер відносин, серед аналітиків досить часто лунають сумніви щодо того, чи російсько-китайське співробітництво дійсно вигідне і перспективне або принаймні може стати таким для Росії.

На початку другого тисячоліття Росія і Китай досягли активних економічних взаємин. Так, із 2000 по 2009 рр. сукупний обсяг двосторонньої торгівлі Росії і Китаю збільшився в 7 разів і досягнув 55,9 млрд дол. США. Криза 2009 р. трохи знизила товарообіг між державами, проте в 2010 р. він знову виріс, а до 2014 р. склав 95,3 млрд дол. США [13, 137].

До кінця 2020 р. КНР стала найбільшим торговим партнером Росії. Незважаючи на поступове зростання товарообігу Росії і КНР, для РФ зберігається негативне сальдо торгового балансу, хоча в 2020 р. воно скоротилось більш ніж на 9% в порівнянні з 2019 р. Не можна не звернути увагу на структуру товарообігу Москви і Пекіна. У 2020 р. у структурі експорту Росії в Китай основна частка поставок

припала на мінеральні продукти (67,8%), деревину та целюлозно-паперові вироби (10,71%), машини, обладнання і транспортні засоби (6,86%), продовольчі товари та сільгоспсировину (4,56%), продукцію хімічної промисловості (4,35%), метали (1,65%) [2]. Значний показник негативного торговельного сальдо свідчить про те, що Росія ще не готова виступити в ролі рівноправного партнера Китаю. Відтак, поширеною є думка експертів про те, що Росія є свого роду просто сировинним придатком Китаю, адже постачаючи йому свою сировину, від нього вона отримує товари з високою доданою вартістю. Також дивлячись на високі відсотки товарів, що експортуються до Китаю, цілком зрозумілим є те, що Росія від продажу отримує чималі кошти і різке зникнення цієї торгівлі може призвести до значних економічних проблем. Відтак заперечувати залежність Росії від економіки Китаю та його капіталовкладень наразі не доводиться.

У грудні 2020 р. Росія була лідером з постачання нафти в Китай. Експорт російської нафти в КНР в грудні досяг 7,04 млн тонн, або 1,658 млн б/с – на 40% вище ніж роком раніше. За підсумками всього 2020 р. постачання російської нафти в Китай зросло до 71,49 млн тонн або 1,43 млн б/с, що майже на 20% більше ніж в 2019 р. Нафта потрібна Китаю для скорочення обсягу видобутку на Дацінських родовищах з метою збереження запасів для майбутнього покоління, також для підтримки та збереження навколишнього середовища і стимуляції економіки регіону до диверсифікації [10]. Саме це є основною причиною для купівлі нафти у Росії та інших країн. Китай потребує постачання багатьох інших видів природних ресурсів, які РФ має в своєму розпорядженні в надлишку, а Росії потрібні китайські капіталовкладення і товари.

У 2020 р. з КНР до Росії поставлялась така продукція, як: машини, обладнання та транспортні засоби (58,9%), текстиль та взуття (11,13%), продукція хімічної промисловості (8,97%), метали та вироби із них (7,09%), продовольчі товари та сільгоспсировина (3,68%), деревина та целюлозно-паперові вироби (0,86%). Найбільший приріст імпорту з КНР до Росії склала група «електричні машини і устаткування та їх частини». Як показує офіційна економічна статистика, в 2020 р. товарообіг Росії і Китаю перевищив 100 млрд дол. США, зберігаючи високі темпи зростання [2]. Ця статистика лише підтверджує залежність Росії від Китаю. Для виходу з такого не зовсім вигідного становища РФ однозначно потрібно зосередити свої зусилля та бюджетні кошти й інвестиційні можливості на розвитку власних машинобудівної, хімічної, наукомістких галузей.

Варто підкреслити, що сьогодні Росію та Китай пов'язують не тільки тісні економічні, а й зовнішньополітичні відносини. Співпрацю Москви і Пекіна укріпили санкції, накладені на Росію Заходом. У нинішній політичній ситуації Росії необхідні зразкові відносини з Китаєм, який є другою економікою світу, а також привілейованим членом таких провідних міжнародних організацій, як Рада Безпеки ООН, «Велика двадцятка», СОТ, МВФ і Світовий Банк. На цей момент Китай – найважливіший стратегічний партнер Російської Федерації.

Росія і Китай мають спільні позиції, схожі міжнародні статуси на світовій арені, і їх взаємодія призвела до стратегічної співпраці на глобальному, регіональному, багатосторонньому та двосторонньому рівнях. На думку російського фахівця Є. І. Сафронової, багатополарність передбачає однакову значимість нових центрів світового впливу в обличчі окремих країн, груп держав чи регіонів [12, 45]. Власне тому РФ і КНР зацікавлені в поліпшенні і підтримці стратегічної рівноваги в Євразії в цілому. Їх стратегічне співробітництво в різних сферах полягає в запобіганні криз і військових конфліктів.

КНР є надійним партнером, якому Росія довіряє, в той же час, вона не довіряє діям США і їх політиці. Наприклад, РФ вважає, що США діють, як фактор дестабілізації ситуації в Центральній Азії і на пострадянському просторі. Обидві країни виступають проти розширення демократії США, вони критикують американську внутрішню політику і політичні інститути. Серед російських політиків поширеною є думка про те, що Китай повинен стати основним партнером Росії, найдовгостроковішим союзником, а співробітництво двох країн у рамках ШОС набагато важливіше російських відносин із НАТО [6, 169]. У той же час, для КНР Росія важлива через підтримку в ООН, адже вони як постійні члени РБ ООН явно не збираються втрачати такої вигідної позиції, що допомагає вирішувати низку важливих для двох країн питань, як в економіці, так і в політиці.

У червні 2019 р. Росія і Китай перейшли до «всєбічного стратегічного партнерства», що передбачає «координацію в нову епоху» та обіцяє більш тісну координацію з питань глобальної безпеки і взаємну підтримку. В зв'язку з цією подією Повітряні сили КНР і Повітряно-космічні сили Росії вперше об'єднали свої зусилля для повітряного патрулювання в АТР [19]. Окрім того, співпраця між двома військовими відомствами включає в себе використання досвіду один одного у сфері безпеки та оборони, а також використання КНР російських технологій для створення системи попередження про ракетний напад.

Важливим питанням у двосторонніх взаєминах є питання кордонів. 14 жовтня 2004 р. в ході свого візиту до Пекіна В. В. Путін підписав договір на додаток до угоди про російсько-китайський державний кордон. Цей договір визначає проходження кордону на двох ділянках (в районі острова Великий у верхів'ях річки Аргунь (Читинська область) і в районі островів Тарабаров і Великий Уссурійський при злитті річок Амур і Уссурі поблизу Хабаровська) [8, 48]. Відповідні дії призвели до істотного поліпшення відносин Росії з Китаєм і усунення загроз, пов'язаних із територіальними суперечками у майбутньому. Багато політичних діячів та істориків вважають, що підписання цього договору є найважливішим кроком до покращення відносин Російської Федерації та КНР. Поступка Москви полягала в тому, що вона передала Китаю більшу частину спірних островів, однак передані йому території заболочені та малопридатні для господарської діяльності [11]. Тобто Китай задля отримання спірних територій погодився не на зовсім вигідну їх складову.

Не можна не згадати про те, що територіально Росія і Китай розвиваються на дуже схожих курсах. Якщо в Росії економічний потенціал і населення в основному зосереджені в західній частині країни, то у випадку Китаю – в східній частині країни. Росії потрібно освоювати, заселяти і економічно розвивати Далекий Схід, також як Китаю варто розвивати Далекий Захід.

У Китаї після 25 років реформ південне і східне узбережжя дуже сильно розбагатіли, в той час як інші регіони все ще досить сильно відстають від них в економічному та соціальному розвитку. Територія Західного та Центрального Китаю, де в більшій мірі зосереджені корисні копалини і енергетичні ресурси країни, є третьою територією за якістю розвитку і третьою за кількістю населення. На цей момент китайський план прискореного розвитку Далекого Заходу отримав підтримку з Росії [15].

Серед політологів склалася думка, що Далекому Сходу може загрожувати «китаїзація». У той момент, коли політологи і соціологи міркують про міграцію китайського населення, все ж важливо розуміти, наскільки серйозними є наміри китайців емігрувати в Росію. Якщо подивитися на ситуацію з іншого боку, то китайська присутність на Далекому Сході вигідна для економічного та соціального розвитку цього регіону. На думку російського політолога та політика В. Рижкова: «Стале і прогресуюче старіння населення та його механічний відтік формують умови за яких величезні сибірсько-далекосхідні простори можуть не опустіти тільки за рахунок зовнішньої міграції, яка до того ж одна тільки здатна поліпшити

статеву-вікову структуру населення. Оскільки така міграція реально можлива і вже почалась з країн АТР, передусім із Китаю, її треба оцінювати, як суспільно значущу і сприяти їй на державному рівні» [8, 64].

Найважливішим каналом легітимної і цивілізованої імміграції є залучення з Китаю робочої сили, саме такий вид імміграції є найважливішим з погляду перспектив і завдань інтеграції Росії в економіку АТР, поступового виходу Сибіру і Далекого Сходу на перші ролі в системі пріоритетів існування російської держави [8, 66]. Спільна розробка природно-ресурсного потенціалу регіонів Сибіру і Далекого Сходу може надати Росії і Китаю реальні можливості для поліпшення політичних відносин і стратегічного партнерства.

Ще одним важливим напрямком співробітництва держав є взаємодія у військовій сфері, що почалась у 1990-х рр., коли Пекін почав закуповувати великі партії зброї за кордоном. За оцінками експертів Китаю, як й Індія, є одним із найбільших імпортерів російського озброєння. Також варто зазначити, що військово-технічне співробітництво РФ і КНР є одним із важливих напрямків російсько-китайських стратегічних зв'язків. У 2005 р. поставки російської зброї в КНР досягли найвищого рівня (65,4%), але з 2006 р. частка Китаю в загальному балансі російського військового експорту поступово знижувалась і в 2013 р. оцінювалась приблизно в 1,3 млрд дол. США. Це пов'язано з тим, що в останні роки істотно зросли можливості китайського ВПК, який поряд із власними розробками успішно копіює багато зразків озброєнь різних країн світу [10]. Найбільш масштабні поставки російської зброї і військової техніки в КНР реалізуються в сфері авіаційної, військово-морської техніки і засобів ППО. За даними SIPRI (Стокгольмський інститут дослідження проблем миру), впродовж 2014-2018 рр. Росія займала перше місце за обсягом експорту озброєнь до Китаю із часткою 70% [19]. У річному звіті за 2019 р. російський ДК «Ростех» розкрив інформацію про те, що його дочірня компанія «Вертольоти Росії» уклала контракти із замовниками КНР на поставку 121 гелікоптера, причому більшість із них поставлено з українськими двигунами [3]. Тобто Росія розглядає Китай, як хороший ринок збуту для своєї зброї, що є однією із статей формування бюджету.

Росія і Китай проводять спільні військові навчання вже більше десяти років – в тому числі спільні навчання під егідою ШОС із 2005 р. і спільні військово-морські навчання з 2012 р., але «Восток-2018» був першим випадком, коли Китай приєднався до російських військових навчань всередині країни. Хоча контингент

Народно-визвольної армії Китаю був невеликим, його присутність свідчила про зростаючий потенціал співпраці в галузі оборони між двома країнами. Російські і китайські сили провели спільні вогневі операції і перевірили сумісність своїх сил. Головною метою російських військових у цих навчаннях було поліпшення їх командно-контрольного потенціалу. Навчання показали деякі проблеми в цій галузі [5, 98].

Хоча обидві країни продовжують підкреслювати, що у них немає наміру створювати військовий альянс, деякі російські аналітики припускають, що «Восток-2018», можливо, був частково спробою заздалегідь опрацювати технічні деталі альянсу, залишаючи при цьому можливість такої домовленості в майбутньому [16]. Навіть якщо це не відповідає формальному військовому союзу, розширення військового співробітництва Росії і Китаю може мати серйозні наслідки для глобальної політики.

«Восток-2018» – це одна з віх, що відображає зміцнення відносин між Росією і Китаєм, особливо після початку санкцій із боку провідних країн світу. Після початку російської гібридної війни на території України, Росія і Китай посилюють свою дипломатичну координацію з низки питань, включаючи Північну Корею і кіберпростір та уклали важливі угоди в сфері озброєнь і енергетики [5, 100]. Зниження динаміки в американо-китайських відносинах із початку президентства Дональда Трампа, а також торговельні війни із США дали Китаю додаткові підстави для зміцнення співпраці з РФ.

Рівень оборонного співробітництва Росії і Китаю неухильно зростає. Із 2016 р. держави провели спільні військово-морські навчання в Південно-Китайському морі, а також в Середземному (2015 р.) і Балтійському (2017 р.) морях. В останні роки Росія вперше погодилась продавати свої найсучасніші системи озброєнь Китаю, передусім систему ППО С-400 і винищувачі Су-35. США нещодавно наклали санкції на китайську оборонну компанію за закупівлю російської зброї, посилюючи напруженість у відносинах обох країн із США [5, 103]. Це лише посилює можливості російсько-китайського зближення на фоні конфлікту із США.

Незважаючи на зближення на політичному рівні, існують деякі розбіжності і невирішені проблеми. Окрім уже згаданої незбалансованості економічних відносин, можна, наприклад, також згадати, що Китай незадоволений російською тактикою в сфері енергетики. Зокрема, Пекін нарікає на надто високі ціни за електроенергію. Китай є другою в світі країною по енергоспоживанню. Росія пропонує Китаю купувати електроенергію за надто високою ціною,

що може перешкоджати розвитку співпраці двох країн у цій сфері [5, 98]. З іншого боку, Росія є найбільшим постачальником нафти до КНР, а також розпочато постачання газу газопроводом «Сила Сибіру».

На сьогодні відносини між Росією і Китаєм та їх стратегічна взаємодія досягли високого рівня. Політичні взаємини між двома державами розвиваються дуже стрімко. Проведення спільних військових навчань також свідчить про досить тісну взаємодію. Хоча обидві країни не збираються формувати військовий союз, але їх зростаюче співробітництво в галузі оборони, ймовірно, матиме значний вплив на глобальну політику в найближчі роки. Головна ж перспектива економічного співробітництва між Росією і Китаєм пов'язана із з'єднанням російських корисних копалин і китайських трудових ресурсів. Стратегічне партнерство Росії і Китаю має довгостроковий характер, що підкреслює перспективність російсько-китайських відносин і серйозність намірів лідерів двох країн, відображених у двосторонніх і багатосторонніх договорах і угодах. Однак, водночас новий час диктує свої умови, змушуючи держави думати насамперед про національну безпеку, суверенітет своїх кордонів і власні інтереси. Коли йдеться про подальші перспективи взаємин, то, з одного боку, формулювання російсько-китайських відносин дозволяє впевнено стверджувати, що стратегічне партнерство між Росією і Китаєм буде зміцнюватися, а взаємозалежність країн буде продовжувати рости, що в кінцевому підсумку призведе до того, що вага двостороннього альянсу на міжнародній арені зросте в силу значущості цих відносин у регіональному і глобальному масштабі. Однак, з іншого боку, з часом Китай може не відчувати потреби у російських ресурсах і це може призвести до низки серйозних протиріч. Не варто також забувати, що більшість концепцій американських вчених зводяться до запобігання зближення Китаю і Росії, тому Заходу буде вкрай важливо створити умови, що перешкоджатимуть сценарію максимального зближення держав. Між тим, перспективи більш тісного економічного співробітництва (у тому числі переведення розрахунків у національних валютах, будівництво спільних об'єктів, створення зон вільної торгівлі), а, отже, і більш тісної політичної взаємодії, в силу схожості поглядів лідерів двох країн на шляху розвитку світової спільноти, виглядають більш ніж переконливо. Перспективним напрямком для подальших досліджень лишається вивчення динаміки військово-політичної та торговельно-економічної взаємодії держав, враховуючи стрімкі зміни у геополітичній розстановці сил у світі.

Джерела та література

1. Договір про добросусідство, дружбу і співпрацю між Російською Федерацією і Китайською Народною Республікою. URL: <http://ua.pr.ua/1/204651.html> (дата звернення: 09.02.2021).

2. Офіційний сайт Міністерства промисловості і торгівлі Російської Федерації (Минпромторг России). URL: <https://minpromtorg.gov.ru/> (дата звернення: 06.02.2021).

3. Російські гелікоптери для Китаю оснащуються українськими двигунами. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2020/10/motorsich-rf.html> (дата звернення: 06.02.2021).

4. Російсько-китайська спільна декларація про багатополарний світ і формування нового міжнародного порядку. URL: <http://ua.pr.ua/1/222634.html> (дата звернення 09.02.2021).

5. Артемьев И. А. Отношения России и Китая на современном этапе. Перспективы развития экономических отношений и многостороннего сотрудничества. Архонт. 2019. № 3(12). С. 94–106.

6. Боляtko A. В. Взаимодействие РФ с Китаем и другими партнерами по Шанхайской организации сотрудничества. Москва: Учреждение Российской академии наук ВУЗ Далекого Востока, 2008. 180 с.

7. Гришин О. Е., Пронина О. С. Российско-китайские отношения: некоторые векторы и перспективы развития. Проблемы постсоветского пространства. 2016. №3 (9). С.72–77.

8. Ларин В. Межрегиональное взаимодействие РФ и Китая в начале XXI века: навык, трудности, возможности. Трудности Далекого Востока. 2014. № 2. С. 40–53.

9. Российско-китайский договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Российскокитайский_договор_о_добрососедстве,_дружбе_и_сотрудничестве (дата звернення: 09.02.2021).

10. Россия и КНР – стратегия взаимодействия – Геополитическая стратегия Российской Федерации (Ч. III). URL: http://www.worldpolit.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=141&Item55 (дата звернення: 06.02.2021).

11. Россия отдала Китаю острова. URL: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/439413/> (дата звернення: 04.02.2021).

12. Сафронова Е. И. К вопросу о многополярности структуры международных отношений. Китай в XXI веке: шансы, вызовы и перспективы. Москва, 2000. С. 21–25.

13. Суслов Д. В. Российско-Китайские экономические отношения: проблемы и перспективы. Учение записки. Хабаровск: ИЭИ ДО РАН. 2018. № 9. С. 133–150.

14. Суходолов А. В., Ван Нана. Пути совершенствования экономического сотрудничества России и Китая. URL: <http://cyberleninka.ru/>

article/n/puti-sovershenstvovaniya-ekonomicheskogosotrudnichestva-kitaya-i-rossii (дата звернення: 04.02.2021).

15. Тимофеев О. А. Российско-Китайские отношения на современном этапе и перспективы их развития. URL: <http://www.amursu.ru/attachments/article/11560/10.pdf> (дата звернення: 05.02.2021).

16. Токманцева А. М. Российско-китайские отношения на современном этапе. URL: <http://journals.urfu.ru/index.php/Izvestia3/article/view/450> (дата звернення: 03.02.2021).

17. Туманов Е. С., Равнянский А. К., Антонова А. И. Проблемы интеграции Дальнего Востока России со странами Азиатско-Тихоокеанского региона. Дискуссия. 2016. № 2. С. 61–70.

18. Chase M. S., Medeiros E. S., Roy J. S., Rumer E. B., Sutter R., Weitz R. Russia-China relations Assessing Common Ground and Strategic Fault Lines. URL: https://carnegieendowment.org/files/SR66_Russia-ChinaRelations_July2017.pdf (дата звернення: 08.02.2021).

19. Lukin A. The Russia-China entente and its future. URL: <https://link.springer.com/article/10.1057/s41311-020-00251-7> (дата звернення: 08.02.2021).

20. Unnikrishnan N., Purushotnaman U. Trends in Russia-China Relations Implications for India. URL: https://www.orfonline.org/wpcontent/uploads/2015/07/ORF_Monograph_Nandan_Unnikrishnan.pdf (дата звернення: 08.02.2021).

УДК 327:339.9(477)(4 ЄС)

Білоус І. І.,

студент 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Сидорук Т. В.,

доктор політичних наук, професор

ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ БАЛТІЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

У статті розглянуто розвиток відносин між країнами Балтії та Україною і їх позицію щодо конфлікту між Російською Федерацією та Україною. Наведено особливості політики кожної із балтійських держав. Проаналізовано перспективи подальшого розвитку стосунків між Україною та Естонією, Латвією, Литвою.

Ключові слова: Україна, Російська Федерація, держави Балтії, Естонія, Латвія, Литва, російсько-український конфлікт.

Bilous I. I.

BALTIC STATES ATTITUDE REGARDING THE RUSSO-UKRAINIAN CONFLICT

In article, considered the developing of relations between the Baltic States and Ukraine, their position regarding the conflict between the Russian Federation and the Ukraine. Mentioned features of the each one Baltic States policy. The perspectives of the further relations development between the Ukraine and Estonia, Latvia, Lithuania.

Key words: Ukraine, Russian Federation, Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, russo-ukrainian conflict.

Актуальність проблеми полягає в тому, що конфлікт на Сході України і анексія Кримського півострова й досі залишаються невирішеними викликами для українського суспільства й держави, а загроза з боку Російської Федерації і досі залишається на порядку денному в зовнішній політиці, як України, так і держав Балтії.

Вивченням цього питання займалися В. Нападиста, Т. Сидорук, які досліджували тенденції, загрози, позицію держав Балтійського

регіону щодо конфлікту між Україною та Російською Федерацією. Проблема не є достатньо вивченою у зв'язку з орієнтацією більшості дослідників на інші напрями зовнішньополітичної діяльності України, які пов'язані з більш вагомими міжнародними акторами, як-от США, ЄС, Великобританія, Франція, Німеччина.

Мета статті – дослідження концептуальних основ і напрямів зовнішньополітичної діяльності країн Балтії в умовах російсько-українського конфлікту щодо учасників цього конфлікту.

Завдання статті – визначити особливості позицій Естонії, Латвії та Литви щодо російсько-українського конфлікту.

Зовнішня політика Європейського Союзу ніколи не характеризувалася як така, що може реалізуватися швидко й консенсусно, а скоріше – навпаки, через свою складну бюрократичну ієрархію, що значно затримує прийняття якого-небудь прийняттого рішення. Втім, одностайність лишається головним інструментом в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики, що в рамках російсько-українського конфлікту для України створює додаткові перешкоди через здатність окремих держав-членів ЄС, які не приховують своєї прихильності до Російської Федерації, заблокувати або значно ускладнити прийняття якогось задовільного для нас рішення. Ця проблема спостерігалася з самого початку збройного конфлікту на сході України і анексії Криму в 2014 році. На додачу до нових викликів для Європи, пов'язаних з наслідками пандемії коронавірусу в різних сферах суспільного життя, суперечливими позиціями держав-членів ЄС щодо «Північного потоку – 2» і болісним виходом Великобританії з цієї організації, це ставить ще під більший сумнів формування політики щодо нашої країни та взагалі пріоритетність нашого напрямку, як такого.

Хоча, щодо цієї проблеми позиція держав Балтійського регіону виглядає більш конструктивною і прийнятною для нас. Адже ще за часів «Революції Гідності» ці держави висловлювали свою підтримку народу України. Зокрема, під час прийняття «диктаторських законів» (16 січня 2014 року) [5] Верховною Радою та застосування сили проти мирних демонстрантів, сейм Литви [32] вимагав у Європейського парламенту застосувати проти України і окремих осіб санкції через таку жорстокість.

Естонська реакція на події в Україні була заявлена ще задовго до початку агресії з боку Росії, а саме під час одних з «найгарячіших» подій «Євромайдану», коли протягом 18-20 лютого 2014 року відбувалися криваві зіткнення між протестуючими і силовими групами. Саме тоді колишній президент Естонської Республіки – Томас

Гендрік Ільвес видав заяву [44] про те, що це насильство повинно припинитися, уряду та опозиції потрібно почати політичний діалог, а естонська сторона готова запровадити санкції проти винуватців за таку безкарність.

У березні 2014 року Рада Федерації РФ підтримала звернення президента Володимира Путіна про застосування сили проти України [29]. На екстреній зустрічі 6 березня в Брюсселі глав держав і урядів Європейського Союзу саме прем'єр-міністр Естонії Андрус Ансип наголосив на тому, що: «Декларацій недостатньо», а також: «Росія повинна розуміти, що наслідки її дій є» [36]. Це підтверджує той факт, що Естонія була однією з перших країн, яка розуміла всю напруженість і наслідки, котрі могли бути з нашою державою, як свого часу у випадку з Грузією. Ключовим було й наголошення на тому, що потрібно полегшити візові умови для України, а перспективи вступу нашої держави до ЄС, разом із договором про асоціацію та вільну торгівлю – повинні бути вирішені швидко.

В той самий час президент Томас Ільвес обговорював кризу разом з президентом США Бараком Обамою і віце-президентом Джоозефом Байденом, наголошуючи на необхідності діяти рішуче і колективно представникам США і Європи. Естонія підтримувала всі заяви, рішення і резолюції, що стосувалися підтримки України і засудження агресивних дій з боку Росії, в рамках ООН, ОБСЄ, Ради Європи, ЮНЕСКО і ОЕСР [42, 16].

Дії, якими керувалася естонська сторона, проводилися перш за все в рамках власної безпеки і Балтійського регіону, в цілому. Кримська окупація нагадала для самих естонців події, які свого часу відбувалися більше 70 років тому, коли Радянський Союз позбавив їхню країну незалежності протягом Другої світової війни [42, 17]. Також варто зазначити, що Генеральний Секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що в листопаді 2014 року було приблизно 400 перехоплень, що на 50% більше ніж в 2013 році, російських військових рейсів біля країн-учасниць НАТО, які також поєднувалися з частими військовими відпрацюваннями і польотами стратегічних бомбардувальників [38]. А в вересні 2014 року було викрадення/затримання офіцера служби безпеки Естонії – Естона Кохвера Росією [8], і затримка різного роду рибних суден під литовськими прапорами, що проводили свою діяльність недалеко від Мурманська [41]. Інші країни також відчували на собі тиск з боку Росії [42, 17].

На позицію країни в Європейському Парламенті в травні 2014 року і в кампанії до парламентських виборів у березні 2015 року вплинула зміна керівництва і розподілу влади в правлячій коаліції з

подальшою змінною уряду [17]. Вирішальним фактором, що вплинув на реакцію Естонії, є переконання в політиці, яку підтримували громадяни і урядовці країн Балтії, що включає підтримку демократії, ринкової економіки і верховенства права [42, 18].

У свій час Латвійська Республіка пережила доволі важкі часи після від'єднання від Радянського Союзу і, врешті-решт, проголошення власної незалежності, а також зіткнення з різними політичними та економічними викликами, з якими молода балтійська країна мала справу на початку своєї історії в 90-х роках ХХ сторіччя, і зі схожими проблемами свого часу зіткнулася Україна. На момент проведення Саміту Східного Партнерства у Вільнюсі в листопаді 2013 року спікер Сейму Латвії – Солвіта Аболтіня заявила, що Україна може розраховувати на підтримку Латвії при укладанні Угоди про асоціацію з ЄС і це дозволить двом державам «продовжувати розвивати благополуччя та співпрацю наших країн як вільних та незалежних», – заявила спікер [37, 25]. Під час свого першого головування в Раді Європейського Союзу ця балтійська країна отримала можливість бути основоположником і редактором політики ЄС щодо кризи в Україні та агресивних дій РФ. На додачу, з численною в країні українською діаспорою, що дає можливість говорити про культурні зв'язки між нашими державами, і також можна вважати як чинник, що сформував політику і ставлення Латвійської Республіки. Незважаючи на засудження окупації Кримського півострова, закликів до більшої присутності і активності НАТО в регіоні Балтії, запровадження санкцій проти Російської Федерації та боротьби проти пропаганди останньої, Латвія не повністю обмежила свої зв'язки з нею. Більше того, вона зберегла економічні і дипломатичні зв'язки з Росією у випадку деескалації ситуації в Україні, або ж в разі досягнення достатніх домовленостей, що могло б стати фактором пропагування швидкого зняття санкцій. Це було особливо вагомим чинником, адже в березні 2015 відбувся їх перегляд. А, при наявності частини політичних і бізнесових кіл, які підтримують жорстку риторику і санкції проти Російської Федерації, та іншої зі збереженням різного роду зв'язків з нею, створює певну проблематичність. Вона викликана тим, що близько 30% населення країни використовує російську мову як основну, а 13% мають статус негромадян, тобто не мають права голосувати, що й створює певну амбівалентність у визначенні зовнішньої політики [37, 26].

Ця проблема проявилася й під час голосування на виборах до парламентських виборів в Латвії у 2018 році. Бо ця етнічна російськомовна частина населення країни, скоріше всього, майже вся

проголосувала за партію «Згода», забезпечивши 20% голосів, що на фоні інших політичних сил виглядало абсолютною перемогою [16]. Ця політична партія характеризується як головна проросійська, яка формально підтримує членство країни і в Євросоюзі, і в НАТО, але виступає при цьому за більш тісне економічне співробітництво з Росією.

Свого часу, лідер цієї партії – Ніл Ушаков, який також протягом тривалого часу був мером міста Риги, хоч і засуджував анексію Криму, але не був явним прихильником запровадження санкцій проти Росії. В той час, як у вересні 2014 року проводився саміт країн-учасниць НАТО в Уельсі, де відбувалися дебати щодо їхньої реакції на події в Україні, що були спричинені діями РФ, Ніл Ушаков перебував у Москві і зустрічався з колишнім прем'єр-міністром – Дмитром Медведєвим, де вони налагоджували зв'язки між його містом і Росією [37, 27].

Але варто зауважити, що Латвійська Республіка була і є союзником для України і підтримує нас на багатьох різних міжнародних зібраннях. Зокрема, міністр закордонних справ Латвії – Едгар Рінкевич на зустрічі із генеральним секретарем ООН в 2014 році підняв тему переслідувань кримськотатарського населення [39]. Вони підтримали запровадження санкцій і боротьбу супроти російської пропаганди, заборонивши ряд каналів [20] як в Литві [24, 25, 22, 12] та Естонії [6, 2]. Це було спричинено явною антиукраїнською налаштованістю і ненавистю [21]. На додачу у перспективі розглядався варіант запровадження власного російськомовного телебачення, як в Естонії [31], чи запуск сайту для перевірки новин на фейк [3].

Прихильність литовської сторони до України ні для кого не є секретом, хоча б зважаючи на те, що якщо звернутися до підручників з історії, то можна виявити факт, що нас поєднують доволі міцні культурні зв'язки, які з початком незалежності наших держав набули нового імпульсу та можливостей. Це явно можна простежити в позиції цієї країни на початку російсько-українського конфлікту, де колишній міністр закордонних справ Литви Вігаудас Ушацькас заявив: «Росія стає найсерйознішим викликом для Європи в плані безпеки» [28]. Цю позицію поділяли не тільки окремі політики цієї країни, а також Парламент Литви, котрий засудив військову агресію Росії в Україні і окупацію Криму, а також підкреслив: Литва «твердо підтримує суверенітет, незалежність, територіальну цілісність України і політичну солідарність», «підтримує конкретні санкції щодо РФ і висловлюється за якнайшвидше підписання договору про асоційоване членство між ЄС та Україною» [35], що було доволі

критичним для нас. Цю риторику також просувала і їхній колишній президент Даля Грібаускайте, яка особливо наголошувала, що нашій державі потрібна допомога ЄС. «Не можна зраджувати Україну заради економічної вигоди. Якщо ми її віддамо, ми зрадімо самі себе», – сказала вона [34].

Але ця співпраця двох країн не обмежувалася. Зіштовхнувшись з наслідками російської агресії, Україна розпочала співпрацю насамперед у військовій сфері, яка зачепила й нашого спільного союзника – Польщу, що призвело до підписання угоди в вересні 2014 року про створення Литовсько-Польсько-Української бригади з метою довгострокової співпраці в сфері безпеки, що було дуже критичним для нас, особливо на початку військового конфлікту, адже також передбачається можливість для українських військових батальйонів проходити курсову підготовку і обмін досвідом між країнами-підписантами [4, 9]. Варто відзначити, що ця співпраця не залишилася якоюсь фікцією, адже в жовтні 2020 року відзначалася 5-та річниця з дня створення цієї бригади [1], а на основі цієї співпраці, яка заявила про себе як ефективну і продуктивну, було створено нову трьохсторонню платформу у липні 2020 року – «Люблінський трикутник» [33]. Це платформа, діяльність якої поширюється на політичне, економічне, культурне й соціальне співробітництва. Воно також було активізоване у сфері безпеки [30] задля підтримки намагань України інтегруватись в ЄС.

Важливим для нашої країни було також те, що в 2020 році на виборах до Сейму Литви абсолютну більшість здобула проукраїнськи налаштована політична сила [23]. У поєднанні зі змінною міністра закордонних справ Литви це поставило Україну у фокус уваги політиків. Адже, на протязі 8 років, з 2012 по 2020 рік, цю посаду очолював провідний лобіст України в ЄС – Лінас Лінкявічус. Він був борцем за сильніші реакції з боку ЄС та НАТО і більшу рішучість на східному фланзі навіть за умов, коли інші країни хотіли переключити увагу на південний фланг ЄС. Його також характеризували, як критика Європейського Союзу за те, що він «робить замало і запізно», але з його риторику, ця організація запровадила свого часу санкції проти Росії у 2014 році [15]. Деякі західні і не тільки політики знову почали припускати про можливість нового «перезавантаження» відносин з РФ, але риторика нового міністра ЗС Литви Габріелюса Ладсбергиса говорить сама за себе: «сьогодні немає потреби планувати яку-небудь зміну політики щодо Російської Федерації» і «є великою наївністю закликати до перезавантаження відносин з Москвою», що для нас є позитивним знаком того,

що один з наших найголовніших союзників буде й надалі проводити солідарну з нашою країною політику [19].

Знаковим і помітним для нашого сусіда можна вважати також те, що для України Литва залишається дуже важливим союзником, адже Вільнюс наполегливо тримає у фокусі питання, що стоять на порядку денному і є в інтересах нашої держави, тому не дарма в новітній Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 року в окремій графі стоїть пункт про розвиток стратегічного партнерства з Литовською Республікою, адже про інші держави Балтії лише згадка про партнерські відносини [26].

Незважаючи на повну солідарність країн Балтії щодо підтримки України в умовах російсько-українського конфлікту, вона не повністю відображена в її методах, адже з усіх трьох країн лише Литва рішуче й активно наголошує на необхідності надання для нашої держави не тільки гуманітарної, економічної та експертної допомоги, а також військової. Починаючи з листопада 2014 року Литовська Республіка надає безкоштовно Україні летальну зброю, включаючи автомати, міномети, рушниці, а також боєприпаси до них, які на самому початку цього конфлікту для нашої держави були в дефіциті через те, що єдиний завод з виробництва боєприпасів знаходився в окупованому зараз Луганську [14]. Також варто наголосити на повідомленнях уряду Литви: «що вона надаватиме «озброєння» Україні в якості допомоги, а не з метою продажу» і своїм прикладом, як і раніше, так і зараз намагається переконати країни Європи та Заходу надати подібну підтримку. Це також може бути однією з причин, чому США і Канада схвалили в грудні 2018 року рішення про постачання зброї до України [13].

Хоча в лютому 2015 року колишній президент Естонії – Тоомас Хендрік Ільвес робив заяву: «Ситуація в Україні дуже серйозна, і я сподіваюся, що це зрозуміє більша кількість людей. Якщо ми не допоможемо Україні, то Росія переможе в цій війні» [18], тобто зазначав про можливість надання зброї для України. Але в заяві у квітні того ж року [43], прем'єр-міністри Латвії та Естонії, Лаймдота Страуяума та Тааві Рийвас, заявляли, що готові підтримувати Україну наданням гуманітарної і експертної допомоги, однак питання постачання зброї поки не розглядатиметься. «Рига найбільше уваги приділятиме гуманітарній допомозі та структурним реформам в Україні. Постачання ж зброї поки виключене», – сказала Страуяума [11]. Не виключено, що, зокрема, в тій самій Латвії не піднімається питання про зброю через певну економічну та інфраструктурну залежність від Російської Федерації, адже Латвійська Республіка

залишається залежною від поставок природного газу, також варто зазначити, що російська корпорація державного значення – «Газпром» у своїх володіннях має частку акцій в 34% у компанії «Латвіяс Газі» [40].

Незважаючи на експортну залежність від Росії і враховуючи економічні збитки, пов'язані з санкційною політикою, уряд Латвії свого часу підтримав їх запровадження, з прикріпленими до цього словами прем'єр-міністра Лаймдоті Страуяумі, яка заявила: «Ми не можемо відступити від санкцій. [...] Незалежність є більш важливою, ніж економічні труднощі, які ми можемо подолати» [45].

Хоча в напрямку до енергонезалежності також почали впроваджуватись певні кроки, адже нещодавно у жовтні 2018 року були закладені підвалини щодо проекту по синхронізації електромереж Литви, Латвії та Естонії з ЄС, а на думку наукового співробітника Міжнародного центру оборони і безпеки (ICDS) Калева Стойческу: «із завершенням синхронізації Естонія, Латвія і Литва не тільки послаблять свою енергетичну залежність від Росії, але й отримають економічну вигоду» [10].

У березні 2020 року президент Естонії Кереті Кальюлайд під час робочого візиту до США продовжувала просувати «Ініціативу трьох морів». А за заявами колишнього держсекретаря США Майка Помпео, США пообіцяли вкласти в фонд \$1 млрд, підкресливши зацікавлення в фінансуванні даних проектів [7]. При подальшій підтримці США ця ініціатива зможе мати більше політичної сили і впливу на протизагрозу Росії. Варто зауважити, що хоч після першого саміту держав-учасниць було вирішено, що учасниками можуть стати тільки члени Європейського Союзу, представники українського істеблшменту починаючи з 2019 року виявляють бажання до долучення нашої держави в таку ініціативу та неодноразово обговорювали це на різних зустрічах з головними особами Польщі [9] та Естонії [27], що в майбутньому може мати хорошу перспективу для України.

Таким чином, можна сказати про те, що як і раніше спільним знаменником для України і країн Балтії залишається загроза і небезпека, яку несе політика правлячого режиму Російської Федерації. Але до цих викликів також додалися нові фактори, які несуть не меншу загрозу, зокрема, і корупція, конституційна криза, криза довіри влади. Тому перспективи для України як і раніше залишаються відкритими, але для цього потрібно вирішити чимало внутрішніх питань. З подальшою підтримкою союзників у Балтії це створить нові умови до ще більшої співпраці наших держав.

Джерела та література

1. 5 років ЛитПолУкрбриг: у Любліні урочисто відзначили річницю створення міжнародної бригади. URL: <https://novynarnia.com/2020/10/03/litpolukrbrig/>

2. В Естонії розглядають можливість заборонити телеканали, які належать російському олігарху. URL: <https://detector.media/infospace/article/172703/2019-11-25-v-estonii-rozglyadayut-mozhlyvist-zaboronyty-telekanaly-yaki-nalezhat-rosiyskomu-oligarkhu/>

3. Влада Латвії анонсувала запуск сайту для перевірки новин. URL: <https://ms.detector.media/media-i-vlada/post/21477/2018-07-18-vlada-latvii-anosuvala-zapusk-saytu-dlya-perevirky-novyn/>

4. Герасимчук С. Бухарест 9: у пошуках співпраці на східному фланзі НАТО?. Фонд імені Фрідріха Еберта. 2019. С. 9-10. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2019/06/%D0%91%D1%83%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82.pdf>

5. Диктаторські закони 16 січня. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8_16_%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%8F

6. Естонія збільшує бюджет на боротьбу з пропагандою в 13 разів. URL: <https://ms.detector.media/media-i-vlada/post/20356/2018-01-11-estoniya-zbilshuie-byudzhet-na-borotbu-z-propagandoyu-v-13-raziv/>

7. Естонія просуває «Ініціативу трьох морів» і закликає вкладати інвестиції в цей проєкт. URL: <https://mind.ua/news/20208454-estoniya-prosuvaie-inaciativu-troh-moriv-i-zaklikae-vkladati-investiciyi-v-cej-proekt>

8. Затриманого естонця Росія звинуватила в шпигунстві. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/estonian-charged-with-spying/2446552.html>

9. Зеленський обговорив із Дудою можливість приєднання України до „Ініціативи трьох морів”. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3116177-zelenskij-obgovoriv-iz-dudou-mozlivist-priednanna-ukraini-do-iniciativi-troh-moriv.html>

10. Країни Балтії заплатять мільйони євро за те, щоб стати енерго-незалежними від Росії. URL: <https://mind.ua/news/20189503-krayini-baltiyyi-zaplatyat-miljoni-evro-za-te-shchob-stati-energo-nezalezhnimi-vid-rosiyi>

11. Латвія і Естонія не мають наміру постачати зброю Україні. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/04/10/7032816/>

12. Литва вирішила заблокувати доступ до російського агентства Sputnik. URL: <https://detector.media/infospace/article/168865/2019-07-11-lytva-vyrishyla-zablokovaty-dostup-do-rosiyskogo-agentstva-sputnik/>

13. Литва з 2014 офіційно і безкоштовно надає зброю Україні. URL: https://galinfo.com.ua/news/lytva_z_2014_ofitsiyno_i_bezkoshtovno_nadaie_zbroyu_ukraini_279686.html

14. Литва офіційно і безкоштовно надає зброю Україні з 2014 – огляд Atlantic Council. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/lytva-ofitsijno-i-bezkoshtovno-nadaje-zbroju/4226311.html>

15. Лінас Лінкявичус багато зробив для України. Литва може стати ще більшим «астробом» щодо Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30915900.html>

16. На виборах в Латвії виграла проросійська партія. URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/videos/na-vyborah-v-latvii-vyigrala-prorossijskaya-partiya/>

17. Парламентські вибори в Естонії виграла опозиція. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/03/4/7093510/>

18. Президент Естонії закликає дати Україні зброю: «Інакше Росія переможе». URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1811284-prezident-estonii-zaklikae-dati-ukrainini-zbroyu-inakshe-rosiya-peremoge_2017712.html

19. Росія – держава, яка тероризує сусідів, покращення відносин із нею неможливе, – МЗС Литви. URL: <https://novynarnia.com/2020/12/23/habrielyus-ladsberhis/>

20. У Латвії заборонили трансляцію дев'яти російських телеканалів. URL: <https://detector.media/infospace/article/172586/2019-11-20-u-latvii-zaboronyly-translyatsiyu-devyaty-rosiyskykh-telekanaliv/>

21. У Латвії тимчасово заборонили «Росія РТР» через антиукраїнську пропаганду в програмі Соловйова та «60 минут». URL: <https://detector.media/infospace/article/144489/2019-01-31-u-latvii-tymchasovo-zaboronyly-rossyya-rtr-cherez-antyukrainsku-propagandu-v-programi-solovyova-ta-60-mynut/>

22. У Литві зменшилася кількість російської продукції на телебаченні. URL: <https://detector.media/infospace/article/168574/2019-07-02-u-lytvi-zmenshylasya-kilkist-rosiyskoi-produktsii-na-telebachenni/>

23. У Литві на виборах до Сейму перемогла проукраїнська опозиція. URL: <https://novynarnia.com/2020/10/26/u-lytvi-na-vyborakh-do-sejmu-peremohla-proukrayinska-opozytsiya/>

24. У Литві на рік заборонили ретрансляцію російського телеканалу «РТР-Планета». URL: <https://detector.media/infospace/article/134712/2018-02-14-u-lytvi-na-rik-zaboronyly-retranslyatsiyu-rosiyskogo-telekanalu-rtr-planeta/>

25. У Литві розглянуть питання про обмеження трансляції телеканалу «Росія 24». URL: <https://detector.media/infospace/article/166292/2019-04-10-u-lytvi-rozglyanut-pytannya-pro-obmezheniya-translyatsii-telekanalu-rossyya-24/>

26. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

27. Україна та Естонія домовилися про технічне та фінансове співробітництво. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/706377.html>

28. Ушацкас: Росія стає найсерйознішим викликом для Європи в плані безпеки. URL: <http://www.kurier.lt/ushackas-rossija-stanovitsjasmamum-serj/>

29. ЦЕ ВІЙНА. Рада Федерації Росії дозволила Путіну ввести війська в Україну. URL: https://lb.ua/news/2014/03/01/257751_sovet_federatsii_odobril_vvedenie.html

30. Через посилення впливу РФ: Україна, Польща та Литва активізують співпрацю у сфері безпеки. URL: <https://novynarnia.com/2020/10/21/cherez-posylennya-vplyvu-rf-ukraina-polscha-ta-litva-aktivizuyut-spivpriaciu-u-sferi-bezpeki>

31. Как в Эстонии запускали русскоязычный телеканал. URL: <https://detector.media/infospace/article/169613/2019-08-06-kak-v-jestonyu-zapuskaly-russkojazychny-telekanal/>

32. Комитет сейма Литвы предлагает рассмотреть экономические санкции в отношении Украины. URL: <http://www.kurier.lt/komitet-sejma-litvy-predlagaet-rassm/>

33. Литва, Польша и Украина договорились о помощи в борьбе с агрессией РФ, с коронавирусом. URL: <https://www.kurier.lt/litva-polshai-ukraina-dogovorilis-o-pomoshhi-v-borbe-s-agressiej-rf-s-koronavirusom/>

34. Президент Литвы: «После Украины настанет наш черёд, но мы не боимся Россию». URL: <http://www.kurier.lt/prezident-litvy-posle-ukrainy-nastanet-nash-cheriod-no-my-ne-boimsya-rossiyu/>

35. Сейм Литвы резко осудил военную агрессию России на Украине и оккупацию Крыма. URL: <http://www.kurier.lt/sejm-litvy-rezko-osudil-voennuju-agres/>

36. Ansip: EU has decided to take concrete measures to solve the crisis in Crimea. URL: <https://valitsus.ee/en/news/ansip-eu-has-decided-take-concrete-measures-solve-crisis-crimea>

37. Bērziņa K. Latvia: EU Presidency at a Time of Geopolitical Crisis / K. Bērziņa // A Region Disunited? Central European Responses to the Russia-Ukraine Crisis : Europe Policy Paper / ed. by Joerg Forbrigg. – Washington : The German Marshall Fund of the United States. 2015. – P. 25–28.

38. Estonia's Prime Minister: NATO Presence Key to Counter Russia's Provocations. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/estonias-prime-minister-nato-presence-key-to-counter-russia/>

39. Foreign Minister argues for 'Energy Union'. URL: <https://eng.lsm.lv/article/politics/politics/foreign-minister-argues-for-energy-union.a104855/>

40. Latvijas Gāze. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Latvijas_G%C4%81ze

41. Lithuania presents diplomatic note to Russia over detained fishing vessel. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/66027/lithuania-presents-diplomatic-note-to-russia-over-detained-fishing-vessel>

42. Maigre M. Estonia: In Pursuit of a Value-Based Foreign Policy / M. Maigre // A Region Disunited? Central European Responses to the Russia-

Ukraine Crisis : Europe Policy Paper / ed. by Joerg Forbrig1. – Washington : The German Marshall Fund of the United States. 2015. – P. 16-20.

43. No arms to Ukraine, vows PM. URL: <https://eng.lsm.lv/article/society/society/no-arms-to-ukraine-vows-pm.a107583/>

44. President Toomas Hendrik Ilves on the violent confrontation in Kyiv. URL: <https://vp2006-2016.president.ee/en/media/press-releases/9835-president-toomas-hendrik-ilves-on-the-violent-confrontation-in-kyiv/index.html>

45. Straujuma: Sankciju ietekme būs pārvarama; neatkarība svarīgāka par ekonomiku. URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/straujuma-sankciju-ietekme-bus-parvarama-neatkariba-svarigaka-par-ekonomiku.a93985/>

УДК 327(532)

Богданюк В. О.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ФАКТОРУ НА ФОРМУВАННЯ ВЕКТОРІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КОРОЛІВСТВА САУДІВСЬКА АРАВІЯ

У статті розглянуто вплив енергетичного фактору на формування основних векторів зовнішньої політики Саудівської Аравії. Увага приділяється відносинам Ер-Ріяду з основними партнерами. Також оглядається ситуація на світовому ринку нафти і як це впливає на подальше формування зовнішньополітичних векторів Саудівської Аравії.

***Ключові слова:** Саудівська Аравія, зовнішня політика, енергетика, нафтовий ринок, експорт, імпорт, нафта, Китай, Індія, Росія, цінові війни.*

Bohdaniuk V. O.

THE INFLUENCE OF THE ENERGY FACTOR ON THE FORMATION OF VECTORS OF FOREIGN POLICY OF THE KINGDOM OF SAUDI ARABIA

In article, the influence of the energy factor on the formation of the main vectors of foreign policy of Saudi Arabia is considered. Drawn attention to Riyadh's relations with key partners. The situation on the world oil market and its influence on the further formation of the vectors of foreign policy of Saudi Arabia are also considered.

***Key words:** Saudi Arabia, foreign policy, energy, oil market, export, import, oil, China, India, Russia, price wars.*

Тема є актуальною, оскільки світова економіка досі залежить від нафти. Україна, як і решта країн світу, має потребу в енергетичних ресурсах і в тому числі у нафті. Сучасний енергетичний ринок є здебільшого політизовано, тому дослідження поведінки Королівства Саудівська Аравія (далі – КСА) на міжнародній арені, як найбільш

шого експортера нафти, є вкрай необхідним для того, щоб визначити основні процеси, що відбуваються на світовому енергетичному ринку в умовах посиленої конкуренції. Боротьба за вплив стимулює Саудівську Аравію шукати нових союзників, що стає основою для подальшого формування векторів зовнішньої політики. Досліджувати роль енергетичного фактору у зовнішній політиці Ер-Ріяду необхідно, оскільки це дозволить краще орієнтуватись у процесах світової політики й в загальних економічно-енергетичних тенденціях та на їх основі робити прогнози щодо подальшого розвитку світового нафтового сектора в контексті міжнародних відносин.

Тема енергетичного виміру зовнішньої політики Саудівської Аравії у вітчизняній науковій думці не є достатньо розкритою. Однак, є дослідження зовнішньої політики Саудівської Аравії, які торкаються частково і її енергетичної складової. Варто виділити праці М.О. Замікули [1], який досліджував безпекові формати КСА. Ю.А. Маггермова [3] та В.К. Назарков [4] розглянули основні концептуальні засади зовнішньої політики Саудівської Аравії. Більш детально енергетичний фактор у зовнішній політиці КСА в контексті цінової війни розглянув у своїй статті М.В. Здоровега [2, 115] Окрему увагу світовому ринку нафти приділила у своїй статті П.Б. Юр'єва [6, 85]. Однак, загалом дослідження вказаної теми потребує розширення, відстеження сучасних тенденцій.

Основна мета дослідження полягає у вивченні впливу енергетичного чинника на зовнішню політику Саудівської Аравії. Відповідно завданнями роботи є: проаналізувати становище КСА на світовому ринку енергоресурсів; визначити ключові пріоритети зовнішньої політики, в основі яких лежить енергетичний чинник; розглянути основних партнерів Ер-Ріяду та виявити роль енергетичного фактора у двосторонніх відносинах.

Енергетичний чинник відіграє важливу роль у зовнішній політиці Саудівської Аравії, це пов'язано з кількома факторами: КСА володіє одними з найбільших у світі запасами нафти, поступаючись лише Венесуелі, і є одним із лідерів серед світових експортерів нафти та нафтопродуктів; крім цього, доходи від вуглеводнів, які сформували значний економічний потенціал країни, стали надійним інструментом захисту інтересів держави, неодноразово йшлося про те, що Саудівська Аравія завойовує собі прихильність, використовуючи «дипломатію чекової книжки» [14].

Королівство докладє значних зусиль для підтримання хороших партнерських відносин зі своїми покупцями нафти, залучення іноземних інвестицій, забезпечення надійних та безперервних

поставок нафти і підтримання балансу цін на світовому ринку нафти.

Сьогодні КСА орієнтується переважно на Азію, оскільки основними імпортерами її нафти є КНР, Індія, Японія, Південна Корея та Сінгапур. Економічні відносини між цими державами активізувалися на початку ХХІ ст., коли США, важливий партнер КСА, зменшив імпорт саудівських нафтопродуктів, оскільки американські компанії освоїли нову технологію видобутку сланцевої нафти. Це змусило Саудівську Аравію переглянути її основні зовнішньополітичні пріоритети і переорієнтуватись на Азію [24].

Ключовим партнером Саудівської Аравії є Китай. Це пов'язано як зі значним впливом КНР на енергетичному ринку, так і великим попитом китайської промисловості на нафту. Це робить Пекін вигідним союзником для Саудівської Аравії, яка втратила позиції на ринку США, через що для подальшого експорту великої кількості нафти з'явилась необхідність встановити тісніші зв'язки з китайськими нафтопереробними компаніями. Дипломатичні відносини між країнами було відновлено у лютому 1990 р., а у 1999 р. між Китаєм та КСА було підписано угоду про стратегічне співробітництво в галузі енергетики, що значно збільшило обсяги торгівлі [24].

Насер Аль-Тамім у своїй книзі охарактеризував відносини між Пекіном та Ер-Ріядом наступним чином: «Відносини між Саудівською Аравією та Китаєм свідчать (принаймні зараз), що це енергетично-економічне партнерство, а не військово-політичний союз» [8]. Китай є найбільшим імпортером саудівської нафти, до того ж китайські компанії інвестують в енергетичну промисловість КСА. У 2019 р. в рамках Saudi-Chinese Investment Forum було підписано 35 двосторонніх інвестиційних угод на загальну суму понад 28 мільярдів доларів. Домовленості стосувались різних аспектів двостороннього економічного співробітництва, серед яких співпраця у нафтохімічній галузі та сфері відновлюваних джерел енергії, яка останнім часом стала одним з пріоритетних напрямків для КСА, відповідно до стратегії «Vision2030» [7].

Варто також звернути увагу на спільні проекти Пекіну та Ер-Ріяду. Їхня співпраця в енергетичній сфері не обмежується звичайною торгівлею та інвестиційною діяльністю, країни активно працюють над проектами у нафтопереробній та нафтохімічній промисловостях, до прикладу результатом спільної діяльності КСА та КНР стала нафтохімічна компанія Huajin Aramco [13].

Безумовно, Ер-Ріяд зацікавлений у поглибленні партнерства з Пекіном, оскільки Китай – це стабільний імпортер саудівської нафти, інвестор у саудівську промисловість, співзасновник проєктів,

пов'язаних із різними галузями енергетики. На додаток, Китай є одним з ключових партнерів КСА згідно стратегії «Vision2030».

Не менш важливим партнером для Саудівської Аравії в енергетичній галузі виступає Індія. Насамперед енергетика є одним із основних стовпів двосторонніх відносин між Ер-Рядом та Нью-Делі. У 2006 р. між країнами було укладено стратегічно-енергетичне партнерство, засноване на принципах взаємодоповнення та взаємозалежності [19].

Починаючи з 2014 р., через різке падіння цін на нафту і повернення Ірану, основного конкурента Саудівської Аравії, на світовий ринок енергетики, КСА почала втрачати свої позиції на нафтовому ринку Індії. Але у 2016 р. візит прем'єр-міністра Нарендри Моді до Саудівської Аравії дав новий імпульс для покращення двосторонніх відносин між Нью-Делі та Ер-Рядом у енергетичній галузі. Того ж року було заявлено про спільний проєкт побудови нафтопереробного заводу [19].

Співпраця між Індією та Саудівською Аравією значно активізувалась, держави розпочали роботу над спільними проєктами у нафтохімічній сфері. У 2019 р. під час дводенного візиту Моді до Саудівської Аравії було підписано низку угод, серед яких договори про партнерство в енергетичній галузі, які також включають домовленості про співпрацю в сфері джерел відновлюваної енергії [16]. Зв'язки між Ер-Рядом та Нью-Делі лише поглиблюються, що також підтверджують і слова Моді: «Від відносин виключно покупець-продавець, ми зараз переходимо до більш тісного партнерства, яке включатиме саудівські інвестиції в нафтогазові проєкти» [17].

Отже, з усіма ключовими партнерами в Азії Саудівська Аравія має добре розвинуті енергетично-економічні відносини, які базуються на торгівлі нафтою та спільних інвестиціях. Безумовно, КСА збільшує кількість напрямків для співпраці зі своїми партнерами, що є одним із основних завдань стратегії «Vision2030», спрямованої на диверсифікацію економіки, залучення ще більшої кількості іноземних інвестицій та загальний розвиток країни [24].

Усі стратегічно важливі партнери Саудівської Аравії раніше були лише її постійними імпортерами нафти. Фактично енергетична площина, в якій відбувалась двостороння взаємодія, стала основою для подальшого розвитку відносин. Попри історичну орієнтованість Саудівської Аравії на США, економіка та енергетика виявились більш вагомим фактором у побудові партнерських взаємин. Сьогодні Саудівська Аравія розвиває відносини переважно зі східними державами. До того ж, останнім часом між Вашингтоном та Ер-Рядом

існує значна напруга пов'язана з війною в Ємені, значними порушеннями прав людей на території КСА, вбивством Хашоггі та ціновою війною з Росією, що стало причиною банкрутства багатьох американських компаній.

Ще одним провідним напрямком зовнішньої політики Саудівської Аравії є участь у міжнародних організаціях, насамперед йдеться про ОПЕК. Організація, яка була створена для того, щоб координувати нафтову політику. КСА користується чималим авторитетом серед інших країн-експортерів та має змогу визначати обсяги загального виробництва й цін на нафту. Це неодноразово проявлялось під час конфліктів на Близькому Сході, зокрема під час війни у Перській Затоці 1990-1991 рр., вторгнення в Ірак у 2003 р., конфлікту в Лівії у 2011 р. і т.д. Саудівська Аравія та інші країни-експортери взяли на себе обов'язок виробляти нафту в тій самій кількості, що і в довоєнні часи, заповнюючи частку воюючих держав на світовому ринку. Близький Схід загалом є достатньо нестабільним регіоном, тому швидке реагування держав ОПЕК є вкрай необхідним, щоб мінімізувати збої в поставках, оскільки проблеми в транзиті нафти матимуть негативний вплив на нафтові ціни [29].

У той же час Саудівська Аравія неодноразово проводила небезпечну цінову політику для того, щоб послабити небажаних конкурентів, користуючись своїм впливом в ОПЕК. Наприклад, починаючи з 2014 р., із різким падінням ціни на нафту, що було зумовлено збільшенням кількості видобутку сланцевої нафти у США, та певною мірою із поверненням Ірану на світовий енергетичний ринок, країни ОПЕК, насамперед КСА, відмовились скорочувати кількість видобутку нафти. Це спричинило перевищення пропозиції над попитом, що призвело до зниження цін на нафту. Як зазначає Томас Маєр, колишній економіст Deutschen Bank: «Перша мета цих кроків – вивести з гри конкурентів, що займаються видобутком сланцевої нафти, особливо в США». Експерт також зазначив: «Ще одна мета – перешкодити Ірану відновити свої позиції сильного гравця на ринку нафти» [5].

Однак довго підтримувати ціни на достатньо низькому рівні виявилось не вигідним для Саудівської Аравії та інших членів ОПЕК. Тому вже у 2016 р. було змінено курс. Для того, щоб стабілізувати ціни, було прийнято рішення скоротити видобуток нафти. Того ж року відбулась знакова подія: 10 грудня у Відні було підписано Декларації про Співпрацю між країнами ОПЕК та тими державами, що не входили в організацію країн-експортерів нафти, серед них Росія, Бахрейн, Бруней, Мексика та інші. Це поклало початок

ОПЕК+. Без сумніву, ОПЕК+ володіє значно більшим впливом на світовий ринок нафти, оскільки загалом контролює 50% експорту та 90% доведених нафтових родовищ [10].

Попри успіх ОПЕК+ та загальні позитивні тенденції на світовому ринку нафти, у 2020 р. ситуація змінилась, між основними членами організації розгорнулась цінова війна. Йдеться про Саудівську Аравію та Росію. У зв'язку із пандемією Covid-19, попит на нафту різко впав, тому, щоб зберегти баланс цін на світовому ринку вуглеводнів, Ер-Ріяд наполягав на скороченні видобутку нафти. 5 березня 2020 р. у Відні пройшов саміт країн-експортерів нафти, які домовились скоротити видобуток нафти на 1,5 млн барелів в день, а вже 6 березня Росія відмовилась приймати рішення ОПЕК. Позиція Російської Федерації насамперед визначена бажанням послабити сланцеву промисловість США. Саудівська Аравія одразу відреагувала на дії російського уряду тим, що розпочала «затоплювати» світовий ринок нафти, на додаток пропонуючи величезні знижки країнам північно-східної Європи, які є ключовими ринками для Росії. Це призвело до різкого падіння цін на світовому ринку нафти [12].

Цінова війна, яку розгорнули держави, тривала недовго. В результаті було укладено договір під егідою США про спільне скорочення видобутку нафти. Однак колапс на світовому ринку нафти, який створили Саудівська Аравія та Росія, мав руйнівні наслідки для інших держав. Насамперед сланцева промисловість США зазнала значного удару, деякі нафтовидобувні компанії оголосили про своє банкрутство, серед них і колись успішний виробник Whiting Petroleum Corporation [30].

Однозначно КСА має значний вплив на світовому ринку нафти, адже рішення та дії Ер-Ріяду напряму корелюють з ціновою ситуацією. 5 січня 2021 р. в результаті саміту ОПЕК, Саудівська Аравія зробила заяву, що в односторонньому порядку зменшить обсяги видобутку нафти. Це одразу відобразилось на цінах, збільшивши вартість нафти на 5%. Попри позитивний характер рішення КСА, експерти ставляться до нього досить скептично [26].

Володіючи нафтою, Саудівська Аравія має надійний важіль впливу на міжнародній арені. Саме тому деякі дії Ер-Ріяду можуть мати глобальний характер, як у випадку цінової війни з Росією у 2020 році. Іноді такий радикальний спосіб застосування енергетичного ресурсу називають «нафтовою зброєю». Але не варто виключати те, що така зброя є руйнівною і для того, хто її застосовує, в цьому випадку для Саудівської Аравії. Не вперше в історії Ер-Ріяд застосовує «нафтову зброю», наприклад у 1973 р., коли розпочалась

війна Судного дня, близькосхідні країни-експортери нафти, зокрема і Саудівська Аравія, значно скоротили експорт нафти країнам, які підтримують Ізраїль. Звичайно, такі дії дають швидкий результат у короткостроковому періоді, але в той же час мають негативні наслідки в майбутньому. Так, головний імпортер саудівської нафти – США, розпочав працювати над розвитком своєї нафтовидобувної промисловості. Як наслідок, технологія «фрекінгу», яку розпочали застосовувати американські компанії, стала причиною зменшення імпорту саудівської нафти, що змусило КСА шукати нових імпортерів своєї нафти, зробивши пріоритетним напрямком Азію [20].

Без сумніву, основоположним для економічного вектору зовнішньої політики передусім є енергетичний аспект. Володіючи значними ресурсами та добре розвинутою нафтопереробною промисловістю, Саудівська Аравія зазвичай використовує енергетику, як орієнтир для подальшої побудови та посилення відносин із потенційними партнерами. Переважно взаємодія в нафтогазовій галузі базується на інвестиційних угодах, торгівлі, спільних проєктах. Однак, доволі часто Ер-Ріяд використовує нафту, як політичний інструмент для усунення конкурентів чи здійснення тиску на опонента, як у випадку з нафтовим ембарго у 1973 р. чи ціновою війною у 2020 р. Так, певна залежність економіки Саудівської Аравії від нафтодоларів та чималі амбіції королівства сприяли тому, що енергетичний чинник став провідним у зовнішньополітичній діяльності Ер-Ріяду.

Тема потребує подальшого дослідження у більш вузькому контексті, оскільки енергетичний фактор є провідним елементом у зовнішній політиці Саудівської Аравії. Існує багато аспектів, які вимагають окремого дослідження, наприклад: цінові війни, енергетичний фактор у відносинах Саудівської Аравії та США, діяльність Ер-Ріяду в ОПЕК. Особливої уваги вимагає дослідження енергетичного чинника у регіональній політиці Саудівської Аравії, який варто розглядати через призму відносин КСА та Ірану.

Джерела та література

1. Замікула М. О. Зовнішня та безпекова політика саудівської аравії в умовах актуальної дестабілізації близькосхідного простору. URL: [file:///C:/Users/ACER/Downloads/Stpa_2018_1_6%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ACER/Downloads/Stpa_2018_1_6%20(1).pdf) (дата звернення: 01.02.2021).
2. Здоровега М. В. РФ та Саудівська Аравія: хроніки нафтової війни russia and Saudi Arabia: the chronicles of the oil price war. *Регіональні Студії*. URL: http://www.regionalstudies.uzhnu.uz/archive/21/21_2020.pdf#page=115 (дата звернення: 10.02.2021).

3. Магеррамова Ю. А. Концептуальні засади зовнішньої політики Королівства Саудівської Аравії. *International relations, part "political sciences"*. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3182/2857 (дата звернення: 01.02.2021).

4. Назарков В. К. Концептуальні засади регіональної зовнішньої політики Саудівської Аравії. URL: http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%A8%D0%92_2016_%D0%A7_1_%D0%90%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8.pdf#page=44

5. Повернення «нафтової зброї». Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%84%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%97/a-19469875> (дата звернення: 04.02.2021).

6. Юр'єва П. Б. Світовий ринок нафти: ключові характеристики та тенденції. *Економіка і суспільство*. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/985/1/15_2018.pdf#page=85 (дата звернення: 02.01.2021).

7. 35 Agreements Signed At Saudi-Chinese Investment Forum. URL: <https://investsaudi.sa/en/news/35-agreements-signed-at-saudi-chinese-investment-forum/> (дата звернення: 01.02.2021).

8. Broadening the horizons of Saudi-China partnership. URL: <https://english.alarabiya.net/business/economy/2016/08/31/Broadening-the-horizons-of-Saudi-China-partnership> (дата звернення: 01.02.2021).

9. China's Persian Gulf strategy: Keep Tehran and Riyadh content. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/chinas-persian-gulf-strategy-keep-tehran-and-riyadh-content/> (дата звернення: 01.02.2021).

10. Declaration of Cooperation. OPEC. URL: https://www.opec.org/opec_web/en/publications/4580.htm (дата звернення: 03.02.2021).

11. Defying U.S., China and Iran Near Trade and Military Partnership. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2020/07/11/world/asia/china-iran-trade-military-deal.html> (дата звернення: 01.02.2021).

12. Eight days that shook the oil market – and the world. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/c9c3f8ac-64a4-11ea-abcd-df28cc3c6a68> (дата звернення: 04.02.2021).

13. How Saudi Arabia has built new alliances. Arab News. URL: <https://www.arabnews.com/node/1692666/saudi-arabia> (дата звернення: 02.02.2021).

14. How Saudi Arabia Wins Friends. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2018/10/29/opinion/saudi-arabia-checkbook-diplomacy-arab-world-uae-egypt-mbs-khashoggi.html> (дата звернення: 05.02.2021).

15. How the Bottom Fell Out of the U.S.-Saudi Alliance. Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/04/23/saudi-arabia-trump-congress-breaking-point-relationship-oil-geopolitics/> (дата звернення: 02.02.2021).

16. India eyes energy deals with Saudi Arabia during Modi's visit. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-india-oil-saudi-idUSKBN1X31J1> (дата звернення: 02.02.2021).

17. India signs deal with Saudi Arabia for strategic oil reserves & retail matters. The Economic Times URL: https://m.economictimes.com/news/politics-and-nation/india-signs-deal-with-saudi-arabia-for-strategic-oil-reserves-retail-matters/amp_articleshow/71811385.cms (дата звернення: 02.02.2021).

18. India, Saudi Arabia ink 12 agreements in sectors including renewable energy. ET Energyworld. URL: <https://energy.economictimes.indiatimes.com/news/renewable/india-saudi-arabia-ink-12-agreements-including-renewable-energy/71813013> (дата звернення: 02.02.2021).

19. India-Saudi Arabia Relations: New Bilateral Dynamics. URL: <https://www.mei.edu/publications/india-saudi-arabia-relations-new-bilateral-dynamics> (дата звернення: 02.02.2021).

20. Mabro R. The Oil Weapon. The Oxford Institute For Energy Studies. URL: <https://www.oxfordenergy.org/publications/the-oil-weapon/> (дата звернення: 03.02.2021).

21. OPEC Tries to Force Russia Into Deeper Cuts as Oil Price Slumps. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-05/oprec-meets-in-effort-to-bridge-saudi-russia-divide-on-oil-cuts> (дата звернення: 04.02.2021).

22. OPEC. Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/OPEC> (дата звернення: 03.02.2021).

23. OPEC's Influence on Global Oil Prices. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/060415/how-much-influence-does-oprec-have-global-price-oil.asp> (дата звернення: 03.02.2021).

24. Saudi Arabia Saudi Arabia's relations with asia. Asia society policy institute. URL: <https://asiasociety.org/asias-new-pivot/saudi-arabia> (дата звернення: 01.02.2021).

25. Saudi oil giant likely to set up refinery in Andhra. The Times of India. URL: <https://m.timesofindia.com/business/india-business/saudi-oil-giant-likely-to-set-up-refinery-in-andhra/articleshow/56657934.cms> (дата звернення: 02.02.2021).

26. Saudis pledge to cut oil output despite Russian increases. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/c5468924-5383-4717-81c8-5d0658748f31> (дата звернення: 05.02.2021).

27. Smith G. OPEC Fights Back, Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/quicktake/oprec> (дата звернення: 03.02.2021)

28. The Risks of the China-Saudi Arabia Partnership. The Diplomat. URL: <https://thediplomat.com/2018/02/the-risks-of-the-china-saudi-arabia-partnership/> (дата звернення: 01.02.2021).

29. Top Factors That Affect the Price of Oil. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/articles/investing/072515/top-factors-reports-affect-price-oil.asp> (дата звернення: 03.02.2021).

30. Trump's oil deal: The inside story of how the Saudi-Russia price war ended. Fortune. URL: <https://fortune.com/2020/04/14/trump-oil-deal-inside-story-saudi-arabia-russia-price-war-ended/> (дата звернення: 04.02.2021).

УДК 327(510:592.36)

Боднаренко Х. В.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СИНГАПУРСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Відносини між Сингапуром та Китаєм мають давнє історичне підґрунтя. В епоху наростання лідерських амбіцій КНР досить тісно співпрацює із Сингапуром як із стратегічно важливою країною в регіоні Південно-Східної Азії та членом АСЕАН. У статті проаналізовано досягнення, перспективи та визначено проблеми сингапурсько-китайських відносин, а також охарактеризовано основні складові двосторонньої співпраці держав на сучасному етапі.

Ключові слова: Сингапур, Китай, АСЕАН, Південно-Східна Азія, двосторонні відносини, співробітництво.

Bodnarenko K. V.
**PROBLEMS AND PROSPECTS OF SINGAPORE-CHINA
RELATIONS AT THE PRESENT STAGE**

Relations between Singapore and China have a long historical basis. In the era of becoming a leader, PRC must work closely with Singapore, as a strategically important country in Southeast Asia and as a member of ASEAN. The article analyzes the achievements, prospects and describes the main components of bilateral cooperation between the states at the present stage.

Key words: Singapore, China, ASEAN, Southeast Asia, bilateral relations, cooperation.

Сьогодні КНР є одним із лідерів на світовій арені, і у досягненні своїх цілей стратегією Китаю є мирна політика і «м'яка сила». Сингапурсько-китайські відносини є важливим фактором впливу у Південно-Східній Азії і, зокрема, в країнах АСЕАН. Однак, ініціати́ва КНР «Пояс і шлях» сьогодні певною мірою ускладнює ці двосто-

ронні відносини і додає невизначеності у їх майбутніх перспективах. Саме вдала та продумана реалізація співробітництва із Сингапуром, як ключ успішного просування Китаю на регіональному рівні, зумовлює актуальність теми статті.

Сингапурсько-китайські відносини завжди були невід'ємною частиною комплексного та детального дослідження вчених. Значну зацікавленість до цього співробітництва проявляють азійські науковці. Особливо варто звернути увагу на статтю «Дивна пара: відносини Сингапуру із Китаєм» Фелікса К. Чанга, де він охарактеризував двосторонні відносини як конкурентну дружбу і простежив зміну ставлення КНР до Сингапуру [22]. Також науковець Томмі Коу у статті «Сприйняття Китаєм Сингапуру: 4 сфери непорозуміння» проаналізував різні підходи і методи двох сторін, які спровокували незгоду в розв'язанні певних питань [7]. Сингапурський дослідник Се Сен Тань у своєму дослідженні під назвою «Верхи на китайському драконі: прагматичні відносини Сингапуру із Китаєм» вивчав співпрацю Сингапуру із КНР як інструменту впливу у протистоянні комунізму в XX столітті, і як найвагоміший фактор у підтримці безпеки в регіоні у XXI столітті [21].

Серед європейських науковців, які вивчали сингапурсько-китайські відносини, варто виділити дослідження Матеуша Чатиса, який, зокрема, у своїй праці «Відносини між Сингапуром та КНР у світлі нової політики Дональда Трампа щодо Південно-Східної Азії» зробив висновок, що в умовах конфронтації США та КНР, Сингапур є вагомим інструментом впливу у регіоні Південно-Східної Азії [6]. Однак, загалом досліджувана тема потребує поглибленого вивчення із врахуванням існуючих сучасних тенденцій у системі міжнародних відносин загалом та в Азії зокрема.

Метою дослідження є вивчення та аналіз проблем та перспектив сингапурсько-китайських відносин на сучасному етапі.

Для реалізації мети потрібно виконати такі завдання: проаналізувати особливості співробітництва Сингапуру та КНР; визначити перспективи міждержавних ініціатив; окреслити ризики двосторонніх відносин для кожного учасника; спрогнозувати подальші тенденції сингапурсько-китайських відносин.

На сьогодні Сингапур та Китай є сильними лідерами не тільки в регіоні. Сингапур займає нішу країни із значними економічними досягненнями, привабливим інвестиційним фоном та активною дипломатією. Зі свого боку, Китай є світовим лідером та країною із найбільш динамічною економікою протягом останнього десятиліття. Офіційні дипломатичні відносини між Республікою Син-

гапур та Китайською Народною Республікою були встановлені 3 жовтня 1990 р. Взаємодія між двома країнами стала одним із етапів стратегії КНР у залученні та підтримці держав Південно-Східної Азії, і особливо членів АСЕАН. Ще 11 серпня 1990 р. Лі Куан Ю – тодішній прем'єр-міністр Сингапуру, зустрівся останнім із Лі Пенем – тогочасним прем'єром Держради КНР, одразу після встановлення китайсько-індонезійських зв'язків. Для Сингапуру цей фактор був вагомим, оскільки Лі Куан Ю категорично заявив, що Сингапур буде останньою державою-членом АСЕАН, яка підпише договір про дипломатичні відносини із КНР, відповідно, тільки після Індонезії [1, 688-689].

Що стосується стратегічної безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, то відносини Сингапуру і Китаю визначаються декількома факторами: економічним імперативом, оскільки вплив Сингапуру в регіоні залежить від спроможності розвивати зовнішню торгівлю та залучати інвестиції, і відповідно інвестувати у своїх сусідів. Через цю призму, китайський ринок може розглядатися як потенційний двигун регіональної економіки, проте, водночас, і виклик для Сингапуру. Також, важливим фактором є регіональне лідерство. Еліта Сингапуру завжди діє із врахуванням обмеженості масштабу країни. Для цього вона ще в 70-х роках залучала КНР не тільки як інструмент протиборства із комунізмом, але і як фактор впливу в регіоні. Лідери Сингапуру вже тоді передбачали потенційні зміни в міжнародній системі. Що стосується питання світової гегемонії, то Сингапур завжди підтримував присутність США в регіоні. Якщо колись це не було нагальною проблемою КНР, то сьогодні політичні ваги схиляються у бік китайського шляху, а не американського лідерства. Сингапур та Китай визнають, що їхні відносини містять елементи взаємної співпраці та вигоди, а також економічну конкуренцію і суперечливі стратегічні цілі для тієї чи іншої сторони в певному питанні. Окрім географічної близькості та геополітичної вигоди, існує достатньо передумов для створення і розвитку цих двосторонніх відносин [14].

Той факт, що більшість жителів Сингапуру етнічні китайці є одночасно активом та зобов'язанням у двосторонніх відносинах. Користь полягає у спільній китайській мові та конфуціанській філософії, але ця спільність породила необґрунтовані очікування Китаю щодо Сингапуру, особливо щодо співпраці Сингапуру з Тайванем [7]. Їхня взаємодія набагато давніша, аніж із континентальним Китаєм, а основними напрямками співробітництва були і залишаються військова кооперація і оборона. Сингапурські воєнні бази

розміщувалися на Тайвані для проведення спільних навчань, проте у 1975 р. КНР запропонувала перемістити сингапурські полігони з Тайваню до Хайнаню. У 1993 р. Сингапур навіть сприяв зустрічі між «неофіційними» представниками КНР і Тайваню – т.зв. переговорів «Ван-Ку», за прізвищами самих представників. І хоч ця зустріч не стала початком створення єдиного Китаю, оскільки Лі Ден Хуей – очільник КР, сподівався на вступ до ООН, проте це показало, наскільки для Китаю важливий Сингапур[1].

Фактично, теплим стосункам між КНР і Сингапуром до встановлення офіційних дипломатичних зв'язків варто завдячувати Лі Куан Ю. Ось якими словами його охарактеризував очільник КНР Сі Цзіньпін: «Лі Куан Ю був старим другом китайського народу... він і старше покоління китайських лідерів спільно задали курс на розвиток китайсько-сингапурських відносин» [3]. Лі Куан Ю був у хороших стосунках із Деном Сяопіном. У 1992 р. Ден Сяопін навіть зазначив, що Сингапур – це модель, яку повинен наслідувати Китай задля розвитку [3]. Навіть сьогодні багато китайців все ще визнають внесок Лі у формування економічного успіху Китаю.

Маючи такі тісні особисті стосунки з вищими керівниками Китаю, не дивно, що сингапурські лідери відчували, ніби вони можуть вирішити проблеми з Пекіном, часто дискретно. Сингапур пишається своїм «тихим, доброзичливим, але твердим стилем дипломатії» з Китаєм. Проте, коли економічний підйом Китаю прискорювався та зростав його військовий потенціал, дві країни почали віддалятися. Так, у 2016 р. відбулося чергове похолодання між Китаєм і Сингапуром, спровоковане вилученням 9 броньованих машин, які Сингапур переправляв через Гонконг після повернення з навчальних занять на Тайвані. Після захоплення, МЗС Китаю заявило, що «китайський уряд завжди твердо виступав проти країн, які мають дипломатичні зв'язки із материковою частиною Китаю, для проведення офіційних обмінів будь-яким видом з Тайванем, включаючи військові обміни та співпрацю» [22]. Важливо зазначити, що Сингапур – єдина країна Південно-Східної Азії, що має угоду про економічне партнерство з Тайванем. Фактично, Китай вперше публічно дорікнув Сингапуру і спровокував різкий дисбаланс у двосторонніх відносинах. Водночас, Сингапур наблизився до інших держав регіону, таких як Індія та Японія, а після військового перевороту в Таїланді в 2014 р. та обрання Філіппінами Родріго Дутерте своїм президентом, Сингапур можна сприймати як найближчого та найбільш надійного союзника США у регіоні Південно-Східної Азії.

Черговим викликом для Сингапуру став 2004 р., коли голова КНР Ху Цзіньтао вперше заговорив про «дилему Малаккської протоки» – стратегічно важливу, внаслідок відсутності у Китаю контролю над водним шляхом, через який протікає 80% його імпортової нафти [22]. Це була несподіванка, оскільки для Сингапуру важливою була здатність використовувати своє місце розташування, що могло б дозволити через протоку Малакка стати основним морським торговим центром Східної Азії та слугувати ключовою базою для високотехнологічної продукції. Проте, внаслідок ініціативи «Пояс і шлях», Китай планує змінити курс світового товарообігу, це, своєю чергою, може негативно повпливати на економіку Сингапуру, оскільки ініціатива передбачає нову мережу торгових шляхів із Китаю переважно сушею Центральної Азії та континентальною Південно-Східною Азією, а не через протоку Малакка.

Ще одним ризиком для Сингапуру стала ініціатива КНР «Зроблено в Китаї 2025». Із 2015 р. метою політики є координація використання державних субсидій, держпідприємств, придбання інтелектуальної власності за межами Китаю, а також змусити передавати технології від іноземних корпорацій, щоб перетворити Китай на світового лідера високотехнологічного виробництва. Оскільки у 2017 р. електронні інтегральні схеми становили близько 16% сингапурського експорту [4], Сингапур може стати найпершим, хто постраждає від економічної політики КНР. Як наслідок, питання конкурентоспроможності Сингапуру сьогодні можна ставити під сумнів.

Перетворення Китаю на економічного гегемона призвело до збільшення іноземних інвестицій у мережу закордонних китайських підприємств, що працюють на ринках Південно-Східної Азії. Для поглиблення торговельних відносин у 2009 р. Сингапур та Китай підписали спільну Китайсько-сингапурську угоду про вільну торгівлю (CSFTA). Ця угода скасовувала тарифи на 95% експорту Сингапуру до Китаю, захищала доступ на ринок та забезпечувала більш стабільне робоче середовище для постачальників послуг. Ця угода є ефективною і сьогодні, а в 2020 р. вона була оновлена положенням про правила проходження нафтохімічного експорту із Сингапуру [9].

Варто зазначити, що протягом останніх років Сингапур зберігає перші позиції серед країн АСЕАН у торгівлі з Китаєм. Згідно підрахунків експертів, у 2020 р. Китай став третім найбільшим торговим партнером Сингапуру і складав 10,1% його загальної зовнішньої торгівлі, в той самий час, Сингапур є 9-им найбільшим партнером

Китаю [23]. На сьогодні, КНР експортує до Сингапуру продукти нафтохімічної промисловості, сільськогосподарську продукцію, метали, коксівне вугілля, текстиль та електронні компоненти. Водночас, сингапурські компанії Capitaland та Breadtalk зробили значний вклад у внутрішню економіку Китаю. Окрім цього, TemasekHoldings та SingaporeAirlines інвестували у ChinaEasternAirlines [4].

Одним із найбільш помітних проявів зусиль КНР експортувати свою «м'яку силу» є Інститут Конфуція. У Сингапурі він був створений у 2005 р. у співпраці з Технологічним університетом Наньян [15]. Його місія полягає у поширенні вивчення китайської мови та культури, а також посиленні спілкування між китайськими громадами. На нашу думку, ця ідея вдало співпадає із принципом Китаю захищати етнічних китайців закордоном. Водночас, між учнями та студентами Сингапуру і КНР діють обмінні програми, які дозволяють переймати не тільки культуру, але й досвід іншої держави.

Важливою сторінкою у двосторонніх відносинах стала зустріч 20 вересня 2017 р. у Пекіні між прем'єр-міністром Сингапуру Лі СієнЛун та президентом КНР Сі Цзіньпіном. Обидва лідери домовилися тісно співпрацювати з метою сприяння ще більш міцним зв'язкам Сингапур-Китай-АСЕАН. Нові сфери співробітництва включали фінансові, судові та правові питання, а також оборону. Обидва лідери підкреслювали важливість та спорідненість двох держав, що вилилося у такі проекти як Індустріальний парк Сучжоу [20], Екомістечко Тяньцзінь [18] та Ініціатива зв'язку Чунцин [16]. Вони також відзначали важливість, яку відіграють основні двосторонні механізми, а саме: Спільна рада з питань двостороннього співробітництва та Сингапурсько-китайський форум лідерства. На зустрічі Сі Цзіньпін згадав про підтримку Сингапуром Ініціативи «Пояс і шлях», Азіатського банку інфраструктурних інвестицій та Південного транспортного коридору, які зіграли життєво важливу роль у підтримці даної ініціативи [16].

Значною галуззю співпраці між Сингапуром та Китаєм є військова. Незважаючи на такі проблеми як захоплення сингапурських військових машин після навчання на Тайвані, обидві сторони намагаються продовжувати зміцнювати безпекову складову. У 2019 р. були ініційовані двосторонні армійські навчання, що є однією із кількох складових їхніх безпекових зв'язків. Це був вже четвертий етап навчання, оскільки перший відбувся у 2009 році в Гуйліні, Китай.

У XXI ст. Сингапур відіграє роль т.зв. «моста» у відносинах між Китаєм та АСЕАН. Так, у 2016 р. Міністр закордонних справ Син-

гапуру Вівіан Балакрішнан провів два тижні у КНР для створення позитивного тону не лише у двосторонніх відносинах, але і у відносинах Китай-АСЕАН. Цитуючи Лі Куан Ю, міністр підкреслив важливість відносин КНР із Південно-Східною Азією, які будуть мати сильну користь для регіону. Також він стверджував що «відносини Сингапуру та Китаю стали одним із напрямків для участі Китаю у регіоні» [5]. На практиці Сингапур став координатором діалогу між членами АСЕАН та Китаєм у територіальній суперечці в Південно-Китайському морі. Саме тому слова очільника МЗС Сингапуру стали не просто символічними.

На сучасному етапі відносини Сингапуру із КНР відчутно змінилися. Китай внаслідок економічного та політичного підйому вже не відчуває такої потреби у Сингапурі. Проте говорити про послаблення співробітництва у майбутньому навряд чи доводиться. Однозначно, Сингапур і Китай будуть плідно співпрацювати, хоча б у сфері етнополітики та інвестицій. В епоху зазіхання на американське лідерство, Китай може використовувати відносини із Сингапуром як фактор впливу в Південно-Східній Азії, зокрема й у фінансово-банківському секторі. Зважаючи на стрімкий розвиток китайської економіки та фактор впливу на світовій арені, КНР і далі буде у міжнародних відносинах позиціонувати себе, як країна, що використовує дипломатичні інструменти для розв'язання конфліктів і веде мирну політику у своєму регіоні. Для Китаю Сингапур все ще є показником ідеальної моделі регулювання та реформування, країною, що десятками років приваблює іноземні інвестиційні вливання. На сьогодні, двостороння співпраця між КНР та Сингапуром несе досить вигоди обом державам, до того ж, нерозпрацьованих галузей співпраці є достатньо для того, щоб ці стосунки розвивати і поглиблювати. Враховуючи перспективність відносин Сингапуру й Китаю, та виходячи із важливості співробітництва, можемо ствердити, що перспективними є подальше дослідження особливостей взаємодії держав, чинників, що впливають на їхні відносини, а також актуальним є вибудовування сценаріїв подальшого співробітництва та його впливу на архітектуру відносин у регіоні.

Джерела та література

1. Лі Куан Ю. Из третьего світу в перший. Історія Сингапуру: 1965-2000. Пер. з англ. Є. Сагайдака. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2018. 760 с.
2. Лі Куан Ю. Роздуми великого лідера про майбутнє Китаю, США та світу; Г. Елісон, Р. Д. Блеквілл, Е. Вайн; Пер. З англ. О. Лобастової. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2017. 224 с.

3. Сі Цзінпін висловив президенту Сінгапуру співчуття у зв'язку зі смертю Лі Куан Ю. URL: <http://ukrainian.cri.cn/83/2015/03/23/2s39014.htm> (дата звернення: 03.02.2021).

4. 30 Years of Singapore-China relations: A Look At 3 Joint Projects / CAN Correspondent. URL: https://www.youtube.com/watch?v=MCYc5Z7qrwA&ab_channel=CNAInsider (дата звернення: 02.02.2021).

5. Can Singapore smooth China-ASEAN relations? The Diplomat. URL: <https://thediplomat.com/2016/03/can-singapore-smooth-china-asean-relations/> (дата звернення: 05.02.2021).

6. Chatys M. Relations between Singapore and the People's Republic of China in the light of Donald Trump's New Southeast Asia Policy. URL: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/international/article/view/5251> (дата звернення: 08.02.2021).

7. China perception of Singapore: 4 areas of misunderstanding. URL: <https://www.straitstimes.com/opinion/chinas-perception-of-singapore-4-areas-of-misunderstanding> (дата звернення: 04.02.2021).

8. China-Singapore Free Trade Agreement (CSFTA). URL: <https://www.enterprisesg.gov.sg/non-financial-assistance/for-singapore-companies/free-trade-agreements/ftas/singapore-ftas/csfta> (дата звернення: 08.02.2021).

9. China-Singapore military ties in focus with army exercise. The Diplomat. URL: <https://thediplomat.com/2019/07/china-singapore-military-ties-in-focus-with-army-exercise/> (дата звернення: 09.02.2021).

10. Chong J. I. It's complicated: Singapore-China relations, an Overview. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/T.note65.pdf> (дата звернення: 08.02.2021).

11. Continuity and change, China-Singapore relations under the framework of China's 21st century Maritime Silk Road Initiative. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-09-2018-0156/full/html?skipTracking=true> (дата звернення: 09.02.2021).

12. Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Singapore. URL: <http://www.chinaembassy.org.sg/eng/zxgx/> (дата звернення: 01.02.2021).

13. Fook L. L. Singapore-China relations. Yusof Ishak Institute. Southeast Asia Affairs. Singapore, 2018. P. 321-340.

14. Goh E. Singapore's reaction to rising China: deep engagement and strategic adjustment. Institute of Defence and Strategic Studies Singapore. Nanyang, 2004. № 67. P. 1-33.

15. Liang L. Y. Scope for greater Singapore-China cooperation in education and transport: Ng Chee Meng. URL: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/scope-for-greater-singapore-china-cooperation-in-education-and-transport-ng-chee-meng> (дата звернення: 10.02.2021).

16. Liang L. Y. Singapore, China look to new areas of cooperation. URL: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/singapore-china-look-to-new-areas-of-cooperation>. (дата звернення: 03.02.2021).

17. Singapore a «strong supporter» of China's peaceful development. URL: <https://www.straitstimes.com/opinion/spore-a-strong-supporter-of-chinas-peaceful-development> (дата звернення: 02.02.2021).

18. Singapore, China leaders laud deep, growing ties. URL: <https://www.todayonline.com/chinaindia/china/singapore-china-leaders-laud-deep-growing-ties> (дата звернення: 04.02.2021).

19. Singapore-China relations (Business China Awards 2019). URL: https://www.youtube.com/watch?v=soyUghmjSN0&ab_channel=PrimeMinister%27sOffice%2CSingapore (дата звернення: 05.02.2021).

20. Suzhou joint industrial park hailed as Singapore steps up China cooperation. URL: <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3040654/suzhou-joint-industrial-park-hailed-singapore-steps-china> (дата звернення: 10.02.2021).

21. Tan S. S. Riding the Chinese dragon: Singapore's pragmatic relationship with China. URL: http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/joint_research/series4/pdf/4-1.pdf. (дата звернення: 08.02.2021).

22. The odd couple: Singapore's relations with China. URL: <https://www.fpri.org/article/2019/12/the-odd-couple-singapores-relations-with-china/> (дата звернення: 01.02.2021).

23. Why China's plan for the world's first digital currency matters. Counting the Cost. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bNH16GHFPyQ&ab_channel=AlJazeeraEnglish (дата звернення: 01.02. 2021).

УДК 94(477).15

Буров Н. В.,

студент 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Атаманенко А. Є.,

доктор історичних наук, професор

РОЛЬ СВІТОВОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНЦІВ В ПРОМОЦІЇ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В СВІТІ

Світовий конгрес українців є міжнародною координаційною одиницею українських організацій за межами України, що вже понад 50 років репрезентує інтереси понад двадцять мільйонної української діаспори на міжнародному рівні та лобює інтереси України. У статті була проаналізована роль Світового конгресу України в промоції інтересів України у світі, а особливо його роль в організації підтримки України в її боротьбі з російською агресією та дезінформацією.

***Ключові слова:** діаспора, Світовий конгрес українців, міжнародне співтовариство, дезінформація, демократія, російська агресія.*

Burov N. V.

THE ROLE OF THE WORLD CONGRESS OF UKRAINIANS IN PROMOTING UKRAINE'S INTEREST IN THE WORLD

The World Congress of Ukrainians is an international coordination unit of Ukrainian outside Ukraine, which has represented the interests of more than twenty million Ukrainian diasporas at the international level for over 50 years. In article, analyzed the role of the World Congress of Ukraine in promoting Ukraine's interests in the world, and especially its role in supporting Ukraine in its fight against Russian aggression and misinformation.

***Key words:** diaspora, World Congress of Ukrainians, international community, misinformation, democracy, Russian aggression.*

Світовий конгрес українців (СКУ) належить до числа організацій, які активно лобіюють інтереси України в світі. І незважаючи на те, що організаційна надбудова є абсолютно самостійна і не фінансується у будь-якій формі зі сторони української держави, СКУ є надійною і незалежною організацією, яка відстоює інтереси українців у країнах поселення. Конгрес активно працює для того, щоб консолідувати українців усюди, де є можливість, та посилити вплив у актуалізації важливих українських питань на глобальному рівні. Зараз СКУ концентрує свою увагу на основні проблеми, а саме:

1) активізація міжнародного блоку задля сприяння Україні в забезпеченні своєї територіальної цілісності;

2) визволення громадян України, які утримуються російською владою як політичні в'язні, та забезпеченні усіх потрібних прав та свобод українців у незаконно окупованому Російською Федерацією Криму і на Сході України та громадян України у РФ;

3) боротьба з російською пропагандистською машиною та розповсюдження реальної інформації про Україну.

Об'єднуючи навколо себе українські громади з понад 60 держав, СКУ має унікальну можливість донести голос українського народу з різних частин світу до провідних міжнародних інституцій, громадськості та урядів країн проживання нашої діаспори. Саме це і актуалізує дослідження ролі СКУ в справі захисту українських інтересів по всьому світу.

В українській науковій думці, що стосується вивчення проблематики діаспори, можна виокремити три основних напрями досліджень:

1) вивчення організацій діаспори, де дослідники значну увагу приділяють вивченню питання організації закордонного українства, а саме: дослідження діяльності українських діаспорних організацій та вивчення їх ролі у вирішенні головних проблем українців поза Україною (К. Акименко, Г. Саранча, О. Сухобокова та ін.) [1; 10; 35].

2) участь діаспори в публічній та культурній дипломатії. У рамках цього напрямку науковці зосередили свої зусилля на визначенні ролі і можливості української діаспори у розвитку публічної та культурної дипломатії в історичному та сучасному аспектах (А. Атаманенко, М. Ляшенко, І. Марков та ін.) [2; 16; 17].

3) взаємодія діаспори з державою. В межах цього питання дослідники вивчали питання взаємодії української діаспори з Україною, процес національної консолідації держави, а також аналізували зарубіжний досвід взаємодії держави та діаспори з метою порівнян-

ня з вітчизняною практикою (К. Чернова, Д. Запорожець, Г. Луцишин та ін.) [11; 12; 15].

Аналіз охарактеризованих вище наукових праць дозволяє нам зробити висновок, що існує значна кількість наукових напрацювань, які стосуються тематики української діаспори, її організації та взаємодією з державою, а також впливу закордонних українців на розвиток мистецтва і науки закордоном. Слід відмітити, що, проте, досі немає цілісного наукового дослідження, присвяченого проблемі дослідження ролі Світового конгресу українців у просуванні інтересів України в світі.

Саме тому, метою і завданням статті є розкриття ролі Світового конгресу України в просуванні інтересів України в світі у період російської гібридної агресії щодо України.

При написанні дослідження було використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи, серед яких можна виокремити *історико-описовий*, з допомогою якого подано фактологічну інформацію, що є основою всіх теоретичних висновків; *метод аналізу*, на основі якого розглянуто відносини між Світовим конгресом Українців та Україною; *прогностичний*, який надав можливість передбачити можливий розвиток подій, знаючи теперішній їхній стан; *системний метод*, що допоміг систематизувати фактичний матеріал та узагальнити його у науковому дослідженні.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період із 1967 і до сьогодні, причому нижня межа обумовлюється заснуванням організації Світового конгресу українців, що спричинило фундаментальні зміни для української діаспори. Верхня хронологічна межа обумовлена актуальними подіями в сучасному просуванні інтересів України в світі.

Джерельна база дослідження складається з опублікованих (збірники документів [13, 44], інтерв'ю [5], публіцистика) матеріалів. Базовою для дослідження є інформація з офіційного веб-сайту СКУ та відкритих інформаційних сайтів. У ході роботи було розглянуто тексти публічних промов та інтерв'ю високопоставлених осіб Світового конгресу Українців та України. Окрім цього, важливу роль відіграли річні звіти СКУ. Аналіз джерельної бази дав змогу повною мірою розкрити тему дослідження та виконати поставленні завдання.

Світовий конгрес українців був створений у 1967 році як Світовий Конгрес Вільних Українців (СКВУ). СКУ є найвищою координаційною громадською організацією закордонних українців, що представляє інтереси більше двадцяти мільйонів українців та включає у свій склад організації українського походження із 32 країн сві-

ту. Ініціатором утворення української надпартійної структури, на кшталт, передпарламенту в 1967 році став голова Проводу українських націоналістів А. Мельник [21].

Перший світовий конгрес вільних українців зібрався в 1967 році в місті Нью-Йорк у річницю 50-річчя початку української національної революції. На конгрес прибули 1003 делегати із 17 країн та багато гостей. Після того як таке зібрання відбулося у Нью-Йорку, такі конгреси відбувалися в США, Канаді та Україні кожних 5 років і так аж до 2018 року, коли востаннє було зібрано Конгрес.

У сімдесятих і вісімдесятих роках ХХ століття інформаційна та міжнародна діяльність Конгресу в основному була націлена на гарантування свободи та демократії в Україні (акції у Західній Європі та Північній Америці на захист ув'язнених українських дисидентів: Л. Плюща, Н. Строкатої, В. Мороза та ін.; 1974); на взаємодію української діаспори у проведенні скорботних заходів, пов'язаних із 50-ю річницею Голодомору 1932-1933 років в УСРР (1981), створенні Міжнародної комісії з розслідування голоду 1932-1933 років в Україні (1984); підтримку громадсько-політичного товариства «Народний рух України за перебудову» [22].

В кінці 1991 року відбувся Конгрес, який розпочав широкомасштабну компанію за дипломатичне визнання незалежної України (у грудні 1991 року Конгрес спільно з Українською світовою фундацією створив Фонд відбудови України). Після здобуття незалежності до організації увійшли громади українців пострадянських республік: Литви, Латвії, Вірменії, Естонії, Казахстану, Молдови, Грузії, Узбекистану, Російської Федерації [3].

Після VI конгресу, який відбувся 1993 року, СКУ зосередився на:

- 1) зміцненні зв'язків між українцями по всьому світу;
- 2) збереженні національної ідентичності, духовності та мови українцями, що проживають далеко за межами України;
- 3) захисті прав українців незалежно від місця їх проживання;
- 4) сприянні світового визнання Голодомору 1932-1933 років в УСРР, як акту геноциду проти українського народу;
- 5) формуванні позитивного іміджу України у світі.

До того ж, на цьому конгресі був затверджений новий статут та відбулося перейменування назви на Світовий Конгрес Українців (СКУ). Після зібрання VII та XIII конгресів пріоритети СКУ фактично не змінювалися та були поставлені наступні завдання: розбудова демократії, визнання нашої держави в світі та допомога реалізації України у різних аспектах, а саме: освіта, культура, спорт тощо.

Також у 2003 році СКУ був прийнятий до ООН як неурядова організація [21].

На сучасному етапі СКУ бере активну участь у висвітленні важливих українських проблем на інтернаціональних зібраннях та протягом зустрічей з представниками ООН, НАТО, ОБСЄ, Ради Європи та Європейського Союзу, також займається захистом прав українців, що проживають за кордоном. На IX Конгресі комісія з прав людини досліджувала проблеми захисту української діаспори, які проживають у країнах СНД. «Нинішній Конгрес планує виробити спільну позицію світового українства щодо захисту прав українських громад у СНД, а також щодо мовної політики усередині України», – заявив в інтерв'ю тодішній президент СКУ Аскольд Лозинський [5]. У 2011 році відбулося повернення Народного дому для української громади в Польщі (Перемишль). «Після 64-ох років здійснилась давня мрія не одного покоління українців про справедливе повернення Народного дому українській громаді. Я вірю, що він у найближчому майбутньому стане центром розвитку і збереження національних надбань українського народу», – заявив президент СКУ Євген Чолій [43]. На X Конгресі президент розповів про найбільші успіхи СКУ, з яких можна виокремити такі: три молодіжні форуми («Болгарія-2010», «Київ-2011» і «Львів-2012») та вісім семінарів молоді української діаспори, які Конференція українських молодечих організацій при СКУ провела в Португалії, Франції, Норвегії, Словаччині, Греції, Іспанії, Чехії та Румунії (2012-2013 рр.); захист української національної меншини в Угорщині у зв'язку з ситуацією щодо виборів до Державного органу самоврядування українців Угорщини (2011 р.); просування євроінтеграції України та сприяння парафуванню 30 березня 2012 р. Угоди про асоціацію між ЄС і Україною; сприяння спрощенню від 1 липня 2013 р. візового режиму для громадян України, які подорожують до країн ЄС [13].

XI Конгрес відбувся 26 листопада 2018 року в Києві, на зібранні було обрано нового президента та розглянуто ключові питання, які ставали об'єктом уваги і на попередніх з'їздах. Також на цьому Конгресі приділили значну увагу проблемі російської агресії щодо України. В звіті СКУ було зазначено про основну діяльність, зокрема підтримка України в російській гібридній війні та посилення санкцій проти РФ до тих пір, поки не буде дотримано Мінських угод; підтримка євроатлантичного та євроінтеграційного курсу України; надання Томосу УПЦ [44].

СКУ у 2011 році закликав міжнародну спільноту засудити тиск на політичних опонентів в Україні, який вважався антидемократич-

ним. 12 січня відповідне звернення було направлено до ряду міжнародних організацій [30]. Пізніше того ж року СКУ надіслав лист до європейського співтовариства, де звернув увагу на заяву Дмитрія Медведєва (який на той час був президентом Російської Федерації) про те, що Україна повинна справитися із складним дилемним питанням, а саме: чи вона хоче мати тісні зв'язки з Росією, чи хоче стати членом Європейського Союзу [6]. З огляду на це, СКУ подав звернення до західної спільноти, щоб засудити зусилля Росії щодо перешкоджання інтеграції України до ЄС. СКУ так само закликав європейську спільноту офіційно виступити проти заяви Медведєва, яка має розмежувальний характер. До того ж СКУ просив підтвердити відповідальність ЄС співпрацювати з Україною щодо її вступу в організацію та активно популяризувати інформацію щодо переваги від вступу України до ЄС серед населення України [9].

Також, слід зауважити, що СКУ відіграє вагомую роль у просуванні інтересів України у світі. Зокрема, 2011 року СКУ направив офіційний лист, у якому висловив велике занепокоєння щодо розпорядження призупинити мовлення Української редакції Всесвітньої служби радіомовлення України («Радіо Україна»). Цей лист було надіслано четвертому українському президенту Віктору Януковичу, спікеру парламенту Володимирі Литвину, прем'єр-міністру Миколі Азарову та голові держкомітету телебачення та радіомовлення Юрію Плаксію [9].

У грудні 2013 року СКУ рішуче засудив події, що відбувалися у Києві в ніч з 29 на 30 листопада, а саме жорстокий розгін учасників Євромайдану, серед яких переважна більшість – студенти та молодь. Після цього до урядів країн усього світу надійшов заклик від СКУ: вони прагнули засудити такі дії та вимагали від української влади негайно зупинити значні порушення прав і свобод громадян своєї країни. Незадовго конгрес українців у Канаді також приєднався до цього заклику та висловив своє обурення щодо жорстокого побиття та розгону мирних громадян на Майдані Незалежності в Києві та інших містах України. Вони закликали уряди провідних країн світу захистити демократію та людські права в Україні [41].

Також СКУ був вкрай обурений ексекуцією над журналістами. Найбільш відомим є випадок, що трапився в ніч на 25 грудня із Тетяною Чорноволом. Тоді відбулось жорстоке побиття журналістки. Також знущались над призвідниками мирних протестів Євромайдану, серед яких можна виокремити Дмитра Пилипця з Харкова. Внаслідок нападу активіст отримав ножові поранення. В СКУ були більш ніж упевнені, що такими вчинками хотіли залякати або

покарати працівників мас-медіа та активістів, які були незадоволені діяльністю існуючого уряду в Україні. Президент СКУ Євген Чолій заявив, що зважаючи на ці бентежні випадки, СКУ рекомендує українській владі якнайшвидше провести справедливе і відкрите розслідування та покарати замовників і виконавців цих жорстоких нападів. Також він доповнив, що СКУ закликає уряди країн світу засудити такі дії, що несумісні з принципами демократії [28].

Нам відомо, що СКУ спрямовує свою увагу на зміцнення інтернаціональної коаліції для протекції України в межах визначених кордонів. Зокрема, на початку 2014 року СКУ закликав країни Великої Сімки (G7) зібрати термінове засідання в Україні для обговорення всіх можливих сфер російського вторгнення в Україну. 11 березня президент конгресу Євген Чолій направив листа лідерам країн G7, в якому закликав їх припинити членство Росії у Великій Вісімці (G8). У листі говорилося, що СКУ закликає країни G7 вжити подальші конкретні кроки для того, щоб Російська Федерація усвідомила результат її безумовного презирства до цілісності України та опозиції відкликання військ РФ з території України [29].

СКУ вважає, що міжнародне співтовариство повинно посилити підтримку нашої держави у її протидії російській агресії. «СКУ вшановує пам'ять і перемогу Героїв та учасників Революції Гідності, перш за все Небесної Сотні, та закликає міжнародне співтовариство посилити свою підтримку українського народу та забезпечити, щоб голос українського народу був почутий», – заявив Євген Чолій [27].

В СКУ припускають, що затяжна російська агресія тільки доводить потребу активізувати тиск на Російську Федерацію. В організації заявили, що оскільки гібридна війна РФ проти України продовжує майже кожного дня забирати життя українських воїнів та безневинних цивільних, а безупинна кампанія з дезінформації зосереджена на приниженні національної гідності українського населення, міжнародна спільнота повинна зрозуміти необхідність не тільки чергової опори для України, але і збільшення тиску на країну агресора для повного виведення її Збройних Сил з території України. Зокрема, самопожертва героїв Небесної Сотні повинна завжди нагадувати всій міжнародній спільноті про принципи та цінності, які українці все ще вимушені боронити від східного сусіда [27].

Протягом засідання комітету НАТО з питань партнерства та колективної безпеки президент СКУ Євген Чолій підкреслив, що Україна, зіткнувшись з російською агресією, слугує рівновазі у світі та обмежує імперські замашки авторитарного режиму. Впродовж засідання у НАТО СКУ виділив те, що обставини в Україні – це не

виключно російсько-український гібридний конфлікт, але і міжнародна криза, зокрема. Сьогодні корумпований російський авторитарний режим поширює свою агресію на різні частини нашої планети. На цей час міжнародна спільнота мусить цілком позитивно сприяти Україні у захисті її кордонів. Він зазначив, що, захищаючи свої кордони, Україна сприяє стабільності у світі і стримує «імперський хід Російської Федерації на захід» [4]. Також було підкреслено, що СКУ прагне репрезентувати нову Україну в обстоюванні демократичних свобод на території самої української держави, що з усіх сил намагається реформуватися, щоб увійти в склад країн Європейського Союзу. Президент СКУ зазначив, що місія СКУ у Брюсселі, яка нещодавно була започаткована, має на меті просування інтересів для української держави при міжнародних об'єднаннях та організаціях в умовах агресії і розв'язаної РФ гібридної війни, допомогти продовжити реформи заради входження України до євроатлантичного співтовариства та протистояти агресивній російській дезінформації [45].

Слід також згадати про те, що СКУ підтримує позицію США та впевнені кроки Вашингтону щодо надання допомоги Україні у збереженні її територіальної єдності та у такий спосіб підтримання балансу в Східній Європі. «Ми вітаємо чітке розуміння Сполученими Штатами російської гібридної війни та схвалення адміністрацією президента США продажу летальної оборонної зброї Україні, аби допомогти їй у протистоянні тривалій та підступній агресії РФ», – додає Євген Чолій [7].

2017 року СКУ закликав міжнародну спільноту, включаючи правозахисні організації та журналістів в цілому світі, зміцнювати тиск на РФ з метою звільнення незаконно затриманих російськими органами влади українських журналістів, а саме Романа Суценка та Миколи Семени. «Світовий конгрес українців закликає міжнародне співтовариство посилити тиск на Російську Федерацію для негайного звільнення незаконно заарештованих українських журналістів Романа Суценка і Миколи Семени, які є жертвами гібридної війни Російської Федерації проти України», – заявив президент СКУ Євген Чолій [34].

Новообраний на XI Конгресі Президент СКУ Павло Грод заявляє, що міжнародна спільнота повинна активно демонструвати РФ свою підтримку України. СКУ перманентно закликає міжнародну спільноту негайно вжити заходів, щоб продемонструвати РФ, що країни і надалі непохитно й рішучо будуть підтримувати Україну та її територіальну цілісність [33]. Крім того Павло Грод від імені СКУ

закликав держави-члени НАТО посилити підтримку України, зокрема військову. «Ми звертаємося до НАТО й міжнародної спільноти із закликом вжити всіх можливих заходів для засудження РФ, давши Україні можливість захищати себе, світовий мир і безпеку», – пише Грод. Очільник конгресу звернувся до НАТО щодо надання додаткового озброєння для України, включаючи:

- ракети наземного та морського ураження;
- патрульні катери;
- радіолокатори;
- а також різні пристрої для забезпечення повноцінної розвідки та спостереження [24].

Також рада директорів СКУ запропонувала НАТО розширити свою присутність у територіальних водах України, зокрема, і в Чорному морі, а також приділяти більше уваги для спостереження за діями в Азовському морі та поліпшити обмін розвідними даними між Україною й НАТО. До того ж, йшлося і про те, щоб організувати військові навчання між організацією Північноатлантичного договору (НАТО) і Україною по всій її території. Згодом такі міжнародні навчання дійсно відбулися і відбуваються до нині, навіть в умовах пандемії коронавірусу [23].

Слід згадати про один із головних напрямів роботи СКУ сьогодні, а саме про боротьбу з пропагандистською машиною РФ та поширенню реальної інформації про Україну. СКУ у 2015 році амбіційно заявив про свої наміри долучитися до координованої групи стратегічних комунікацій Європейської служби зовнішньої діяльності щодо протидії російській пропаганді та дезінформації у глобальній мережі. У конгресі заявили, що вони зацікавлені у просуванні фундаментальних свобод у світі і з готовністю співпрацюватимуть з західними інституціями. Було також наголошено на тому, що завдяки такій співпраці СКУ зможе забезпечити канали зв'язку з партнерськими організаціями по всьому світі, включаючи двадцять п'ять членів Європейського Союзу, і до цього ж спробувати залучити свої контакти з українською владою [32].

Також слід акцентувати, що СКУ активно ілюструє актуальні питання та проблеми кримськотатарського народу серед міжнародної спільноти, оскільки після того як РФ розпочала протиправні дії в Криму та на Сході України СКУ посилив співпрацю з кримськотатарським Меджілісом. Наприкінці 2017 року очільник СКУ Євген Чолій наголосив про те, що конгрес всіляко допомагатиме кримським татарам у деокупації Криму та відстоюванні національних та

релігійних прав і свобод як на регіональному рівні, так і на глобальному [37].

СКУ працює над зміцненням усіх структур міжнародних відносин між країнами світу та Україною, а також над підтримкою євроінтеграційного шляху України провідними державами ЄС. Зокрема, після того, як у 2017 році у Франції на президентських виборах Еммануель Макрон із значним відривом переміг свою суперницю Марін Ле Пен, Євген Чолій відправив вітальний лист новообраному президенту, підкресливши, що СКУ має надію на подальшу підтримку України на євроінтеграційному шляху. Президент СКУ також подякував Франції за її непохитну підтримку України в час значної політичної невизначеності для Європейського континенту [31].

Цікавим фактом є те, що у 2018 році Світовий конгрес українців став небажаним на території РФ згідно з рішенням генеральної прокуратури Росії, про що повідомлялося на сайті цього відомства. Було додане пояснення зі сторони російської генпрокуратури, що вони вбачають у СКУ загрозу для «конституційного ладу і безпеки РФ» [20]. Це рішення ще раз показало стабільність агресивної політики Росії, яка орієнтована на ліквідацію української діаспори, що знаходиться на території Російської Федерації. До цього ж, в МЗС України додали, що готові збільшити дипломатичний тиск на країну-агресора і також зазивають до цього міжнародне співтовариство [26]. МЗС України наголосило на тому, що не може не тішити той факт, що зареєстрована у Канаді неурядова організація українців «становить загрозу основам конституційного ладу та безпеки Російської Федерації» [19].

Варто зазначити, що зараз СКУ також сприяє спростуванню дезінформації щодо подій в Україні, таким чином, співпрацюючи з українським урядом, та поліпшує українсько-діаспорні контакти. Влітку 2020 року лідери СКУ провели телеконференцію з Еміне Джапаровою (перша заступниця Дмитрія Кулеби – Міністр закордонних справ України), на конференції йшлося про основні напрямки співпраці МЗС-СКУ. Було підняте питання щодо протидії дезінформації РФ та необхідність провести інформаційно-роз'яснювальні кампанії за межами України. До того ж, на зустрічі відзначили успішні заходи публічної дипломатії з Представництвом України при ЄС [25]. Не менш важливим є те, що нещодавно було підписано Меморандум про співпрацю під час зустрічі, щоправда, в онлайн-режимі, Прем'єр-міністром Денисом Шмигалем та Президентом СКУ Павлом Гродом [42]. Відповідно до Меморандуму, Кабінет Міністрів та

СКУ домовилися про співпрацю у торговельно-економічній галузі, зокрема, стоїть питання щодо залучення інвестицій в економіку. Меморандум дав змогу домовитись про надання допомоги для боротьби з іноземною агресією щодо відновлення територіальної цілісності України, модернізації структур громадянського суспільства та зміцнення національно свідомої ментальної парадигми, а ще не менш важливою є домовленість про розвиток засад українського громадського життя у діаспорі. Саме тому слідування Меморандуму та здійснення його положень посилять співпрацю українського уряду та українців за кордоном, протекцію прав та інтересів українських громадян за кордоном, а також промоцію України у світі. Впродовж зустрічі глава уряду та представники СКУ у свою чергу розглянули ключові питання зовнішньої політики України, поточні виклики та ключові напрямки співпраці [14]. До того ж, варто відзначити, що МЗС України та СКУ приступили до налагодження розробки нової політики щодо закордонних українців, про що повідомив заступник міністра закордонних справ України Василь Боднар. «Разом з керівництвом Ukrainian World Congress – Світовий Конгрес Українців та нашими послами почали розробку нової політики МЗС щодо українців за кордоном. Головне – інституційно і ресурсно зміцнити зв'язки українців за кордоном із Україною, вдосконалити підтримку громад, сприяти поверненню бажаючих додому та багато інших цікавих ідей», – додавив він [18].

Дослідження, опубліковані на сайті «Українська призма», демонструють, що Україна неабияк зацікавлена у співпраці з діаспорою, причому співпраця значно зросла в контексті зовнішньої агресії зі сторони РФ. Проаналізувавши аналітичні публікації, представлені «Українською призмою», можна безсумнівно стверджувати, що політичний інтерес уряду України до питань діаспори невпинно зростає. Прикладом цього може слугувати те, що в 2017 році низка українських високопосадовців тісно співпрацювали з українською діаспорою, зокрема, були обговоренні питання можливого залучення конгресу до участі у роботі міжнародних організацій. А також було ухвалено Держпрограму для співпраці з діаспорою та її залучення до публічної та культурної дипломатії України на 2017-2020 рр. [38]. Зіставлення досліджень засвідчує, що діаспора активно відкликається на події, які важливі для міжнародної позиції України. До того ж, завдяки тому, що канадська діаспора приклала значних зусиль, питання агресії Російської Федерації проти України було включено до переліку важливих питань співпраці міністрів закордонних справ G7 [39]. Окрім того, з українською діаспорою налагоджена ефек-

тивна комунікація, що сприяє просуванню інтересів України в світі. Саме у такий спосіб закордонне українство вимагало справедливого розгляду справи В. Марківа в Італії, звільнення українських моряків, які перебувають у полоні, та політичних в'язнів Кремля у РФ. Одним із результатів стало те, що за сприяння представників діаспори, у 2020 році суд в Мілані розглянув апеляцію В. Марківа та повністю виправдав його [40]. Між іншим, президент України Володимир Зеленський 2 лютого 2021 року запровадив санкції проти російських телеканалів «NewsOne», «ZIK» та «112 Україна», посиляючись на рішення РНБО від жовтня 2018 року [36]. Зрозуміло, що діаспора підтримує відповідні дії В. Зеленського щодо введення обмежувальних заходів проти інформаційно-пропагандистської дезінформації РФ в Україні. Разом із тим, Європейський конгрес українців надіслав відповідний лист голові ОБСЄ: «В Україні був зроблений важливий крок щодо заборони мовлення проросійських каналів «112 Україна», Zik та NewsOne. Ми підтримуємо таке рішення», – зазначається у листі [8].

Отож, можна підсумувати, що у 1967 році було створено міжнародну неполітичну організацію задля об'єднання українських громад світу – СКУ. Основним покликанням Конгресу стали протекція українських громад, допомога Українській державі, а також сприяння розквіту демократичної думки в українському суспільстві. Наразі СКУ посідає важливе місце у допомозі та підтримці України у пошуку союзників в межах збройного протистояння РФ на Донбасі і боротьби за повернення Криму, а саме залучення до цих подій країн Великої Сімки (G7), НАТО, ЄС, ОБСЄ та ООН, із цих організацій можна виділити найбільш активних країн-членів, які надавали військову та гуманітарну допомогу, це: США, Велика Британія, Канада, Литва, Норвегія. І що не менш важливо: Організація активно просуває інтереси понад 20 мільйонів українців і людей українського походження, що живуть закордоном, а особливо ставиться акцент на згуртуванні їх з Україною.

Джерела та література

1. Акименко К. В. Діяльність Світової Координаційної Ради Ідеологічно Споріднених Націоналістичних Організацій щодо залучення молоді української діаспори до націоналістичного руху (1964 – початок 1990–х років) / К. В. Акименко. Гілея: науковий вісник. 2019. Вип. 146(1). – С. 13-16. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_146\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_146(1)_4) (дата звернення: 08.02.2021).

2. Атаманенко А. Роль закордонних українців в українській публічній та культурній дипломатії: історичний і сучасний аспекти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2019. Вип. 29. С. 54–65.

3. Бажан О.Г., Ковальчук О.О. Світовий конгрес українців. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Svitovuj_Konhres (дата звернення: 21.01.2021).

4. Голова Світового конгресу українців Чолій у НАТО: Україна стримує «імперський хід Росії на захід». «Цензор.НЕТ». 2017. URL: https://sensor.net/ua/news/429056/golova_svitovogo_kongresu_ukrayintsiv_choliyi_u_nato_ukrayina_strymuye_imperskyui_hid_rosiyi_na_zahid (дата звернення: 22.01.2021).

5. Діаспора говорить про порушення прав українців у Росії. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/08/20/3531027/> (дата звернення: 11.01.2021).

6. Діаспора закликає засудити спроби Росії перешкодити інтеграції України в ЄС. «ZAXID.NET.» 2011. URL: https://zaxid.net/diaspora_zaklikaye_zasuditi_sprobi_rosiyi_pereshkoditi_integratsiyi_ukrayini_v_yes_n1130237 (дата звернення: 23.01.2021).

7. Діаспора привітала рішення США про продаж Україні летальної зброї. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/26/7166738/> (дата звернення: 12.01.2021).

8. Діаспора привітала санкції щодо телеканалів Медведчука. Укрінформ. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3187284-diaspora-privitala-sankcii-sodo-telekanaliv-medvedcuka.html>. (дата звернення: 12.02.2021).

9. Діаспора просить Європу засудити Медведєва. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2011/05/28/6249025/> (дата звернення: 11.01.2021).

10. Діяльність громадсько-політичних організацій діаспори в консолідації та збереження зв'язків з Україною. НАУКОВІ ЗАПИСКИ Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2015. №2. С. 184–190.

11. Еволюція української діаспори як соціокультурної системи: автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04 / К.О. Чернова; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2008. 31 с. – укр.

12. Запорожець Д. Держава та діаспора в міжнародних відносинах XXI ст.: зарубіжний досвід й уроки для України / Дар'я Запорожець. «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». 2020. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/33/111> (дата звернення: 08.02.2021).

13. Звіт президента світового конгресу українців. Ukrainian World Congress. 2013. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/wp-content/uploads/2020/10/president.pdf> (дата звернення: 23.01.2021).

14. Кабмін і Світовий конгрес українців підписали Меморандум про співпрацю. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3152474-kabmin-i-svitovij-kongres-ukrainciv-pidpisali-memorandum-pro-svivpracu.html> (дата звернення: 12.01.2021).

15. Луцишин Г. І. Українська діаспора: новітні тенденції впливу на процес національної консолідації. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. 2013. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=605397> (дата звернення: 08.02.2021).

16. Ляшенко М. Роль української діаспори в країнах – членах ЄС в процесі формування і реалізації вітчизняної культурної дипломатії на початку ХХІ ст. / Марія Ляшенко. Сумський державний університет. 2017. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/69222> (дата звернення: 08.02.2021).

17. Марков І. Українці у викликах трансміграції для політики ес / Ігор Марков. 2013. URL: <https://social-anthropology.org.ua/wp-content/uploads/2013/11/Markov-6.pdf> (дата звернення: 22.01.2021).

18. МЗС та СКУ почали розробку нової політики щодо закордонних українців. Укрінформ. 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3176011-mzs-ta-sku-pocali-rozrobku-novoi-politiki-sodozakordonnih-ukrainciv.html> (дата звернення: 09.02.2021).

19. МЗС України: Не може не тішити, що неурядова організація українців «становить загрозу основам конституційного ладу та безпеки РФ». URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-mzs-ukrajini-ne-mozhe-ne-raduvati-fakt-shcho-neurjadova-organizatsija-ukrajintsiv-stanovit-zagrozu-osnovam-konstitutsijnogo-ladu-i-bezpeki-rf-1109636.html> (дата звернення: 17.01.2021).

20. МЗС України: не може не тішити, що Світовий конгрес українців «становить загрозу» безпеці Росії. Радіо Свобода. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-svitovyi-konhres-ukrayinciv/30050928.html> (дата звернення: 22.01.2021).

21. Недужко Ю.В. Українська діаспора в процесі відновлення державної незалежності України. Луцьк, 2009. 618 с.

22. Ніхто не переіменуватиме мій народ // Центральний державний архів зарубіжної україніки. 2017. URL: <https://tsdazu.archives.gov.ua/archives/1057> (дата звернення: 21.01.2021).

23. Новий президент СКУ закликає НАТО збільшити підтримку України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2599001-novij-prezident-sku-zaklikae-nato-zbilsiti-pidtrimku-ukraini.html> (дата звернення: 12.01.2021).

24. Новий президент СКУ закликає НАТО збільшити підтримку України. Укрінформ. 2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2599001-novij-prezident-sku-zaklikae-nato-zbilsiti-pidtrimku-ukraini.html> (дата звернення: 22.01.2021).

25. Провід СКУ зустрівся з першою заступницею Міністра закордонних справ України Еміне Джапаровою. «Український погляд». 2020. URL: <http://ukrpohliad.org/ukrayintsi-v-sviti/provid-sku-zustrivsyaz-z-pershoyu-zastupnytseyu-ministra-zakordonnyh-sprav-ukrayiny-eminedzharovoyo.html> (дата звернення: 12.01.2021).

26. Росія визнала «небажаним» Світовий конгрес українців, в МЗС виступили із заявою. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/07/12/7220687/> (дата звернення: 12.01.2021).

27. Світове українство закликає міжнародну спільноту посилити підтримку України і тиск на РФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2179813-svitove-ukrainstvo-zaklikae-miznarodnu-spilnotu-posiliti-pidtrimku-ukraini-i-tisk-na-rf.html> (дата звернення: 11.01.2021).

28. Світовий конгрес українців закликає світ засудити розправи в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/12/26/7008477/> (дата звернення: 11.01.2021).

29. Світовий конгрес українців просить Велику Сімку покарати Росію. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/12/7018474/> (дата звернення: 11.01.2021).

30. Світовий конгрес українців просить світ заступитися за опозицію в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2011/01/13/5779481/> (дата звернення: 11.01.2021).

31. Світовий конгрес українців сподівається на підтримку Макроном євроінтеграції України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2227154-svitovij-kongres-ukrainciv-spodivaetsa-na-pidtrimku-makronom-evrointegracii-ukraini.html> (дата звернення: 11.01.2021).

32. Світовий конгрес українців хоче допомогти ЄС боротися з російською пропагандою. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/10/29/7086731/> (дата звернення: 11.01.2021).

33. Світовий Конгрес Українців закликає до глобального засудження та рішучих дій на підтримку України. «Український погляд». 2018. URL: <http://ukrpohliad.org/news/svitovij-kongres-ukrayintsiv-zaklykayedo-globalnogo-zasudzhennya-ta-rishuchyh-dij-na-pidtrymku-ukrayiny.html> (дата звернення: 11.02.2021).

34. СКУ закликає посилити тиск на Росію для звільнення Сушенка та Семени. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-sushchenko/2173059-sku-zaklikae-posiliti-tisk-na-rosiu-dla-zviltenna-susenka-ta-semeni.html> (дата звернення: 11.01.2021).

35. Сухобокова О. О. Українська діаспора як чинник підтримки України США і Канадою в умовах російської агресії у 2014 р. / О. О. Сухобокова. Історико-політичні студії. 2015. № 1. С. 69-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipc_2015_1_11 (дата звернення: 21.01.2021).

36. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №43/2021. Офіс Президента України. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/432021-36441> (дата звернення: 12.02.2021).

37. Українська діаспора боротиметься за права кримських татар – президент СКУ. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/10/7164952/> (дата звернення: 12.01.2021).

38. Українська призма: Зовнішня політика 2017. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ, 2018. С. 210-213. (дата звернення: 27.01.2021).

39. Українська призма: Зовнішня політика 2018. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ, 2019. С. 233. (дата звернення: 27.01.2021).

40. Українська призма: Зовнішня політика 2019. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ, 2020. С. 350. (дата звернення: 27.01.2021).

41. Українці світу вимагають від Януковича припинити brutальне побиття. «Українська правда». 2013. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/12/1/7003952/> (дата звернення: 11.02.2021).

42. Уряд та Світовий Конгрес Українців підписали Меморандум про співпрацю. Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-ta-svitovij-kongres-ukrayinciv-pidpisali-memorandum-pro-spivpracyu> (дата звернення: 22.01.2021).

43. Участь президента СКУ в урочистостях з нагоди офіційного повернення народного дому в Перемишлі українській громаді. News UWS. 2011. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/novini/uchast-prezydenta-sku-v-urochystostyah-z-nagody-oficijnogo-povernennya-narodnogo-domu-v-peremyskli-ukrayinskij-gromadi/?lang=uk> (дата звернення: 23.01.2021).

44. XI Світовий Конгрес Українців. Ukrainian World Congress. 2018. №3. С. 40. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/wp-content/uploads/2020/10/book_reports2018-website.pdf (дата звернення: 23.01.2021).

45. Чолій у НАТО заявив, що Україна стримує імперські амбіції РФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2180379-colij-u-nato-zaaviv-so-ukraina-strimue-imperski-ambicii-rf.html> (дата звернення: 11.01.2021).

УДК 327

Васильєва Д. Р.,
студентка 3 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС: ВИКЛИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ

У статті проаналізовано міграційну політику Європейського Союзу, як одну зі складових забезпечення стабільності та безпеки у європейському регіоні. Особливу увагу приділено реалізації міграційної політики ЄС під час міграційної кризи 2015 р. Зазначено основні шляхи боротьби ЄС з нелегальною міграцією та неконтрольованими потоками біженців з арабських країн.

Ключові слова: міграційна політика, Європейський Союз, міграційна криза, нелегальна міграція, біженці, кордони.

Vasylieva D. R.

EU MIGRATION POLICY: CHALLENGES AND EFFICIENCY

The article analyzes the migration policy of the European Union as one of the components of ensuring stability and security in the European region. Particular attention is paid to the implementation of EU migration policy during the migration crisis in 2015. The main ways of the EU to combat illegal migration and uncontrolled flows of refugees from Arab countries are outlined.

Key words: migration policy, European Union, migration crisis, illegal migration, refugees, borders.

Наразі можна простежити появу величезної низки глобальних проблем, з якими, на жаль, зіштовхнулося людство. Незважаючи на те, що існує ряд концепцій та методів вирішення глобальних проблем, на сучасному етапі відбувається лише їх загострення та своєрідна байдужість людства, адже країни та міжнародні організації насамперед переймаються власними вигодами, а не збереженням світової спадщини. Однією з таких глобальних проблем є значна

міграція населення, адже ще з давніх часів можемо спостерігати активне пересування людей. Зважаючи на те, якого глобального поширення набула проблема міграції та врегулювання міграційних потоків, важливо дослідити реагування провідних міжнародних акторів на цю проблему, тобто їхню міграційну політику. Одним з таких акторів є Європейський Союз, який дуже активно проводить міграційну політику, та чи успішно?

Питання міграційної політики ЄС є доволі актуальним, тому досліджується переважно зарубіжними науковцями, однак ця тема також зацікавлює і вітчизняних дослідників. Серед вітчизняних можемо виокремити О. Чернегу, що досліджує тенденції формування міграційних потоків та механізми вдосконалення, О. Заставну, що аналізує міграційну політику у контексті безпеки країн ЄС, та О. Малиновську, сферою інтересів якої є безліч аспектів реалізації міграційної політики ЄС. Серед зарубіжних відзначимо М. Сципіоні, що характеризує неефективність міграційної політики ЄС під час міграційної кризи 2015 р., Т. Жаулін, що вивчає вплив міграційної політики ЄС у Південному та Східному Середземномор'ї, та К. Террі, який досліджує шляхи подолання проблеми неконтрольованих потоків біженців.

Метою дослідження є аналіз реалізації міграційної політики Європейського Союзу під час міграційної кризи 2015 р. й до сьогодні.

Завданнями дослідження є охарактеризувати міграційну політику ЄС, як складову зовнішньої політики Союзу, що впливає на безпекове становище європейського регіону та за його межами; дослідити ефективність реалізованих методів боротьби з нелегальною міграцією та неконтрольованими потоками біженців; проаналізувати ставлення окремих європейських країн до проблеми міграції з арабських країн.

Далекоглядна та комплексна міграційна політика Європейського Союзу є однією з ключових цілей ЄС, оскільки завдяки їй останній прагне встановити збалансований підхід до вирішення як регулярної, так і нелегальної міграції. ЄС розуміє, що від реалізації міграційної політики залежить соціальна, політична та економічна стабільність в об'єднанні [1]. На основі показників стабільності можна визначити, чи держава або об'єднання є потужними акторами на міжнародній арені, чи ні. Тобто, міграційна політика впливає і на роль суб'єкта міжнародних відносин на світовій арені.

Що ж являє собою міграційна політика? Це система законів та угод, що спрямовані на урегулювання міграційних потоків, обме-

ження припливу біженців й нелегальних мігрантів та збільшення чисельності висококваліфікованих спеціалістів.

Міграційну стратегію кожної держави або об'єднання визначають 4 групи факторів: внутрішні потреби держави, бачення правлячою елітою майбутнього розвитку країни, міжнародний порядок та різноманітні явища стихійного і техногенного характеру, що впливають на збільшення чисельності біженців [1].

Чому Євросоюз так приваблює мільйони біженців? Бо країни-члени ЄС мають великий економічний потенціал, хороші та безпечні умови для проживання, високий рівень заробітної платні. У країнах-членах на високому рівні дотримуються основних прав, зокрема, прав людини і громадянина, права вільного пересування тощо. У ЄС біженці вбачають захист, безпеку, свободу, турботу. До того ж, регіон Європи є стабільно-безпечним, що нівелює загрозу виникнення війн, збройних конфліктів, релігійних сутичок. Звісно ж, по сусідству з ЄС існують конфлікти, наприклад, між Сербією та Косово, але вони не є дуже значними та не дестабілізують становище Європейського Союзу.

Вплив міграції на населення ЄС є величезним. Це можна підтвердити тим фактом, що приплив мігрантів змінює склад населення більше ніж народжуваність та смертність. Наприклад, найбільшим внутрішнім переселенням після розширення ЄС у 2004 р. був потік працівників до Великобританії та Ірландії. В Іспанії з 2004 по 2014 рр. офіційна кількість мігрантів зросла на 400 відсотків [7]. Тому можемо простежити, що навіть всередині ЄС міграція є значною.

На законодавчому рівні питання міграції було введено аж від самого початку створення Європейського Союзу, тобто у Маастрихтському договорі 1992 року. Згодом поняття міграції було також розглянуто в Амстердамському договорі, оскільки в той час правлячі еліти країн-членів ЄС зрозуміли, що наплив мігрантів в майбутньому може стати некерованим, що буде серйозним викликом для становища ЄС. Увага була сконцентрована на потенційних викликах, що спричинять насамперед хвилі розширення, які згодом відбулися у 2004, 2007, 2013 рр. Також згодом у Лісабонському договорі був введений принцип солідарності, яким повинна була регулюватися міграційна політика. Варто зазначити, що законна основа міграційної політики ЄС також закладена в Договорі про функціонування Європейського Союзу у статтях 79 та 80 [13].

До того ж у реалізації міграційної політики ЄС дотримується Загальної Декларації прав людини, що була підписана у 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Згідно з цією декларацією, жодна

країна або об'єднання не може порушувати права вільного пересування осіб, права вибору країни для проживання. Однак мігранти також повинні дотримуватись зобов'язань та не порушувати цінності та традиції суспільства, в яке інтегруються [1].

Метою міграційної політики ЄС є встановлення єдиного рівня прав та обов'язків для легальних мігрантів та громадян ЄС. Союз прагне врегулювати нестримні міграційні потоки та нелегальну міграцію за допомогою збалансованого підходу. Що це забезпечить? Лояльне ставлення до легальних мігрантів з боку громадян, активізацію засобів щодо боротьби з нелегалами і, особливо, контрабандою.

У 2011 р. Європейською Комісією був прийнятий "Глобальний підхід до міграції та мобільності". Він мав на меті встановити рамки відносин між Європейським Союзом та іншими країнами в сфері міграції. Він базується на чотирьох опорах: регулярна міграція та мобільність, нелегальна міграція та торгівля людьми, міжнародна політика захисту та притулку, а також максимізація впливу міграції та мобільності на розвиток [4].

Важливою подією у формуванні міграційної політики ЄС було прийняття в 2009 р. "Стокгольмської програми для простору свободи, безпеки та справедливості", яка до 2014 р. видозмінювалась. З програми вона перетворилася на низку принципів, що впроваджували правові інструменти реалізації міграційної політики ЄС. Згідно з цими принципами, варто було застосовувати комплексний підхід до регулювання міграції, надавати притулок тим, хто потребує, боротися з нелегальною міграцією й контрабандою та ефективно контролювати кордони [13].

Знаковою подією в історії Європейського Союзу була міграційна криза 2015 р., найбільша з часів Другої світової війни. Тоді потік біженців та мігрантів в Європу перевершив рівень усіх попередніх припливів. Мігрували переважно з Лівії до Італії через Середземномор'я та з Туреччини до грецьких островів, зокрема, Лесбос, через Егейське море. За 2015 р. до Європи прибуло понад 911 тис. біженців і мігрантів. Під час долання шляху понад 3550 людей загинули. Найбільше біженців прибули до Європи з Сирії (50%), Афганістану (15%) та Іраку (4%), оскільки там відбувались збройні конфлікти та переслідування, що було загрозою для життя й здоров'я мирних жителів [15].

Більшість країн-членів Європейського Союзу намагалися протистояти неконтрольованим потокам біженців, посиливши контроль над своїми прикордонними територіями. Ці посиленні обмеження

не були ефективними у боротьбі з напливом біженців та мігрантів. Це призвело до негативних наслідків, адже біженці почали шукати альтернативні шляхи, щоб дістатися до Європи. Зазвичай це були нелегальні методи, які були дуже небезпечними та ризикованими для них.

Детальніше охарактеризуємо причини такого масового напливу біженців. Найголовнішою причиною є те, що мирні жителі Сирії, Афганістана, Іраку, Сомалі, Нігерії та інших неблагополучних африканських країн стають жертвами терористів, військових, бандитів і навіть піратів. За даними ООН, у 2015 р. понад 12 мільйонів людей у Сирії потребували гуманітарної допомоги, а понад чотири мільйони втекли з рідної країни [5]. Досі тривають конфлікти, громадянські війни, терористичні акти та різноманітні кризи, що загрожують життю мільйонів мирних жителів й змушують багатьох покинути рідну країну в пошуках безпеки.

Цікавим є те, що контрабандисти, які заробляли нелегальним перевезенням біженців, допомагали їм проникнути лише в Європу і в ніякий інший регіон. За оцінками Агентства ООН з справ біженців, у 2015 р. завдяки цьому контрабандисти отримали прибуток в 5 млрд доларів. У 2020 р. ЄС вирішив активно протистояти цьому, почавши арештовувати контрабандистів та конфісковувати їхні судна. 22 червня 2020 р. було схвалено запуск першої військово-морської операції проти контрабандистів, які нелегально перевозили біженців через Середземне море. Перш за все, вона передбачає збір інформації за допомогою літаків, суден, також проведення арештів та конфіскацію кораблів [12].

Чому біженці надають перевагу країнам-членам ЄС, а не іншим високорозвиненим країнам? Дії біженців є доволі нелогічними. Вони мають на меті мігрувати в європейські країни, в європейську цивілізацію, яка значно відрізняється менталітетом, мовою, культурою, традиціями, нормами тощо. Виникає питання: чому біженці не втікають в сусідні країни, які є значно розвиненішими, наприклад, ОАЕ, Оман, Саудівська Аравія, Кувейт, Бахрейн, Катар? Історично склалося, що переважно країни з демократичним устроєм приймають до себе біженців. 28 липня 1951 р. ці країни стали учасниками Женевської конвенції про статус біженців, в якій описано як повинні поводити себе країни, які надали біженцям притулок. Ця конвенція створювалася, щоб врегулювати проблему біженців в Європі після Другої світової війни. До речі, основним її принципом є недопустимість примусового повернення біженця в країну, де він зіштовхується з серйозними загрозами своєму життю або свободі [16]. Як

відомо, всі вищеперераховані країни Сходу є абсолютними монархіями, що не вписується в канони класичної демократії. Тому ці країни не можуть підписувати такі демократичні акти і популярністю у біженців користуються європейські країни. Та й загалом, ці багаті арабські держави не хочуть приймати до себе біженців, через це запроваджують жорсткі міграційні закони, закривши власні кордони і направляючи потоки біженців у Європу. До того ж ці багаті східні країни навіть не запропонували ЄС жодної фінансової допомоги, як знак солідарності до братів-мусульман [4].

У багатьох науковців виникають сумніви щодо міграційних криз. Вони вважають, що це може бути добре спланована операція, яка націлена на знищення європейських цінностей і традицій. Як би європейці не ставилися до біженців, останні все одно не почнуть сприймати та схвалювати європейську культуру, оскільки вона дуже далека від мусульманської. Збільшення числа мусульман в Європі сприяє виникненню протиріч між цінностями ісламу та світським європейським лібералізмом. Це породжує радикальний ісламізм, який виражений найчастіше у вигляді молодіжних протестів. Мусульманські общини не інтегруються в соціально-культурне життя європейців. Вони не сприймають європейські демократичні цінності, закони, норми моралі, а притримуються власної системи цінностей, тобто шаріат. Мусульмани утворюють своєрідні анклавні у Європі, формуючи відокремлене суспільство. Подекуди, їх називають державами в державі [3]. Це є доволі небезпечно, оскільки в майбутньому ці анклавні можуть захотіти відокремитися, тобто стати автономією. Через те, що чисельність мусульман з кожним роком зростала, підвищувалася і їхня політична вага. Прогнозується, що надалі біженці будуть прагнути збільшити свою роль в країні перебування.

Всі європейські країни визнають свободу віросповідання, але за умови розподілу функцій держави та релігії, що не влаштовує мусульман. Вони прагнуть введення норм ісламу в європейське законодавство. У деяких країнах, а саме: Італії, Німеччині, Бельгії та Іспанії всі релігії визнаються юридично, зокрема й іслам. А ось в Данії, Греції, Великобританії визнається лише державна релігія. Але найрадикальнішу позицію щодо цього має Франція, яка закріпила в своїй конституції статус світської держави [3].

Які ініціативи були запроваджені з метою подолання міграційної кризи? Під час міграційної кризи 2015 р. Європейська Комісія опублікувала Європейську програму міграції. Її метою було припинення міграційної кризи в Середземномор'ї та запровадження

нових ефективних засобів керування міграцією. Також передбачалося посилення контролю над нелегальною міграцією, охорона кордонів, надання притулку біженцям, які цього потребують, та встановлення нових пріоритетів інтеграційної політики. Також були створені загальноєвропейські схеми переселення та переміщення. У 2019 р. Європейською Комісією був опублікований звіт про діяльність Європейської програми міграції, зокрема, про досягнення та недоліки реалізації зазначеної програми [10].

Одним з пріоритетних завдань міграційної політики Європейського Союзу в період міграційної кризи 2015 р. було покращення контролю на зовнішніх кордонах. Насамперед протидія нелегальній міграції, а саме перевезення мігрантів та шукачів притулку в надзвичайно небезпечних умовах, наприклад, в човнах, що непридатні для плавання та вантажівках-рефрижераторах. Переймаючись безпекою життя та здоров'я мігрантів, які через контрабандистів опинялися під загрозою, ЄС активно надавав гуманітарну допомогу завдяки військово-морським службам Європейського Союзу та береговій охороні за сприяння Європейської Агенції з прикордонної та берегової охорони (FRONTEX) [12].

Через те, що ефективність та надійність управління кордонами є надзвичайно важливими засобами протидії некерованій міграції, ЄС вирішив розробити стратегію управління кордонами. Основними її завданнями було забезпечувати підтримку високого рівня прикордонної безпеки, зокрема, використовуючи інформаційні технології та біометричні характеристики для ідентифікації осіб. Варто зауважити декілька законодавчих заходів, які були прийняті Європейською Комісією та активно реалізовувалися. Серед них посилення мандату FRONTEX, задля того, щоб активізувати дії на зовнішніх кордонах та сприяти їхньому покращенню, також встановлення механізму оцінювання ефективності застосування правил Шенгену. Ще одним заходом було посилення координації між органами контролю за кордоном за допомогою Європейської системи нагляду за кордоном (EUROSUR). Також розглядалася доцільність створення європейської системи прикордонної охорони [12].

У березні 2016 р. Європейська Рада та Туреччина уклали домовленість, що була спрямована на зменшення потоку нелегальних мігрантів через Туреччину до Європи. Згідно з угодою, усіх нелегальних мігрантів та шукачів притулку, які прибули на грецькі острови з Туреччини і чий заяви про надання притулку не були прийняті, змушені повернутися назад в Туреччину. У звіті Європейської Комісії про процес реалізації домовленості 2019 року сказано, що

ця ініціатива продовжує функціонувати та є важливим засобом забезпечення ефективного вирішення проблеми міграційних потоків у Середземномор'ї [14].

Ще однією ініціативою по боротьбі з міграцією була спільна Європейська система притулку. Вона встановлювала стандарти поведінки з мігрантами та біженцями. Згідно з правилами, кожна країна ЄС ставилася до біженців по-своєму і ймовірність надання притулку також була різною. Однак міграційна криза довела, що правила ЄС щодо надання притулку є неефективними і потрібно їх терміново реформувати. Тому 23 вересня 2020 року Європейською Комісією був запропонований пакт про міграцію та притулок. Його суть полягає в тому, що потрібно сформувані загальноєвропейську систему управління міграцією та надання притулку біженцям. Тобто потрібно використовувати комплексний підхід у питаннях управління міграцією та надання притулку. Також потрібно зміцнити систему, щоб вона була готова давати опір міграційному тиску. Пакт запроваджує підтримку найбільш постраждалих держав-членів та допомагає боротися з наслідками некерованої міграції [9].

Привертає увагу реалізація міграційної політики такої країни-члена ЄС, як Данія. Данія вирішила вилучати в приїжджих у країну біженців певну суму грошей, золоті прикраси і годинники, щоб використати ці кошти на їх утримання. Агентство ООН у справах біженців змусило Данію терміново скасувати це рішення [6]. Але Данія не здала позицій і всього лиш збільшила суму, яку біженці могли залишити собі. Однак згодом вона все ж відмовилась від вилучення предметів, якщо біженець запевнить, що ця річ має для нього духовну цінність. Зрозуміло, що така політика зіштовхнулася з великою критикою. До речі, Данія була не єдиною країною, яка вирішила вилучати кошти та майно. Її приклад наслідувала і Швейцарія, лише трохи інтерпретувавши метод. Вона вимагала у людей, які прагнули отримати статус біженця, віддати всі фінанси та цінності, вартість яких перевищувала встановлену межу. Але це не єдині умови. Також люди, які отримали статус біженця та роботу, повинні були відраховувати в державну казну 10% зарплати. Я вважаю, що така міграційна політика була дуже невдалою та нерозсудливою, оскільки ці вилучення призвели до того, що біженці не прагнули в повній мірі інтегруватися в європейську спільноту та шукати легальне працевлаштування, адже це було матеріально не вигідно. Вони сподівалися жити на соціальну допомогу, яку виплачували в розвинутих країнах ЄС.

Згадувалося про те, що Агентство ООН виступило проти таких засобів. Агентство пояснило, чому вони проти того, щоб європейські країни ввели такі жорстокі міри. Адже, на думку представників Агентства, такі засоби перешкоджають возз'єднанню сімей. Вони прагнуть, щоб 1 мільйон біженців, який вже оселився в Європі, зміг перевезти своїх родичів, а це, як мінімум, 8-10 мільйонів людей, на що європейські країни відреагували двояко. Наприклад, Німеччина пропонувала ввести загальноєвропейський додатковий податок на бензин, який дозволить фінансувати заходи по боротьбі з міграційною кризою. Ці гроші планувалося витратити на відновлення контролю над зовнішніми кордонами Європейського Союзу. Німеччина була готова ввести цей податок, навіть якщо країни-члени ЄС відмовляться. Звісно, що країни відмовилися, адже вони не хочуть розплачуватися за політику "відкритих дверей", яку проводила канцлер Німеччини Ангела Меркель [6].

Через те, що ЄС проводив доволі лояльну міграційну політику, він і зіштовхнувся з міграційною кризою 2015 р. Союз намагався вирішувати її цивілізовано, дотримуючись основних прав людини та принципів справедливості й гуманізму. І, на жаль, ця лояльність спричинила безліч внутрішніх проблем в Європейському Союзі. Перш за все, криза породила розкол в ЄС, оскільки деякі країни активно приймали біженців, наприклад, Німеччина, яка прийняла у 2015 р. приблизно 45% всіх біженців. Канцлер Німеччини Ангела Меркель навіть закликала європейців бути солідарними, але цей заклик не мав особливого ефекту. А ось країни Східної Європи виступили проти прийому біженців і мігрантів. До того ж, громадяни країн, які активно приймали біженців, теж були незадоволеними цим і вважали, що влада не впорається з міграційною кризою [2]. Ця криза призвела до внутрішньої нестабільності, погіршення економічного становища, зростання організованої злочинності, появи відокремлених мусульманських общин в межах європейських країн. Також проблемою стало те, що міграційна криза ставила під загрозу Шенгенську зону. Виникла необхідність посиленого контролю зовнішніх кордонів та ретельнішої перевірки усіх осіб, що прагнуть потрапити в Європу. Європейці сподівалися, що біженці принесуть користь, тобто будуть дешевою робочою силою, а насправді біженці принесли з собою безліч проблем, з якими ЄС досі не може впоратися.

І наразі існує проблема неконтрольованих потоків біженців. Можемо спостерігати скупчення біженців на турецько-грецькому кордоні. Більшість з них є сирійцями, які втікають від громадянської війни, яка триває вже майже 9 років. Греція визнає, що самостійно

вона не в змозі захистити кордони, тому вона звернулася за допомогою до Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів. На кордоні зараз дуже напружена ситуація, оскільки грецькі прикордонники застосовують зброю щодо біженців. Останні ж закидають прикордонників камінням. Було оприлюднено відео, як грецькі прикордонники відштовхують надувні човни з біженцями назад у море і при цьому роблять попереджувальні постріли. Через таку кризову ситуацію Греція вирішила побудувати прикордонну стіну вздовж кордону з Туреччиною, щоб таким способом утримати мігрантів від проникнення на їхню територію [11].

Отож, проаналізувавши міграційну політику Європейського Союзу, можна дійти висновку, що вона була і є не надто ефективною. ЄС намагався реалізовувати цю політику, дотримуючись основних прав людини, етичних норм, принципів гуманізму та справедливості. Європейці сподівалися, що така політика принесе їм вигоду і до того ж таким способом покажуть всьому світу, як вони послуговуються демократичними цінностями та підтримують тих, хто опинився у важкому становищі, що загрожуватиме їхньому життю та здоров'ю. Величезні потоки біженців та мігрантів призвели до значної кількості проблем усередині ЄС, погіршення економічного становища, поширення радикального ісламізму та утворення відокремлених мусульманських общин, які активно відстоюють свої права та в майбутньому можуть заявити про наміри стати автономними об'єднаннями. ЄС запровадив безліч проєктів та ініціатив з метою побороти неконтрольовані міграційні потоки, проте результат від них був незначним. На мою думку, основна проблема полягає у тому, що країни-члени ЄС не діяли спільно, не мали одноголосної думки щодо міграційної політики. Якби ЄС застосовував комплексний підхід до боротьби з неконтрольованими міграційними потоками, йому б вдалося уникнути негативних наслідків міграційної кризи та знайти найбільш вдале рішення, яке б не суперечило інтересам і ЄС, і біженців. Тому зазначена тема потребує подальшого дослідження задля пошуку найвдалішого вирішення проблеми неконтрольованої нелегальної міграції.

Джерела та література:

1. Пак Н.А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2017. URL: <http://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/b9a9aced2b7c856e61b9cd903ce31966.pdf> (дата звернення: 07.12.2020).

2. Гасанов Р.М. Миграционный кризис в Европе: причины, последствия, перспективы разрешения. URL: <file:///C:/Users/PrinateOL/Downloads/migratsionnyu-krizis-v-evrope-prichiny-posledstviya-perspektivy-razresheniya.pdf> (дата обращения: 14.12.2020).

3. Трофимова О. Мусульмане и ислам в Западной Европе. 5 марта, 2012. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2012/0501/analit02.php> (дата обращения: 14.12.2020).

4. Шестаков Е. Кто и зачем направляет потоки беженцев в Европу. RGRU. 17 января, 2016. URL: <https://rg.ru/2016/01/17/avstria-site.html> (дата обращения: 14.12.2020).

5. Baltagiannis S. Syrian refugee numbers pass four million as war rages on – UN. UN News. 9 July, 2015. URL: <https://news.un.org/en/story/2015/07/503802-syrian-refugee-numbers-pass-four-million-war-rages-un> (date of access: 15.12.2020).

6. Bilefsky D. Danish Law Requires Asylum Seekers to Hand Over Valuables. The New York Times. 26 January, 2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/01/27/world/europe/denmark-asks-refugees-for-valuables.html> (date of access: 12.12.2020).

7. Brady H. EU migration policy: An A-Z. Centre for European reform. London, February, 2008. URL: https://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/briefing_813-3772.pdf (date of access: 07.12.2020).

8. EU approves military action against Mediterranean people smugglers. Al Arabia. 20 May, 2020. URL: <https://english.alarabiya.net/en/News/2015/09/14/EU-approves-military-action-against-Mediterranean-people-smugglers-sources-.html> (date of access: 15.12.2020).

9. EU asylum reform. European Council, 27 November, 2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/eu-asylum-reform/> (date of access: 15.12.2020).

10. Europe's migration crisis. European Parliament. 30 June, 2017. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78631/europe-s-migration-crisis> (date of access: 12.12.2020).

11. McKernan B. Greece extends wall on Turkish border as refugee row deepens. The Guardian. 20 October, 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/20/greece-extends-wall-on-turkish-border-as-refugee-row-deepens> (date of access: 15.12.2020).

12. Migration and Home Affairs. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en (date of access: 14.12.2020).

13. Schmid-Drüner M. Immigration policy. European Parliament. December, 2019. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy> (date of access: 10.12.2020).

14. Sokolska I. Asylum Policy. European Parliament. 2020. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/151/asylum-policy> (date of access: 15.12.2020).

15. Spindler W. 2015: The year of Europe's refugee crisis. UNHCR. 8 December, 2015. URL: <https://www.unhcr.org/news/stories/2015/12/56ec1ebde/2015-year-europes-refugee-crisis.html> (date of access: 12.12.2020).

16. The 1951 Refugee Convention. UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html> (date of access: 14.12.2020).

УДК 327(477+470)

Вітченко І. М.,

аспірант НаУОА

Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПРОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ

У статті здійснено огляд особливостей відносин незалежної України з Російською Федерацією на фоні цивілізаційного прагнення першої мати більш тісні зв'язки з Європою, а не бути залученою в інтеграційні процеси, ініційовані Москвою. Розглянуто фактор цивілізаційного вибору України як мотив російської збройної агресії. Означено ряд питань, що пов'язані з подальшим розвитком російсько-українських відносин.

Ключові слова: цивілізаційний вибір, цивілізаційна ідентичність, українсько-російські відносини, євроінтеграція, гібридна війна.

Vitchenko I. M.

RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND RUSSIA IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN PRO-EUROPEAN CIVILIZATION CHOICE

The article reviews the peculiarities of the relations between independent Ukraine and the Russian Federation in the context of civilizational aspirations of the former to have closer ties with Europe, rather than to be involved in the integration processes initiated by Moscow. The factor of Ukraine's civilizational choice as a motive for Russian armed aggression is considered. A number of issues related to the further development of Russian-Ukrainian relations have been identified.

Key words: civilizational choice, civilizational identity, Ukrainian-Russian relations, European integration, hybrid war.

Цивілізаційна ідентичність України є актуальним питанням сьогодення як на суспільно-політичному, так і на академічному рівні. Перебуваючи на межі західної та православної цивілізацій, здобувши незалежність, Україна, з одного боку, заявила про своє прагнення відновити зв'язки з європейською цивілізацією (наприклад, у Постанові ВРУ «Про основні напрями зовнішньої політики України» ще від липня 1993 року), але з іншого боку – тісний зв'язок з Росією у історичному, культурному, економічному, політичному та інших аспектах штовхав до політики багатовекторності, яка призвела до того, що українська сторона не докладала достатніх політичних та дипломатичних зусиль для поглиблення євроінтеграції.

Проте цивілізаційний вибір українського суспільства, невдоволеного якістю та корумпованістю політичної системи в державі, все ж відбувся: Революція гідності та подальші події показали палке бажання українського народу жити по-іншому, надати чергового імпульсу демократичному реформуванню суспільства та відходу від авторитарних механізмів управління, які були успадковані з радянських часів та які сьогодні продовжують визначати російський стиль ведення внутрішньої та зовнішньої політики. Такий сценарій спричинив загострення у відносинах з Російською Федерацією із подальшою анексією Криму та окупацією частини східних областей України. Тому важливо поглянути на те, яким може бути подальший сценарій розвитку подій у відносинах з Москвою в умовах проєвропейського цивілізаційного вибору українського народу.

Трансформація цивілізаційної ідентичності, причини війни між Росією та Україною, перспективи подальшого розвитку подій та міжнародних відносин у цій царині стали темою дослідження чималої кількості українських та зарубіжних науковців. Зокрема, цій тематиці присвячений ряд досліджень Центру Разумкова, національна доповідь секції суспільних та гуманітарних наук НАН України «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення та стратегія дії», а також праці М. Михальченка, С. Пирожкова, Н. Хамітова, Л. Коврик-Токар, О. Рафальського, З. Самчука, О. Андреевої тощо. Серед зарубіжних нарисів з даної тематики особливий інтерес викликає колективна праця Е. Вуд, У. Померанц, У. Мері, М. Трудолюбова, де представлені різні аспекти щодо причин війни Росії проти України.

З огляду на широкий науковий інтерес до цієї проблематики та ступінь її розробки, метою роботи є аналіз специфіки розвитку відносин між Україною та Російською Федерацією в контексті цивілізаційного руху першої в бік поглиблення співпраці з ЄС та розвитку

демократії, а також відкидання участі в інтеграційних процесах, ініційованих Москвою. Завдання статті полягають у аналізі концепції цивілізаційного вибору та його значення для українсько-російських відносин, визначенні головних рис цих відносин в історичній ретроспективі в контексті цього вибору, а також постановці питань, що виникають щодо подальшого розвитку цивілізаційного проекту України на фоні відносин з РФ.

Для дослідження питання цивілізаційних трансформацій нам необхідно дати визначення такому поняттю, як «цивілізаційний вибір». Згідно з матеріалами національної доповіді секції суспільних та гуманітарних наук НАН України «Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення та стратегія дії», маємо можливість визначити цивілізаційний вибір як «вибір способу життя і цінностей, які є визначальними для громадян [країни] на тому чи іншому етапі становлення держави» [7]. Саме цей вибір є умовою країни для обрання тих чи інших партнерів, союзів та блоків. Це певна парадигма через, яку, в ідеальному варіанті, дивляться на свій розвиток як еліта, так інші представники суспільства. І теза даної статті полягає у тому, що Україна зробила свій цивілізаційний вибір на користь Європи, цим спровокувала агресію з боку Росії і у подальшому має будувати свої відносини з Москвою з огляду на цей цивілізаційний вибір.

Як і під час подій, що передували розпаду Радянського Союзу, Україна грає важливу роль у російській концепції регіональної інтеграції [3]. З метою зберегти єдність на пострадянському просторі була запропонована Співдружність Незалежних Держав, де Україна була однією з держав-засновниць, проте *de facto* не була активною у цій організації, а потім і взагалі розірвала з нею зв'язки. Так само Росія була зацікавлена у залученні України до різних інших інтеграційних ініціатив, які декларували економічні цілі, проте в основі яких лежала російська цивілізаційна ідея «євроазійства» [2, 130]. І Україні у цій ідеї мала відводитися вагома роль. Проте пріоритетним для української сторони цей напрямок не став. Натомість, продовжували розвиватися двосторонні відносини між Україною та Росією, в яких за економічні, зокрема, енергетичні, преференції остання отримувала з боку Києва значні політичні бонуси.

Дії російського керівництва, особливо з приходом до влади В. Путіна, свідчили про те, що Україна належить до «сфери привілейованих інтересів» РФ. Як зазначає Американський експерт з Європи та Євразії У. Мері, Кремль розвивав відносини сюзеренітету відносно Києва, і був готовий платити за те, аби утримати свого клієнта у зоні свого впливу [9, 37]. З цивілізаційної точки зору Україна важ-

лива для розвитку ідеї «*русского мира*», без Києва та його історичної спадщини, Москва виглядає ще менш «цивілізованою», ще більше відірваною від демократичного світу. І варто визнати, що українське керівництво часто йшло на поступки, втрачаючи суверенітет у власній державі ціною дешевих енергоресурсів.

З іншого боку, історія та особливості розвитку України завжди залишали актуальним західний вектор розвитку. А розширення ЄС на Схід у 2004 році і підхід впритул до українського кордону (а потім і запуск ініціативи Східного партнерства), ще більше актуалізували для України цей вектор і поставили під сумнів геополітичні плани РФ, поширивши зону впливу ЄС на зону «привілейованих інтересів» Кремля [9, 38]. Після подій Помаранчевої революції та приходу до влади В. Ющенка з його проєвропейською політикою спостерігалася ескалація напруженості у відносинах між Україною та РФ, яка виливалася у торговельні та газові війни, систематичну дезінформацію та відтягування України від проєвропейського напрямку розвитку. Проте чималу роль у саботажі реформування країни зіграв, і продовжує грати, внутрішній фактор: наявність тісних зв'язків значної частини українського політичного істеблішменту з Кремлем. Діяльність В. Януковича та його оточення щодо зближення з РФ та скасування підписання Угоди про асоціацію у листопаді 2013 року і стали причиною масового невдоволення українців та подій, відомих як Революція Гідності.

У. Мері не вважає, що події 2013 року на Майдані були антиросійським явищем, що більшість людей, що вийшла на вулиці з протестами, виступали не проти розвороту в сторону Росії, який мав місце в результаті дій В. Януковича у Вільнюсі наприкінці 2013, а через загальну корумпованість внутрішньополітичної системи [9, 39]. Хоча корупція та відсутність дієвих реформ були важливою складовою вимог протестувальників, проте проєвропейські лозунги та символіка ЄС були присутніми з перших днів протестів [5], за що події Революції Гідності і отримали назву «Євромайдан». У будь-якому разі, ці події, хоч і спровокували певні зміни у суспільстві і стали явною маніфестацією європейського цивілізаційного вибору, вони, як вважають експерти Центру Разумкова, «є головною причиною і мотивом гібридної агресії Кремля» [1].

Таким чином, напруженість навколо відсутності достатньої активності України в інтеграційних ініціативах Росії вилилася у відкрите збройне протистояння (анексію Криму, окупацію частини Донецької та Луганської областей та подальші заходи гібридної війни), яка триває протягом останніх семи років у своїй відкри-

тій фазі. Щодо причин мілітаризації конфлікту, У. Мері розглядає даний міжнародний конфлікт як ситуацію, що виникла поміж ЄС та РФ навколо України, і вважає, що це не було неминуче зіткнення, а радше є продуктом конкретних політичних рішень двох глобальних суб'єктів, що ЄС повинні були передбачити, що зближення з Україною може викликати різку негативну реакцію з боку Кремля. У аргументації експерта відповідальність за «виведення української політичної кризи на міжнародний рівень» рівномірно поділяють як ЄС, так і Росія [9, 42]. Більше того, роль ініціатора змагання покладається експертом на Європейський Союз, хоча мілітаризація конфлікту – пряма відповідальність Кремля.

В контексті такого бачення природи конфлікту суб'єктність України ніби відсувається на другий план. Проте важливим чинником, спираючись на дефініції, які дають С. Пирожков та Н. Хамітов [8], варто вважати українську цивілізаційну суб'єктність, якою б малою вона не була. Варто враховувати знаходження України поміж двома потужними геополітичними (і цивілізаційними) гравцями, проте саме події всередині країни стали тригером для Росії для нападу на українські території, а для решти світу – демонстрацією проєвропейського спрямування розвитку українського суспільства.

Агресія з боку Росії, яку вважають надмірним заходом, якого можна було б уникнути, зіграла не на користь Москви у питанні лояльності українського населення до Росії: від 2014 року спостерігається значне погіршення [6] ставлення українців до «північного сусіда», що ще далі відкидає перспективи розвитку зв'язків, тим паче інтеграційних відносин. Мотивом конфлікту є цивілізаційний вибір України та її вихід із фарватеру зовнішньої політики Росії та її цивілізаційного євразійського проєкту. Поряд з військовою агресією у своїй гібридній стратегії Росія активно використовує засоби «деєвропеїзації» України, що проявляється у поширенні фейкових тез про те, що Україна є державою, що не відбулася, тому не має жодної цінності для Європи, що єдина можливість врятувати українську економіку від колапсу – економічна інтеграція з Російською Федерацією та ЄАЕС; що поглиблення євроінтеграції є руйнівним для української культури, традицій та самобутності України; що на Україну в ЄС чекає лише роль аграрного додатку і місця для розміщення шкідливих підприємств [1].

Окрім спроб саботажу європейського поступу України, українці ще повинні пам'ятати про зруйновані долі тисяч своїх співвітчизників, викликаних війною. Тому про налагодження відносин з РФ наразі буде складно.

Проте на думку О. Литвиненка постулат про неможливість співіснування України та Росії варто відкинути як надто емоційний, адже реальність не дозволяє нам ігнорувати відносини з північно-східним сусідом і вимагає раціонального підходу щодо подальшої побудови відносин [4]. Продовжуючи збройну та дипломатичну війну, Україна тепер має змогу виступати на міжнародній арені вже з новою парадигмою, зумовлену її цивілізаційним вибором. Перед Україною стоїть завдання подальшого розвитку цивілізаційного проекту, проте з ретельним врахуванням викликів у відносинах з російською стороною, продовжуючи давати відсіч гібридним атакам та створюючи нову культуру відносин з Кремлем: пострадянську, постколоніальну, паритетну, а не субординаційну.

У межах статті було розглянуто динаміку та специфіку відносин між Україною та Російською Федерацією в контексті українського цивілізаційного вибору у бік Європи. Українська сторона впевнено крокує шляхом дезінтеграції відносно пострадянських євроазійських ініціатив Москви, що і є мотивом збройного конфлікту між цими країнами. Незважаючи на те, що Україна знаходиться на перетині інтересів РФ та ЄС, саме внутрішні процеси цієї держави стали маніфестацією цивілізаційного вибору. На цей момент складно говорити, наскільки трансформація цивілізаційної ідентичності України є невідворотнім процесом. Так само потребує додаткового дослідження питання подальшого розвитку українсько-російських відносин, проте, на нашу думку, успіх у цьому питанні можливий лише у випадку цілісного розуміння та сталої імплементації європейського цивілізаційного проекту України з метою створення нової реальності в українсько-російських відносинах, де українська сторона вже гратиме зовсім іншу роль, аніж просто «одна з пострадянських країн».

Джерела та література

1. Європейська інтеграція України: російський фактор. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона, 2012 р. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf (дата звернення: 25.02.2021).

2. Зиядуллаев Н. С., Зиядуллаев У. С. 25 лет СНГ и евразийские интеграционные проекты: ожидания, разочарования и перспективы. Экономическая наука современной России. 2017. №2 (77). С. 123-136.

3. Казарин П., Ленцев В. Россия и компания: Евразийский союз, из которого сбежала Украина. URL: <https://ru.krymr.com/a/28217668.html> (дата звернення: 25.02.2021).

4. Литвиненко О. Пострадянський період в українсько-російських відносинах позаду. Що далі? *Національна безпека і оборона*. 2012 р. URL: https://gazumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf (дата звернення: 25.02.2021).

5. На Майдан прийшло близько 1500 обурених зупинкою євроінтеграції. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/22/7002691/> (дата звернення: 25.02.2021).

6. Ставлення населення України до Росії та населення Росії до України. Вересень 2020 року. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=972&page=1> (дата звернення: 25.02.2021).

7. Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2016. 284 с.

8. Чи є Україна цивілізаційним суб'єктом історії та сучасності? / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов. *Вісник Національної академії наук України*. 2020. № 7. С. 3-15.

9. Wood, Elizabeth A., William E. Pomeranz, E. Wayne Merry, Maxim Trudolyubov. *Roots of Russia's War in Ukraine*. New York; Chichester, West Sussex: Columbia University Press, 2016. 144 p.

УДК 327(470+6)

Гуменна К. М.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В АФРИЦІ

Сьогодні Російська Федерація має геополітичні інтереси практично у всіх ключових регіонах світу. Метою держави на зовнішньополітичній арені є посилення свого потенціалу шляхом розширення двосторонніх контактів та співробітництва у багатосторонніх форматах. У статті розглянуто головні інтереси Росії на території Африки. Описано її політичний вплив на країни регіону. Також у статті наведено окремі приклади напрямків співробітництва Росії із африканськими державами. Авторкою зроблено спробу проаналізувати переваги та недоліки співпраці Російської Федерації із партнерами в регіоні.

Ключові слова: Російська Федерація, Африка, інтереси, ресурси, співпраця.

Гуменна К. М.

GEOPOLITICAL INTERESTS OF THE RUSSIAN FEDERATION IN AFRICA

Today the Russian Federation has geopolitical interests in almost all key regions of the world. The purpose of the state on the foreign policy is strengthening its potential by expanding bilateral contacts and cooperation in multilateral formats. In the article, the main interests of Russia in Africa's territory are considered. Russian's political impact on countries of the region is described. Also in the article, some examples of areas of cooperation between Russian with African countries are provided. The author analyzes the advantages and disadvantages of the cooperation of the Russian Federation with the partners in the region done an attempt.

Key words: Russian Federation, Africa, interests, resources, cooperation.

Сьогодні Росія намагається покращити свою геополітичну позицію у всьому світі і має інтереси практично у всіх його регіонах. Не винятком у цьому сенсі є Африканський регіон, який, незважаючи на досить низьку динаміку взаємин із Росією у 90-х рр. ХХ ст., сьогодні є сферою її міжнародної зацікавленості. Зокрема, Російська Федерація (далі – РФ) намагається взяти під свій контроль розробки, видобуток та збут ресурсів Африки, таких як діаманти, нафта, газ, золото, платина, мідь та інші. Задля досягнення своєї мети Москва використовує всі методи: підтримка вигідного політичного режиму, створення вигідних умов для мілітаризації Африки російськими військовими та зброєю, поширення своєї ідеології під благородними гаслами. Аналіз інтересів Росії в Африці сприяє формуванню цілісної картини її геополітичних інтересів та позиції у світі, відтак потребує детального вивчення та аналізу.

Дослідження зацікавленості Росії африканським регіоном представлено у колективній монографії «Російсько-африканські відносини в умовах глобалізації» [17], де автори висвітлюють основні тенденції розвитку двосторонніх відносин та взаємодію в еру глобалізації. Співробітництво РФ з африканськими державами проаналізував Арно Каліка у своїй статті «Активізація політики Росії в Африці та її обмеження» [9], у якій автор описав формування політики Росії в Африці. Також питання африканського вектору зовнішньої політики РФ вивчали: А. А. Громико, Є. М. Корендясов, С. М. Волков, Т. Л. Дейч. Однак, найновіші сучасні тенденції у стратегії Росії щодо Африки потребують детальнішого вивчення та аналізу, у тому числі зважаючи на брак такого роду праць у вітчизняній науковій думці.

Метою дослідження є аналіз інтересів Росії на африканському континенті. Завданнями є: проаналізувати особливості відновлення відносин між Росією та Африкою; з'ясувати інтереси Росії у економічній та політичній сферах; проаналізувати ключові аспекти співпраці РФ з окремими державами Африки та визначити перспективи і проблеми двосторонніх відносин.

Росія та Африка – території з достатньо великими і багатими покладами корисних копалин, енергоресурсів, що дає можливість близько співпрацювати. Африка, завдяки своїм ресурсам, має великий потенціал розвитку на міжнародній арені, готова співпрацювати у сфері науки і техніки, медицини, промисловості тощо. Держави Африки відкриті до співпраці, а враховуючи історію відносин із СРСР, розглядають РФ, як досить перспективного партнера. Однак, головна роль в Африці все ж таки у Китаю, що Росія, звісно, хоче змінити. Співпраця з державами, які є бідними, але мають великі

запаси мінеральних ресурсів, демонструє, що РФ має також потенціал в цьому регіоні.

Після розпаду СРСР африканський вектор зовнішньої політики Росії дещо ослаб, і закривалися посольства, консульства та інші центри держави в Африці. Однак, із початком XXI ст., приходом нового президента та зміною зовнішньополітичної концепції Росія почала відновлювати двосторонні зв'язки з африканськими державами. Сьогодні постає питання, чим так Африка приваблює Росію?

Передусім РФ цікавить економічний бік питання, зокрема, йдеться про видобуток дорогоцінних і мінеральних копалин, розробку газових і нафтових родовищ, постачання добрив та експорт сільськогосподарської техніки, зернових, будівництво АЕС. Наступна складова інтересів Росії – це пошук ринку збуту, особливо ринку збуту зброї. Впродовж останніх років Російська Федерація підписала договори про військову співпрацю більш ніж з 20 країнами африканського континенту про поставку зброї, техніки, підготовку солдат. Також складовою російської зацікавленості регіоном є можливість поширення тут свого політичного впливу і отримання дивідендів від цього, наприклад, під час голосувань в ООН.

Російська Федерація прагне досягти всіх своїх цілей і в 2019 р. в Сочі проводить, услід за Китаєм, саміт «Росія – Африка». На цій зустрічі було 54 представники держав африканського континенту та провідних регіональних організацій. У своїй вступній промові президент РФ вказав, що розвиток відносин із країнами Африки та провідними організаціями є одним із головних пріоритетів зовнішньої політики Росії, бо «їх співпраця, ще за часів спільної боротьби проти колоніалізму, має стратегічний та довгостроковий характер» [22].

Володимир Путін вказав, що завдяки Генасамблеї ООН буде відбуватись зближення держав, вирішення питань та координація з непостійними членами Ради Безпеки країн Африки, бо, за його словами, це допоможе покращити їх спільні зусилля щодо безпеки в регіоні та у формуванні нової більш справедливої моделі світу [22]. Завдяки спільній боротьбі із тероризмом, екстремістською ідеологією та піратством країни можуть покращувати двосторонні контакти, зокрема, правоохоронні органи та спецслужби РФ і африканських держав можуть обмінюватись інформацією, щоб контролювати ситуацію та вирішувати її. Також у зв'язку з цим Росія і більше 30 країн Африки заключили контракти на поставку зброї та воєнної техніки [22]. На форумі Путін заявив, що РФ списала для країн Африки більше 20 млрд доларів боргу [5]. Очевидно, що такий крок спрямований на швидше і якісніше налагодження афри-

кансько-російських відносин. Із доповідей форуму також зрозуміло, що торгово-економічні двосторонні відносини є важливою складовою співробітництва. Із кожним роком об'єм торгівлі збільшується у декілька разів, а російські компанії працюють переважно в сфері геологорозвідки і у добутку корисних копалин в енергетичному та нафтогазовому секторах. До того ж відбувається розвиток у сфері технологій та медицини. До прикладу, торговий оборот РФ з Лівією з 2016 р. до 2019 р. збільшився з 73.7 млн дол. до 155 млн дол., із Єгиптом за цей же період із 4.08 млрд до 5.86 млрд дол. (хоча у 2018 – 7.66 млрд дол.), з ЦАР – від 905 тис. до 2.6 млн дол. [24].

Слід підкреслити, що Росія прагнула отримати лояльність Демократичної Республіки Конго з її ресурсами, як раніше цього прагнули бельгійці, французи, американці, а зараз до цього кола приєдналися і китайці [5]. До того ж Російська Федерація перешкоджала Китаю купувати активи французької компанії Areva на уранових копальнях, адже фосфати, які там видобувають, вважаються найкращими у Африці [2]. Для збереження геополітичного впливу в Лівії та своїх прав на розробку покладів нафти країни російський президент висловлював політичну та військову підтримку політиці генерала Хафтера, який воює з міжнародно визнаним Урядом національної єдності [8]. Також для покращення двосторонніх відносин міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров відвідав Ефіопію, а згодом зробив турне і по інших країнах: Зімбабве, Ангола, Намібія та Мозамбик [25]. Ці держави багаті на такі ресурси, як нафта, мідь, золото, уран, кобальт, відтак мотиви візитів цілком зрозумілі.

Варто зауважити також, що Росію зацікавила новина про відкриття на території Мозамбіку багатих родовищ нафти і газу. Відтак, «Роснефть» зацікавилась східно-африканським газом, згодом російська сторона відкрила офіс у Мозамбіку. Старший науковий співробітник Фонду ім. Карнегі Пол Стронскі вважає, що видобуток ресурсів в Сибіру чи Арктиці – це дорого і складно, тому Росія активно шукає їм альтернативу і впевнено заявляє права на африканські території [1]. Однак, у Мозамбіку відбувається релігійне протистояння мусульман та християн. Інші країни занепокоєні цим, оскільки це заважає видобутку ресурсів. Росія ж «подала руку допомоги» і вже у 2018 р. міністри оборони РФ та Мозамбіку підписують договір, а згодом відбувається зустріч між президентами країн, у ході якої підписано угоду про військово-технічну та економічну співпрацю. У результаті цього російські воєнні кораблі мають безперешкодний шлях до портів Мозамбіку, там присутні російські най-

манці (цей факт відповідно Росія заперечує) і державі списано 95% боргу [1].

Ще одним із напрямків зацікавленості Росії є Дарвендейл. Це друге за розмірами запасів місценародження металів платинової групи, яке знаходиться в Зімбабве біля поселення із відповідною назвою. Кількість запасів вражаюча – 19 тон платини та 775 тон всіх ресурсів, тобто це паладій, нікель, мідь, золото [19]. У 2013 р. за участі російських компаній з'явився проєкт, згідно якого досліджувалось місценародження цієї платини. До 2015 р. активну участь у розробці проєкту брали Ruschrome Mining, Vi Holding, «Ростех» і Зовнішекономбанк, але згодом двоє останніх покинули проєкт. Його тепер втілює спільне підприємство Great Dyke Investments (Pvt) Ltd., яке на 50% через АТ «Афромет» належить Vi Holding, а інші 50% – зімбабвійській Repeast Mining Company [20]. Незважаючи на те, що з 2002 р. Велика Британія, ЄС та США ввели санкції проти Зімбабве через політику президента Роберта Мугабе, а з 2014 р. були накладені санкції і на Росію у зв'язку з анексією Криму, у 2019 р. В. Путін із президентом Зімбабве Еммерсоном Мнангагви підписують ліцензійну угоду про видобуток корисних копалин з території, яка знаходиться біля поселення Дарвендейл [15].

Крім того, В. Путін у 2020 р. запропонував легалізувати фактично «криваві діаманти» з ЦАР, оскільки саме з цього року Росія займає головне місце у Кімберлійському процесі [21]. Йдеться про те, що у 2013 р. було накладене ембарго, ймовірно через те, що виручка від торгівлі діамантами йшла до збройних угруповань (у країні приблизно з 2012 р. триває громадянська війна, а саме ці угруповання ділять владу) [23]. Офіційно в ЦАР видобувають близько 39 тисяч карат в рік, за неофіційними даними ця цифра в десятки, а може і в сотні разів більша [21]. Згодом заборона була частково знята, але РФ хоче легалізувати експорт зі всієї території. Росія аргументувала свою позицію тим, що лише на ЦАР досі накладено ембарго, проте понад 90% товару все одно експортуються через чорний ринок, а виручені гроші залишаються на руках у злочинців. Раніше цю ідею підтримували Африканська асоціація виробництва діамантів (ADPA), КНР, ОАЕ та Індія, тому мають місце побоювання, що в майбутньому можлива підтримка цієї ініціативи. ADPA підтримуватиме цю ідею, оскільки підозрює інші країни в колоніалізмі, а інші учасники ініціативи лише у власних комерційних інтересах [21].

У жовтні 2019 р. В. Путін зустрічався з головою ЦАР Фостеном-Арканжем Туадерою та презентував перспективи їх співпраці, сподіваючись на майбутні спільні проєкти [21]. Також Кремль,

безоплатно надсилає інструкторів для підготовки місцевих військово-вослужбовців, зброю та боєприпаси. Виявляється, що окрім тих самих інструкторів, в Бангі знаходились російські політтехнологи, перекладачі та гемологи [12]. Також, вирішується питання про створення російської воєнної бази на території ЦАР [21]. Росію у ЦАР також зацікавив рудник золота – Ндассіма. Впродовж 2006-2012 рр. рудник належав канадській компанії AXMIN Inc., але у 2012 р. повстанці Селека взяли це місце під свій контроль [27]. Згодом у 2019 р. компанія AXMIN втрачає ліцензію на експлуатацію шахти і в цьому році Ндассіма переходить до рук російської компанії Midas Resources [26]. Саме тому російські найманці допомагали місцевим повстанцям контролювати роботу шахти.

Золото, видобуте у цьому руднику, називають «золотом Пригожина»¹, хоча сам бізнесмен відмовляється від усіх фактів, в яких пов'язаний з т.зв. «вагнерівцями» та всіма видами діяльності у ЦАР [12]. Крім того, Пригожин зацікавився таким прибутковим бізнесом, як деревообробний, зокрема, видобуток та обробка червоного дерева. AFRICOM неодноразово вказував і надавав відповідні докази про присутність «вагнерівців» на території Африки та їх діяльність [28]. Також, зокрема, у Судані та ЦАР найманці почали з'являтися після того, як відбулися переговори Путіна з лідерами цих держав восени 2017 р. [4]. Вони ставлять під загрозу життя мирного населення, посилюють існуючі конфлікти, в новинах з'являється щоразу більше інформації про вбивства цивільних, напади на цивільні об'єкти озброєними людьми.

В обмін на те, що російські військові будуть навчати військові підрозділи Судану, компанія «М Інвест», яка представляє інтереси Пригожина і спеціалізується по видобутку дорогоцінного каміння, підписала концесійну угоду про постачання техніки з Meroe Gold (дочірня компанія бізнесмена в Судані), щоб видобувати золото в цій країні, та такий же договір з Lobaye Invest (також дочірня компанія, але вже в ЦАР) на таких же умовах [16]. У ЦАР робота найманців для публіки називається «охорона та політконсалтингові послуги в обмін на мінеральні ресурси» [5]. До того ж в ЦАР із кожним разом можна частіше помітити озброєних людей, у яких нарукавні нашивки з надписом «Sewa Security», що може бути однією з альтернативних назв «ПВК Вагнера» [12].

¹ Євген Пригожин – олігарх, бізнесмен, ресторатор, власник компанії «Конкорд» та засновник «ПВК Вагнера», що з 2016 р. знаходиться у санкційному списку США у зв'язку із причетністю до «фабрики тролів», а також участю його бійців у боях на Донбасі та в Сирії.

Російське повернення до Африки стосується також продажу зброї. Велику кількість договорів про зброю заключили ще на згаданому саміті 2019 р. Товар постачається нелегально і навіть різним групам місцевих повстанців. Олександр Міхеев, гендиректор Рособоронекспорту вказав, що дві третіх від загальної маси поставок займає техніка для воєнно-повітряних сил та протиповітряна оборона, також постачається стрілецька зброя, бронетранспортери і вертолітна техніка. Станом на 2019 р. експорт російської зброї до Африки складав 30-40% від загального експорту зброї [13].

Згідно із відомостями SIPRI саме Росія постачає майже половину зброї до Африки (35%), бо російська техніка – це вживана оновлена і модифікована техніка, яка досі придатна, до того ж дешевша у порівнянні з цінами на техніку країн Заходу [8; 6]. Основними покупцями зброї є Алжир (2014-2019 рр. об'єм поставок від загальної суми складав 80%), Єгипет, Судан, Ангола, натомість, Марокко та Нігерія стають новими важливими клієнтами [11].

У 2017-2018 рр. Росія постачала до Анголи, Нігерії, Судану, Малі та інших країн винищувачі, ракети та воєнні гвинтокрили. З 16 листопада 2020 р. Путін схвалив пропозицію уряду Судану про створення пункту матеріально-технічного забезпечення Воєнно-морського флоту Росії, причому африканська сторона надасть територію безоплатно. На ній можна розмістити чотири кораблі, в тому числі з ядерною енергетичною установкою, та близько 300 людей [11].

Оскільки Москва підтримує політику президента ЦАР, то ця країна зацікавлена у російській зброї. Тому Фостен-Арканж Туадера просив ООН зняти з ЦАР збройне ембарго, маючи на меті отримати відповідну зброю для контролю над державою. Повне зняття ембарго наразі неможливе, але можливе пом'якшення режиму, і тоді, якщо зброя потрапить до рук бойовиків, то це спричинить ще більше конфліктів у ЦАР. Кремль у якості допомоги надав партію стрілецької зброї та боєприпасів, 5 військових та 170 російських цивільних інструкторів для підготовки військ ЦАР у січні-лютому 2018 р. [3]. Однак, як вказує Хафіз Ізмаїл, директор суданської гілки ГО Justice Africa, Росія просто постачає зброю і не йде далі цього. Не створює робочі місця, не займається розвитком регіонів, а навпаки підтримує режими, сприяє їх поширенню, розвитку і абсолютно не піклується про місцевих [8].

Безперечно, Росія хоче і буде поширювати свій вплив як на території Африки, так і по всьому світу. Для цього вона використовує також пропаганду. Згідно даних Бі-бі-сі, служби, які пов'язані з Пригожиним, проводять в ЦАР конкурси краси і кінопокази, конкурси

малюнків та поезій, до речі, з призом – відпочинок у анексованому Криму, футбольні турніри, будують дитячі майданчики; допомагали у передвиборчій кампанії Фостена-Арканжа Туадери, у зв'язку з чим у ЦАР запустили нову радіостанцію, оскільки радіо – це головне і єдине джерело розповсюдження інформації для місцевих [12]. Розповсюджено багато постерів, на яких напис «Росія: рука за руку з вашою армією!». На телебаченні транслюють мультфільми для дітей, у яких також є прихований сенс – ведмідь (Російська Федерація) ходить серед різних африканських тварин, згуртовує, мирить їх між собою [8].

Щоб заручитися підтримкою молоді, Росія вкладає інвестиції в освіту та культурні проекти. Проводяться навчання студентів за обміном у двосторонньому порядку, як і за часів СРСР. Зараз для африканських студентів є різні стипендіальні програми і за рахунок цих програм у 2017 р. понад 1800 студентів Африки навчались в університетах Росії [8]. У таких країнах, як ДРК, Ефіопія, Єгипет, Кенія, Замбія, Марокко, Танзанія та Туніс діють російські науково-культурні центри, у яких викладають російську мову [8]. У 2006 р. відкрили Єгипетсько-російський університет в Каїрі, а у 2018 р. Російсько-намібійський культурно-освітній центр. Мають місце домовленості, щоб до 2024 р. збудувати у Замбії, Ефіопії, Судані та Нігерії Центр ядерних наук і технологій [8].

Окрім найманців, інструкторів та інших військових на африканському континенті присутні гемологи, перекладачі та політтехнологи. Політтехнологи у питанні впливу відіграють, напевне, ключову роль. Вони розробляють стратегії для місцевих політиків, щоб ті отримали перемогу у виборах. Саме таким шляхом президент Зімбабве Еммерсон Мнангва отримав свій титул. Ці політтехнологи допомагали і вісьмом різним кандидатам на виборах на Мадагаскарі у 2018 р., але безрезультатно; розробляли передвиборчу кампанію Халіфа Хафтару [8]. До того ж завдяки ним відбувається контроль над безпековим сектором Африки.

Щодо підтримки африканськими державами Росії в ООН, то прикладом цього є 2014 р., коли сім африканських країн утрималися від голосування за резолюцію ООН, згідно якої засуджувалась агресія Росії проти України [8]. С. Лавров пропонував реформувати ООН так, щоб африканські країни мали більше прав [18]. У такому випадку, це означатиме, що Росія повністю реалізує свої політичні цілі – заручитися підтримкою держав Африки.

Незважаючи на прагнення РФ швидко повернутися в Африку, повною мірою це неможливе, адже відсутній системний підхід з

вирішення питання про розвиток двосторонніх відносин і на сьогодні більшість проєктів стосуються переважно Єгипту чи ЦАР, а не всього регіону. Також залишається питанням, на скільки російський бізнес готовий до нових партнерів і чи готовий вивчати можливі перспективи та ризики від співпраці. Росія бачить у Африці лише ресурси, ринок збуту, можливість політичного впливу. Москва працює над тим, щоб усі види санкцій були зняті з африканських країн. Однак, на перешкоді повної реалізації інтересів Росії в Африці стоїть Китай, який інвестує у будівництво доріг та мост, надає вакцини, створюючи для себе привабливий образ надійного партнера. Не можна забувати і про регіональні інтереси США. Відтак, реалізація геополітичних інтересів РФ у регіоні залежатиме від уміння вдало реагувати на нові виклики, а також від ситуації у інших регіонах, де інтереси Росії є значно більшими. Перспективним є глибоке вивчення стратегій головних геополітичних гравців у Африці та порівняння їх із геополітичною позицією Росії.

Джерела та література

1. «Іхтамнети» в Мозамбіку, або класика російських «колоніальних» загарбань. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/10/ihitamnyety-v-mozambiku-abo-klassyka-rosijskyh-kolonialnyh-zagarban/> (дата звернення: 05.02.2021).

2. Боротьба за Африку набирає обертів: геополітичний трикутник Африки: Росія, Китай, США. URL: <http://civildiplomat.com/ru/borotba-za-afriku-nabiraye-obertiv-geopolitichnij-trikutnik-afriki-rosiya-kitaj-ssha> (дата звернення: 31.01.2021).

3. В Африці вбили російських журналістів, що знімали фільм про ПБК «Вагнер». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-45025024> (дата звернення: 02.02.2021).

4. ПБК Вагнера: все, що про неї відомо. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BF%D0%B2%D0%BA-%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0-%D0%B2%D1%81%D0%B5-%D1%89%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BD%D0%B5%D1%97-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BE/a-42599597> (дата звернення: 03.02.2021).

5. Простір експансії: Росія підкорює Африку? URL: https://lb.ua/world/2019/10/24/440509_prostranstvo_ekspansii_rossiya.html (дата звернення: 03.02.2021).

6. Росія в Африці: чи стає вона провідним гравцем. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46830430> (дата звернення: 31.01.2021).

7. Саміт Росія-Африка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CB0a0TC4C0c> (дата звернення: 29.01.2021).

8. Сафарі по-російськи. На що полює РФ у Африці. URL: <https://hromadske.ua/posts/safari-po-rosijski-na-sho-polyuye-rf-u-afriци> (дата звернення: 31.01.2021).

9. Арно Калика, «Активизация политики России в Африке и её ограничения». *Russie.Nei.Visions*, № 114, Ифри. Апрель, 2019.

10. «Дарвендейл» – платиновый рудник мирового класса. URL: <http://www.viholding.com/projects/great-dyke-investments/> (дата звернення: 03.02.2021).

11. Братья по оружию. URL: https://lenta.ru/articles/2020/11/21/to_africa/ (дата звернення: 05.02.2021).

12. Золото Пригожина. Чем занимались россияне в ЦАР, когда погибли журналисты. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-47005604> (дата звернення: 03.02.2021).

13. Объем поставок вооружений РФ в страны Африки может составить 30-40% российского экспорта. URL: <https://dfnc.ru/c106-technika/obem-postavok-vooruzhenij-rf-v-strany-afriki-mozhet-sostavit-30-40-rossijskogo-eksporta/> (дата звернення: 05.02.2021).

14. О панельной сессии Россия-Африка в рамках ПМЭФ-2018. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/economic_diplomacy/-/asset_publisher/VVbcI0If1FVU/content/id/3234707 (дата звернення: 01.02.2021).

15. О первой фазе строительства платинового рудника на месторождении «Дарвендейл». URL: https://zimbabwe.mid.ru/home/-/asset_publisher/vYodl9QDrFjt/content/o-pervoj-faze-stroitelstva-platinovogo-rudnika-na-mestorozhenii-darvendejl-?inheritRedirect=false (дата звернення: 05.02.2021).

16. Расследование: компании «империи Пригожина» посылают технику и специалистов с военным прошлым в Африку. URL: <https://www.currenttime.tv/a/investigation-car-prigozhin/29790308.html> (дата звернення: 04.02.2021).

17. Российско-африканские отношения в условиях глобализации. М., 2009. 146 с.

18. Россия включилась в борьбу за Африку. URL: <https://www.rbc.ru/politics/22/10/2019/5d5be92b9a794730930998b5> (дата звернення: 01.02.2021).

19. Россия и Зимбабве добудут платину вопреки санкциям. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/08/140805_russia_zimbabwe_mining (дата звернення: 04.02.2021).

20. Россия и Зимбабве переделили платину. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3854737> (дата звернення: 04.02.2021).

21. Россия предлагает легализовать «кровавые алмазы» из ЦАР. Зачем ей это нужно? URL: <https://www.bbc.com/russian/features-50396528> (дата звернення: 03.02.2021).

22. Саммит Россия – Африка. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/61893> (дата звернення: 01.02.2021).

23. ЦАР запросила у России третью партию оружия. URL: <https://www.rbc.ru/politics/31/01/2020/5e33eedd9a7947b86b8adc1b> (дата звернення: 03.02.2021).

24. Экспорт и импорт России по товарам и странам. URL: <https://ru-stat.com/date-Y2016-2019/RU/trade/EG> (дата звернення: 05.02.2021).

25. Are we witnessing a ‘new scramble for Africa’? URL: <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/3/27/are-we-witnessing-a-new-scramble-for-africa> (дата звернення: 31.01.2021).

26. Central African Republic: for all the gold of Ndassima. URL: <https://pressfrom.info/uk/news/money/-462848-central-african-republic-for-all-the-gold-of-ndassima.html> (дата звернення: 04.02.2021).

27. Deadly riches. URL: <https://widerimage.reuters.com/story/deadly-riches> (дата звернення: 03.02.2021).

28. Russia and the Wagner Group continue to be involved in ground, air operations in Libya. URL: <https://www.africom.mil/pressrelease/33034/russia-and-the-wagner-group-continue-to-be-in> (дата звернення: 03.02.2021).

УДК 327

Дацюк А. Я.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПОЛІТИКА ЄС ЩОДО БІЛОРУСІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто особливості політики Європейського Союзу щодо Білорусі на сучасному етапі. Охарактеризовано її передумови, особливості, вплив третіх чинників на її проведення, а також висунуто імовірні сценарії подальшого розвитку відносин між ними, враховуючи політичне становище Білорусі.

Ключові слова: Білорусь, Європейський Союз, зовнішня політика ЄС, санкції.

Datsiuk A. Ya.
EU POLICY TOWARDS BELARUS
AT THE PRESENT STAGE

The article considers the peculiarities of the European Union's policy towards Belarus at the present stage. Its preconditions, features, influence of the third factors on its carrying out are characterized, and also probable scenarios of the further development of relations between them are put forward, considering a political situation in Belarus.

Key words: Belarus, European Union, EU foreign policy, sanctions.

Нашою північною сусідкою є держава із достатньо нетиповим стилем правління. У ній не існує політичної конкуренції, чесних виборів, а її повнолітні громадяни «не застали» часів із іншим президентом. Республіку Білорусь називають «останньою диктатурою Європи», вона є яскравим прикладом того, як роки залякування власного народу та ігнорування нагальних проблем призводять до ізольованості від найближчих і могутніх сусідів.

Вивчення політики ЄС щодо Білорусі на сучасному етапі є надзвичайно актуальним для української наукової думки, адже зумовлене не лише безпосередньою близькістю обох суб'єктів до України, а й важливістю цих взаємин у регіональній системі міжнародних відносин. Крім того, Україна, як і Білорусь, не є членом Євросоюзу, але має із ним спільні кордони та політичні проєкти. Як приклад, програма «Східне партнерство», членами якої є і Україна, і Білорусь, проте остання проявляє в ній значно меншу активність. Враховуючи, що ЄС безпосередньо межує із Білоруссю, але при цьому має там мінімальний вплив, а також не має змоги вирішувати, серед інших, проблеми регіональної безпеки, політика Євросоюзу в цій галузі становить науковий інтерес.

Метою статті є аналіз політики ЄС щодо Республіки Білорусь на сучасному етапі. Завданнями роботи є окреслити причини ізоляваності Білорусі від європейських сусідів та фактори важливості Білорусі для ЄС; охарактеризувати вплив російського чинника; визначити, чому відносини зіпсувались протягом останнього часу та спрогнозувати ймовірні сценарії подальшого розвитку ситуації.

Незважаючи на актуальність порушеної проблеми, вона не є вкрай популярною серед вітчизняних дослідників. Над політикою ЄС щодо Білорусі працювали українські та зарубіжні науковці, серед яких Т. Сидорук, Т. Кубін, Л. Войцешак, В. Снапковський, О. Гречишкіна, А. Чубрик, Ш. Малеріус, А. Достанко та інші дослідники міжнародних відносин. Проте, слід зазначити, що 2020 рік вніс свої корективи у глобальну систему міжнародних відносин в цілому та в її регіональний аспект зокрема, а тому слід звернути увагу на появу нових істотних тенденцій у формуванні політики ЄС щодо Білорусі.

Відносини між ЄС та Республікою Білорусь почали формуватися відразу після визнання Європейським Союзом незалежності Білорусі в 1991 році [11]. Однак, їх складно назвати надто інтенсивними. Білорусь – єдина східноєвропейська країна, яка не має Угоди про партнерство та співробітництво з ЄС, а також це єдина європейська держава, яка не належить до Ради Європи [14]. Така ізоляваність стала фактичним наслідком ігнорування Білоруссю основних демократичних цінностей і свобод, і небажання проводити докорінні зміни у засобах державного правління. Однак, слід зазначити, що і саме керівництво Білорусі з великою обережністю підходить до співпраці із Європейським Союзом.

Ця обставина є проблемою для обох суб'єктів. На думку експертів, ЄС повинен бути зацікавленим у співпраці з Білоруссю з низки причин. Серед них забезпечення регіональної та субрегіональної

безпеки, протидія транскордонним загрозам. Взаємодія ЄС та Білорусі також повинна була б бути пріоритетом для останньої, адже це дасть їй можливість доступу до великого внутрішнього ринку, а також поліпшення інвестиційного клімату, сприятиме економічним та внутрішньополітичним перетворенням.

Політика ЄС щодо Білорусі та Лукашенка протягом кількох десятиліть була спрямована на демократизацію політичної системи країни, тому вона полягала, з одного боку, у ізоляції на рівні вищих органів державної влади (шляхом тиску та застосовуючи санкції і обмеження), і заохоченні та переконаннях провести демократизацію політичної системи і обіцянках покращити взаємовідносини, якщо будуть вжиті заходи щодо демократизації [23]. Однак, де-факто, починаючи з 1996 року, політика ЄС щодо Білорусі в основному була «реактивною», тобто ЄС реагував та вживав певних дій щодо Білорусі лише «в разі необхідності».

Важливу роль у цих відносинах відіграє також і російський фактор. Білорусь і Росія пов'язані передусім економічно: на частку Росії у 2019 р. припало, як і в 2018 році, 49,2% всього товарообігу Білорусі [7]. Стояло навіть питання валютної інтеграції, хоча російський рубль так і не став офіційною валютою Білорусі. Росія також є основним інвестором в економіку Білорусі. Обсяг прямих іноземних інвестицій з Росії за підсумками 2019 р. склав близько 45% від усіх прямих іноземних інвестицій [16]. Для порівняння, на ЄС – другий за величиною торговий партнер, в 2019 р. припадало всього 22% товарообігу. Обсяг прямих іноземних інвестицій із країн Євросоюзу (зокрема Кіпру, Нідерландів, Польщі і т.д.) склав 34% [12].

Щодо політичного аспекту, Росія і Білорусь мають найтісніший рівень інтеграції на всьому пострадянському просторі. Правову базу цих відносин визначають близько 160 міжурядових договорів і угод [10]. Білорусь також є незмінним союзником Росії на міжнародній арені та досить часто підтримує важливі для Росії рішення. Як приклад можна навести Резолюцію ООН щодо мілітаризації окупованого Криму, Чорного та Азовського морів [13].

Домовленості по Союзній державі також накладають на Мінськ зобов'язання координувати з Росією свою зовнішньополітичну, безпекову та оборонну діяльність. Функціонує регіональне угруповання збройних сил Росії та Білорусі, здійснюється спільна охорона зовнішнього кордону в повітряному просторі, проводяться щорічні спільні навчання стратегічного та оперативного-тактичного характеру [6].

Слід сказати, що Європа завжди очікувала від Білорусі політичної лібералізації режиму (демократичних виборів, припинення політики порушення прав людини), що є умовою для початку політичного діалогу та надання подальшої кредитної та інвестиційної допомоги. Оскільки ці вимоги ігнорувались владою Білорусі, було обмежено в'їзд до ЄС та заморожено рахунки деяких провідних представників білоруського режиму, введено ембарго на продаж зброї та матеріалів, які можуть бути використані для репресій, запроваджено економічні та фінансові санкції проти підприємств, які вважались «гаманцем режиму» [24].

Початок війни України з Росією дав Білорусі шанс працювати над відновленням контактів із Європою та США завдяки посередництву у врегулюванні конфлікту. Ці обставини також дали можливість віддалитись від політики та пропозицій РФ посилити військову співпрацю та розмістити російську техніку на білоруській території [6].

Здавалось, це навіть дало результат. Після надання Мінськом переговорного майданчика для врегулювання конфлікту, звільнення Мінськом низки ув'язнених (зокрема, кандидата у президенти Білорусі Миколая Статкевича) ЄС у 2016 р. вирішує послабити санкційний режим, припинивши їх дію проти майже всіх фігурантів списку. Цим самим Європа висловила свою прихильність цій невеличкій «відлизі». Хоча, слід зазначити, що за словами самого Статкевича, після скасування санкцій ситуація з правами людини в Білорусі практично не змінилася [4, 9].

У той же час почали обговорюватися перспективи активізації торговельно-економічного та фінансового співробітництва Білорусі з ЄС, взаємодії між Білоруссю і Європейським інвестиційним банком, шляхи інтенсифікації білорусько-європейського галузевого діалогу, а також можливості розширення інструментарію і обсягів міжнародної технічної допомоги ЄС для Білорусі [3].

Проте, важливим фактором відносин між Білоруссю та ЄС є ставлення самих білорусів до європейських сусідів. На нього впливали дві важливі обставини. По-перше, фактична відсутність активного політичного життя у країні, репресії Лукашенка щодо опозиції, які призвели до її фактичного винищення та до того, що більша частина населення в період із 2011 р. по 2017 р. була аполітичною. Цікавою є думка громадського активіста із Мінська Дмитра Щигельського, який у своєму інтерв'ю для радіо «Свобода» ствердив, що між Лукашенком і громадянами Білорусі існував неписаний договір: він «дає їм хліб», а вони – «не лізуть» в політику [1]. Як наслідок, більша частина населення мовчазно підтримувала курс чинного президента, а

політика Європейського Союзу, спрямована на популяризацію своєї діяльності в межах країни, не мала успіху: аж до вересня 2020 р. на питання «на ваш погляд, у якому союзі держав було б жити краще народу Білорусі – з ЄС чи у союзі з Росією?», варіант із Європою обирали лише 26,7% [20].

Власне, ці факти і обумовлюють різницю між політикою ЄС щодо Білорусі та іншими східними сусідами, до яких належить і Україна. По-перше, політичний режим в Україні був більш демократичним. У індексі демократії Білорусь стабільно зазначається як авторитарна держава, натомість Україну відносять до т. зв. «гібридних» демократій [22]. На відносини з ЄС впливає також економічний чинник (як мінімум, визнання української економіки ринковою з прийняттям її до СОТ). По-третє, народ України сам прагнув до євроінтеграції. 69% українців у 2019 р. підтримували рух України до ЄС [2], а події 2013 р. нагадують, що відмова від європейського курсу моментально призведе до «люстрації» президента з боку населення.

Проте, хитка рівновага у білоруському суспільстві вперше серйозно порушилася із прийняттям «Декрету про дармоїдство», який зачепив деполітизовану групу населення [1]. На імідж чинного (хоча перемога Лукашенка на виборах у 2015 р. також була піддана сумніву світовою спільнотою) президента також повпливало фактично повне ігнорування загрози COVID-19. Лукашенко вважав, що карантин недоцільний, адже, за його словами: «Лід та холодильник – найкращі противірусні ліки» [5].

Незважаючи на це, Білорусь отримала шанс на нормалізацію стосунків із ЄС у червні 2020 р. Тоді Європа прийняла рішення спростити візовий режим із громадянами Білорусі. За словами глави представництва ЄС у Білорусі Дірка Шубеля, це мало посприяти більш тісним зв'язкам між Євросоюзом та Білоруссю [18]. Цей крок був взаємним, адже напередодні Лукашенко дозволив громадянам ЄС відвідувати Білорусь без візи терміном до 30 днів. Така політика дала б змогу збільшити міжособистісні контакти та зблизити два суб'єкта між собою.

Однак, тиск на опозицію під час передвиборчої кампанії 2020 р., затримання опозиційних кандидатів та учасників мирних мітингів, що виступали за чесне волевиявлення, блокування Інтернету все більше нагнітали внутрішньополітичну ситуацію, яка досягнула піку в перші дні після виборів. За версією ЦВК, Лукашенко здобув майже 80% голосів, у той час як опозиційна кандидатка Світлана Тихановська – трохи більше 10% [19].

Свою позицію щодо виборів у Білорусі висловили чи не всі високопосадовці євроінституцій: від голови ПАРЄ Хендрікса Дамса, який заявив, що вибори не можна назвати ані вільними, ані справедливими, і до президента Європейської Ради Шарля Мішеля, який застудив насильство, наголосивши, що основні права і свободи повинні дотримуватися [8].

Наукова еліта ЄС усвідомлювала, що загальні економічні санкції можуть призвести до сильного удару по і так слабкій економіці Білорусі. Тому у серпні на позачерговій відеозустрічі глав МЗС Євросоюзу було вирішено підготувати санкції проти Білорусі, у зв'язку з насильством щодо мирних громадян та фальсифікацією виборів. Про це у своєму Твіттері заявив міністр закордонних справ Естонії Урмас Рейнсалу [21]. Результати виборів ЄС також не визнав.

Всього, станом на початок 2021 р., ЄС ввів вже 3 пакета санкцій проти Білорусі. До чорного списку включені понад 80 представників керівництва країни, силовиків і членів виборчих комісій. Європейському бізнесу також забороняється вести з підприємствами, що потрапили під санкції, будь-які справи, крім раніше укладених контрактів.

Проте, дієвість санкцій викликає питання не лише у іноземних спостерігачів, але й у самих європейців. Санкції, введені Євросоюзом щодо Білорусі, поки не дали ніякого ефекту, оскільки на те, щоб їх результат став помітним, необхідно більше часу. Таку думку, зокрема, висловив на одному із брифінгів в Брюсселі прес-секретар зовнішньополітичної служби ЄС Петер Стано [15].

Цей факт не викликає здивувань, адже по суті за всю історію відносин ЄС та Білорусі, впровадження та скасування санкцій перестало лякати Лукашенка, а лише сприяло його тіснішим відносинам із Російською Федерацією. Санкції не змушували його змінювати свій стиль правління. До «потепління» відносин із Заходом його штовхали лише зовнішні фактори, як-от «газові» перипетії із Росією чи можливість стати «миротворцем» у регіоні. А у багатьох випадках саме тиск із Заходу змушував Лукашенка вести жорсткішу політику.

Виходячи з вищенаведеної інформації, можна висунути припущення щодо сценаріїв, за якими будуть будуватись відносини між ЄС та Білоруссю.

Перший сценарій здається малоімовірним, але все ж його не варто списувати з рахунків. Можна припустити, що громадянське суспільство Білорусі все ж зможе домогтись реформування всіх ключових сфер економіки: правил конкуренції, інститутів підприємництва, праці і системи соціального захисту, охорони здоров'я,

інфраструктури, освіти. Євросоюз, своєю чергою, буде сприяти позитивним перетворенням інституційно та фінансово. Згодом, тобто після суттєвих кроків у напрямку політичної та економічної трансформації, слід укласти угоду про вільну торгівлю, а також ратифікувати підписану в середині 90-х років угоду про партнерство та співробітництво. За такої умови розвитку подій, Білорусь стане повноцінним партнером ЄС на сході, а Російська Федерація втратить свого союзника.

Інший варіант є менш оптимістичним. Президент Білорусі так і не усвідомить необхідність негайних змін, продовжить ігнорувати вимоги свого народу та часу, в якому існує його держава. Таким чином, Білорусь продовжуватиме залишатись у ізоляції від демократичних сусідів, її економіка слабшатиме, а, отже, вплив Росії буде все сильнішим. Отже, країну чекатиме регрес і стагнація, а ЄС втратить потенційно сильного партнера.

Білорусь – одна з найбільш ізольованих від ЄС країн, хоча знаходиться по сусідству. Держава не бере участі у політичних проєктах щодо співпраці та навіть не має Угоди про співробітництво із ЄС.

Однак, ці відносини є стратегічно важливими для обох їх суб'єктів. Для Європи союзницька Білорусь – це, передусім, гарантія регіональної та субрегіональної безпеки, а ЄС для Білорусі – альтернатива партнерської ролі Російської Федерації, а також шанс на розвиток торгівлі, можливість відкриття нових ринків збуту, поліпшення інвестиційного клімату та, як наслідок, добробуту та економічної стабільності.

Європейський Союз не знайшов ефективного засобу впливу на Білорусь. Неодноразові кризи у відносинах між західними країнами та Білоруссю, що завершувались санкціями проти ключових політиків, та подальші негативні тенденції у внутрішній ситуації в цій країні призвели до того, що політика Європи у цьому напрямку стала зводитись до переважного ігнорування та нечастих реакцій на певні важливі події.

На відносини у цьому регіоні безумовно впливає і російський чинник. Білорусь залежна від Росії у економічному, військовому та політичному аспектах, про що свідчить статистика, а Росія бачить у Білорусі «транзитну зону», тож будь-які спроби налагодити контакт із Європою сприймаються як камінь у кремлівській горді. Крім того, самі білоруси неохоче розглядають Європу як альтернативу Росії.

Шанс на покращення стосунків шляхом посередництва у російсько-українській війні дав Білорусі певний період «відлиги» у сто-

сунках із ЄС, після якого санкції було знято. У 2020 р., до виборів президента, ЄС спрощує візовий режим із Білоруссю. Однак, цей невеликий успіх Лукашенка затьмарили подальші порушення основних демократичних принципів та прав людини.

Отже, в загальному, Білорусь має два шляхи. Перший – радикальна трансформація ключових аспектів життя держави: політика, економіка, соціальна сфера. У такому випадку, вона потенційно стане сильним регіональним гравцем. Інший варіант – Білорусь залишиться «буферною зоною» Росії, і буде розглядатись, як безправний мовчазний супутник «Великого Брата» – Росії. У будь-якому випадку, зовнішні зв'язки Білорусі є важливим полем для досліджень в Україні, а наслідки подій 2020 р. та їх вплив на відносини країни з найближчими сусідами стануть актуальною темою для подальших досліджень.

Джерела та література

1. Волчек Д. Мозаїчна психопатія. Олександр Лукашенко очима психіатра. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/oleksandr-lukashenko-ochuma-psyhiatra/30794219.html> (дата звернення: 21.01.2021)

2. Вступ до ЄС підтримують 69 українців. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2736446-vstup-do-es-pidtrimuut-69-ukrainciv.html> (дата звернення: 05.02.2021)

3. Дайнеко Е. Беларусь-ЕС: намечается конфетно-букетный период? DW. URL: <https://www.dw.com/ru/беларусь-ес-намечается-конфетно-букетный-период/a-19072461> (дата звернення: 02.02.2021)

4. ЄС 15 лютого оголосить про скасування санкцій проти Лукашенка, – джерело. 112. URL: <https://ua.112.ua/svit/yes-15-liutoho-oholosyt-pro-skasuvannia-sanktsii-proty-lukashenka-dzherelo-291643.html>

5. Лукашенко: Лёд и холодильник – лучшее противовирусное лекарство Еврорадио. URL: <https://euroradio.fm/ru/lukashenko-lyod-i-holodilnik-luchshee-protivovirusnoe-lekarstvo> (дата звернення: 22.01.2021)

6. Максак Г. Інтеграційна гібридність відносин Білорусі та Росії. Портал зовнішньої політики. URL: <http://fpp.com.ua/integratsijna-gibrydnist-vidnosyn-bilorusi-ta-rosiyi-naslidky-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 02.02.2021)

7. Об итогах внешней торговли Беларуси с Россией в 2019 году. Посольство Беларуси в России. <http://www.embassybel.ru/trade-relations/> (дата звернення: 23.01.2021)

8. ПАРЕ про вибори в Білорусі: ні чесні, ні справедливі. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/08/10/7113040/> (дата звернення: 21.01.2021)

9. Петровская Г. Николай Статкевич: Политика ЕС – капитуляция перед белорусским режимом. DW. URL: <https://www.dw.com/ru/никтолай-статкевич-политика-ес-капитуляция-перед-белорусским-режимом/a-19492876> (дата звернення: 02.02.2021)

10. Политические отношения. Посольство Российской Федерации в Республике Беларусь. URL: <https://belarus.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/political-relations/> (дата звернення: 02.02.2021)

11. Представительство Европейского Союза в Беларуси. «Представительство Европейского Союза в Беларуси», 2010. 24 с. URL: http://www.eeas.europa.eu/archives/delegations/belarus/documents/more_info/eu_ab_brochure_belarus_final.pdf (дата звернення: 21.01.2020)

12. Результаты инвестиционной политики. Министерство Экономики Республики Беларусь. URL: https://www.mfa.gov.by/export/foreign_trade (дата звернення: 02.02.2021)

13. РФ, Білорусь, Китай: які країни не підтримали резолюцію ООН щодо окупованого Криму (список) УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/10787087-rf-bilorus-kitay-yaki-krajini-ne-pidtrimali-rezolyuciyu-oon-shchodo-okupovanogo-krimu-spisok.html> (дата звернення: 02.02.2021)

14. Сидорук Т.В. Дилеми політики ЄС щодо Білорусі. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 31. С. 28–36.

15. Супрун О. Єврокомісія: санкції ЄС проти Білорусі – не дали ефекту. УНН. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1913370-yevrokomisiya-sanktsiyi-yes-proti-bilorusi-ne-dali-efektu> (дата звернення: 03.02.2021)

16. Торгово-экономические отношения. Посольство РФ в Республике Беларусь. URL: <https://belarus.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/trade-economic-cooperation> (дата звернення: 02.02.2021)

17. У Мінську та інших містах Білорусі почалися сутички й затримання. Українська правда. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2020/08/9/7262324/> (дата звернення: 22.01.2021)

18. Упрощение визового режима будет способствовать более тесным связям между Беларусью и ЕС – Шубель. Бelta. URL: https://www.belta.by/politics/view/uproschenie-vizovogo-rezhima-budet-sposobstvovat-bole-tesnym-svjazjam-mezhdu-belarusju-i-es-shubel-396791-2020/?utm_source=belta&utm_medium=news&utm_campaign=accent (дата звернення: 05.02.2021)

19. ЦИК огласил окончательные итоги выборов. За Лукашенко проголосовало 80,1%, за Тихановскую – 10,1%. TUT.by. URL: <https://news.tut.by/economics/696655.html?chhttps://news.tut.by/economics/696655.html> (дата звернення: 22.01.2021)

20. Черняк А. Социолог: Белорусы негативно оценили поддержку Лукашенко Кремлем. 30 ноября, 2020. URL: <https://www.>

dw.com/ru/sociolog-belorusy-negativno-ocenili-podderzhku-lukashenko-kremlem/a-55770686 (дата звернення: 21.01.2021)

21. EU foreign ministers greenlight new Belarus sanctions. DW. URL: <https://www.dw.com/en/belarus-eu-sanctions/a-54564440> (дата звернення: 22.01.2021)

22. Kekic L. Index of democracy. The Economist Intelligence Unit. URL: https://www.economist.com/media/pdf/democracy_index_2007_v3.pdf (дата звернення: 05.02.2021)

23. Kubin T. W poszukiwaniu rezultatów... Polityka Unii Europejskiej wobec Białorusi. Stosunki międzynarodowe. University of Silesia in Katowice. 2013. URL: https://www.researchgate.net/publication/311983897_W_poszukiwaniu_rezultatow_Polityka_Unii_Europejskiej_wobec_Bialorusi (дата звернення: 21.01.2021)

24. Wojcieszak Ł. Wśród szans i barier. Aktualne problemy współpracy Unii Europejskiej z Białorusią. Politechnika Świętokrzyska. Wrocławskie Studia Politologiczne 24, 2018. P. 150-163.

УДК 327(477:560)

Дудка Д. О.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО- ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто основні проблеми відносин та співробітництва між Україною та Турецькою Республікою. Наведено перспективи розвитку співробітництва між державами. Проаналізовано основні галузі, в яких розвиваються двосторонні відносини.

Ключові слова: Україна, Турецька Республіка, співробітництво.

Dudka D. O. ***PROBLEMS AND PROSPECTS OF UKRAINIAN-TURKISH RELATIONS AT THE PRESENT STAGE***

The article considers the main problems of relations and cooperation between Ukraine and the Republic of Turkey. The prospects for the development of cooperation between the two countries are outlined. The main spheres in which bilateral relations are developing are analyzed.

Key words: *Ukraine, the Republic of Turkey, cooperation.*

Актуальність дослідження пояснюється стрімкою активізацією економічних, військових та туристичних зв'язків між Україною та Туреччиною. За останні роки Анкара все більше виявляє себе як активний і надійний партнер України у різних спектрах відносин. Якісно нові горизонти позначив і «економічний бум» у відносинах двох держав, завдяки якому географія турецької економічної присутності в Україні вже охоплює майже всю територію країни, а українські підприємства і компанії починають активно брати участь в різних інвестиційних проєктах на території Туреччини. Помітне зближення військово-політичних інтересів обох країн, адже Туреччина є однією з провідних країн-членів НАТО. Все більш насиченого

характеру набуває сфера культурно-гуманітарного співробітництва. Ці фактори відносин двох держав говорять про початок нового етапу двосторонніх зв'язків України та Турецької Республіки.

На сучасному етапі проблема українсько-турецьких відносин є досить вивченою. Ю. Седляр розглядає українсько-турецькі відносини як чинник розбудови системи безпеки в Чорноморському регіоні, а також з'ясовує структуру національних інтересів України і Туреччини у регіоні, що формує напрямки двосторонніх відносин обох країн [9]. Н. Мхитарян розкриває економічні аспекти співробітництва цих двох країн [7]. С. Корсунський наводить комплексний аналіз українсько-турецьких відносин, зокрема, висвітлює історичний аспект, сучасний стан співробітництва, а також перспективи подальшого розвитку [4]. Н. Крук аналізує роль українсько-турецького партнерства у формуванні зовнішньополітичної стратегії обох країн [5]. Однак, поза увагою дослідників залишилося виокремлення низки проблем та особливо перспектив щодо розвитку відносин та співробітництва двох держав.

Метою роботи є дослідження проблем та перспектив відносин України та Туреччини на сучасному етапі. Досягнення мети передбачає визначення таких завдань: проаналізувати основні галузі, в яких розвиваються двосторонні відносини; розглянути основні проблеми відносин між Україною та Турецькою Республікою; визначити перспективи розвитку співробітництва між державами.

Українсько-турецькі відносини можна характеризувати як стратегічне партнерство двох держав (25 січня 2011 року сторонами було підписано Спільну декларацію про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною, якою встановлено стратегічне партнерство), яке, в свою чергу, має низку перспектив для подальшого розвитку та поглиблення співпраці, а також низку проблем для обох сторін.

Розглядаючи відносини двох держав, потрібно відмітити останні двосторонні візити високого рівня. Зокрема, 7 та 8 серпня 2019 р. Президент України Володимир Зеленський відвідав Турецьку Республіку (міста Анкара та Стамбул), під час якої зустрівся із президентом Туреччини Реджепом Таїпом Ердоганом, за результатами діалогу високого рівня сторони домовилися сприяти посиленню практичної складової взаємодії у рамках пріоритетних сфер двостороннього співробітництва. 3 лютого 2020 року президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган відвідав Київ для проведення восьмої сесії Вищої ради з питань політики, під час якої сторони обговорили всі питання двостороннього порядку денного та визначили пріоритет-

ні дії щодо поглиблення стратегічного партнерства та досягнення практичних результатів у стратегічних сферах співпраці [8].

Варто зазначити, що один із найбільш обговорюваних проєктів – зона вільної торгівлі між державами. Україна розпочала переговори з Турецькою Республікою щодо укладання угод про ЗВТ у 2018 році. З цього випливає перша проблема: економіки країн не є симетричними, українська сторона значно програє в цьому аспекті. На думку економіста Еріка Райнерта, для України існує загроза відтоку ресурсів як із країни-виробника сировини [2]. Тому, перед впровадженням зони вільної торгівлі варто детально вивчити усі можливі варіанти захисту української економіки. Міністерству економіки України слід вжити заходів щодо зменшення можливих негативних наслідків укладення угоди про вільну торгівлю з цією країною.

У той же час переваги створення такого спільного економічного простору між країнами очевидні, тим паче, що Туреччина є членом Митного союзу ЄС із 1996 року. За словами посла Туреччини в Україні А. Б. Меріча (2009-2011), зі створенням зони вільної торгівлі збільшиться торгівля між країнами щонайменше вдвічі. Крім того, Україна могла б значно збільшити свою присутність на турецькому ринку, а спільне виробництво товарів зробило б її більш конкурентоспроможною та просунуло на європейські ринки [12].

Наступною перспективою є великі можливості для турецького бізнесу в Україні. Станом на 1 січня 2020 року Туреччина інвестувала в економіку України 324,2 млн.дол. США (частка 0,9%). Турецькі інвестиції спрямовано у такі сфери, як: операції з нерухомістю (33%); промисловість (18%); оптова та роздрібна торгівля (16 %); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (14%) [11].

Турецькі бізнесмени розглядають реалізацію інвестиційних проєктів в Україні як сприятливий напрямок, але часто стикаються з такими проблемами: існування «тіньової економіки», проблеми митної та тарифної політики та неузгоджена стандартизація.

Окремий перспективний вимір для торговельно-економічної співпраці – це міжрегіональна взаємодія. Наразі партнерські відносини встановлені між 26 адміністративно-територіальними одиницями Турецької Республіки й України.

Також доцільно виокремити й певні проблеми, що існують у міждержавних відносинах. Незважаючи на збільшення поставок українських товарів до Туреччини в 2017 році, майже вся експортована продукція є чистою сировиною, а частка високотехнологічних товарів становить лише 1% від експорту [10]. Тому, на думку економіс-

тів, в перспективі Україна повинна збільшити додану вартість своїх поставок. Також можна простежити, що Україна має незначний відсоток експорту сфери послуг та науки до Турецької Республіки. Посилаючись на вищесказане, науково-технічне співробітництво доцільно вважати перспективним напрямком у двосторонніх відносинах, адже є над чим працювати.

Як наслідок вищезазначених проблем маємо факт того, що в порівнянні з впливом турецьких компаній на українську економіку, українські компанії зовсім не мають впливу на турецький ринок.

Одним із важливих питань двосторонніх відносин держав уважають проблему становища кримських татар. Із самого початку бойових дій на сході України Туреччина не визнала «кримський референдум», проте відмовилась від втручання в конфлікт. Загроза безпеці країни, її історичні зв'язки з Кримським півостровом та її спорідненість з татарською громадою, а також її попередня позиція щодо подій у Сирії та Єгипті давали надію на допомогу з боку Турецької Республіки у вирішенні російського втручання.

Як стверджує політолог Володимир Фасенко: «Туреччина досі практично не використовувала свій потенціал як «адвоката» кримських татар, що не раз ставало приводом для розчарування офіційного Києва» [3]. Також він влучно зазначає, що «під час розмови з Ердоганом Порошенко озвучив йому очікування Києва з приводу ролі Анкари у звільненні кримськотатарських політ'язнів і припинення репресій Москви щодо діячів Меджлісу, оскільки під час пресконференції турецький президент пообіцяв ужити заходів щодо наших братів, кримських татар, які перебувають в ув'язненні» [3].

Розглядаючи інші напрямки співпраці між Україною та Туреччиною, варто зазначити культурні та дипломатичні зв'язки. Україна представлена в Туреччині в різних сферах мистецтва: кіно, анімація, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, скульптура, народні та сучасні танці, кухня та багато іншого. Акцент робиться не лише на поширенні української культурної спадщини та традицій, а й на ознайомленні турецької громадськості з сучасним українським мистецтвом.

Концерти українських виконавців, виставки українських художників, презентації, наукові лекції, виставки колекцій українських дизайнерів тощо регулярно організуються в Туреччині. Щороку представники українських танцювальних та мистецьких колективів та окремі артисти беруть участь у міжнародних конкурсах та фестивалях у Турецькій Республіці. Україна є учасницею великої кількості міжнародних музичних та кінофестивалів, що проводяться в

Туреччині [6]. Одним із досягнень у цій сфері можна вважати впровадження україномовних аудіогідів відразу в трьох найбільших музеях Туреччини.

В контексті культурно-гуманітарного співробітництва варто зазначити, що Турецька Республіка налічує 35 тис. українців, які проживають на території країни. Наразі в Туреччині діють 15 українських спілок у різних містах. За підтримки українського посольства та консульств українські суботні школи працюють в 6 містах. Щодо освітнього напрямку, то Стамбульський університет в 2018 році вперше відкрив спеціальність «українська мова та література». Україна, в свою чергу, має багато випадків вивчення турецької мови у вищих навчальних закладах на факультетах Східних мов та літератури. Також, починаючи з 2018 року, Міністерство освіти та науки України щороку виділяє 5 державних стипендій на навчання турецьких громадян в Україні. Перспективи в цих напрямках є відкриття нових освітніх центрів та інтеграція українських громад Туреччини до світової мережі українських громад, а також налагодження взаємодії між світовими рухами українців та кримських татар [13].

Побудова міцних стосунків між Україною та Туреччиною є можливою. Для цього можна виокремити деякі аспекти вигідної майбутньої співпраці. Ними є перспективні торговельно-економічні відносини, за умови збалансування експортного ринку України. Стратегічно важливим також є підтримання спільного розвитку і взаємодопомоги у галузі енергетики, транспортних зв'язків тощо. Сприятиме «дружбі» двох держав відсутність політичних недомовленостей та схожа орієнтація у міжнародній політиці. Українсько-турецьке співробітництво є важливим чинником безпеки й стабільності для Чорноморського регіону. Тривала культурна взаємодія не буде безрезультатною у розвитку взаємин досліджуваних держав.

Проте відсутність рішучих кроків та чіткого нормативного інструментарію двосторонніх відносин не дає в повній мірі отримати користь від співпраці. Задля гармонійного та різностороннього розвитку обох держав необхідно організувати зустрічі делегацій політико-економічних представників України та Туреччини, розробляти програми спільного розвитку та активно впроваджувати їх в життя. Реалізація цих умов забезпечить зростання авторитету і могутності обох наших країн. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення можливостей посилення культурно-гуманітарної та науково-технічної взаємодії між державами.

Джерела та література

1. Демчишак Р.Б. Корекція українсько-турецьких відносин у контексті зовнішньополітичного курсу президента Туреччини Реджепа Ердогана. Науковий журнал «Політикус». Вип. 1. 2019. С. 82-87.
2. Дубровик-Рохова А. Україна сьогодні – це Перу 1979-го. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/ukrayina-sogodni-ce-peru-1979-go> (дата звернення: 31.01.2021).
3. Ердоган у Києві: Обережні обіцянки мовою прагматичної дружби. URL: <http://www.dw.com/uk/ердогану-києві-обережні-обіцянки-мовою-прагматичноїдружби/a-40886157> (дата звернення: 01.02.2021).
4. Корсунський С. Українсько-турецькі відносини: минуле, сьогодні, завтра... Зовнішня політика і дипломатія України. Випуск 17. 2011. С. 24-31.
5. Крук Н. Українсько-турецькі відносини в зовнішньополітичній стратегії України та Туреччини. Актуальні проблеми політики. Вип. 50. 2013. С.103-110.
6. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною і Туреччиною. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/568-kulturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-i-turechchinoju> (дата звернення: 30.01.2021).
7. Мхитарян Н. Українсько-турецькі відносини (сучасний етап). Східний світ №1. 2011. С.74-77.
8. Політичні відносини між Україною і Туреччиною. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/564-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-i-turechchinoju> (дата звернення: 01.02.2021).
9. Седляр Ю. Українсько-турецькі відносини у контексті підтримки безпеки у Чорноморському регіоні (1991-2016). Науковий вісник мну імені в. О. Сухомлинського. Історичні науки. 2017. С. 24-29.
10. Солових Є.М. Україна-Туреччина: політико-економічні аспекти взаємовідносин і перспективи розвитку. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип. 8. 2018 С. 80-87.
11. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Турецькою Республікою. URL: <https://istanbul.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/4142-torgovelyno-jekonomichne-ta-investicijne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-turesykoju-respublikoju> (дата звернення: 01.02.2021).
12. Украина – Турция: у дружбы есть резервы. URL: <http://vo.od.ua/rubrics/raznoe/13321.php> (дата звернення: 31.01.2021).
13. Українська громада в Туреччині. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/570-ukrajinci-u-turechchini> (дата звернення: 02.02.2021).

УДК 327:339.9(477)(4ЄС)

Дудко В. В.,
студент 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ США ТА УКРАЇНИ (2014-2021 РР.): ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІРИ

У статті розглянуто процес економічної та політичної співпраці США та України. Наведено основні політичні та економічні заходи, внаслідок яких відбувається підтримка урядом США України в українсько-російському збройному конфлікті. Проаналізовано, які заходи сприяють українсько-американським взаємовідносинам.

Ключові слова: Україна, США, НАТО, МВФ, взаємовідносини, Український кокус, Конгрес, Верховна Рада.

Dudko V. V.
RELATIONS BETWEEN USA AND UKRAINE (2014-2021).
POLITICAL AND ECONOMICAL DIMENSIONS

In article, considers the process of economy and political cooperation between USA and Ukraine. The main political and economic measures that supports the US government in the Ukrainian-Russian armed conflict are presented. The measures that promote Ukrainian-American relations are analyzed.

Key words: Ukraine, USA, NATO, IMF, relations, Ukrainian coccus, Congress, Supreme Rada.

Тема є актуальною у зв'язку з необхідністю визначити взаємовідносини США та України та їх вплив на українсько-російський збройний конфлікт. Актуальність матеріалу полягає у визначенні напрямів співпраці в політичних та економічних сферах держав. Зовнішня політика США є стратегічно важливою для України і потребує більш актуального вивчення для подальшого розвитку двосторонньої співпраці.

Аналіз стану розробки проблеми у відносинах США та України був досліджений Т. Мединською, А. Худолієм (економічна сфера). Дослідження в стратегічній сфері були зроблені Н. Сердюком, В. Дубовик, О. Дудко, що включили в себе політичну та економічну складову. Проте дослідження науковців стосувалися взаємовідносин до початку Революції Гідності та не включали період російської агресії в Україні з 2014 р.

Мета статті – визначити стан політичних та економічних відносин обох держав, їх вплив на фінансовий та безпековий стан України з 2014 р., дослідити вплив уряду США на підтримку України в прозахідному векторі розвитку.

Завданнями роботи є дослідження політичних відносин України та США з 2014 р., та нормативно-правової бази, яка урегульовує відносини держав, та вплив американської допомоги на безпекову ситуацію в Україні.

З початком російської гібридної збройної агресії Україна, як держава, виявилася економічно та політично ослабленою. Із втечею экс-президента В. Януковича до м. Ростов-на-Дону, усі національні державні інституції були слабкі. Особливо, починаючи з кінця лютого 2014 р., відбулася повна деморалізація усіх гілок влади у зв'язку з перемогою революції Гідності. Зважаючи на ці події, відбулося посилення політичної кризи. Окрім нестабільності в політичній сфері, кризові явища в країні посилювалися й негативними тенденціями, що проявлялися в економіці.

Падіння української економіки, яке тривало з 2011 р., погіршило макрофінансову ситуацію, і країна потребувала фінансової допомоги. Саме необхідність фінансових вливань спонукала В. Януковича звернутись за допомогою до Російської Федерації. Внаслідок чого був наданий російський кредит в сумі 15 млрд доларів та знижка на газ ціною 268,5 доларів за м³ в обмін на відмову України від асоціації з Європейським Союзом та покращення взаємовідносин з РФ [46]. Але перемога учасників Революції гідності змусила проросійське керівництво держави відступити. 22 лютого 2014 р. з экс-президентом втекла частина міністрів, а ті чиновники, що залишились, не бажали брати на себе відповідальність. Тодішньому Голові Верховної Ради О. Турчинову необхідно було відновлювати функціонування державних інституцій та економіку, протидіяти російським гібридним територіальним зазіханням.

Згідно з даними Державного Казначейства України, станом на 27 лютого 2014 р. на державному рахунку України перебувало 108 133, 65 гривень [3838]. Від початку 2012 р. золотовалютні запа-

си зменшувались щорічно у зв'язку з фіксованою ціною на іноземну валюту. Це, в свою чергу, призвело до скорочення золотовалютних запасів та падіння офіційного курсу до кінця 2014 р. [16].

Низка експертів стверджувала, що стабільність курсу гривні є штучною [20], і прогнозувала її падіння задовго до того, як В. Янукович залишив країну та Росія анексувала Крим. Станом на 31 грудня 2011 р. НБУ мав золотовалютні резерви у понад 31,5 млрд доларів – рекордний показник за всю історію незалежності України. До травня 2014 р. валютні резерви зменшилися і становили 14 млрд доларів. Поповнити валютні резерви у травні НБУ допоміг МВФ, від якого Україна отримала перший транш в обсязі 3,2 млрд доларів [39]. З них близько 2 млрд доларів США було спрямовано на цілі бюджетної підтримки з метою стабілізації макроекономічної ситуації в Україні. Решту коштів з першого траншу (понад 1 млрд доларів США) було зараховано до золотовалютних резервів Національного банку України, що дало змогу зміцнити фінансову систему країни. Загальна сума допомоги становила 17,01 млрд доларів згідно з програмою «Stand By», в рамках якої Україні надано доступ до кредитних ресурсів на 2014-2015 рр. за рішенням Ради Директорів МВФ від 30 квітня 2014 р. [14]. Золотовалютний резерв України, щорічно почав укріплювати власні позиції завдяки ролі програм МВФ і таким чином вдалось уникнути дефолту [40].

У 2014 р. відбулося значне економічне падіння через втрату активів у вигляді 14% ВВП України [44]. Це було спричинено втратою частини територій Донбасу та Криму. Новим завданням уряду було відновлення економіки в умовах втрати ВВП, збройною та інформаційною агресією РФ. Без допомоги інших країн та міжнародних організацій це було б неможливо. Одним з перших, хто прийшов на допомогу в період рецесії, були Сполучені Штати Америки. Діалог між Україною та США значно посилювався у 2014 р. внаслідок двосторонніх візитів на найвищому рівні.

12-13 березня 2014 р. відбувся візит до США української делегації на чолі з Прем'єр-міністром України А. Яценюком. Зустріч з американським президентом Б. Обамою дала безпекові гарантії щодо економічної та політичної підтримки урядом США і запровадження пакету санкцій проти РФ [45].

21-22 квітня 2014 р. відбувся візит в Україну Віце-президента США Дж. Байдена. Мета візиту – провести консультації щодо зусиль міжнародної спільноти з метою сприяння стабілізації та зміцненню економіки України, а також допомоги Україні у питаннях щодо боротьби з корупцією та забезпеченням проведення чесних і

справедливих президентських виборів, що мали відбутися 25 травня 2014 р. [4].

4 вересня 2014 р. відбулась зустріч Президента України П. Порошенка з Президентом США Б. Обамою в рамках саміту НАТО в Уельсі. Обговорювалося питання щодо пришвидшення процесу зближення з НАТО, посилення співпраці та інтеграції з безпековим альянсом [25]. 17-18 вересня було здійснено офіційний візит П. Порошенка до США, під час якого відбулася зустріч з Президентом США Б. Обамою, віце-президентом США Дж. Байденом та іншими членами уряду США.

1 квітня 2016 р. на саміті з ядерної безпеки у Вашингтоні П. Порошенко провів зустріч з Б. Обамою. Президенти обговорили питання розвитку стратегічного партнерства між Україною і США. Б. Обама підтвердив готовність надати третій транш кредитних гарантій у розмірі 1 млрд доларів після того, як в Україні буде сформований новий уряд. Лідери України і США обговорили ситуацію на Донбасі та в Криму і «скоординували зусилля для повної імплементації Росією Мінських домовленостей» [26].

16 листопада 2018 р. відбулася зустріч Міністра закордонних справ України П. Клімкіна та Державного секретаря США М. Помпео з метою проведення пленарного засідання Комісії стратегічного партнерства Україна – США, яке було покликане відзначити десяту річницю підписання «Хартії Україна – США про стратегічне партнерство» [17]. В ході двосторонньої зустрічі між президентом П. Порошенком та Д. Трампом було визначено подальші напрями розвитку взаємовідносин України-США.

26 вересня 2019 р. відбувся офіційний візит президента України В. Зеленського до Нью-Йорка та зустріч з Д. Трампом. Лідер України запевнив американського президента в незмінному курсі розвитку та в продовженні реформ [34].

27 серпня 2020 р. відбулася зустріч президента України та заступника Державного секретаря США С. Бігана, де обговорювались двостороння співпраця держав, фінансова та військова допомога Україні [24].

Окрім співпраці з Адміністрацією Президента, українські високопосадовці продовжують співробітництво із Конгресом США задля посилення економічної та політичної стабільності в Україні. У Верховній Раді України станом на 2019 р. функціонує група в кількості 145 народних депутатів, які сформували міжпарламентну групу співпраці України зі США [8]. Фокус їх роботи спрямований на покращення кооперації обох законодавчих органів. Завдя-

ки цьому вдалося схвалити спорудження у Вашингтоні Меморіалу жертв Голодомору 1932-1933 рр. [35] та було вилучено Україну зі списку держав, на які розповсюджується дія поправки Джексона-Веніка [29]. Скасування цієї поправки дало можливість покращити рівень торгівлі, інвестицій та пришвидшити членство в Світовій Організації Торгівлі.

Українсько-американські відносини в загальному базовані на 144 міжнародних документах, в тому числі 128 чинних міжнародних договорах, укладених між Україною та США [11]. Двосторонні відносини країн охоплюють широкий спектр галузей українсько-американського співробітництва, а саме торговельно-економічну, науково-технічну, гуманітарну, правоохоронну галузі [41].

Починаючи з 2014 р. відбувається прийняття низки документів, що спрямовані на підтримку України. У Конгресі було представлено кілька десятків проектів законів та резолюцій щодо України.

1. «Закон про підтримку суверенітету, територіальної цілісності, демократії та економічної стабільності в Україні» [21]. Підписання документу відбулося 3 квітня 2014 р. Закон передбачав допомогу Україні в збереженні територіальної цілісності і демократії. Друга частина включала фінансову допомогу у вигляді кредитних гарантій в сумі 1 млрд доларів США та санкції проти осіб, які загрожують національній безпеці України [22].

2. «Акт попередження агресії Росії S.2277» – законопроект, затверджений 1 травня 2014 р., що призначений для запобігання російській агресії проти України, країн Європи та Євразії. Передбачає введення пакету санкцій проти російських фінансових та оборонних установ, надання Україні, Грузії та Молдові статусу основного союзника поза блоком НАТО та прямої військової допомоги в сумі 100 млн доларів [1].

3. «Підтримка української свободи» – законопроект, ухвалений 11 грудня 2014 р. Сенатом і 12 грудня Палатою Представників США [2]. 18 грудня Закон підписав Б. Обама та згідно з документом визнав Україну військовим союзником США поза альянсом НАТО [23]. Документ посилив раніше накладені та ввів в дію нові санкції проти РФ у енергетичній та банківській сфері.

10 лютого 2015 р. у верхній палаті Конгресу США створено Сенатський Український кокус [36]. Група підтримки України, яка налічує біля двох десятків сенаторів, яка проголосила своїм основним завданням нарощення політичної, економічної та культурної співпраці між Україною та США. В період російської агресії основним завданням стало посилення військової допомоги Україні. Чле-

ни кокусів в Сенаті та Палаті представників зустрічаються з представниками української влади, народними депутатами України, беруть активну участь в українських заходах, зокрема, в Днях України в Конгресі та ін. Основним вектором у діяльності конгресових кокусів є їх активна позиція щодо України та розвитку співпраці.

16 червня 2017 р. спікери Верховної Ради України та Палати представників Конгресу США підписали оновлений Меморандум про співробітництво між вищими законодавчими органами двох держав [9]. Меморандум спрямований на розвиток відносин між Верховною Радою України та Конгресом США у політичній, безпековій, економічній сфері. Представники Конгресу США беруть активну участь у заходах з української тематики, зокрема, щорічних Днях України в Конгресі [43].

Станом на 2021 р. Конгрес США чітко налаштований на економічну та політичну підтримку України і сприяння прозахідному вектору розвитку України. Основний напрям підтримки спрямований на посилення українського безпекового компоненту та економічне послаблення РФ завдяки пакетам санкцій. В Конгресі США перебуває близько десятка проектів щодо послаблення РФ, які періодично згадуються в американських офіційних заявах [7]. Ступінь їх впровадження залежить від активності російської агресії на Донбасі та в Криму.

10 березня 2014 р. був опублікований наказ президента США з переліком російських осіб та організацій, причетних до кривавих подій під час революції Гідності та окупації Криму і Донбасу [30]. У переліку є вище російське політичне керівництво, «сім'я» В. Януковича разом з В. Медведчуком, А. Ключевим, кримські і донецькі сепаратисти. Але, на нашу думку, найбільш дієвими були санкції щодо газопроводів «Північний потік-2» та «Турецький потік», які були введені 20 грудня 2019 р., що блокували подальше прокладання труб шельфом Балтійського та Чорного морів [32]. 8 грудня 2020 р. Конгрес США більшістю голосів конгресменів підтримав оборонний бюджет на 2021 р. [33]. В ньому значиться пакет санкцій та розширення їх на наявні компанії, а також на ті, що сертифікують та страхують проект. Проте Д. Байден 27 січня 2021 р. повідомив про можливий перегляд санкційного пакету проти проекту після детального вивчення його Адміністрацією [3].

Припинення будівництва «Північного потоку-2» допомогло залишити найбільшу дохідну статтю до українського держбюджету у вигляді 3 млрд доларів щорічно, тобто приблизно 1/11 загального доходу України [12]. Санкції 2020 р. дозволили підписати нову газо-

ву угоду між Газпромом і Нафтогазом на вигідних для української сторони умовах та дозволили зберегти Україні статус головного транспортера газу до країн Європи, що залишило залежність РФ від української газотранспортної системи (ГТС) [13].

Американська допомога Україні з 2014 р. становить близько 3,7 млрд доларів [27]. Додатково було виділено три окремі транші кредитних гарантій в обсязі 1 млрд доларів США кожен [31]. На 2020 р. фінансовий рік Конгрес виділив 698 млн доларів США: 448 млн доларів для програм Державного Департаменту [28]. Український зовнішній торговельний оборот товарів і послуг з США у 2019 р. збільшився на 9,1% (на 507,0 млн доларів) і зупинився на рівні 6,1 млрд доларів США. Експорт товарів і послуг збільшився на 6,8% (на 143,9 млн доларів) і становив 2,3 млрд. Імпорт збільшився на 10,6% (на 363,1 млн доларів) і становив 3,8 млрд. Сальдо торгівлі товарами і послугами встановилось з від'ємним показником у сумі 1,5 млрд доларів. Показник погіршився у порівнянні з 2018 р. на 219,2 млн доларів США [10].

Україна з 2014 р. експортує до США чорні метали, продукти переробки овочів, електротовари, продукти харчування та авіа товари [42]. Імпорт з США з 2014 р. становить комп'ютерні та інформаційні послуги, послуги повітряного транспорту, професійні, консалтингові та фінансові послуги [6]. Суттєвих змін в торгівлі товарами з 2014–2021 рр. не відбулось. Але для США торговельні відносини з Україною не мають стратегічного значення, займаючи лише 67-ме місце серед партнерів, розташувавшись між Алжиром і Багамськими островами [19].

Позиція США має особливе значення для України. Адже підтримка США в боротьбі проти агресії РФ має стратегічне значення для України. Офіційні особи часто використовують стосовно США термін «стратегічний партнер», що точно охарактеризовує стратегічне бачення відносин з Україною. Щорічно зовнішньополітичні інтереси США посилюються у Східній Європі, і американці зацікавлені в потужних українських інституціях [37]. Адже Україна є важливим регіональним партнером, що впливає на реалізацію низки стратегічних інтересів, зокрема, пов'язаних із стримуванням агресії РФ, енергетичної безпеки Європи та буферною зоною між НАТО і РФ.

В загальному політика США щодо України полягає в допомозі у проведенні реформ, протидії агресії РФ та боротьбі з корупцією. Адже Україна має високий рівень корупції, збройний конфлікт, велику територію та велику групу населення, яка орієнтована на країну-агресора – РФ [5]. Кожна з цих проблем є сут-

тевим стримуючим фактором швидкому проведенню реформ. Імовірний подальший прогноз буде спрямований на покращенні взаємовідносин України та США. Подальша співпраця буде проявлятися в економічній підтримці України та з численними політичними зустрічами на найвищому рівні. Для прикладу 2 лютого 2021 р. МЗС Д. Кулеба та держсекретар США Е. Блінкен підтвердили подальше стратегічне партнерство і домовились зробити його амбітним [18]. Це дає підстави вважати, що Україна залишиться в полі американського впливу. Це, в свою чергу, буде стимулом для економічного розвитку України та ефективного протистояння російської агресії на Сході України та в Криму.

Джерела та література

1. S.2277 – Russian Aggression Prevention Act of 2014. Congress.gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2277/text> (дата звернення: 11.02.2021).

2. S.2828 – Ukraine Freedom Support Act of 2014. Congress.gov. URL: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate-bill/2828/text> (дата звернення: 11.02.2021).

3. Байден вважає «Північний потік 2» невідповідним для Європи. Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/719163.html> (дата звернення: 11.02.2021).

4. Байден зустрінеться з Турчиновим та Яценюком. УКРІНФОРМ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric.politics/1648273bayden_21_22_kvitnya_zustrinetsya_z_turchinovim_i_yatsenyukom_1929017.html (дата звернення: 09.02.2021).

5. Безпекові виклики у Східній Європі у 2021 р.: гра великих держав. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3177824-bezpekovi-vikliki-u-shidnij-evropi-v-2021-roci-gra-velikih-derzav.html> (дата звернення: 11.02.2021).

6. Василиця О.Б. «Торговельно-економічні відносини України і США на сучасному етапі». URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/11.pdf> (дата звернення: 11.02.2021).

7. Відключення Росії від SWIFT? Експерти про перспективи та можливі наслідки. Голос Америки. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/rosiya-vidkluchennia-vid-swift/5475788.html> (дата звернення: 11.02.2021).

8. Відносини України та США. Портал зовнішньої політики. URL: <http://fpp.com.ua/topic/ssha/> (дата звернення: 10.02.2021).

9. Глави Парламентів України та США підписали Меморандум про співпрацю у Вашингтоні. Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/146028.html> (дата звернення: 11.02.2021).

10. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 році”. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi> (дата звернення: 11.02.2021).

11. Договірно-правова база між Україною та США. Посольство України в США. URL: <http://usa.old.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/legal-acts> (дата звернення: 10.02.2021).

12. Дохід України від транзиту газу за п’ять років становитиме \$15 млрд. ІНТЕРФАКС Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/632421.html> (дата звернення: 11.02.2021).

13. Експерти розповіли про наслідки запуску «Північного потоку – 2» для України. Сьогодні.ua. URL: <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/eksperty-rasskazali-o-posledstviyah-zapuska-severnogo-potoka-2-dlya-ukrainy-1332016.html> (дата звернення: 11.02.2021).

14. За декілька годин Рада директорів МВФ прийме рішення щодо надання Україні 17 млрд. доларів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/247263706> (дата звернення: 09.02.2021).

15. Законопроект на підтримку України затверджений в обох палатах Конгресу США. УКРІНФОРМ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1738474-zakonoproekt_na_pidtrimku_ukraini_zatverdgeniy_v_oboh_palatah_kongresu_ssha.html (дата звернення: 11.02.2021).

16. Золотовалютні фонди України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets> (дата звернення: 09.02.2021).

17. Зустріч М. Помпео і міністра МЗС. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/secretary-pompeos-meeting-with-ukrainian-foreign-minister-klimkin/> (дата звернення: 10.02.2021).

18. Кулеба обговорив з Блінкеном про стратегічне партнерство. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/kuleba-vpershe-pohovoguv-z-blinkenom-i-kazhe-pro-novi-ambitsii/a-56412061> (дата звернення: 15.02.2021).

19. Місце України в американській торгівлі. Кореспондент.net. URL: <https://ua.korrespondent.net/business/economics/4145919-try-roky-rekordiv-torhivlia-mizh-ukrainou-i-ssha> (дата звернення: 12.02.2021).

20. О. Береславська. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України. Вісник Національного банку України. С. 26-29. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7P39Qcu1c8J:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Vnbu_2015_2_10pdf+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 09.02.2021).

21. Обама підписав акт на підтримку України. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25320503.html> (дата звернення: 10.02.2021).

22. Обама підписав закон про підтримку України та санкції проти Росії. Лівий Берег. URL: https://lb.ua/news/2014/04/03/261896_obama_podpisal_zakon_podderzhke.html (дата звернення: 10.02.2021).

23. Обама підпише законопроект щодо підтримки України. Zaxid.net. URL: https://zaxid.net/obama_pidpise_zakonproekt_shhodo_pidtrimki_ukrayini_n1334042 (дата звернення: 11.02.2021).

24. Офіційне інтернет видання Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-zustrivsya-u-krivomu-rozi-iz-zastupnikom-63073> (дата звернення: 10.02.2021).

25. Порошенко в Уельсі розпочав зустріч із світовими лідерами. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/09/4/7025695/> (дата звернення: 09.02.2021).

26. Порошенко: у Вашингтоні обговорювали альтернативу Будапештському меморандуму. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27649916.html> (дата звернення: 09.02.2021).

27. Програми допомоги. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/assistance-programs/> (дата звернення: 11.02.2021).

28. Програми допомоги. Посольство США в Україні. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/assistance-programs/> (дата звернення: 11.02.2021).

29. Розпочаті дії щодо України поправки Джексона-Веніка. Голос України. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/49-a-2005-02-21-1-1-86842697/220632.html> (дата звернення: 10.02.2021).

30. Санкції проти Росії. Міжнародний центр перспективних досліджень. ст. 12-19. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OU0YrZkp8UJ:icps.com.ua/assets/uploads/images/files/t_sankcii_rf_a4_ukr.pdf+&cd=5&hl=en&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 11.02.2021).

31. США видали Україні третю кредитну гарантію на \$1 млрд. Лівий берег. URL: https://lb.ua/economics/2016/06/03/336810_ssha_vidali_ukraine_tretyu_kreditnyu.html (дата звернення: 12.02.2021).

32. США запровадили санкції проти Північного потоку-2. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/ssha-zaprovalydyli-sankcii-proty-pivnichnogo-potoku-2/a-51761100> (дата звернення: 11.02.2021).

33. США планують нові санкції проти Північного потоку-2. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/ssha-planuiut-novi-sanktsii-proty-pivnichnogo-potoku-2-zmi/a-55570210> (дата звернення: 11.02.2021).

34. Триденний візит О. Зеленського закінчується. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2788450-pidsumki->

tridennij-vizit-volodimira-zelenskogo-u-ssa-finisue.html (дата звернення: 10.02.2021).

35. У Вашингтоні відкрили Меморіал пам'яті жертв Голодомору. Історична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/563f52b483b45/> (дата звернення: 10.02.2021).

36. У верхній палаті Конгресу США створений Сенатський український Кокус. Кореспондент.net. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3477452-u-verkhonii-palati-konhresu-ssha-stvorenyi-senatskyi-ukrainskyi-kokus> (дата звернення: 11.02.2021).

37. У Конгресі США зафіксували рекордну активність на підтримку України. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26992503.html> (дата звернення: 11.02.2021).

38. У лютому 2014 р. у сховищах України було 108 тис. гривень. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/news/u-lyutomu-2014-roku-u-skhovishchakh-ukraini-bulo-108-tisyach-griven-tekst-intervyu-golovi-kaznacheystva-tslyuz-telekanalu-11> (дата звернення: 09.02.2021).

39. Україна отримала перший транш кредиту МВФ. Генеральне консульство України в Нью Йорку. URL: <https://ny.mfa.gov.ua/news/23015-ukrajina-otrimala-pershij-transh-kreditu-mvf> (дата звернення: 09.02.2021).

40. Україні вдалось уникнути дефолту. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/12/7/571255/> (дата звернення: 09.02.2021).

41. Українські реформи. Голос Америки. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/ukraina-reformy-usaid/5582544.html> (дата звернення: 10.02.2021).

42. Український експорт до США. Bakertilly. URL: <https://bakertilly.ua/news/id39388> (дата звернення: 11.02.2021).

43. Українські дні у Конгресі. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2723382-ukrainski-dni-v-kongresi-ssa-pro-so-ukrainska-diaspora-govorila-iz-zakonodavcami.html> (дата звернення: 11.02.2021).

44. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/prezentovano-rezultati-doslidzhennya-fiskalna-bezpeka-derzhavi-v-umovakh> (дата звернення: 09.02.2021).

45. 12-13 березня Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк перебуває з робочим візитом у США. Урядовий квартал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/events/247091039> (дата звернення: 09.02.2021).

46. Янукович у Москві: які угоди підпишуть Україна та Росія. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/12/131216_russia_ukraine_17_ek (дата звернення: 09.02.2021).

УДК 327(477+061.1)

Єгерт А. Е.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

У цій статті розглядаються основні проблеми співробітництва України – ЄС у сфері СПБО, подальший розвиток відносин України з ЄС у сфері спільної безпекової політики. Наведено приклади ідей подальшої військової інтеграції. Головною ідеєю спільної безпекової політики ЄС є забезпечення миру, сприяння міжнародній співпраці, повага до прав людини. За умови агресивної політики Російської Федерації, зближення України з ЄС у сфері СПБО набуває все більшої актуалізації.

Ключові слова: Україна, співробітництво, СПБО, Європейський Союз, Російська Федерація, безпекова політика, партнерство, військові дії.

Yehert A. E. UKRAINE'S COOPERATION WITH THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENCE

This article discusses the main problems of Ukraine-EU cooperation in the field of JVBO, further development of Ukraine with the EU in the field of common security policy. Examples of ideas of military integration are given. The main idea of the EU's common security policy is to ensure peace, promote international cooperation, and respect for human rights. Subject to the aggressive policy of the Russian Federation towards Ukraine, Ukraine's rapprochement with the EU in the field of JVBO is becoming increasingly actualized. That is why the study of Ukraine's cooperation with the EU in the field of SPBO requires a deeper study.

Key words: Ukraine, cooperation, JVBO, European Union, Russian Federation, security policy, partnership, military actions.

Актуальність теми полягає у тому, що з огляду на останні події сьогодення питання партнерства між Україною та Європейським Союзом в сфері безпеки та оборони набуває великого значення. Адже співробітництво України з ЄС у сфері безпеки та оборони через агресивну політику Російської Федерації, а саме бойові дії на Сході України, які розпочалися зі створення під прикриттям «народних» виступів спецслужбами Російської Федерації Донецької та Луганської «народних республік», набуває, починаючи з 2014 р. все більшого значення. В результаті через конфліктність та нестабільність безпека у регіоні стає все менш сприятливою для самостійного розвитку України. За допомогою зближення України з Європейським Союзом у цій сфері прискориться не тільки процес інтеграції, але й підтримуватиметься мир та стабільність в Європі.

Співробітництво України та ЄС у сфері безпеки та оборони знаходиться в центрі уваги з 2014 р., але до сьогодні це питання недостатньо розкрито у вітчизняній науці. Основний доробок з цієї теми становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Кравчук, В. Муравйова, С. Згурець, С. Александров, М. Волощук, Г. Коваленко, Я. Божко. Серед вчених, що досліджували, оцінювали та визначали роль співробітництва між Україною та ЄС в міжнародних миротворчих кампаніях, варто виділити українського вченого А. Б. Качинського, який приділив цій темі достатньо уваги саме у військовій сфері. Безпекова політика ЄС, як і її складова – спільна політика безпеки та оборони, постійно перебувають у центрі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних фахівців.

Мета роботи полягає у розгляді основних тенденцій співробітництва України з Європейським Союзом у сфері безпекової та оборонної політики в контексті визначення етапу, на якому Україна перебуває на шляху до повної інтеграції в ЄС та підтримання миру в Європі.

Для досягнення мети було визначено такі завдання дослідження:

- розглянути основні проблеми співробітництва України з ЄС у сфері спільної політики безпеки та оборони (СПБО);
- дослідити вплив СПБО на Україну;
- проаналізувати подальший розвиток співпраці України з ЄС у сфері спільної безпекової політики.

Спільна політика безпеки та оборони ЄС є невід'ємною частиною спільної зовнішньої та безпекової політики. Вона охоплює поступове формування спільної оборонної політики Союзу і забезпечує йому оперативну спроможність, що спирається на цивільні та військові засоби. Договір про Європейський Союз відкрив багато

можливостей для поглиблення інтеграції країн-членів ЄС у сфері оборони.

Співробітництво України з ЄС у сфері спільної політики безпеки та оборони є важливою частиною європейського інтеграційного курсу для країни.

Розглядаючи партнерство між Україною та ЄС у сфері СПБО, варто зазначити, що Глобальна стратегія ЄС містить один важливий напрям – це «працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які розділяють погляди ЄС» [10, 143]. Тому за таким критерієм Україна вважається важливим партнером ЄС на Сході.

Якщо розглянути розвиток ідеї військової інтеграції, то для України відкривається можливість покращити співпрацю з ЄС і паралельно посилити обороноздатність. Варто зазначити, що таке співробітництво України з ЄС є досить взаємовигідним процесом, адже, з одного боку, Україна зробить свій вклад у безпеку Євроатлантичного регіону, а з іншого – в цьому процесі країна зможе отримати необхідний досвід в процесі навчань.

Співробітництво України з ЄС у військовій сфері регулюється певною законодавчою базою. До основних документів можна віднести:

1. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС із урегулювання криз, яка була підписана у 2005 р. За цією угодою були визначені певні загальні умови участі України в операціях ЄС, а саме з урегулювання криз цивільними та військовими засобами [23].

2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 квітня 2011 р. Указ визнав, що є доцільним участь Збройних Сил України у багатонаціональних військових формуваннях [31].

3. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом [25].

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. Угода про асоціацію передбачає, що сторони розглядатимуть питання щодо недопущення конфліктності та антикризового управління, а також одним із важливих є регіональна стабільність [9, 28].

Україна та ЄС мають на меті забезпечення більш активної участі України у цивільних та військових операціях ЄС для того, щоб подолати кризові ситуації. Перераховані вище документи забез-

печили залучення України до Спільної політики безпеки та оборони ЄС.

Співпраця України з ЄС, крім військової сфери, може розвиватись у ширшому масштабі, адже глобальна стратегія ЄС надає можливість розвивати співробітництво, наприклад, між країнами Чорноморського регіону, але з питань, що стосуватимуться безпеки, тероризму та протидії злочинності [39, 3].

Перший документ, який передбачав співпрацю України з ЄС у сфері боротьби зі злочинністю і безпеки, набув значного характеру після видання Указу Президента України від 11 червня 1998 р., який створив передумови для набуття Україною повноправного членства в ЄС [3].

Наступним документом був План дій «ЄС – Україна» від 21 лютого 2005 р., в рамках цього документу співробітництво ЄС та України здійснювалося на основі шести спільних програм [9, 12, 21]. Він став інструментом реалізації Європейської політики сусідства і визначив пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою зближення України з ЄС.

Успішною в контексті СПБО є участь України у врегулюванні кризових ситуацій. Тобто Європейський Союз повністю готовий взаємодіяти з Україною саме в цьому напрямку. Проте невеликий внесок України у вигляді технічних засобів до реалізації миротворчих операцій не дозволяє Україні бути представленою в органах СПБО.

Участь України в СПБО регулюється Угодою між ЄС та Україною з урегулювання криз від 13 червня 2005 р. [26]. В результаті Україні дозволяється реалізувати наступні цілі:

1. Залучитися до процесу європейської системи безпеки, що, в свою чергу забезпечить можливості національної безпеки;
2. Розширити військово-технічну співпрацю з державами-членами ЄС;
3. Залучитися до європейського політичного процесу;
4. Зростання партнерської довіри та створення передумов справжнього союзництва.

Найбільш перспективним завданням є розширити військово-технічну співпрацю з державами-членами ЄС, тому що Україна в результаті зможе мати підтримку та допомогу від інших країн у разі небезпеки чи кризової ситуації.

Не менш важливим є питання енергетичної безпеки у відносинах Україна – ЄС. Тут варто згадати про газовий конфлікт у 2009 р. між Україною та Росією, який зачепив дві третини європейський країн.

В результаті 29 березня 2009 р. відбулося підписання Брюссельської декларації про модернізацію української ГТС – це і стало першим кроком до конкретних проектів у цій сфері. Проте, варто згадати, що Росія, у свою чергу, робить акцент на двосторонніх домовленостях, а не на тристоронніх, тобто домовленості відбуваються окремо з Україною та окремо з ЄС [20].

Україна була відзначена у розділі «Європейська система безпеки» саме у контексті протидії агресії Росії, а це підтверджує ключову важливість країни для безпеки ЄС.

Військова співпраця Україна – ЄС набуває з кожним разом все більшого та більшого значення саме з огляду на агресивну політику Росії в Україні, адже по – перше, зростає небезпека на кордонах Україна – Росія; по – друге, відбувається порушення стабільності та миру в Європі. Через військову агресію Росії проти України наша країна внесла пропозицію щодо започаткування в Україні Консультативної місії ЄС (КМЕС) у рамках СПБО. Метою діяльності місії є сприяння реформуванню цивільної безпеки України. Експерти місії в свою чергу надають стратегічні консультації та практичну підтримку, щоб зробити цивільну безпеку України ефективнішою, а найголовніше такою, що користується довірою громадян. Загалом українські партнери задоволені роботою цієї місії [6].

Першим внеском України до безпеки Європи є зміцнення власної обороноздатності і стримування російської агресії на своїх східних кордонах. Так як Україна у протистоянні російській агресії набула досвіду, то є можливість, що у майбутньому країна могла б стати учасником безпекової діяльності ЄС. Сьогодні ж Україна бере участь у цивільних та військових місіях ЄС, а саме надає свою транспортну авіацію для використання в інтересах Євросоюзу.

З часу започаткування співпраці в безпековій сфері для двосторонніх відносин були характерні такі напрями: участь у ініціативах забезпечення міжнародної та регіональної безпеки, співробітництво в рамках Спільної зовнішньої безпекової політики, попередження конфліктів.

Першим кроком у співпраці в рамках СПБО можна вважати 2000 рік: з моменту підписання Угоди між ЄС та Україною щодо участі в Поліцейській місії ЄС в Боснії та Герцеговині, а вже в 2002 р. було затверджено Механізм співпраці між ЄС та Україною в сфері врегулювання криз [4]. У 2005 р. Україна підписала з ЄС «Угоду про безпекові процедури обміну інформацією з обмеженим доступом» в результаті отримала можливість приєднатись до заяв і принципів спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС [26]. Того ж року

було підписано Угоду про визначення загальної схеми участі України в операціях ЄС з врегулювання криз.

Найактивніше останнім часом розвивалося співробітництво з Балтійськими державами та Польщею. У сфері військової освіти та запобігання корупції розвивалась співпраця зі Швецією та Норвегією. Не менш важливим було і продовжує надалі залишатися співробітництво з західними державами: Великою Британією, Німеччиною, Францією.

Взаємодія між Україною та ЄС у сфері СПБО сприяє реалізації пріоритетів зовнішньої політики України. Це дає змогу підвищити бойові спроможності ЗС України з метою забезпечити територіальну цілісність країни, а також врегулювати кризову ситуацію на сході України. Проте, у безпекових відносинах Україна – ЄС має велику кількість неврегульованих питань.

Міжнародне безпекове середовище знаходиться в стані глибокої кризи, для подолання цих кризових явищ потрібно:

1. Бачити загрози для країн та вміти їх владнати.
2. Мати спроможність протистояти цим викликам.

У такій співпраці можна виділити три напрями: взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки; допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України; внесок України у безпеку Європи.

Який результат і надалі буде у співробітництві між Україною та ЄС залежить від багатьох чинників, але я виокремлю два основних:

1. Наявність політичних суперечностей у баченні державами Євросоюзу перспектив СПБО.
2. Європейський Союз не зацікавлений в Україні як партнері в становленні європейської системи безпеки.

Розглядаючи ці два чинники, Україна повинна здійснювати активну, послідовну та цілеспрямовану політику з подолання перешкод для участі України в СПБО. Є можливі варіанти щодо подолання таких перешкод:

1. Європейський Союз утворює в межах СПБО окрему програму партнерства з третіми країнами (передусім з тими, хто є партнерами ЄС за програмою).
2. Партнерство України з ЄС у рамках СПБО.

На мою думку, для України найвигіднішим є другий варіант, оскільки він поглиблює процес інтеграції України в ЄС. Проте, якщо врахувати те, що згадане вище, то на сьогодні також варто зосередити зусилля на налагодженні співпраці з Військовим штабом Європейського Союзу.

Існує також перспектива приєднання України як партнера до Оборонного союзу ЄС, а саме у разі його створення є можливість стати контрибутором у формуванні структур боротьби з гібридними загрозами. Якщо Україна стане лідером Східного партнерства, то країна могла б використати безпекову проблематику щодо закріплення цього статусу. Проте, в такому випадку дуже важлива підготовка держави [6].

Для України розвиток європейських оборонних структур відкриває можливість для більшої співпраці із ЄС. Головними напрямками такої співпраці є взаємодія України і ЄС у міжнародному і регіональному вимірах заради спільної безпеки; допомога ЄС у зміцненні стійкості і безпеки України; внесок України у безпеку Європи. Для України сьогодні найважливішою є допомога ЄС щодо зміцнення стійкості держави у формі Консультативної місії ЄС. З іншого боку, головним внеском України до безпеки Європи є зміцнення власної обороноздатності і стримування російської агресії на своїх східних кордонах.

Незважаючи на те, як ЄС приділяє увагу саме зміцненню стійкості та стабілізації країн-партнерів, перспективи співпраці України з ЄС саме у сфері СПБО є досить невизначеними. Тому сподіватися на прорив у відносинах з ЄС не варто, а щодо зміцнення оборони необхідно зосереджувати увагу на двосторонньому військовому співробітництві [10].

Проте, я вважаю, що подальший розвиток співробітництва у сфері СПБО між Україною – ЄС є для нашої держави визначальним пріоритетом. Наприклад, в умовах агресії Російської Федерації в Україні закріплення військового співробітництва з країнами ЄС надасть додаткові можливості для міцного захисту кордонів. Проте зараз необхідно зосередити увагу і поглиблювати співпрацю України – ЄС саме у військовій сфері.

Джерела та література

1. Александров О. С. Развитие спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. 2014. 12 с.
2. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки оборони і ЄС: Еволюція і стратегія розвитку. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Butyk_Ykovyuk_3-9.pdf
3. Європейський Союз та його роль. Публікація документів Державної Служби Статистики України. URL: <https://ukrstat.org/uk/nato/program.htm>

4. Закон «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво» від 5 жовтня 2010 року № 2576-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 6. С. 48-49.

5. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» : від 01.07.2010 р., № 2411-VI // ВВР України. 2010. № 40. С. 527.

6. Згурець С. Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки. К.: Центр досліджень армії конверсії та роззброєння для фонду Конрада Аденауера, 2014. 43 с.

7. Зіняк Л. В. Військове співробітництво України та Європейського Союзу за угодою про асоціацію. Форум права. 2013. № 3. С. 245–250. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_42.pdf

8. Міністерство закордонних справ України ЄС. URL: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/european-union>

9. Місія України при НАТО. Європейський Союз. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/mizhnarodna-spivpracusa/evropejskij-soyuz>

10. Мітряєва С. І. Європейська безпека і Україна. Серія «євроінтеграція: український вимір». Вип. 8. Навчальний посібник. 2008. С. 222.

11. Організаційний механізм європейської політики безпеки і оборони. URL: https://stud.com.ua/70141/pravo/organizatsiyniy_mehanizm_evropeyskoji_politiki_bezpeki_oboroni

12. План дій Європейського Союзу в галузі юстиції та внутрішніх справ: Погоджений на IV засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 12. К, 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

13. Пошедін О. І. Нове життя спільної політики безпеки та оборони європейського союзу: орієнтири для України. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/WXAJUMFZ/d99fcb2a-2bd7-45da-a0d7-90bbfe7a011e.pdf>

14. Пошедін О. І. Воєнна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом// Вісник Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, 2014. № 3. С. 53–60.

15. Правові засади спільної політики безпеки і оборони ЄС. URL: https://pidru4niki.com/78721/pravo/pravovi_zasadi_spilnoyi_politiki_bezpeki_oboroni

16. Про затвердження плану заходів з проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України та методичних рекомендацій щодо його проведення: розпорядж. Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2015 р. № 139-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/139-2015-%D1%80>

17. Розвиток спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. URL: <file:///C:/Users/user/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/IE/Z89DB8MX/Aleksandrov-91492.pdf>

18. Роль міжнародних організацій в національній безпеці України (Міжнародна конференція). Нац. безпека і оборона. 2013. № 6. 56 с.

19. Слюсаренко Ю. А. Правові засади співробітництва України та Європейського Союзу у сфері спільної безпекової та оборонної політики. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2015. Вип. 124. 101 с.

20. Співробітництво в енергетичній сфері. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/energetika>

21. Співробітництво з ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ. URL: <https://minjust.gov.ua/m/spivrobotnitstvo-z-es-u-sferi-yustitsii-ta-vnutrishnih-sprav>

22. Співробітництво Збройних сил України та ЄС у 2015 році. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/eurointegration/spivrobotnicztvo-zbrojnih-sil-ukraini-ta-es-u-2015-rocz.html>

23. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivprasya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>

24. Угода між Європейським Союзом та Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу з урегулювання криз від 13 червня 2005 року. Офіційний вісник України. – 2008. – № 24. – С. 55-57.

25. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_750

26. Угода між Україною та Європейським Союзом про процедури безпеки, які стосуються обміну інформацією з обмеженим доступом. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_750

27. Угода про асоціацію між Україною, Європейським Союзом та їх державами-членами. URL: <http://comeuroint.rada.gov.ua/komevoint/docscatalog/document?id=56219>

28. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

29. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011

30. Угода про партнерство і співробітництво між Україною, Європейськими співтовариствами та їх державами-членами : від 14.06.1994 р. Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – С. 1794.

31. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року за № 615/98. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

32. Указ президента України №492/2011. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4922011-13071>

33. Україна та ЄС розширять співробітництво у сфері безпеки. URL: https://news.24tv.ua/ukrayina-yes-rozshiryat-spivrobotnitstvo-sferi-novini-ukrayini_n1484427

34. Україна хоче розширити співробітництво з ЄС у сфері безпеки. URL: <https://news.rbc.ua/ukr/politics/ukraina-hochet-rasshirit-sotrudnichestvo-1607768262.html>

35. Українське співробітництво з Європейським Союзом: новий вимір. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/17467/>

36. Фалалєєва Л. Г., Давиденко О. І. Особливості реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Вісник Академії адвокатури України. 2012. – № 2 (24). – С. 82–88.

37. A New Ostpolitik – Strategies for a United Europe (ed. W. Weidenfeld). Gutersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, 1997. P. 82.

38. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. Brussels. March 11, 2003. COM (2003) 104 final. 26 p.

39. EUAM Ukraine – EUAM Ukraine. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/>

40. Navarrete D. F., Egea R., Maria F. The Common Foreign and Security Policy of the European Union: a Historical Perspective// Columbia Journal of European Law. 2001. P. 42–62.

УДК 339.9:614

Заверуха Т. В.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Вірус COVID-19 – виявився не лише глобальною пандемією і загрозою громадського здоров'я, але й неабияк вплинув на світову економіку та фінансовий ринок. Зростання безробіття, перебої у транспортній, обробній промисловостях та сферах обслуговування – є тільки одними із наслідків глобальної ізоляції і впроваджених заходів для боротьби з вірусом. У статті розглянуто взаємозв'язок між масовими втратами робочих місць та падінням економіки внаслідок пандемії COVID-19, адже саме це спричинило зменшення попиту та пропозиції на працю. Проведено порівняльний аналіз між галузями, які є основними об'єктами для іноземних інвестицій, та розглянуто їх особливості. Описано можливий сценарій розвитку міжнародних економічних відносин.

Ключові слова: пандемія, світова економіка, співробітництво, економічна криза, інвестиції, відновлення.

Zaverukha T. V. **THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS**

The COVID-19 virus has not only been a global pandemic and a threat to public health, but it also had a major impact on the global economy and financial market. Rising unemployment, disruptions in the transport, manufacturing and service industries are just some of the consequences of global isolation and the measures taken to combat the virus. The article examines the relationship between massive job losses and economic downturns due to the COVID-19 pandemic, as this has led to a decrease in labor supply and demand. A comparative analysis between the industries that are the main objects of foreign investment, and their features. A

possible scenario for the development of international economic relations is described.

Key words: *pandemic, world economy, cooperation, economic crisis, investments, restoration.*

Пандемія спричинила глобальні збитки, які не оминули жодної країни. Особливо вона позначилася на країнах, економіка яких базувалася на таких «трьох китах»: туризм, розваги, інвестиції. Пандемія структурно змінила світову економіку у ще більшому масштабі, ніж ми могли уявити ще на початку 2020 р. Світ не стикався з таким викликом в останні десятиліття. Прогнози провідних економістів невтішні, а деякі порівнюють ситуацію не з фінансовою кризою, а зі світовою війною. Пандемія COVID-19 вдарила по більшості галузей світової економіки, причому в деяких випадках навіть сильніше, ніж фінансова криза 2008-2009 рр.

З початком новітньої історії людство вже стикалося, і не один раз, з епідеміями вірусних захворювань. Наслідки, масштаби і початок поширення минулих епідемій і досі досліджують науковці зі всього світу. Одна з найбільш серйозних та смертоносних за останні 150 років була епідемія «іспанки». Саме ця хвороба в період закінчення Першої світової війни вбила більше людей, ніж сама війна. Існували й інші епідемії вірусів, проте, чи через відсутність глобальної мережі, чи правильних дій урядів, вони не спричиняли масової істерії та глобальної кризи, як це сталося сьогодні. Проте світ не зробив належних висновків та не змодлював дієвого механізму для якісного та швидкого протистояння епідеміям.

Дослідженнями практичного та теоретичного впливу пандемії COVID-19 на міжнародну економіку займаються науковці зі всього світу: Б. Латур, Є. Ілуз, Ж.-Л. Нансі діляться у своїх статтях тим, як бачать світову економіку після пандемії [2]. Цю проблему досліджують й українські вчені: О. Сакало, А. Щербина, Д. Долбнева, О. Шепотило, які описують вплив пандемії COVID-19 на світову економіку, та розглядають можливі сценарії відновлення її механізмів.

Мета дослідження – показати динаміку змін міжнародних економічних відносин через пандемію COVID-19.

Завдання:

1. З'ясувати зв'язок між втратою робочих місць та падінням економіки внаслідок пандемії COVID-19;
2. Провести порівняльний аналіз між галузями, які є основними об'єктами для іноземних інвестицій, розглянути їх особливості.

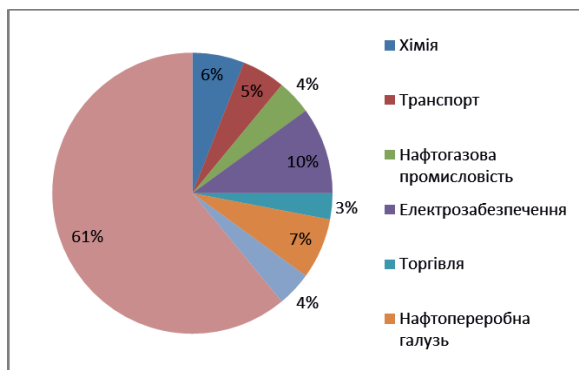
3. Описати можливі сценарії розвитку міжнародних економічних відносин.

Пандемія коронавірусу торкнулася більшості країн світу. За 2020 р. заразилося майже 100 млн осіб, померло понад 2 млн. Закриття підприємств, у зв'язку з урядовими указами про тимчасовий карантин, викликало безпрецедентний за темпами зростання рівень звільнень. У Сполучених Штатах, наприклад, рівень безробіття, що становив в лютому 2020 р. всього 3,5%, зріс на початку літа до рекордних 14,7% [6]. Близько 26 млн. осіб подали заявки на допомогу по безробіттю. COVID-19 погіршив умови і для більшості транснаціональних корпорацій. Карантинні заходи і колапс економічної діяльності в глобальному масштабі зруйнували традиційні канали прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Загроза міжнародній торгівлі, через перебої в ланцюжках поставок і падіння обсягів, наблизилась до того, що поняття «глобалізація» може втратити свою актуальність.

Крім США, до списку з найбільшими випадками захворювання увійшли країни-члени «великої сімки» – Франція, Німеччина, Італія та Великобританія, а також Іспанія, Бразилія, Росія, Індія і Перу. У 2019 р. на ці десять країн припадало понад третина світового обсягу накопичених прямих іноземних інвестицій. Якщо до них додати Китай, Гонконг і Сінгапур, частка зростає приблизно до 60%. Для зазначених 13 країн, узятих разом, характерна приблизно однакова частка припливу і відпливу ПІІ в 2019 р., що підтверджує їх роль в якості найважливіших каналів міжнародних інвестицій [12, с. 27].

Вірус дезорганізував і ряд галузей, які є основними об'єктами для ПІІ. Готельний бізнес, туризм, роздрібна торгівля, індустрія розваг, транспорт (особливо авіаційний) постраждали від різкого падіння попиту (через соціальне дистанціювання), карантин та обмежень на поїздки. Ринки природного газу та гірничодобувної промисловості зазнають труднощів на фоні скорочення закупівель Китаєм, а хімічні компанії стикаються з подвійною загрозою, враховуючи роль Китаю в якості великого виробника товарів. В цілому, ці галузі в 2019 р. склали до 40% від загальної вартості транскордонних угод зі злиттів і поглинань (M & A) і нових проектів ПІІ [13, с. 31]. На частку виробної промисловості припадає 50% прямих іноземних інвестицій. Цей сектор (особливо такі його сегменти, як автомобілебудування, технології і виробництво споживчих товарів) постраждав від скорочення попиту, закриття підприємств і збоїв в шляхах поставок по всій Азії. (див. таблицю 1).

Таблиця 1.

“Галузі, що найбільше постраждали від COVID-19”¹.

Протягом першої половини 2020 р. багато великих країн, стурбовані зростаючою загрозою недружніх поглинань компаній, особливо з боку Китаю, посилили правила щодо іноземних інвестицій. У березні Європейська комісія рекомендувала державам-членам ЄС встановити і використовувати режими державної перевірки ПІІ для захисту найважливіших активів, таких як охорона здоров'я [1]. Франція, Німеччина і Японія ввели вимоги щодо державного схвалення іноземних інвестицій. Індія зараз вимагає перевірки інвестицій, що надходять з будь-якої сусідньої країни. У США, де політика по відношенню до прямих іноземних інвестицій вже була досить жорсткою, члени Демократичної партії запропонували мораторій на великі угоди по злиттю і поглинанню під час пандемії [4].

Проблема в тому, що поки невідомо, наскільки швидко світова економіка зможе прийти в норму. Крім того, важко передбачити вплив пандемії на культуру і, як наслідок, на поведінку споживачів; на міжнародні торговельні відносини і нові нормативні акти, що стосуються стандартів безпеки вироблених товарів. Все це, схоже, створює проблеми для глобалізації, особливо на тлі погіршення динаміки міжнародної торгівлі. З 2018 р. її зростання вже сповільнилося через посилення протекціоністської політики і торгової війни між США і Китаєм.

¹ Recovery Scenarios 2020 & Economic Impact from COVID-19 Infographics. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact/> (дата звертання: 05. 02. 2021)

Галузеві особливості

Пандемія COVID-19 вдарила по більшості галузей світової економіки, причому в деяких випадках навіть сильніше, ніж фінансова криза 2008-2009 рр. У наведеній нижче таблиці: динаміка виробництва під впливом пандемії 2020 р. порівнюється з рецесією 2008-2009 рр.

Таблиця 2.

Вплив кризи 2008-2009 рр. і пандемії COVID-19 на світову економіку¹

Галузь	Зміни в 2008-2009 роках	Зміни в 2020 р., пов'язані із Covid-19
ВНП	-5%	Від -3 до -6%
Автомобільна промисловість	-12%	Від -20 до -30%
Авіакосмічна промисловість	-24%	Від -20 до -30%
Будівельна галузь	-5%	Від -10 до -15%
Електротехнічна промисловість	10%	Від -6 до -10%
Хімічна промисловість	-19%	Від -6 до -10%
Вітрова енергетика	43%	13%

Проблема фундаментально відрізняється від того, з чим зіткнулася світова економіка в 2009 р. Тоді багато людей втратили значну частину своїх заощаджень, але змогли зберегти роботу. Набагато більше число людей втрачають доходи, що сповільнить відновлення економіки.

Компанія Lucintel, що вивчила вплив COVID-19 на шість найважливіших галузей світової економіки (включаючи автомобілебудування, аерокосмічну промисловість, енергетичну та будівельну (E&E), хімічну промисловість та вітроенергетику), виявила, що скорочення виробництва в них в 2020 р. склало в середньому 15% [15]. Найбільше падіння досі очікується в комерції аерокосмічної промисловості. Авіакомпанії сьогодні працюють з дуже низьким завантаженням, на рівні 50%. До числа найбільш постраждалих галузей відносяться також готельний бізнес і туризм; в 2020 р. скорочення в цьому сегменті склало 40-50%. [15, 7].

¹ Impact of COVID-19 on Various Industries, May 18, 2020. Lucintel.

Галузь автомобілебудування

У глобальній автомобільній промисловості зайнято понад 60 млн. осіб, в тому числі в США – близько 5,5 млн. Вплив коронавірусу на цю галузь виявився величезним. Автомобілебудування стикається з проблемами ліквідності, невизначеністю попиту і проблемами в ланцюжках поставок. Світова автомобільна промисловість в 2020 р. втратила, і продовжує це робити, в результаті заходів, пов'язаних із запобіганням поширення коронавірусу; близько 460 млрд дол. на рівні виробників (або приблизно 23% своїх доходів) [15, 9]. В цьому плані галузь стикається з найбільшою загрозою існування з часу Великої рецесії 2008-2009 рр.

Проблеми з продажами і виробництвом поглиблюються збоями в ланцюжках поставок товарів і послуг, захворюваннями працівників і т. д. Очікується, що відновлення буде повільним: з одного боку, компаніям доведеться відновлювати чисельність робочої сили, дотримуючись суворих заходів безпеки, з іншого – оптимізувати чисельність персоналу, щоб пристосуватися до зменшеного попиту. У кінці 2020 р. відбулося полегшення ситуації, але зниження купівельної спроможності, ймовірно, буде ще довго перешкоджати повному відновленню.

Галузь авіатранспорту

В аерокосмічній промисловості тільки в США працює понад 3 млн осіб. У всьому світі в цій галузі зайнято більше 10 млн. Вплив коронавірусу виявився значним і тут, оскільки комерційні авіакомпанії практично перестали функціонувати через обмеження на поїздки.

Якщо відновлення не відбудеться в найближчі 6-12 місяців, однією з найгостріших проблем для галузі стане ліквідність. Швидкість вигорання грошових коштів основних виробників, таких як Boeing і Airbus, становить від 2,5 до 3,5 млрд дол. в місяць [7]. Як і в автомобільній промисловості, компанії для мінімізації втрат звільняють співробітників або знижують їм зарплату.

Великі компанії та їх постачальники оголосили про скорочення виробництва деяких моделей літаків. Airbus заявив, зокрема, що скоротить виробництво на 30%; компанія припинила виробництво на своїх заводах в Іспанії, Франції, Великобританії і навіть в Китаї [10]. В цілому через пандемію аерокосмічна галузь може втратити близько 60 млрд дол. Відновлення цієї сфери може відбуватися повільніше в порівнянні з іншими галузями. За словами Г. Форі – генерального директора Airbus: «відновлення неодмінно відбудеться, але може знадобитися 2 роки», щоб повернутися до показників початку 2020 р. [10].

Технічна галузь (електроніка)

Падіння попиту в електронній промисловості виявилось не таким сильним, як в автомобільній та аерокосмічній. Великі виробники електроніки мають достатні кошти на своїх балансах і, отже, проблеми з готівкою і ліквідністю для них не настільки болючі.

Загальне зростання безробіття знижує купівельну спроможність середнього споживача, що позначається на попиті на нові смартфони, персональні комп'ютери та інші товари побутової електроніки. Опитування показують, що Apple, Samsung та інші великі виробники звітували про значне зниження доходів в 2020 р. [12]. Компанії активно відстежують канали попиту і пропозиції, щоб внести оперативні корективи і масштабувати виробництво у відповідності з попитом. 2020 р. міг стати роком відновлення електронної промисловості після затяжної фінансової кризи. Натомість, проявилися нові проблеми, які надалі істотно впливатимуть на поставки найважливіших товарів електроніки та впровадження нових продуктів.

Будівельна галузь

У 2019 р. в будівельній галузі на глобальному рівні було зайнято понад 200 млн осіб. Очікується, що в 2021 р. в будівельній галузі продовжиться значне скорочення виробництва. Будівельний ринок США і ЄС сильно залежить від імпорту з Китаю. Тепер, коли кордони закриті та нестабільні, а торгівля обмежена, виникають проблеми з поставками ключових ресурсів, включаючи обладнання та матеріали. Це може призвести до затримок реалізації проектів. Зростання безробіття негативно позначиться на будівельному ринку. Зі зниженням купівельної спроможності населення – інвестиції в нові будівництва будуть скорочуватися, що є загрозою і для міжнародного партнерства [19].

Хімічна галузь

У глобальній хімічній промисловості в 2019 р. працювало близько 15 млн чоловік. COVID-19 справив значний вплив на хімічну промисловість. Опитування найбільших виробників, таких як BASF, LyondellBasell і Dow Chemical, вказують на зниження загальних доходів галузі на 5-15% через зниження попиту в 2020 р. [13]. Великі компанії припинили виробництво або перенаправили його на випуск критично важливих для боротьби з COVID-19 хімічних товарів. Очікується, що попит на хімікати буде поступово зростати в міру відновлення ринків кінцевого використання. Компанії активно відстежують канали попиту і пропозиції, щоб внести оперативні корек-

тиви для поступового розширення виробництва. Хімічні компанії збільшили виробництво дезінфікуючих засобів, медичного приладдя та упаковок для харчових продуктів [16].

Туристична галузь

Туризм належить до глобальних індустрій, які найбільше постраждали від економічних наслідків пандемії. Традиційно, на туристично-рекреаційну галузь впливають зовнішні «шоки» – наприклад, події, що відбуваються в конкретних приймаючих країнах, можуть призвести до масштабного перерозподілу поїздок в інші курортні регіони. Однак такі потужні кризи, як пандемія COVID-19, здатні паралізувати світовий туристичний ринок на невизначений термін. Обмеження на поїздки застосовувалися по всьому світу, а в деяких країнах і досі діють. За 185 напрямками з 217 (85%) були повністю або частково закриті кордони [8].

Безконтактна економіка

Спалах COVID-19 вплинув на психологію і споживчі настрої і таким чином, створив потребу в безконтактній економіці, яка може прискорити зростання таких індустрій: розумних будинків, роботів, інтернету речей і штучного інтелекту. Безконтактна економіка включає в себе будь-яку економічну діяльність, здійснену без тісної взаємодії або фізичної присутності людини на місці угоди та покупки [2]. Наприклад, в період карантину, щоб зменшити контакти між людьми, спостерігалось зрушення в бік онлайн-зборів, онлайн-навчання, телемедицини та онлайн-покупок в системі компаній Amazon, Flipkart і т. д. Виріс попит на роботів в лікарнях, на заводах і у повсякденному житті. Роботи дозволяють медичним працівникам дистанційно вимірювати температуру, артеріальний тиск і насичення киснем у пацієнтів, підключених до апарату ШВЛ. Вони можуть також дезінфікувати лікарні, аеропорти, фабрики, робочі місця та інші вразливі зони. Безпілотники і роботи використовуються для спостереження за суспільними роботами і громадською безпекою, виявляють порушення обмежень в період карантину.

У довгостроковій перспективі в країнах, що розвиваються, політика щодо вдосконалення медичних та освітніх послуг, цифрової інфраструктури та практики ведення бізнесу і управління допоможе пом'якшити економічну шкоду, заподіяну пандемією, зменшити бідність та сприяти загальному процвітання. Можна також очікувати переходу до гнучкого та інтелектуального виробництва, яке в змозі допомогти виробникам підтримувати баланс між їх запасами

і фактичним попитом. У постковідний період збільшаться цифрові перетворення в платежах, надходження, ланцюжках поставок і багатьох інших аспектах бізнесу з метою підвищення його ефективності.

Джерела та література

1. Голенищева Є. Ю. Реалізації державної інвестиційної політики в різних країнах світу. URL: https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol4/17_2016.pdf (дата звернення: 03.02.2021).

2. Какой мир после пандемии? URL: <https://politkrytyka.org/2020/03/31/yaku-j-svit-pislya-pandemiyi-bruno-latur-yeva-illuz-zhanyuk-nansi/> (дата звернення: 08.02.2021).

3. Країни Європейського Союзу досягли попередньої домовленості про перевірку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у стратегічні сектори. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2584527-u-es-budemhanizm-perevirki-pramih-inozemnih-investicij-u-strategichni-sektori.html> (дата звернення: 03.02.2021).

4. Пандемія коронавірусу спричинить найбільшу економічну кризу у світі з часів Великої депресії – МВФ. URL: <https://prm.ua/pandemiya-koronavirusu-sprichinit-nyaybilshu-ekonomichnu-kriзу-u-sviti-z-chasiv-velikoyi-depresiyi-mvf/> (дата звернення: 03.02.2021).

5. Потенційний вплив COVID-19 на ВВП і торгівлю/ Група світового банку. 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33605/ThePotentialImpact-of-COVID-19-on-GDP-andTradeAPreliminaryAssessment.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 02.02.2021).

6. Рівень безробіття в США сягнув максимуму з часів Великої депресії через карантинні обмеження. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bezrobittya-v-ssha/30601613.html> (дата звернення: 03.02.2021).

7. Социально-экономические последствия пандемии COVID-19. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%8F_%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%B8_COVID-19 (дата звернення: 08.02.2021).

8. Шпирня О.В. Тенденції розвитку міжнародного ринку туристичних послуг. Науковий вісник «ЮІМ». Вип.1, 2018. С. 62-66.

9. Щорічний ріст ВВП. Світовий банк. 2020. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.МКТР.KD.ZG>. (дата звернення: 02.02.2021).

10. Addressing COVID-19 Challenges to the Aerospace. URL: <https://www.aiaa.org/docs/default-source/uploadedfiles/issues-and-advocacy/>

policy-papers/addressing-covid-19-challenges-to-the-u-s-aerospace-industry-(june-2020).pdf?sfvrsn=cb1a3467_2 (дата звернення: 08.02.2021).

11. COVID-19: Measures to Support Travel and Tourism. URL: <https://www.unwto.org/COVID-19-measures-to-support-travel-tourism>. (дата звернення: 05.02.2021).

12. COVID-19's impact on aerospace industry. URL: <https://www.umlaut.com/en/stories/covid-19-impact-aerospace> (дата звернення: 08.02.2021).

13. COVID-19'S IMPACT ON THE CHEMICAL INDUSTRY. URL: <https://www.gerp.com/blog/mind/covid-19s-impact-on-the-chemical-industry> (дата звернення: 08.02.2021).

14. Dawood F. S., Iuliano A. D., Reed C. et al. Estimated global mortality associated with the first 12 months of 2009 pandemic influenza A H1N1 virus circulation: a modelling study. *Lancet Infect Dis*. 2012. 12(9): 687–695. URL: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(12\)70121-4](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(12)70121-4) (дата звернення: 05.02.2021).

15. Down but not out? Globalisation and the threat of Covid-19. URL: <https://www.lineministries.org/file/file/download?guid=247151cf-d6b3-4e75-950b-7aa908466692> (дата звернення: 05.02.2021).

16. Impact of COVID-19 on the Global Electronics Industry. URL: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5013485/impact-of-covid-19-on-the-global-electronics> (дата звернення: 08.02.2021).

17. Impact of COVID-19 on Various Industries. May 18, 2020. Lucintel. URL: <https://lucintel.com/lucintelBriefFile/200528-Impact%20of%20COVID%20on%20Various%20Industries%20-%20Lucintel-05-28-2020.pdf> (дата звернення: 02.03.2021).

18. Nicola M. The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review : *International Journal of Surgery*. 2020. No. 78. P. 185-193. (дата звернення: 05.02.2021).

19. Percentage change in select chemical industry figures due to coronavirus (COVID-19). URL: <https://www.statista.com/statistics/1111470/selected-figures-on-coronavirus-impact-on-us-chemicals-industry/> (дата звернення: 05.02.2021).

20. Possible Impacts of COVID-19 on Construction Markets. URL: <https://www.snclavalin.com/en/beyond-engineering/possible-impacts-covid-19-on-construction-markets> (дата звернення: 05.02.2021).

21. Recovery Scenarios 2020 & Economic Impact from COVID-19 Infographics. URL: <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact/> (дата звернення: 05.02.2021).

22. World Investment Report 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_overview_en.pdf [27p] (дата звернення: 05.02.2021).

УДК 339 (477:495)

Кацура В. С.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

УКРАЇНСЬКО-БЕЛЬГІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглянуто налагодження співробітництва між Україною та Королівством Бельгія. Наведено характерні особливості та аспекти співпраці у таких сферах, як: торговельно-економічна, інвестиційна, культурно-технічна, наукова. Проаналізовано перспективи міждержавних відносин Україна–Бельгія.

Ключові слова: Україна, Королівство Бельгія, Європейський Союз, Східна Європа, двосторонні відносини, співробітництво, культура, наука, економіка, освіта.

Katsura V. S.
**UKRAINIAN-BELGIAN RELATIONS
AT THE CURRENT PHASE**

The article considers the establishment of cooperation between Ukraine and the Kingdom of Belgium. Characteristic features and aspects of cooperation in such spheres: trade and economic, investment, cultural and technical, scientific are specified. The prospects of Ukraine-Belgium interstate relations are analyzed.

Key words: Ukraine, Kingdom of Belgium, European Union, Eastern Europe, bilateral relations, cooperation, culture, economic, education.

Останнім часом дуже часто обговорюється питання щодо можливих напрямів зовнішньої політики України. Проте все ж більшість політиків та науковців говорять про пріоритетність європейського напрямку, тому важливою державою для співробітництва є Королівство Бельгія – країна, яка є однією з шести країн-засновниць Європейського Союзу, також є членом-засновником Єврозони, НАТО, ОЕСР та СОТ; країна, в якій знаходяться важливі

інституції ЄС – Європейська Комісія, Рада Європейського Союзу, Європейська Рада, Європейський Парламент і штаб-квартири міжнародних організацій, таких як НАТО.

Бельгія має дуже високий рівень та якість життя, хорошу систему охорони здоров'я та освіти, і займає почесне місце у класифікації «дуже високий» в Індексі людського розвитку. Бельгія також належить до однієї з найбезпечніших або наймиролюбніших країн світу [2].

Таким чином, двосторонні відносини з Королівством Бельгія для України є важливим чинником не лише для зближення, але і для подальшої інтеграції в Європейський Союз.

Тема розвитку міждержавних відносин України і Королівства Бельгія в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених представлена недостатньо, що зумовлює також актуальність обраної теми дослідження. Попри це, цінними є роботи українських науковців Ж. Безпятачук, С. Бершеди, Р. Кривоноса, А. Кудряченка, А. Куца, Н. Микольської, Л. Чекаленко та В. Резнікова, які в своїх працях висвітлили широкий спектр галузей двосторонніх відносин України та Королівства Бельгія.

Метою і завданням дослідження є аналіз особливостей двосторонніх взаємин між Україною та Королівством Бельгія, дослідження історії становлення відносин між Україною та Королівством Бельгія та багатоаспектності міждержавного співробітництва двох держав.

Торговельно-економічні та культурні зв'язки України та Королівства Бельгія мають глибокі історичні корені, всупереч тому, що між ними розташовані ще декілька сусідніх держав.

Початок українсько-бельгійських відносин сягає ще XI ст., коли були впроваджені перші торговельні зв'язки між Фландрією та Київською Руссю. Більш регулярного характеру ці зв'язки набули вже в XIV-XVII ст.: з Києва купці поставляли хутра, шовк, східні приправи, а Фландрія тим часом активно постачала виробами із вовни, янтарними прикрасами.

XIX – поч. XX ст. ознаменувався новим періодом міждержавних відносин двох країн. Саме за допомогою бельгійських підприємців було побудовано першу лінію електричного трамвая в Києві та Одесі та зроблено значний внесок в індустріалізацію України. Бельгійці інвестували близько 155 млн. крб для створення нових підприємств, які активні і сьогодні, наприклад, Дніпровський металургійний завод, Дніпропетровський металургійний комбінат, Чорноморський суднобудівний завод та ін. Значну увагу також варто звернути на те, що бельгійське консульство в Україні існувало ще з 1860-х рр. у

Миколаєві, з 1892 р. – в Одесі, та до 1917 р. – у Києві. А вже у 1919-1923 рр. була створена дипломатична місія Української Народної Республіки у столиці Бельгії – Брюсселі [3].

Новий етап відносин розпочався після визнання незалежності України Бельгією та іншими країнами Європейського Союзу в 1991 р. Офіційно оформленими дипломатичні відносини стали у 1992 р. після робочого візиту Президента України Л. Кравчука, а задокументовано ці відносини підписанням в 1997 р. Договору про взаєморозуміння та співробітництво вже за президентства Л. Кучми. Причиною такого зволікання була складна інституційна організація Бельгії. За державним устроєм Королівство Бельгія є федерацією та має 6 федеральних урядів: саме через це Міністерство закордонних справ Бельгії, перш ніж укласти договори з іншими країнами, повинна узгодити все з кожним урядом окремо [10].

В. Ющенко зробив перший офіційний візит до Бельгії у 2009 р., у рамках якого було підписано Меморандум про співробітництво між ДП «Одеський морський торговий порт» та портом Антверпен.

Глави українського уряду неодноразово зустрічалися з представниками бельгійського уряду для продовження плідного співробітництва. Остання така зустріч відбулася 1 вересня 2019 р. у Варшаві, де президент України В. Зеленський зустрівся з прем'єр-міністром Королівства Бельгія Ш. Мішелем у рамках участі в меморіальних заходах з нагоди 80-ї річниці початку Другої світової війни [7].

Міністри закордонних справ підтримують постійний діалог з актуальних питань розвитку двосторонніх відносин та проблематики міжнародного характеру. Політичний діалог між Бельгією та Україною підтримується і на парламентському рівні. В українському та бельгійському парламентах функціонують депутатські групи Україна-Бельгія та Бельгія-Україна.

Загалом, Україна та Бельгія мають традиційно дружні відносини з самого початку. Бельгія наразі не тільки підтримує право України на суверенітет і територіальну цілісність, але і всі обмежувальні заходи ЄС щодо військової агресії Російської Федерації проти України. Бельгія неодноразово виділяла гуманітарну допомогу внутрішньо переміщеним особам в Україні та забирала на лікування важко поранених українських бійців. З усім тим, дипломатія обох країн ґрунтується на основних європейських цінностях: верховенство демократії, права, рівні умови для всіх, побудова суспільства турботи й справедливості, повага до себе та інших, мир як запорука стабільності. Україна та Бельгія плідно й послідовно працюють і координують свою політику в ООН та інших міжнародних організаціях.

До цього часу між урядами Бельгії та України підписані десятки документів, які де-факто створили правову базу для поглиблення та поширення двосторонніх відносин у різноманітних напрямках.

Співпраця України й Бельгії охоплює низку питань в таких сферах як: культурно-гуманітарна, торговельно-економічна, інвестиційна, науково-освітня. Україна та Бельгія мають значний потенціал для двостороннього співробітництва у торговельно-економічній та інвестиційній сферах, адже бізнес обох країн зацікавлений у взаємовигідній співпраці.

Так, за даними Держстату України, обсяги двосторонньої торгівлі (товарами та послугами) у період з 2005 р. до 2013 р. зросли з 555 млн. дол США до 1 млрд 504 млн, хоча з часу початку російської агресії щодо України пішов відчутний спад у торгівлі до 827 млн. євро (експорт – 310,7 млн., імпорт – 516,8 млн.) [3]. У 2018 р. Міністерство економічного розвитку і торгівлі повідомило про те, що за підсумками дев'яти місяців обсяг торгівлі зріс до 992,7 млн. дол [8]. Саме тоді були також обговорені питання щодо нових інвестицій, поглиблення двостороннього співробітництва у сферах енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії, інфраструктури, сільськогосподарського сектора, а також співпраці у сфері ІТ та інновацій.

2020 р. став новим переломним моментом в історії людства: поширення вірусу, карантинні обмеження, локдаун – очевидно, це все вплинуло на світ і поставило нові виклики. Порушення ланцюгів постачання товарів та послуг призвели до припинення розвитку економіки в усіх країнах світу. Не дивно, що експорт товарів з України в Бельгію у перше півріччя 2020 р. зменшився на 20,4% та склав 156,819 млн дол., імпорт товарів з Бельгії зменшився на 7,4% та склав 253 млн. дол США [9]. Основними українськими товарами, які поставлялися до Бельгії, були зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, продукти неорганічної хімії, чорні метали, текстильний одяг, деревина і вироби з неї [9].

Ключовими групами, які імпортувалися Україною з Бельгії, були: фармацевтична продукція, пластмаси, полімерні матеріали, засоби наземного транспорту (крім залізничного), хімічна продукція, реактори ядерні, котли, машини, електричні машини, м'ясо, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, алкогольні та безалкогольні напої, оцет [9].

Щодо обсягу бельгійських інвестицій в українську економіку за перше півріччя 2020 р., то станом на 30.06.2020 р. він становив 79,6 млн дол. [9]. Інвестиції здебільшого спрямовуються в уже роз-

винені сфери економічної діяльності. Основними сферами, де використовується бельгійський капітал, є:

- промисловість (основу складають виробництво харчових продуктів і машинобудування);
- торгівля і послуги;
- транспорт і телекомунікації;
- сільське господарство;
- логістика;
- технології та інновації.

Оскільки Королівство Бельгія є федерацією, важливою умовою співпраці з ним є взаємодія з усіма співільнотами та регіонами. У зв'язку з цим варто відзначити партнерські зв'язки між Києвом та регіоном Брюссель-столиця, Полтавською областю та провінцією Ено, Черкаською областю та провінцією Люксембург, контакти між Дніпропетровською областю та провінцією Льеж, Львівською областю та провінцією Антверпен.

Важливу роль відіграє співробітництво в гуманітарній та культурній сферах. Так, багато гуманітарних та благодійних організацій Бельгії опікуються питаннями направлення гуманітарної допомоги в Україну, лікуванням українських воїнів, оздоровленням дітей, беруть участь в реалізації в Україні гуманітарних медико-санітарних та соціальних проектів [4].

Культурне співробітництво України та Королівства Бельгія теж вийшло на новий рівень за останні декілька років. Активізація культурного обміну пройшла у всіх видах мистецтва: живопис, музика, література, кіно, театр.

У 2020 р., вже другий рік поспіль, у м. Брюгге проходив Тиждень українського мистецтва, який був організований завдяки ентузіазму та енергії української художниці С. Лебіги, що наразі проживає у Бельгії. На виставці було представлено роботи 22 сучасних українських художників та обговорено тему війни на Донбасі [6].

Виступи артистів балету Національної опери України ім. Т. Шевченка, Одеського національного академічного театру опери та балету, Харківської філармонії завжди відбуваються при повному залі. Значний інтерес бельгійців викликають також і фольклорні колективи, наприклад, капела бандуристок «Дзвінга», фольклорно-етнографічний ансамбль «Калина», і сучасні українські гурти, зокрема «Один в каное», «DakhaBrakha» тощо [4].

Щодо кіномистецтва, то фільми українських режисерів не раз отримували похвалу та головні призи на відомих бельгійських кінофестивалях. Так, у жовтні 2018 р. фільм А. Юрченка «Прокляті

дні» отримав приз Брюссельського міжнародного кінофестивалю у номінації «Кращий документальний фільм». У 2020 р. відбувся фестиваль «Bridges. East of West Fest», де були представлені фільми «Атлантида» В. Васяновича, «Тато – мамин брат» В. Ількова, «Короткі зустрічі» К. Муратова та ін. [4].

Відносно новим напрямом українсько-бельгійських відносин є літературна співпраця, яка полягає у зустрічах з українськими письменниками за участі бельгійської громадськості та української діаспори. Протягом останніх двох років були проведені зустрічі з такими відомими українськими літераторами, як: С. Жадан, О. Забужко, Б. Коломійчук, І. Карпа та ін. Письменниці Г. Шиян у 2019 р. було вручено Літературну премію ЄС. Важливими подіями були також презентації перекладів з нідерландської мови книг «Смукот Бельгії» Г. Клауса та «Кепські справи» Д. Верхульста, переклад коміксів «Тентен у країні Советів» бельгійського автора Ерже, публікація книги «Незалежність України» бельгійського науковця, який за походженням є українцем, Р. Якемчука [4].

Особливе місце у міждержавних відносинах Бельгії та України виділено також співпраця в освітній сфері. Угоди про партнерство діють між українськими та бельгійськими вищими навчальними закладами, дозволяючи студентам обох країн мати можливість отримати подвійний диплом. Також за підтримки Адміністрації зовнішніх зносин Валлонії та Брюсселя з 2010 р. українські дипломати мають змогу щорічно брати участь у програмі вивчення французької мови у сфері міжнародних відносин в університеті м. Монс [5].

Неабиякий внесок у розвиток двосторонніх відносин між Україною та Бельгією, особливо, в культурній та гуманітарних сферах, робить українська діаспора Бельгії, яка налічує близько 4 тис. осіб та є потужною силою «народної дипломатії». Організуючи заходи, присвячені Україні їм часто приходиться домовлятися з представниками владних структур, культурними, спортивними організаціями. Українські дипломати дуже часто чують добрі слова про українську діаспору в Бельгії. Саме вони своєю працею, творчістю, науковими працями та добросовісними діями поширюють українську культуру та історію за межами рідної країни [11].

Таким чином, рівень політичного діалогу з Бельгією, розвиток відносин в торговельно-економічній сфері, співпраця у сфері культури та мистецтва, приклади регіонального партнерства свідчать про обопільну зацікавленість сторін до подальшого поглиблення двостороннього співробітництва, яке є важливим чинником європейської інтеграції України.

Джерела та література

1. Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною та Королівством Бельгія, Французькою спільнотою Бельгії, Фламандською спільнотою Бельгії, Німецькомовною спільнотою Бельгії, Валлонським регіоном Бельгії, Фламандським регіоном Бельгії, регіоном Брюссель – столиця Бельгії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/056_004#Text (дата звернення: 28.01.21).
2. Королівство Бельгія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бельгія> (дата звернення: 29.01.21).
3. Кривонос Р.А. Країни Західної Європи. Бельгія. URL: http://elibrary.ivinas.gov.ua/476/1/Entsyklopedia_verska-237-265.pdf (дата звернення: 01.02.21).
4. Культурно-гуманітарне співробітництво України та Королівства Бельгія. URL: <https://belgium.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-belgiya/603-kulyturno-gumanitarne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-belygijeju> (дата звернення: 03.02.21).
5. Наукове та освітнє співробітництво. URL: <https://belgium.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-belgiya/145-naukovo-tehnicne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-belygijeju> (дата звернення: 30.01.21).
6. Після виставки у Брюгге: Україна, мистецтво, Донбас. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2896078-pisla-vistavki-u-brugge-ukraina-mistectvo-donbas.html> (дата звернення: 04.02.21).
7. Президент України провів зустріч з Прем'єр-міністром Бельгії. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-zustrich-z-premyer-ministrom-belgi-57057> (дата звернення: 05.02.21).
8. Товарообіг між Україною та Бельгією зріс до 1 млрд дол. США. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10413675-tovaroobig-mizh-ukrajinoju-ta-belgiyeyu-zris-do-1-milyarda.html> (дата звернення: 03.02.21).
9. Торговельно-економічне співробітництво України та Королівства Бельгія. URL: <https://belgium.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-belgiya/3133-trade> (дата звернення: 01.02.21).
10. Трансформація зовнішньої політики Королівства Бельгія після конституційної реформи 1993 р.. Сободар О.О. URL: http://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/16.pdf (дата звернення: 06.02.21).
11. Українсько-бельгійські відносини: співпраця в ім'я побудови нової Європи. URL: <https://belgium.mfa.gov.ua/news/62162-ukrajinskyko-belygijsyki-vidnosini-spivprasya-v-imja-pobudovi-novoji-jevropi> (дата звернення: 03.02.21).

УДК 327(44:061.1)

Кирилова А. Ю.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Сидорук Т. В.,

доктор політичних наук, професор

РОЛЬ ФРАНЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Е. МАКРОНА

У статті висвітлено основні політичні аспекти ролі Франції у Європейському Союзі за часів президентства Е. Макрона. Розглянуто ключові ініціативи французького президента, які стосуються напрямів подальшого розвитку і реформування Європейського Союзу.

Ключові слова: Франція, Європейський Союз, Макрон, політика, економіка, міжнародні відносини, світова політика, Європа.

Kyrylova A. Y.

THE ROLE OF FRANCE IN THE EUROPEAN UNION UNDER THE PRESIDENCY OF E. MACRON

The article highlights the main political aspects of France's role in the European Union during the presidency of E. Macron. The key initiatives of the French President concerning the directions of further development and reform of the European Union are considered.

Key words: France, European Union, Macron, politics, economy, international relations, world politics, Europe.

Період, охоплений цією темою, триває, починаючи з офіційного вступу на посаду президента Франції Е. Макрона – з 14.05. 2017 р. і по цей час. Цей етап супроводжується значимими політичними діями Франції та веденням активної міжнародної політики, особливо, у Європейському союзі. Наразі Францію називають «серцем» Європейського Союзу, цьому передувало багато факторів. До таких факторів можна віднести історичні події, географічні дані, економіка країни та політичний вплив. Тому Франція володіє значним політичним авторитетом серед держав-членів Європейського

союзу. Дипломатія Франції сягає значного рівня, зважаючи на те, що вона залучена у широкий спектр програм та розробок Європейського Союзу і значною мірою, вона відіграє роль у їх розробці та втіленні в реальність. Ці програми мають вплив на політичні та економічні процеси, які відбуваються в рамках Європейського Союзу та також за його межами у аспекті ведення зовнішньої політики. Тому фактично це підтверджує те, що аналіз ролі Франції у ЄС за період президентства Е. Макрона є актуальним на сьогодні.

У сфері наукових розробок та аналізу цієї теми з кожним днем збільшується кількість інформації, яка необхідна для вивчення. Під час написання статті було проаналізовано ряд джерел та літератури. Серед авторів-політологів, які опрацьовували цю тему, є: І. А. Скічко, Ю. Т. Теміров [12], також В. Чернега [14], Н. Коваль [9], С. Куценко [7].

Метою дослідження є аналіз основних політичних аспектів ролі Франції у Європейському Союзі за часів президентства Е. Макрона, а завданням – розглянути ключові ініціативи французького президента, які стосуються напрямів подальшого розвитку і реформування Європейського Союзу.

Йде четвертий рік з моменту офіційної церемонії вступу Е. Макрона на посаду президента Франції. І звичайно, що велика увага приділяється веденню зовнішньої політики та організації міжнародних відносин. Важливим історичним моментом у французькій зовнішній політиці є членство у Європейському Союзі. Початок його датується 25 березня 1957 р. Фактично, Франція є однією з кран-засновниць Європейського Союзу. Цьому передували певні історичні події минулого століття, до яких можна віднести політичний, економічний та соціальний чинники. Оскільки першочерговою метою ЄС є налагодження добробуту серед людей, які є громадянами країн-учасниць ЄС, також зміцнення миру та налагодження роботи спільного внутрішнього ринку, то в основному, акцент зовнішньої політики Франції йде саме на це.

Прошло достатньо часу для того, щоб можна було проаналізувати політичні дії Е. Макрона і те, як Франція реагує на зовнішні ризики та проявляє свою реакцію на них. Перш за все, зайнявши посаду президента Франції, Е. Макрон проголосив ряд пріоритетів зовнішньої політики. Важливим пунктом у цьому є питання біженців [3]. Це питання турбує усіх учасників Європейського Союзу, і кожен певною мірою проявляє політичну активність в цій проблемі. Е. Макрон заявив: «Прийняття біженців є людським обов'язком, це справа гідності» [6]. З самого початку виконання ним обов'язків було створено опе-

ративну групу контролю над міграцією під наглядом МЗС. Ця група фактично надає можливість співпрацювати з ЄС з питань міграції.

Також одним з перших пріоритетів Е. Макрона щодо ведення зовнішньої політики була боротьба з терористичним угрупованням ІД [5]. Питання ІД давно залишалося відкритим як у Франції, так і у всього Європейського Союзу [13]. Поштовхами до активного підняття цієї теми стали неодноразові теракти у Франції, після яких вона звернулася за допомогою до ЄС. Також міністр оборони провів зустрічі з главами оборонних відомств держав-учасниць ЄС, де просив допомоги в більшому залученні цих країн до військових операцій закордоном, в яких бере участь Франція. Оскільки пункт 7, стаття 42 Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу містить в собі домовленості про те, що в разі загрози одній державі інші держави-учасники зобов'язуються допомагати та підтримувати її, міністр оборони зміг обґрунтувати свою потребу [16]. Після цього ще відбулося ряд терактів, але результату визнання Ісламською Державою причетності до терактів держава не змогла досягти. Тим не менш, прийшовши на свою посаду, Е. Макрон оголосив це однією з центральних проблем у зовнішній політиці. І одним з кроків до її вирішення, він визначив необхідність посилення контролю та перевірок на прикордонній території та також акцентував на потребі у створенні спільної прикордонної поліції Європейського Союзу. Також він вів і продовжує вести ряд переговорів з представниками країн-членів ЄС, і можливим наслідком цих переговорів є широкий європейський альянс.

29 серпня 2017 р. відбулася щорічна нарада французьких послів, що відбулася в Парижі, де був присутній Е. Макрон. Фактично, там він і вперше широко висловив своє бачення ведення зовнішньої політики Франції на наступні роки свого президентства. Сюди він відніс вищесказані пріоритети. До цього також він наголосив на важливості підтримувати зв'язки з лідерами політичної арени, будучи представником ядерної держави і країною ООН, заявив про готовність відіграти роль противаги (2948 стаття) у разі загрози розподілення сил та балансу на різні табори. І найважливішим для ЄС на цій зустрічі стало проголошення Е. Макроном головного пріоритету зовнішньої політики – це сам Європейський Союз. Під час своєї промови на цій зустрічі Е. Макрон приділив значну увагу процесу виходу Великої Британії з Європейського Союзу. Відповідно, він заявив, що Брекзит вкотре підтвердив, що Європа не повинна залишатися лише спільним та чесним риком. Саме для виправлення цього необхідно докладати максимум зусиль для відбудови амбіцій-

ного Союзу, який буде під захистом від можливих умов зовнішньої загрози. Аналізуючи цю ситуацію, ЄС повинен працювати на загальне благо для країн-учасниць ЄС, і не проявляти моменти знесилення у результаті процесів Брекзиту, тим самим спільними зусиллями країн Європейського Союзу відповідати на нові загрози та виклики. Саме в цьому аспекті проблемних моментів Е. Макрон висловився, що ЄС повинен виступати певним важелем втихомирення. Тобто за умов загроз в контексті світової політики та безпеки, країни повинні бути опорою один для одного.

За президентства Е. Макрона Франція займає доволі потужну лідерську позицію на міжнародній арені. Це можна простежити як у відносинах з іншими країнами, так і в ситуації з Європейським Союзом та впливом Франції на його політичну активність. Розглядаючи прояви цього лідерства, активну увагу можна звернути на те, що він виражає необхідність втілення ідеї створення певного «плюсу сили» серед країн-учасниць ЄС. Під цим терміном він розуміє згуртування сил країн у економічному, політичному та військовому аспектах, і цим самим створювати потужний механізм, який би вдало зміг вирішувати проблеми та досягати певних політичних цілей шляхом спільних зусиль, що, на його думку, не вийшло б досягти поодиночці [4]. Ще вступаючи на пост президента, у своїй виборчій кампанії, Е. Макрон мав свої цілі на цю тему. І саме тому у ній він і проговорив усі ці питання.

Щодо економічного питання: він проголосив потребу посилення зони євро та відповідно, налагодження роботи економічного уряду ЄС та призначення міністра фінансів, що допоможе створити певну економічну систему контролю фінансів союзу. Насправді, аналізуючи ситуацію, це є доволі зваженим рішенням, яке направлене на позитивні зрушення. І це можна розглянути не лише з економічної точки зору, але й з боку налагодження внутрішньосоюзних відносин, що може мати позитивні зміни як на кожній державі окремо, так і в системі їх взаємодії в цілому.

Щодо питання військової інтеграції, то тут він теж мав ряд ініціатив. За необхідне він вважає створити систему автономної європейської оборони, що було актуальним як на початку його президентства, так і зараз. До проблем, які належать до цієї категорії, можна віднести вже раніше згадану терористичну загрозу. Оскільки тероризм, є важким викликом для суспільства XXI ст., та наразі дуже важко йому протистояти наодинці. Тому створення спільної політики оборони можна вважати першим кроком до вирішення цього питання. До загроз безпеки належить не тільки тероризм. Відверта ворожість

окремих країн, загроза роз'єднання, не виконання певними країнами угод і ще багато політичних загроз стоїть перед країнами ЄС. Саме для цього виникла ідея створення спеціального фонду оборони.

За планом спеціальний фонд оборони повинен був сформуватися до початку 2021 р. Першим кроком до цього був запуск програми «Структурної співпраці у сфері оборони та безпеки», яку також називають PESCO. Це відбулося ще 14 грудня 2017 р., за участі 25 країн ЄС. Ключовою метою PESCO є створення гарантій ефективності оборонного фонду і взагалі підвищення якості у сфері оборони. Для цього фонду Єврокомісія висунула пропозицію протягом 7 років виділити 13 мільярдів євро[2]. Це для того, щоб вкласти їх у розвиток нових проєктів по захисту, та на розвиток оборонних технологій та озброєнь в цілому. І важливим є те, що PESCO не є «другим НАТО» і не має на меті повторювати усі його функції та повноваження. Основне – це підвищення ефективності спектру захисту та оборони. І досягти цього вони прагнуть шляхом контролю за використанням коштів. Тобто фактично, PESCO є такою собі надійною структурою, яка є гарантом безпеки у зовнішній політиці ЄС.

Також Е. Макроном була висунута пропозиція створення Європейської розвідувальної академії для покращення діяльності розвідок [12]. Було заплановано та наразі втілюються у реальність ряд оборонних проєктів, в тому числі можна згадати найбільший європейський оборонний проєкт – систему ведення повітряних боїв майбутнього. За розрахованим планом, ця система повинна бути втілена у реальність та бути практичною до використання у боях вже до 2040 р. Проєкт був затверджений 17 червня 2019 р. міністрами Франції, Німеччини та Іспанії послання [2]. Він повинен дати поштовх на посилення продуктивності європейської оборони, що власне і стає частково втіленням плану по військовій об'єднаності країн членів ЄС.

У ЄС велика увага приділялась і продовжує приділятись його ролі на світовій арені, як потужного гравця. Саме тому була затверджена «Глобальна стратегія ЄС» 28 країнами учасниками, в тому числі і Францією [10]. У цій стратегії висвітлені найважливіші безпекові та оборонні можливості країн та також розглянуто можливі варіанти розвитку ЄС, як ключового актора міжнародних відносин у Європі та у всьому світі. Насправді, аналізуючи статистичні дані по опитуваннях щодо цієї стратегії, то близько 75% людей висловились щодо того, що вона захищає тільки окремі інтереси. Це може свідчити про те, що самі держави, які розробляють проєкт по головній стратегії Європейського Союзу, певним чином впливають на її роботу. І саме тому, певною мірою, вони можуть вималювати зону

своїх інтересів та діяти в межах них, не обов'язково зачіпаючи зону інтересів держав інших регіонів.

Для втілення своїх ініціатив щодо економічного, військового та політичного питань Е. Макрон приділяє значну увагу французько-німецьким відносинам. У політиці Е. Макрона важливою подією стало оновлення Єлисейського договору з Німеччиною 22 січня 2019 р. [12]. Фактично цей німецько-французький договір почали навіть називати основою для відродження ЄС, оскільки він повністю гарантував щирість відносин між країнами. Та аналітики стверджують, що він може стати «дороговказом» для майбутньої євроінтеграції. У новій спільній декларації представники обох країн визначили напрямки їх співпраці: питання Європи, безпекові та політичні питання, економічна інтеграція та екологія. На подив, питання мігрантів у цьому документі не було зачеплено. Передбачено виконання директив ЄС в обох країнах. Завдяки оновленню цих домовленостей, країни не лише налагоджують відносини між собою, але й посилюють свої лідерські позиції серед країн Європейського Союзу.

Велика увага на міжнародній арені за президентства Е. Макрона приділяється його позиції щодо Росії. Його погляди та позиції можуть мати значний вплив у довготривалій перспективі. Власне, Е. Макрон вважає, що Європа повинна переглянути свої стратегічні партнерські стосунки з різними країнами, включаючи Росію. І саме це питання є контрверсійним, але в тому числі і актуальним протягом довгого часу. Оскільки Європа приділяє велику значимість обороні та безпеці, Е. Макрон заявляє, що Європі слід переглянути свою політику розширення. Тобто, якщо ЄС планує займати роль світового лідера та стабільно бути на цій позиції, то слід відбудувати дружні відносини між націями. Це, як вважає французький лідер, допоможе створити певний блок противаги США та Китаю, як іншим потужним гравцям на арені міжнародних відносин. Тим самим він акцентує увагу, що Європа самостійно має керувати своєю військовою стратегією та своїми можливостями. Питання про розбудову «стратегічного партнерства» з Росією викликало обурення та несхвалення в більшості країн-членів ЄС. До прикладу можна взяти Польщу: «Росія – це не наш «стратегічний партнер», а наша «стратегічна проблема», – сказав Д. Туск під час свого виступу у Коледжі Європи [4]. Він стабільно висловлюється, що Росію не можна розглядати у рамках партнерства та називає її агресивною країною, яка має на меті підірвати Європу. Проте, можна сказати, що у пропозиції президента Франції відновити співпрацю з Росією багато аналітиків бачать можливі приховані мотиви.

Щодо його позиції призупинити розширення ЄС теж є ряд питань. Наприклад, Е. Макрон активно та безкомпромісно виступає проти відкриття переговорів про приєднання ряду країн до ЄС. До таких країн належать Албанія, Північна Македонія та ще дві з шести країн Західних Балкан, які також мають на меті вступити до ЄС.

Аналіз ролі Франції у Європейському Союзі за президентства Е. Макрона показав найголовніші досягнення та проблемні зони. Оскільки йде четвертий рік президенства Е. Макрона, можна вважати, що усі процеси впливу та залучення до політики ЄС тільки розвиваються. Францію при Е. Макроні можна назвати претендентом на лідерство в Євросоюзі у політичному та ідейному плані. Але в той же час, коли вона відіграє активну роль у формуванні стратегії ЄС, є ряд політично спірних моментів, на які провокують дії французького президента. Питання про партнерство з Росією та його безкомпромісна позиція по зупиненню розширення ЄС досі займають активне місце у обговоренні. І усе це є актуальним, розглядається сьогодні та продовжує своє існування, як відкриті питання. Головним завданням ЄС залишається продовження пошуків варіантів вирішення цих ключових питань. Франція ж при цьому продовжує відстоювати захист національних інтересів та досягнення власних цілей, впливаючи при цьому на розвиток ЄС.

Джерела та література

1. Еммануель Макрон закликав до перегляду правил Шенгенської зони. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/emmanuel-makron-zaklykav-do-perehliadu-pravyl-shenhenskoj-zony/a-55510748> (дата звернення: 02.02.2021).
2. Європейський Союз. URL: <https://cutt.ly/ZkW08TG> (дата звернення: 01.02.2021).
3. Законодавство ЄС щодо біженців: основні факти. 2018. URL: <https://p.dw.com/p/2zWNI> (дата звернення: 28.01.2021).
4. Макрон хоче вести «стратегічний діалог» з Росією і зупинити розширення ЄС. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/macron-rosija-ukrajina/30285055.html> (дата звернення: 05.02.2021).
5. Макрон назвав пріоритет зовнішньої політики Франції. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2295020-makron-nazvav-prioritet-zovnisnoi-politiki-francii.html> (дата звернення: 04.02.2021).
6. Макрон назвав головні пріоритети зовнішньої політики Франції. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/08/29/7070265/> (дата звернення: 04.02.2021)

7. Майбутнє Європейського Союзу: погляд Емманюеля Макрона. URL: <http://civildiplomat.com/publications/majbutnye-yevropejskogo-soyuzu-poglyad-emmanuelya-makrona> (дата звернення: 05.02.2021).

8. «Общий фронт между ЕС и Россией». Что означает для Украины знаменитая речь Макрона. 2019. URL: <https://strana.ua/news/220294-rech-makrona-pereд-poslami-hlavnye-tezisy-o-rossii-ukraine-i-novoj-evrope.html> (дата звернення: 03.02.2021).

9. План Макрона щодо реформування ЄС. URL: <http://fpp.com.ua/plan-prezidenta-frantsiyi-makrona-shhodo-reformuvannya-yes-visnovki-dlya-ukrayini/> (дата звернення: 06.02.2021).

10. «Погані новини для ворогів»: лідери ЄС у Брюсселі запустили оборонну співпрацю. 2017. URL: <https://cutt.ly/CkW0MwL> (дата звернення: 03.02.2021).

11. Результати експертного опитування. «Глобальна стратегія ЄС: Місце, роль і вклад України». URL: http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/Survey_EUGS-Ukraine_Ukr.pdf (дата звернення: 02.02.2021).

12. Скічко І. А., Теміров Ю. Т. Пріоритети зовнішньої політики Франції за часів Е. Макрона. 2020. URL: [file:///C:/Users/Owner/Downloads/9248-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-18470-1-10-20201123%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Owner/Downloads/9248-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-18470-1-10-20201123%20(1).pdf) (дата звернення: 04.02.2021).

13. Франція звернулась до країн ЄС за військовою допомогою у боротьбі з ІДІЛ. 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2015/11/17/7040896/> (дата звернення: 02.02.2021).

14. Чернега В. Н. Внешнеполитический курс Э. Макрона: между «державностью» и евроатлантизмом. URL: <file:///C:/Users/Owner/Downloads/212-285-1-SM.pdf> (дата звернення: 06.02.2021).

15. Keynote speech by President Donald Tusk at the opening ceremony of the 2019/2020 academic year at the College of Europe. 2020. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/11/13/keynote-speech-by-president-donald-tusk-at-the-opening-ceremony-of-the-2019-2020-academic-year-at-the-college-of-europe/> (дата звернення: 04.02.2021).

16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 06.02.2021).

17. Discours du Président de la République à l'ouverture de la conférence des Ambassadeurs. 2017. URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/08/29/discours-du-president-de-la-republique-a-l-ouverture-de-la-conference-des-ambassadeurs> (дата звернення: 04.02.2021).

УДК 327

Кіценко Р. С.,
студент 4 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

СПІЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЄС

У статті проаналізовано правовий доробок спільної енергетичної політики та стратегії ЄС і розглянуто основні проблеми її розвитку. Також окреслені стан і перспективи європейської енергетичної безпеки.

Ключові слова: спільна енергетична політика (СЕП) ЄС, диверсифікація, енергетична безпека, *acquis communautaire*, енергетична стратегія, енергоресурси, міжнародні відносини, світова економіка, Європейський Союз, Росія, Україна.

Kitsenko R. S.

EU COMMON ENERGY POLICY

*The article analyzes *acquis communautaire* of the common energy policy and strategy of the EU and considers the main problems of its development. The state and prospects of European energy security are also outlined.*

Key words: common energy policy (CEP) of the EU, diversification, energy security, *acquis communautaire*, energy strategy, energy resources, international relations, world economy, European Union, Russia, Ukraine.

На сучасному етапі існування та процвітання будь-якої держави залежить від її забезпеченості енергоресурсами. Промисловість, господарство, інфраструктура і суспільство в цілому є критично залежними від енергії. Тому енергоресурси набули статусу стратегічно важливих, а питання енергетики увійшли до сфери державної політики. Україна є глибоко пов'язаною з ЄС в питаннях транспортування енергоносіїв, а тому основні тенденції та перспективи у європейській енергетичній політиці є надзвичайно актуальними і важливими для нас. До того ж, невпинний технологічний розвиток, зміни на світовому енергетичному ринку й поява нових гравців

пропонують нові можливості співпраці для України та ЄС. Сьогодні Україна є не лише країною-транзитером, але й споживачем енергоресурсів з ЄС, тому нові надійні та вигідні джерела постачань енергії в Європу є нашим державним інтересом.

Спільна енергетична політика ЄС (далі СЕП) є дуже широким питанням, дослідженням якого займалися різні вітчизняні та іноземні дослідники. Такі автори, як В. І. Семчик, Ю. В. Ващенко, В. Г. Дідик, В. П. Нагребельний та інші провели ґрунтовне дослідження правового доробку СЕП ЄС, Т. О. Бурячок, С. В. Казаський, В. І. Олещенко, С. Г. Плачкова систематизували та впорядкували основні правові акти, провели історичний аналіз розвитку енергетики в ЄС. Їх дослідження демонструють різні підходи до питання, проте абсолютна більшість наукових робіт написані до 2014 р., що й обумовлює актуальність нових досліджень на цю тематику.

Метою дослідження є виокремлення основних тенденцій та перспектив розвитку енергетичної політики ЄС на сучасному етапі. Для цього передбачається проаналізувати правовий доробок ЄС в енергетиці, розглянути основні проблеми у цій сфері та окреслити наявні тренди.

Сьогодні Європейський Союз має спільну енергетичну стратегію, що спрямована на створення єдиного енергетичного ринку та узгодження енергетичних політик країн-членів. Але активний розвиток правового доробку ЄС, що стосується спільної енергетичної політики, розпочався відносно нещодавно. Протягом тривалого часу співпраця в енергетиці відбувалась лише в межах інших процесів, як от створення єдиного ринку або співпраця у дослідженні мирного атому. На ранньому етапі інтеграції, у діяльності як Європейського об'єднання вугілля і сталі, так і Євратому мова про спільну політику ще не йшла, а правові аспекти були недостатньо розроблені.

З поглибленням інтеграції все більше новостворених органів ЄС зачіпали енергетичні питання. Вони і здійснювали окреме правове регулювання цих питань. Основними інструментами такого регулювання стали директиви, які виявились дуже зручними, адже вони лише встановлюють загальні цілі, залишаючи вибір засобів їх досягнення державам-членам. Вони широко застосовувались під час формування єдиних правил європейського ринку газу та електроенергії, положень ядерної енергетики, створенні нафтових резервів тощо [2]. Важливо відзначити, що вперше політичну волю до створення спільної енергетичної політики лідери країн-членів ЄС висловили на неформальному засіданні Європейської Ради в Хемптон-корт у 2005 р. Після цього Єврокомісія видала зелену книгу під назвою «Європей-

ська стратегія сталої, конкурентоспроможної та безпечної енергії», де були викладені перші принципи СЕП [22]. Подальша розробка СЕП відзначена у документі «Енергія для мінливого світу» прийнята 10 січня 2007 р. Остаточного правового оформлення спільна енергетична політика набула у 2009 р. з набранням чинності Лісабонським договором.

Правове регулювання окремих галузей енергетики (газова, ядерна, вугільна, нафтова, відновлювальна)

Передвісником появи СЕП можна вважати створення спільного внутрішнього енергетичного ринку, який функціонує і сьогодні. Його особливістю є передача контролюючих функцій наднаціональним регуляторам, які можуть застосовувати санкції за порушення його рішень та правил конкуренції. Нормативне регулювання внутрішнього ринку в основному стосується газу і мереж електропостачання. Ці галузі є одними з найбільш динамічних з точки зору розвитку європейського законодавства. Вперше за створення внутрішнього енергетичного ринку висловилася Єврокомісія ще у 1988 р. в одному зі своїх робочих документів [8]. Станом на початок 1990-х років більшість національних ринків газу й електроенергії були монополізовані. Поступова лібералізація мала відкрити ці ринки для конкуренції. Рада ЄС прийняла низку директив, які також називають «Першим енергетичним пакетом». У складі цього енергопакету були Директива 98/30/ЄС [4], яка безпосередньо створила ринок природного газу, та Директива 96/92/ЄС [3], що створила ринок електроенергії [21]. Відкриття ринку енергії має багато переваг. По-перше, це дозволяє споживачам обирати дешевший варіант енерготовару, який вони купляють, і, відповідно, ціни на електроенергію стають нижчими, адже регулюються ринковими законами. По-друге, з появою конкуренції виробники мотивовані впроваджувати нові технології, здійснювати інвестиції та підвищувати якість генеруючих і транспортних систем. На думку автора, ринкові сили це найкращий двигун розвитку та інновацій у сфері, і практика ЄС це демонструє. Вже у 2003 р. було прийнято «Другий енергопакет», який поглибив інтеграцію в цих двох галузях і дозволив споживачам самим обирати постачальника газу та електрики. У 2009 р. був розроблений «Третій енергопакет», який передбачає відокремлення за структурою власності, тобто видобувач ресурсу не може бути власником мережі транспортування, а також створює незалежних регуляторів, що забезпечують дотримання правових норм на ринку [29]. У 2019 р. було прийнято «Четвертий енерго-

пакет» спрямований, перш за все, на сталу екологічну енергію. Він залишає державам право обирати власну енергетичну структуру і спрямованість енергетики, проте зобов'язує підвищувати енергоефективність та впроваджувати відновлювальні джерела енергії [13]. Бачимо, що внутрішній ринок ЄС невпинно розвивається, лібералізується, доповнюється новими правовими актами та все більше зв'язує країни-члени Союзу одна з одною.

Іншою розвинутою та детально врегульованою галуззю енергетики, в якій вироблені чіткі правові норми, є ядерна сфера. Це пов'язано з тривалістю існування Євратому та високою небезпекою використання ядерних технологій. Тому не дивно, що більшість правових актів націлені саме на безпековий компонент. Основні правові засади викладені в Договорі про заснування Євратому 1957 р. До них відносяться постачання ядерного палива, переміщення ядерних відходів, радіаційна безпека працівників та населення тощо. Важливо, що Єврокомісія виступає наднаціональним регулятором, який на основі директив та постанов, виданих Радою Євратому, опікується питаннями цієї галузі. Інші аспекти викладені в регламентах, директивах, конвенції про ядерну безпеку, інших конвенціях МАГАТЕ, рішеннях Єврокомісії та Ради [1].

Менш розробленим є правовий доробок, що стосується вугілля та нафти. Європейський Союз приймає активні заходи для зменшення та відмови від використання викопного палива. Але ще з часів ЄОВС були напрацьовані різні регламенти, рекомендації та рішення, які встановлюють єдині правила для всього ринку вугілля, а сама галузь зазнала істотних трансформацій та реструктуризації. Характер правового регулювання вугільної промисловості відрізняється від інших секторів енергетики, де головними завданнями є гарантування енергетичної безпеки, бо ця галузь знаходиться в критичному стані і можливий її повний економічний занепад, що спричинить відповідні соціально-економічні наслідки. У великій кількості розвинених країн ЄС, таких як Нідерланди, Бельгія, Франція, Німеччина, Іспанія, було прийнято рішення про припинення видобутку вугілля і закриття шахт. Ці країни поступово трансформували свою інфраструктуру для попередження зростання рівня безробіття та занепаду окремих регіонів. Наприклад Нідерланди на місці колишніх шахт та ТЕС побудувати житлові та промислові райони, а найбільша компанія-видобувач вугілля «DSM» була трансформована в хімічне підприємство. Інші країни діяли за подібним принципом [8].

Нафтова галузь також не має розвинутого правового підґрунтя, бо країни-члени ЄС мають незначні обсяги видобутку нафти та в

більшості імпортують її з третіх країн. Відповідно до цього існує Рішення Ради 1999/280/ЄС [9], яке зобов'язує підприємства й осіб надавати інформацію щодо закупівлі імпортованої нафти та нафтопродуктів державі, де вони засновані. Вони, в свою чергу, передають цю інформацію Єврокомісії, яка регулярно публікує споживчі ціни на нафту та нафтопродукти. Іншим важливим аспектом цієї галузі є резерви нафти в ЄС. Кількісні нафтові кризи, спричинені політичними факторами і нестабільністю на Близькому Сході, вимагали адекватної відповіді від Європейських Спільнот, які є надзвичайно залежними від імпорту. Ще з 1968 р. було зафіксовано мінімальний рівень резервів сирової нафти відповідною директивою Ради ЄС, проте сьогодні це питання описує Директива 2009/119/ЄС [15], яка покладає зобов'язання на держави-члени ЄС підтримувати мінімальні резерви сирової нафти та/або нафтопродуктів. Вона встановлює, що країни повинні тримати резерви для принаймні 90 денного середнього щоденного внутрішнього споживання нафтопродуктів в попередньому календарному році.

Енергетична стратегія ЄС

Надважливу роль в розвитку енергетичної політики ЄС відіграють стратегії, які є виявом політичної волі до перетворень в Союзі. В основу стратегій покладені загальні принципи енергетичної політики, які викладені у Договорі про функціонування ЄС [6] (ДФЄС). У 21 Розділі ДФЄС стаття 194 окреслює спрямування енергетичної політики на забезпечення функціонування енергетичного ринку, безпеки постачань, розвитку відновлювальних форм енергії та взаємопов'язаності енергетичних мереж. Ці положення взяті за основу при розробці стратегії. Діюча стратегія була опублікована 25 лютого 2015 р., як ключова стратегія Комісії Юнкера 2014-2019, що має привести до побудови Енергетичного союзу [19]. Ця стратегія встановила такі цілі та завдання:

- побудувати повністю інтегрований внутрішній ринок;
- диверсифікувати постачання енергоресурсів та підвищити енергетичну безпеку шляхом повної солідарності та співпраці;
- підвищити енергоефективність та зменшити залежність від імпорту енергоносіїв та викопного палива;
- здійснювати заходи з декарбонізації економіки та зменшення викидів вуглецю;
- підтримувати дослідження в галузі відновлювальної енергетики, впроваджувати інновації та нові розробки.

На шляху до реалізації стратегії Енергетичного Союзу у 2019 р. було прийнято перелік правил під назвою «Чиста енергія для всіх європейців». По-іншому це і є «четвертий енергопакет». Він складається з регламентів та директив які спрямовані на підвищення енергоефективності (зокрема енергоефективності будівель) (Директива 2018/844 [17]), стимулювання державних та приватних інвестицій у відновлювальну енергетику для досягнення як мінімум 32% від загального виробництва енергії Союзу (Директива 2018/2001) [16], полегшення правил виробництва, зберігання та продажу власної енергії фізичними особами для кращого вибору споживачів (Регламент 2019/943 [26] та Директива 2019/944) [18], розвиток нової моделі мереж електроенергії, адаптованої до нових ринкових умов (Регламент 2019/941) [25]. Отже, ми бачимо суттєвий зсув у бік чистої енергії, підвищення енергобезпеки та поглиблення ринкових правил.

Сьогодні перед ЄС особливо гостро стоїть питання енергетичної безпеки та зменшення залежності від імпорту шляхом диверсифікації постачань. Проблема полягає у невизначеності параметрів цієї диверсифікації: тобто якою має бути частка імпорту від одного постачальника, щоб Союз не вважався занадто залежним від нього. Також чи треба враховувати політичні аспекти відносин ЄС з постачальником, бо енергетика давно не є суто економічною сферою, а навпроти – має високий рівень політизованості. За даними Євростату частка різних країн-експортерів до Союзу сильно контрастує: Росія та Норвегія забезпечують більше 70% потреб ЄС у газу та майже 40% у нафті [20]. ЄС є надзвичайно залежним від російських енергоносіїв як з боку обсягів постачань, так і з боку інфраструктури. Політика диверсифікації призвела до палких дискусій всередині ЄС. На фоні будівництва нових трубопроводів з РФ країни-члени розділились на дві групи: тих хто підтримує російські «потокі» та ті хто виступають проти, наводячи аргументи щодо необхідності диверсифікації, геополітичних мотивів імпортера та невідповідності європейському законодавству.

Інше завдання стратегії стосується підвищення енергоефективності. Нова переглянута директива з енергоефективності встановлює за мету досягнення 32,5% енергоефективності до 2030 р. [28]. В абсолютному виразі це означає, що споживання енергії не має перевищувати 1273 тон нафтового еквіваленту споживання первинної енергії або не більше 956 тон нафтового еквіваленту кінцевої енергії. Для цього вживаються відповідні заходи такі як: щорічне скорочення продаж енергії на 1,5% у рік, ремонт урядових будівель,

які мають краще зберігати тепло, споживати менше електрики тощо, обов'язкові сертифікати енергоефективності при продажі і купівлі будівель та багато іншого [8].

У питаннях відновлювальної енергетики, стратегія користується Директивою 2018/2001 [19]. Вона встановлює обов'язкову мету для ЄС у розмірі частки споживання енергії з відновлювальних джерел до 2030 р., встановлює правила фінансової підтримки цього виду енергії, правила її самостійного споживання, використання цих джерел у опаленні та транспортній галузі, регіонального співробітництва між країнами, адміністративні процедури та багато інших конкретних речей. Важливо наголосити, що директиви є юридично обов'язковими і примушують держав-членів ЄС виконувати положення в них. Таке регулювання, саме у сфері чистої енергії, демонструє тверду рішучість та серйозність намірів спільноти у досягненні сталого розвитку. Сталий розвиток є трендом, який визначатиме подальші перспективи розвитку енергетичної сфери. Сьогодні вже можна впевнено стверджувати, що чиста енергія буде невід'ємною та переважаючою галуззю в енергетиці у майбутньому ЄС.

Щодо декарбонізації, то існує стратегія, представлена 28 листопада 2018 р. Єврокомісією, про досягнення до 2050 р. повної екологічної нейтральності ЄС. Основні положення викладені в документі COM (2018) 773 [14]. Цей документ є запрошенням для всіх інституцій ЄС, національних парламентів, бізнесу та громадянства взяти участь у забезпеченні лідерських позицій ЄС у цьому напрямку. Таким чином, Союз вкотре підтверджує свою прихильність Паризькому договору про клімат та прагне зберегти місце лідера у галузі технологій відновлювальної енергії.

Отже, інтеграція в енергетиці є поступовою, але рішучою. Протягом тривалого процесу євроінтеграції було досягнуто значного прогресу у розробці та впровадженні нормативно-правового добробуту в цій сфері. Сьогодні ЄС бачить чітку перспективу створення Енергетичного Союзу, який ще тісніше об'єднає країни-члени перед викликами сучасності. Попри небажання окремих держав-членів передавати повноваження в енергетиці з національного рівня на наднаціональний, цей транзит відбувається і все більше питань потрапляють у сферу компетенцій органів Союзу.

Проблеми енергетичної політики

Стратегічний характер енергоресурсів та невпинно зростаюча залежність ЄС від них створюють сприятливе підґрунтя для гео-економічних і геополітичних спекуляцій з боку країн-експортерів.

Яскравим прикладом є Росія, яка використовує газ як засіб політичного тиску. Вона будує альтернативні газопроводи в ЄС і обґрунтовує це чисто комерційним інтересом. Росіяни невпинно повторюють, що розширення наявних маршрутів постачань не збільшують залежність, а навпаки підвищують енергетичну безпеку на випадок кризових ситуацій. Проте цей аргумент замовчує важливу особливість газового ринку: якщо дешева пропозиція зростає, споживач розширюватиме свої потужності і потребуватиме більше ресурсу. Підприємства, що працюють на російському паливі, можуть використовувати лише конкретний тип газу з особливими для нього характеристиками. Тому коли збільшуються обсяги постачань газу, збільшується і кількість підприємств, які працюють саме з цим газом. Це «прив'язує» споживача до постачальника і лише знижує енергетичну безпеку. Схожа ситуація наявна і на ринку нафтопродуктів.

Сьогодні РФ буде новий газогін під назвою «Північний потік – 2». Він є розширенням першого «Північного потоку» і передбачає будівництво і роботу двох ниток газопроводу загальною потужністю 55 млрд кубометрів газу на рік від узбережжя Росії через Балтійське море до Німеччини [12]. Проект планувався вже в контексті російської збройної агресії проти України у 2015 р. З того моменту низка урядів європейських держав висловили своє занепокоєння щодо наслідків проекту [10]. Обґрунтовану позицію проти висловили Польща, Литва, Естонія, Латвія, Румунія, Угорщина, Данія та Словаччина. «Північний потік – 2» йде в обхід цих країн, його запуск значно зменшить або взагалі припинить транзит через Україну і перенаправить поставки до Німеччини, яка буде розподіляти газ далі в Європу. Це не тільки розколосє Європу на залежний від російських енергоносіїв ринок Східної Європи та ліквідний ринок Західної Європи, але й вносить сумніви щодо дієвості європейського законодавства, адже проект і його наземні продовження у ЄС (OPAL та EUGAL) порушують Третій енергетичний пакет про відокремлення за структурою власності.

На противагу цьому має працювати політика диверсифікації. Проте мережа лобістів російських інтересів в самому ЄС змушує Єврокомісію закрити очі на невідповідність проекту цій політиці. Величезна проблема полягає в тому, що в середині ЄС не існує чіткого та єдиного бачення диверсифікації. Відсутня також політична воля до належного оформлення цієї політики у праві Союзу. Особливу роль в цьому відіграють великі енергетичні компанії. Реалізацією проекту безпосередньо займаються «Royal Dutch Shell», «Wintershall», «Engie», «OMV», «Uniper» і «Газпром» [10]. Доля європейських ком-

паній складає по 10% окрім «Engie», її доля складає 9%. Це зроблено для того, щоб «Газпром» володів 51% (більшістю акцій), що дає йому можливість залишатись монопольним власником. З цього виходить, що кожна європейська компанія інвестувала понад 950 млн. євро, і звісно, очікує на великий прибуток. Впливові представники бізнесу любляють свої і російські інтереси у європейських державах, насамперед у Німеччині (представлені 3 компанії), Нідерландах і Великобританії (2 компанії), Австрії («OMV») та Франції («Engie»).

В умовах єдиного ринку газу, Єврокомісія має змусити «Газпром» надати реальний доступ до використання 50% потужностей газопроводу іншим компаніям, проте можливість такої передачі є нереалістичною. Можливо «Газпром» зможе оформити це де-юре, проте тоді геополітична мета проекту буде досягнена і країни Східної Європи опиняться у скрутному становищі. Гіпотетично є і інший сценарій, який має на увазі повну відмову від газопроводу, як це сталося з «Південним потоком». Тоді Єврокомісія визнала, що «Південний потік» не відповідає європейському законодавству і зобов'язала країни-члени припинити в ньому участь, а Європарламент прийняв резолюцію про відмову від проекту через агресію РФ проти України та анексію Криму [24, 27]. Фактично, Болгарії, яка була найпалкішим прихильником потоку, Греції, Угорщині, Словенії, Хорватії та Австрії заборонили продовжувати участь в ньому наднаціональні органи Союзу. Це показово з огляду на вагу цих держав в інституціях ЄС. Сьогодні Німеччина бере участь в ідентичному, з погляду європейського законодавства, проекті, але через її вплив у наднаціональних органах ніхто не може протистояти її намірам співпрацювати з країною-агресором. Міністр закордонних справ Угорщини Пітер Сійярто у 2018 назвав це лицемірством ЄС по відношенню до України [7]. Усвідомлення цього відкриває фундаментальну проблему – подвійні стандарти: коли «важковаговики», як то Франція чи Німеччина, можуть діяти у власних інтересах, а слабші держави вимушені діяти в інтересах спільноти, які визначені рядом сильних та впливових країн.

Країни ЦСЄ позбавлені підтримки в цій ситуації і мають знаходити альтернативи самостійно. Польща є яскравим прикладом цього. Вона збудувала свій перший термінал прийому СПГ у Свіноуйсьце потужністю в 5 млрд. м³ з можливістю розширення до 7,5 млрд. м³ газу на рік і буде новий термінал у Гданську. Вона заявила про свої наміри експортувати частку отриманого газу у інші країни Європи. Так, вже було підписано тристоронній меморандум між Польщею, Україною та США про поставки американського скрапленого газу

у 2021 р. [5]. Країни південніше мають відкривати нові коридори постачання газу з Каспійського моря та Близького Сходу, адже протягом останніх двадцяти років було представлено багато проєктів, які не були реалізовані через нестачу інвестицій. Як приклад, це «Набукко», «Білий потік», «Агрі» та інші. Проблема нестачі інвестицій в енергетику є загальноєвропейською. ЄС розрахував, що у 2021-2030 рр. близько 229 млрд. євро буде потрібно на будівництво транс-європейських газопроводів та систем транскордонної передачі електроенергії [23]. Для того щоб зібрати таку кількість інвестицій, ЄС має демонструвати рівне та прозоре ставлення до кожної країни та компанії. Бо якщо на ринок зможуть заходити монополісти, на кшталт «Газпрому», які за сприяння зацікавлених гравців порушують конкуренцію, інвестори не матимуть економічного інтересу для розвитку енергетичної інфраструктури в цих країнах.

Отже, проблеми в сфері спільної енергетичної політики ЄС наявні та сягають глибин міждержавних відносин у межах спільноти. Залежний від постачань енергоресурсів ЄС вимушений співпрацювати з Росією, яка не є адаптованою до європейського права та використовує енергоресурси як інструмент політичного тиску. Країни ЦСЄ, які вже зіткнулись зі зниженням тиску в газопроводах з РФ, активно і послідовно виступають проти будівництва альтернативних маршрутів експорту газу в обхід їхніх територій. Вони аргументують це невідповідністю політиці диверсифікації, в основу якої покладено принципи розширення кола постачальників, а не розширення наявних шляхів, що ведуть до одного експортера та лише підсилюють залежність. Незважаючи на це, Єврокомісія, під тиском впливових країн як Німеччина, ігнорує ці суперечності і не висловлює чіткої позиції щодо таких проєктів. Країни ЦСЄ вимушені самостійно шукати нові шляхи гарантування їхньої енергетичної безпеки. Паралельно з цим, ЄС зіштовхується з нестачею інвестицій у інфраструктуру та потребує єдності у таких гострих питаннях, як політика диверсифікації і єдиний, конкурентний ринок енергоносіїв.

Протягом тривалого часу існування Європейських Спільнот держави-члени не наважувались до поглиблення інтеграції у сфері енергетики. Проте, зважаючи на стратегічний характер енергоресурсів, які побічно впливають на всі сфери суспільного життя, інтеграції в цій сфері було неможливо уникнути. Сьогодні ЄС бачить спільну стратегію, яка має привести до побудови Енергетичного союзу. Вона є відповіддю на виклики, серед яких визначають низьку енергоефективність, високу залежність від імпорту, надзвичайну екологічну ситуацію, нестачу інвестицій та недостатній рівень інтегрованості.

Відсутність консолідованої позиції щодо політики диверсифікації та неоднакове ставлення органів ЄС до ініціатив, що відкрито шкодять інтересам спільноти, зумовлюють палкі дискусії щодо енергетичної безпеки ЄС. Впливові країни використовують наднаціональні органи з метою просування власних інтересів, нехтуючи інтересами цілої групи країн ЦСЄ. Країни регіону позбавлені захисту і мають самостійно шукати альтернативні шляхи забезпечення власних енергетичних потреб. Іншим викликом є нестача інвестицій у модернізацію інфраструктури. Вирішення всіх наведених проблем залежить від рішучості та наявності політичної волі у ЄС до ефективних перетворень у його енергетиці, а його органи мають виходити з інтересів спільноти, а не інтересів впливових гравців, демонструвати об'єктивність та рівне ставлення до членів.

Джерела та література

1. Акти *acquis communautaire*, перекладені на українську мову. Енергетика, включаючи ядерну. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_45876
2. Бурячок Т. О. Правове регулювання відносин у сфері енергетики в ЄС. URL: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-2/2-3>
3. Директива 96/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Спільно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії»: від 19.12.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_197
4. Директива 98/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу»: від 22.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_499
5. Зменшити залежність від Росії: Україна, Польща та США уклали угоду про постачання газу. URL: <https://www.unian.ua/economics/energetics/10669125-zmenshiti-zalezhnist-vid-rosiji-ukrajina-polshcha-ta-ssha-uklali-ugodu-pro-postachannya-gazu.html>
6. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06
7. «Лицемірство Євросоюзу»: Угорщина зробила гучну заяву щодо України. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/economics/litsemirstvoschodo-ukraini-v-mzs-ugorschini-zvinuvatili-es.htm>
8. Правове регулювання сфери енергетики, включаючи ядерну, в Європейському Союзі та в Україні: наук.-практ. посібник / [Семчик В.І., Ващенко Ю.В., Дідик В.Г., Нагребельний В.П., та ін.]. К.: Міністерство Юстиції України., 2006. – 640 с.
9. Рішення Ради 1999/280/ЄС «Про порядок інформування та консультацій щодо цін на поставки сирої нафти та споживчих цін на нафто-

продукти у Співтоваристві»: від 22.04.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_212#o22

10. Газпром, BASF, E.ON, ENGIE, OMV и Shell подписали Соглашение акционеров проекта «Северный поток – 2». URL: <https://www.nord-stream2.com/ru/dlia-pressy/novosti-i-meropriiatiia/gazprom-basf-e-on-engie-omv-i-shell-podpisali-soglashenie-aktsionerov-proekta-severnii-potok-2-2/>

11. «EU Leaders Sign Letter Objecting to Nord Stream 2 Gas Link. URL: <https://www.reuters.com/article/uk-eu-energy-nordstream/eu-leaders-sign-letter-objecting-to-nord-stream-2-gas-link-idUKKCN0W11YV>

12. «Gazprom, E.ON, Shell and OMV agree upon developing gas transmission capacities to deliver Russian gas to Europe». URL: <https://www.gazprom.com/press/news/2015/june/article229578/>

13. Clean energy for all Europeans package completed: good for consumers, good for growth and jobs, and good for the planet. URL: https://ec.europa.eu/info/news/clean-energy-all-europeans-package-completed-good-consumers-good-growth-and-jobs-and-good-planet-2019-may-22_en

14. COM/2018/773 final: 28.11.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0773>

15. Council Directive 2009/119/EC of 14 September 2009 imposing an obligation on Member States to maintain minimum stocks of crude oil and/or petroleum products. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0119>

16. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11.12.2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG

17. Directive (EU) 2018/844 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive 2010/31/EU on the energy performance of buildings and Directive 2012/27/EU on energy efficiency. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.156.01.0075.01.ENG

18. Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0944>

19. Energy union. URL: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/energy-union-0>

20. EU imports of energy products – recent developments 11. 2019. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments#Overview

21. Fr. Gouardres. Internal energy market. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/45/internal-energy-market>

22. Green Paper – A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52006DC0105>

23. Investment needs in trans-European energy infrastructure up to 2030 and beyond. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/431bc842-437c-11e8-a9f4-01aa75ed71a1>

24. MEPs Oppose South Stream, Seek Sanctions against Russian Energy Firms. URL: <https://www.novinite.com/articles/159923/MEPs+Oppose+South+Stream,+Seek+Sanctions+against+Russian+Energy+Firms>

25. Regulation (EU) 2019/941 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on risk-preparedness in the electricity sector and repealing Directive 2005/89/EC. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.158.01.0001.01.ENG

26. Regulation (EU) 2019/943 of the European Parliament and of the Council of 5.06.2019 on the internal market for electricity. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.158.01.0054.01.ENG&toc=OJ:L:2019:158:TOC

27. South Stream bilateral deals breach EU law, Commission says. URL: <https://www.euractiv.com/section/competition/news/south-stream-bilateral-deals-breach-eu-law-commission-says/>

28. The revised energy efficiency directive. URL: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/energy_efficiency_factsheet.pdf

29. Third Energy Package. URL: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/markets-and-consumers/market-legislation/third-energy-package>

УДК 327(41:4)

Клим О. І.,
студентка 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Троян С. С.,
доктор історичних наук, професор

БРИТАНСЬКИЙ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ В УМОВАХ BREXIT

У статті розглянуто ключові чинники та причини євроскептицизму у Великій Британії та проаналізовано їхній вплив в умовах Brexit. Систематизовано етапи розвитку євроскептицизму у Великій Британії. Наведено характерні особливості діяльності британських євроскептичних партій.

Ключові слова: євроскептицизм, Великобританія, Європейський Союз, референдум, Брексит.

Клим О. І.

BRITISH EUROSCEPTICISM AND ITS IMPACT ON BREXIT

In article the key factors and causes of Euroscepticism and their impact in the context of Brexit in the UK are considered. The stages of development of Euroscepticism in the UK are systematized. The characteristic features of British eurosceptic parties are given.

Key words: euroscepticism, United Kingdom, European Union, referendum, Brexit.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що феномен британського євроскептицизму є унікальним явищем у світовій політиці, який потребує детального аналізу. В цей час у Великобританії відбувається серйозний перегляд відносин з Європейським Союзом на тлі євроскептичних тенденцій. У зв'язку з цим на порядок денний сучасних міжнародних відносин ставиться питання про вплив євроскептицизму на внутрішню та зовнішню політику Великобританії.

В іноземній літературі питання британського євроскептицизму висвітлюються в періодичних виданнях, статтях, збірниках мате-

ріалів. Серед зарубіжних дослідників – це А. Щерб'як, П. Таггарт, С. Ашервуд та ін.

Мета статті полягає у виявленні основних положень феномену сучасного британського євроскептицизму, його основних складових та засобів реалізації.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) виявити основні причини та чинники, що впливають на дезінтеграцію Великої Британії з Європейського Союзу;
- 2) проаналізувати еволюцію євроскептицизму у Великій Британії;
- 3) розглянути вплив євроскептицизму на політику Великобританії після референдуму 2016 р.

Світова політика та міжнародні відносини навчили нас того, що в кожній країні є певне уявлення про свою роль у світі, яке формує її бачення про те, як вона бачить себе щодо інших країн. Немає сумнівів, що історична епоха Британської імперії суттєво вплинула на те, як Британська політична еліта бачить становище своєї країни в Європі [12, 85].

Як зазначив Д. Чілкотт, посол Великобританії в Ірландії, острівний менталітет формує погляд Великобританії на Європу. Дипломат стверджує, що «...[у Великобританії] було мало спроб підкреслити європейську солідарність, ідентичність, спільну історію та відданість ідеалам європейського проекту. Можливо, це географічна відстань між Великобританією та континентальною Європою та її острівна природа. Можливо, це тому, що ЄС не є головним гарантом британської демократії, модернізації та стабільності. Можливо, це пов'язано з «особливими стосунками» Великобританії зі США. А може, тому, що Великобританія ще не зовсім змирилася з тим, що вона вже не є імперією»[8].

Отже, британці завжди стояли якось осторонь і ніколи не прагнули до єдиної Європи. З політичної точки зору і з точки зору самосвідомості британців країни континентальної Європи для них впродовж століть були воєнними суперниками й економічними конкурентами. Британців цікавила інтеграція, яка дала б їм змогу контролювати амбіції Німеччини і Франції й заодно заробляти на економічному співробітництві. Їм було зовсім не цікаво грати в гру «передачі суверенітету» на наднаціональний рівень.

Британія ніколи не була дуже популярним членом Європейського Союзу. Задовго до того, як вона приєдналася багато жителів континенту вважали, що їм не місце у Європейському економічному співтоваристві (ЄЕС). Навіть у січні 1963 р. генерал де Голль провів пресконференцію, на якій виклав причини, через які він наклав вето

на заявку Г. Макміллана. Деякі з його аргументів, хоча й не всі, резонують і сьогодні [6, 1].

Аналізуючи феномен британського євроскептицизму, можна виділити такі його етапи:

- 1) з 1961 р. по 1975 р.;
- 2) з 1980-х років до 2015 р.;
- 3) з 2016 року й до сьогодні.

Перший етап британський політолог С. Ашервуд характеризує як «все або нічого». Відповідно до дослідження науковця перебування Сполученого королівства в ЄЕС / ЄС або за його межами має вирішальне значення для діяльності євроскептиків, оскільки воно формує розрахунок політичних дій. Більш конкретно, воно визначає статус-кво: чи є євроскептична позиція тією, яка підтверджує нинішню ситуацію або спростовує її? Відповідно в той період лейбористи й консерватори з усіх сил намагалися визначитися зі своєю політикою на тлі вагань держав-членів ЄЕС, які дотримувалися явно змішаних поглядів щодо вступу Великобританії.

Проте все ж у 1973 р. Великобританія приєдналася до ЄЕС. Але британці ніколи не відчували себе спокійно через те, що вони стали частиною ЄС. Вони більш ворожі до ЄС, ніж будь-який інший європейський народ. Окрім того, британські уряди також часто використовували свій вплив, щоб уповільнити європейську інтеграцію. Таким чином, завдяки євроскептичним лобістам Великобританія відмовилася від євро та Шенгенської угоди й запобігла поширенню кваліфікованої більшості голосів на такі сфери, як оподаткування, зовнішня політика й оборона [6, 1].

Початок другого етапу припадає на прем'єрство М. Тетчер. М. Тетчер підтримувала кампанію «так» на референдумі 1975 р. щодо того, чи залишатися в Європейському економічному співтоваристві. Вона навіть наважилася надіти светр зі зображенням прапорів країн-членів. Незважаючи на те, що її уряд підтримав створення єдиного європейського ринку, який усував усі бар'єри в торгівлі, у середині 1980-х рр. Тетчер почала дедалі більше вороже ставилася до подальшої інтеграції між європейськими країнами. Саме тому у 1980-х рр. євроскептицизм міцно увійшов у Консервативну партію [3]. Сьогодні М. Тетчер розглядають як непохитного євроскептика, який був вороже налаштований до європейського «проекту». Її виступ у Брюгге в 1988 р. широко цитують як сформульоване бачення Європи, несумісне з тим, чого хотіли інші держави-члени [10].

Як тільки Великобританія приєдналася до ЄЕС, дискусія щодо євроскептицизму стала одним з головних політичних питань. Дві

основні партії, лейбористи та консерватори, мають широкий спектр поглядів та думок щодо ЄС. Однак більшість членів Консервативної партії є євроскептиками, а лейбористів часто називають центристами [13].

Варто зауважити, що соціальні медіа та ЗМІ є дуже важливим інструментом для формування громадської думки. У Великобританії преса, особливо таблоїди, нещадно критикують ЄС. Більшість газет, особливо «Daily Mail» та «The Sun» Руперта Мердока, «The Times» та «The Sunday Times» є євроскептиками, які публікують критичні статті про ЄС та його політику. Дуже часто британські ЗМІ протиставляють рішення ЄС позиції Великобританії, хоча вони принципово не відрізняються. У цьому випадку перед громадянами Великобританії зображується образ ЄС як недемократичної організації, що домінує в Брюсселі [13]. У такий спосіб, зацікавлені групи можуть протистояти об'єднаному суспільству та нахилити електорат на свій бік.

Другий етап ознаменувався також і проєвропейською позицією прем'єрів Дж. Мейджора, Т. Блера та Г. Брауна, але оскільки більшість європейських договорів, від Амстердаму до Лісабона, стимулювали дедалі глибшу інтеграцію, торі-скептики почали відкрито говорити про вихід із ЄС. Коли Д. Кемерон висунув свою кандидатуру на майбутнього лідера торі у 2005 р., він обіцяв вивести партію з правоцентристської федералістської групи [7].

Повернення Консервативної партії до влади у 2010 р. зустріли в Брюсселі та інших європейських столицях зі змішаними почуттями. Перебуваючи в опозиції, консерватори вийшли з найбільшої групи в Європейському парламенті, центристської Європейської народної партії, і сформували власне євроскептичне угруповання, спрямоване на опір будь-яким федералістським діям. Під керівництвом Д. Кемерона консерватори також рішуче обстали проти ратифікації Лісабонського договору й пообіцяли провести референдум, який міг би призвести до повторних переговорів щодо членства [9, 4-5].

У світлі вищесказаного, повернення консерваторів до влади у Великобританії явно направило британську політику ЄС у більш нерішуче й часом вороже русло. Однак саме європейська фінансово-економічна криза й події, що послідували за нею поставили Британські відносини з ЄС під знак питання. Як стверджує Юха Юкела, економічна і фінансова криза в поєднанні з маргіналізацією Британії ще більше зміцнила євроскептичні сили у Великобританії й підірвала проєвропейські позиції, у тому числі партнера консерваторів по коаліції – ліберальних демократів. На тлі цих проблем пана Кемеро-

на змусили прояснити свою позицію. Щоби протистояти все більш потужним політичним силам, що пропонують повний вихід Великобританії з ЄС, він пообіцяв працювати над поліпшенням умов для Британії в ЄС [9, 6].

На вибори 2015 р. Д. Кемерон пішов із більш радикальною обіцянкою переглянути умови членства й винести підсумкову угоду на референдум. Після перемоги консерватори поїхали до Брюсселя на переговори, на яких добилися деяких поступок. На цій основі Д. Кемерон намагався «продати» виборцям якийсь оновлений союз, у якому брати участь уже не так страшно як у колишньому «бюрократичному й антидемократичному союзі», що посягає на британську самобутність. Це був великий ризик і, на жаль, прем'єр програв [4].

Третій етап став «апогеєм» британського євроскептицизму. Події, що почалися з 2016 р. стали переломними в процесі європейської інтеграції.

Референдум про членство Великобританії в ЄС являє собою триумф популістської політики у Великобританії. Підтримку Кемероном референдуму можна розглядати як відповідь на тривалу кампанію, що почалася з Маастрихтського договору. Хоча спочатку основна увага приділялася конкретним договорам і питанням, кінцевою метою завжди був референдум. Кожна поступка жорстким євроскептикам, така як Закон 2011 р., що гарантує референдум щодо передачі будь-яких повноважень до ЄС, тільки розхитувала євроскептичний маятник. Для популістських євроскептиків референдум – єдиний спосіб зламати консенсус правлячої еліти щодо членства Великобританії в ЄС, який, як вони стверджують, послідовно зраджував британський народ, вводячи його в оману щодо ступеня інтеграції [5].

У світлі результатів референдуму британський дослідник С. Ашервуд визначив три потенційні групи євроскептиків у Великобританії:

– ті, хто не довго (і, можливо, поверхнево) втягувалися в розпал кампанії й не є євроскептиками в глибокому сенсі;

– ті, хто представляли давнє несхвалення (деякого аспекту) європейської інтеграції, такі як Партія незалежності Великобританії, яка зуміла мобілізувати людей із різних верств населення під час підготовки до референдуму. На думку науковця, тепер, швидше за все, вони зосередять свою увагу на іншому питанні, такому як міграція або ж англійський націоналізм;

– ті, хто присвятили більшу частину свого життя протистоянню європейській інтеграції, швидше за все, залишаться євроскептиками ще довго після виходу Великобританії з Європейського Союзу.

Також професор виділив 2 сценарії розвитку євроскептицизму. У короткостроковій перспективі, коли євроскептичний рух у Великобританії послабиться, демобілізується і змістить свою увагу, євроскептичні рухи в інших країнах переживатимуть невизначеність, і стимулюватимуть підтримку членства в ЄС. У довгостроковій перспективі Brexit являє собою позитивний розвиток для євроскептичної риторики, оскільки Великобританія продемонструє, що насправді можна вийти з ЄС, і тим самим створить потенціал для інших країн наслідувати її приклад [1].

У Великобританії євроскептицизм поступово пронизував партійну систему, досягнувши найвищого рівня завдяки референдуму про вихід країни з ЄС у червні 2016 р. Консервативна партія Великобританії демонструє очевидний приклад того, як євроскептицизм основної партії виходить за рамки простої риторики. Після голосування за Brexit консервативна партія зайняла ключові позиції в партійній організації, а також в уряді. Присутність Партії незалежності Сполученого Королівства явно сприяла референдуму щодо Brexit та суттєво змінила траєкторію руху Консервативної партії. Євроскептицизм Партії незалежності Сполученого Королівства поставив соціально-економічні проблеми та міграцію в центр уваги британської політики. На цьому тлі вплив євроскептицизму був руйнівним і відіграв ключову роль у зміні поглядів партійної політики за останні роки [11, 9].

Великобританія та ЄС 24 грудня 2020 р. домовилися про Угоду про торгівлю та співробітництво (ТСА), яка повністю змінює основу відносин Великобританії з ЄС [2]. Угоду, яку широко розглядають як «жорсткий Brexit», вважають успіхом для євроскептичних сторін, таких як Партія незалежності Сполученого Королівства та Партія Brexit. Тепер, коли нарешті були досягнуті домовленості між Великобританією та ЄС постає питання чи буде політичний простір для євроскептичних партій у британській політиці? [15] Однозначної відповіді на це запитання немає.

Партія Brexit провела ребрендинг і перетворилася у Reform UK і намагається зосередити свою політичну увагу на економічних проблемах у відповідь на пандемію COVID-19 [14].

Як уже згадувалося, консерватори застосували жорсткий підхід до Brexit, тому реалізація ТСА може призвести до подальших розбіжностей всередині Консервативної партії. Дослідники стверджують, що євроскептичні партії можуть чинити тиск на уряд Великобританії щодо економічної складової майбутньої угоди. Однак реалізація ТСА є технічною справою, що ускладнює мобілізацію політич-

них партій. Ймовірно, угода матиме негативний короткостроковий вплив на економіку Великобританії, що може тимчасово призвести до зростання безробіття і зниження рівня ВВП Великобританії. Як результат, це може стати важкою задачкою для євроскептиків «продати» вихід Великобританії з ЄС виборцям упродовж найближчих кількох років. З іншого боку, якщо Brexit призведе до економічного процвітання, то правлячі партії насамперед, а не євроскептичні, виграють від переговорів. У будь-якому випадку, євроскептичні партії, швидше за все, втратять підтримку, але явище євроскептицизму не зникне з порядку денного британської політики, а швидше за все призведе до битви за інтерпретацію й реалізацію ТСА [15].

Євроскептичні настрої все ще будуть присутні в найближчі роки й дійсно сильно вплинуть на основні політичні дебати в Лондоні, але оскільки наслідки ТСА ще не стали очевидними, важко передбачити, якою мірою євроскептицизм буде присутній у британській політиці. З урахуванням того, що Партія незалежності Сполученого Королівства була витіснена на задвірки британської політики, а партія Brexit відновила свою діяльність у іншому руслі, важко уявити, як виникне й буде розвиватися нова євроскептична опозиція [15].

Євроскептицизм – це значною мірою британський феномен, що набув свого поширення на території усього Європейського союзу. У ході аналізу були виявлені різні причини євроскептицизму у Великій Британії. Це насамперед географічне положення, історичне «імперське» минуле та розбіжності щодо економічних, міграційних та інших питань з ЄС.

Можна зробити висновок, що існував цілий ряд причин, через які Д. Кемерон все ж таки вирішив провести референдум про майбутнє членство Великобританії в ЄС. Брекзит слід розглядати на тлі тривалого періоду нестабільних відносин між Великобританією і Євросоюзом. Великобританія відкинула подальшу політичну та економічну інтеграцію з ЄС. Крім того, Кемерон відчував тиск як з боку населення, так і з боку Партії незалежності Сполученого Королівства. На хід подій також вплинув розкол у правлячій політичній партії. На тлі кризи біженців, фінансової кризи та інших викликів політична підтримка євроскептиків значно зросла. Ряд економічних причин справив істотний вплив на остаточне рішення населення. На причини виходу з ЄС істотно впливає той факт, що британці скептично ставилися до ЄС. Це можна розглядати як небажання Великобританії зміцнювати співпрацю з ЄС, а також той факт, що населення насилу бачить переваги членства. Співпраця з ЄС також була проблематичною, оскільки Великобританія мала сильну довіру до

свого власного парламенту, в той час як довіра до ЄС була низькою серед британського народу. Засоби масової інформації та політичний естеблїшмент у Великобританії мали великий вплив на референдум. Тому актуальним були б подальші дослідження щодо того, яким чином засоби масової інформації зробили свій внесок у Brexit. Це могло б сприяти більш широкому розумінню глибинних причин євроскептицизму серед населення і того, чому більшість вирішила проголосувати за «вихід» на референдумі.

Також у ході дослідження були виокремлені та проаналізовані 3 етапи еволюції євроскептицизму у Великій Британії. Референдум 2016 р. знаменує собою «апогей» євроскептицизму у Великобританії. На мою думку те, що євроскептики сприймають за перемогу насправді є поразкою. Оскільки ця спроба дистанціювати Великобританію від решти Європи та переслідування якоїсь ілюзорної, правої ідеології в поєднанні з пропагандою навколо відновлення суверенітету, загалом невдала. Однак, тенденції до євроскептицизму залишаться ключовим елементом британської політики на довгі роки вперед. Таким чином, дослідження та прогнозування наслідків євроскептицизму є досить актуальною темою для подальших досліджень.

Джерела та література

1. Ask the Expert: Brexit – A pyrrhic victory for euroscepticism? 2016. URL: https://www.smf.co.uk/commentary_podcasts/ask-expert-pyrrhic-victory-for-euroscepticism/ (дата звернення: 03.02.2021).
2. Brexit: Boris Johnson hails free trade deal with EU. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55435930> (дата звернення: 03.02.2021).
3. Britain's EU Journey: When Thatcher turned all euroskeptic. 2020. URL: <https://abcnews.go.com/Business/wireStory/britains-eu-journey-thatcher-turned-euroskeptic-68473775> (дата звернення: 03.02.2021).
4. Fletcher M. David Cameron: The man who broke Britain. 2016. URL: <https://www.afr.com/world/europe/david-cameron-the-man-who-broke-britain-20190916-p52rvb> (дата звернення: 03.02.2021).
5. Gifford C. The UK's 'Brexit' referendum represents a victory for the forces of populist Euroscepticism. 2015. URL: democraticaudit.com/2015/12/15/the-uks-brexit-referendum-represents-a-victory-for-the-forces-of-populisteuroscepticism/ (дата звернення: 03.02.2021).
6. Grant C. Why is Britain eurosceptic? Centre for European Reform. 2008. URL: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/essay_eurosceptic_19dec08-1345.pdf (дата звернення: 03.02.2021).

7. Helm. T. British Euroscepticism: a brief history. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/07/british-euroscepticism-a-brief-history> (дата звернення: 03.02.2021).

8. Jacques J. Island mentality shapes UK view of Europe. URL: <https://www.irishtimes.com/student-hub/island-mentality-shapes-uk-view-of-europe-1.2676655> (дата звернення: 03.02.2021).

9. Jokela J. David Cameron's European policy: Britain sidelined by Euroscepticism and the economic crisis. Fiiia Briefing Paper. 2013. №124. С. 9. URL: <https://www.fiiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/bp124.pdf> (дата звернення: 03.02.2021).

10. Margaret Thatcher maintained a difficult relationship with Europe, but she was far from a figurehead for Euroscepticism. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/04/17/margaret-thatcher-relationship-with-europe-euroscepticism-figurehead-iain-begg/> (дата звернення: 03.02.2021).

11. Pirro, Andrea, Taggart, Paul and van Kessel, Stijn. The populist politics of Euroscepticism in times of crisis: comparative conclusions. *Politics*. 2018. №38 (3). С. 1–16. URL: <http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/77106/> (дата звернення: 03.02.2021).

12. Polgár I. Euroscepticism, an increasing phenomenon among the member states. Road to brexit. *Revista Română de Geografie Politică*. 2016. №2. С. 83–93. URL: http://rrgp.uoradea.ro/art/2016-2/06_RRGP_304_Polgar.pdf (дата звернення: 03.02.2021).

13. Puleikytė K. Euroskepticizmas Vakarų Europoje: britų skeptiškumas ES atžvilgiu. 2006. URL: <http://www.geopolitika.lt/?artc=214> (дата звернення: 03.02.2021).

14. Reform UK: Brexit party to rebrand as anti-lockdown voice. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/02/support-for-eurosceptic-parties-doubles-two-decades-across-eu> (дата звернення: 03.02.2021).

15. Solli K. The future of British euroscepticism post-Brexit. 2021. URL: <https://www.psa.ac.uk/psa/news/future-british-euroscepticism-post-brexit> (дата звернення: 03.02.2021).

УДК 327

Кукалець О. Є.,
аспірантка 3 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

«М'ЯКА СИЛА» КИТАЮ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проаналізовано китайську інтерпретацію концепції «м'якої сили». Наведено короткий огляд розвитку концепції у науковому дискурсі, проаналізовано основні наукові школи. Розглянуто співвідношення між «м'якою силою» та «жорсткою силою» та практичне застосування концепції.

Ключові слова: Китай, «м'яка сила», теорія міжнародних відносин.

Kukalets O. Ye. **CHINA'S SOFT POWER IN SCIENTIFIC RESEARCH**

The Chinese interpretation of the soft power concept is analyzed in the article. A brief overview of the concept development in scientific discourse is provided, main scientific schools are analyzed. The correlation between soft power and hard power, as well as the practical implementation of the concept are discussed.

Key words: China, soft power, theory of international relations.

Термін «м'яка сила» в науковий дискурс увів Дж. Най у 1990 р. у книзі «Покликання до лідерства: зміна природи американської влади». Науковець пропонує наступне визначення «м'якої сили» – здатність досягати бажаного результату на основі добровільної участі, симпатії, привабливості, а не шляхом примусу чи підкупу. Основою «м'якої сили» є культура країни, політичні цінності, ідеологія та зовнішня політика, що реалізується [7]. Протягом останніх тридцяти років, концепція «м'якої сили» набула популярності та враховується багатьма державами при формуванні зовнішньої та, в окремих випадках, внутрішньої політик.

Китай – одна з провідних країн, яка інвестує у розвиток власної «м'якої сили». У 2017 р. відбувся XIX з'їзд Комуністичної партії

Китаю на якому знову піднімалося питання «м'якої сили». Відмінною рисою промови Сі Цзіньпіна у 2017 р. від промови Ху Цзіньтао у 2012 р. стало те, що Сі підкреслив, що китайська «м'яка сила» та її вплив суттєво зросли протягом останніх п'яти років. Крім того, голова Китайської Народної Республіки (КНР) зазначив, що китайська культура у глобальному масштабі стає більш привабливою. Сі відзначив цілі розвитку культурного сектору як основи «м'якої сили» країни [14]. Як наслідок, розгляд китайського підходу до «м'якої сили» є актуальним на сучасному етапі, що дозволить краще зрозуміти зовнішню політику країни.

Дослідження «м'якої сили» Китаю було здійснено низкою науковців. С. Кривохіж, Б. Кормонт, Б. Гласер, М. Леонард, М. Лі, Дж. Рамо та Є. Ванг здійснили теоретичний аналіз концепції «м'якої сили» Китаю. В. Кіктенко, Ц. Лю, І. д'Гуге, В. Пенг, Р. Пул та Г. Ванг розглянули місце «м'якої сили» у стратегії розвитку Китаю та розбудові відносини з іншими країнами. Більшість досліджень, які стосуються «м'якої сили» Китаю, аналізують цю тему через призму концепції запропонованої Дж. Наєм, що суттєво обмежує розуміння китайської специфіки «м'якої сили», а тому потребує окремого дослідження.

Мета статті – проаналізувати китайський підхід до розуміння «м'якої сили» у наукових дослідженнях. Основними завданнями є огляд розвитку концепції у науковому дискурсі, аналіз основних наукових шкіл, розгляд співвідношення між «м'якою силою» та «жорсткою силою», а також практичне застосування концепції.

Концепція «м'якої сили», запропонована Дж. Наєм, майже відразу була адаптована китайськими вченими. На початку 1990-х рр. вона здобула популярність серед китайських науковців, у той час як китайські лідери сприймали її як популярну концепцію серед країн Заходу, що було викликано внутрішньою ситуацією у країні після подій на площі Тяньаньмень у 1989 р. У статті Ву Чуньцю, опублікованій у 1990 р., згадуються різноманітні компоненти сили, ідентифіковані Дж. Наєм як складові «м'якої сили». Хе Сяодон вперше використав термін «м'яка сила» у китайському перекладі у 1992 р. Однак саме у статті Ван Хун'іна від 1993 р. концепція «м'якої сили» вперше чітко пояснена. Згідно з Шен Дін, концепція здобула свою популярність лише всередині 1990-х рр. Поряд з цим, вона почала використовуватися політиками та медіа лише з початку 2000-х, що можна пояснити сприйняттям цієї концепції, як винахід Заходу [4].

На основі наукової дискусії між китайськими дослідниками сформувався два підходи до теорії «м'якої сили». У 1993 р. Ван Хун'ін

опублікував статтю, у якій зазначав, що культура є основним джерелом «м'якої сили» та що Китай потребує зміцнення цього виміру сили [1, 40]. «Культурна школа», яка також відома як «Шанхайська школа», включає в себе послідовників ідей Ван Хун'іна про першість культурного фактору у «м'якій силі» [4]. Наприклад, Юй Сінтянь зазначає, що національна культура є основою всіх ідей, концепцій, інститутів та принципів політики, які пов'язані з «м'якою силою» [1, 40]. Науковець підсумував позицію цієї школи стверджуючи, що «м'яка сила» складається з ідей, принципів, інституцій та політичних заходів, які існують в рамках культури нації і не можуть бути відділені від неї. Крім того, культура включає в себе два джерела «м'якої сили», ідентифікованих Дж. Наєм: зовнішня та внутрішня політики. Крім того, представники цього напрямку стверджують, що стародавня історія та традиційна культура є основними компонентами китайської «м'якої сили» [4]. Наприклад, представники першого підходу підкреслюють, що концепція «м'якої сили», запропонована Дж. Наєм, є близькою до ідей, висловлених Конфуцієм (551 – 479 рр. до н. е.), Сунь-цзи (544 – 496 рр. до н. е.) та Мо-цзи (470 – 390 рр. до н. е.) [1, 40]. Вплив цієї школи на фактичну політику КНР можна прослідкувати у збільшенні кількості Інститутів Конфуція за кордоном [4].

Сучасна китайська культура виходить за межі літератури, музики та образотворчого мистецтва, так як вона пропонує альтернативні цінності для вирішення глобальних проблем. Наприклад, багато китайців розглядають традиційну концепцію гармонії, як можливість попередження міжкультурних протиріч. Крім того, встановлення гармонії між людиною та природою сприятиме вирішенню проблеми забруднення навколишнього середовища. Концепція гармонії також напряму пов'язані з китайською зовнішньою політикою. Теорія «гармонійного світу» (和谐世界, héxié shìjiè)* представляє Китай як стабільного, надійного і відповідального економічного партнера, а також зростаючу економічну потугу, яку не варто боятися [5, 5].

Представниками другого підходу, відомого як «політична школа», є Су Чанхе, Сюй Цзінь та Янь Сюетон [4]. Янь Сюетон стверджує, що для утвердження «м'якої сили» Китаю необхідне посилення політичної влади. На думку науковця, «м'яка сила» складається

* Концепція «гармонійного світу» вперше була представлена Ху Цзіньтао у ході 60-ї ювілейної сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2005 р. У своїй промові він підкреслив необхідність 1) мультилатералізму, 2) співпраці за принципом «win-win» та спільного процвітання, 3) інклюзивності для співіснування усіх цивілізацій, 4) реформи ООН [10].

з міжнародної привабливості, а також можливості міжнародної та внутрішньої мобілізації. Цікавим є те, що Янь Сюетон та Сюй Цзінь першими зробили спробу оцінити «м'яку силу» КНР. Згідно з науковцями, вона складає одну третю «м'якої сили» США [6, 17]. Для того, щоб розвинути власну «м'яку силу», Китаю необхідно переглянути внутрішній розвиток та досягнути стану гармонійного суспільства, яке передбачає соціальну рівність та правосуддя. Іншою запорукою розвитку «м'якої сили» країни є розбудова стратегічних партнерств. Су Чанхе відзначає, що ефективність «м'якої сили» базується на здатності країни брати участь у розбудові міжнародних інституцій, визначенні порядку денного, мобілізації коаліцій та можливості виконувати власні зобов'язання. Інші науковці підкреслюють необхідність участі у багатосторонній дипломатії, миротворчих операція і програмах допомоги за кордоном. У цьому контексті позиція КНР, яка базується на відмові від використання сили, дотримання національного суверенітету та територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи інших країн, опозиція до застосування економічних санкцій, а також ідея з розбудови гармонійного світу слугують основою «м'якої сили» країни [6, 18].

Гон Те'їн, який є також представником другого підходу, зазначає, що «м'яка сила» залежить від урядових можливостей, які базуються на інституційній, ідентифікуючій та асимілюючій силах. Інституційна сила представлена здатністю держави пропонувати чи розбудовувати нові міжнародні інституції та домовленості. Ідентифікуюча сила відноситься до здатності держави впливати на інші країни через їхнє визнання та лідерство. Асиміляційною силою є привабливість культурних цінностей, ідеології та соціальної системи країни [8, 295].

Успішне подолання Азійської фінансової кризи 1997-1998 рр. призвело до розробки нової національної стратегії, орієнтованої на трансформацію країни з регіонального на світового лідера. У новій концепції «всеосяжної національної сили» (综合国力, zònghé guóli), яка також відома як «велика стратегія» (大战略, dà zhàn lüè), особливе місце було приділене «м'якій силі». Хуан Шофен трактує концепцію «всеосяжної національної сили» як поєднання «жорсткої сили», що базується на природних ресурсах, економіці, армії, науці та техніці, «м'якої сили», яка представлена культурою, освітою, політикою, дипломатією та державними структурами, а також «координативної сили», що включає можливості управління і координації реформ, політичних лідерів та структури, а також організацію прийняття рішень [1, 40].

Китайська інтерпретація «м'якої сили» базується на особливому трактуванні значення цього поняття та «жорсткої сили». Так, «м'яка сила» характеризується як прояв ментального, в той час як «жорстка сила» репрезентує матеріальне [1, 42]. Крім того, принцип гармонії між людиною і природою, людьми та державами лежить в основі «м'якої сили». На основі цього принципу базується єдність «м'якої сили» та «жорсткої сили» з китайською специфікою в межах та поза межами країни. Згідно з Лю Цзайці «м'яка сила» є мудрістю під час імплементації «жорсткої сили». Більше того, «м'яка сила» може призвести до зміцнення або ж зменшення «жорсткої сили» [3, 154].

На відміну від Дж. Ная, китайські науковці відзначають невіддільність «м'якої сили» від «жорсткої сили». Вважається, що ці виміри сили є взаємодоповнюваними. Наприклад, «м'яка сила» може сприяти зростанню «жорсткої сили» і навпаки. Джен Йонянь та Джан Чи стверджують, що в залежності від контексту, джерела сили можуть бути «м'якими» чи «жорсткими», як-от китайська модель мультилатералізму, економічна дипломатія чи політика добросусідства. Мень Хонхуа виокремлює п'ять основних елементів «м'якої сили»: культура, цінності, модель розвитку, міжнародні установи та міжнародний імідж [8, 295].

На сучасному етапі «м'яка сила» в КНР застосовується у двох основних вимірах: внутрішньому та зовнішньому. Концепція є частиною стратегії національного розвитку, виступаючи способом подолання внутрішніх проблем, а також компонентом зовнішньої політики. Наприклад, Є Цзичен зазначає, що Китаю варто зміцнювати «м'яку силу» в політиці, економіці та зовнішній політиці задля того, щоб не повторити долю Радянського союзу. Пан Чжун'ін переконаний, що запорукою перетворення на світову державу є «м'яка сила», однак важливим також є посилення ефективності внутрішньої політики, базованої на соціалістичній демократії, подолання економічної нерівності та раціоналізація економічної структури. Звідси можна зробити висновок, що китайська «м'яка сила» базується на економічному розвитку, який переслідує формування гармонійного суспільства, а також гармонійний розвиток світу, базований на принципі мирного співіснування [1, 43]. Загалом у внутрішній політиці «м'яка сила» впливає на зміцнення ідентичності китайців, підняття національного духу, збереженню та розвитку китайської культури [1, 45].

М. Бар зауважує, що Пекін використовує «м'яку силу» не лише для розбудови національного бренду та репутації, а й для завоювання лояльності до Комуністичної партії Китаю та посилення легітим-

ності режиму серед внутрішньої та іноземної аудиторії. Науковець зазначає, що метою застосування «м'якої сили» для внутрішньої аудиторії є популяризація культури народності хань серед п'ятдесяти п'яти етнічних меншин, а також ідей соціальної справедливості, моральних стандартів, антикорупційних заходів, а також розвитку інноваційних досліджень у галузі соціальних наук для конкурування на міжнародній арені [9, 23]. У зовнішній політиці концепція використовується для посилення міжнародного впливу КНР та формування взаєморозуміння між різними країнами [1, 45].

В. Кіктенко зазначає, що існує два основних підходи до реалізації «м'якої сили» Китаєм. По-перше, країна застосовує «м'яку силу» у якості контрзаходів на протипагу американській «м'якій силі». По-друге, «м'яка сила» виступає засобом для перетворення КНР у світову державу. «М'яка сила» переслідує два основних завдання, як-от критика теорії «китайської загрози», що має на меті переконання інших країн у тому, що розвиток країни має мирний характер та є вигідним світовому співтовариству; а також глобальне поширення позиції Китаю [1, 45]. Крім того, «м'яка сила» країни базується і на пряму залежить від трьох ресурсів: китайської моделі розвитку, яка представлена соціалізмом з китайською специфікою та «Пекінським консенсусом»^{*}; теорії «мирного розвитку» у зовнішній політиці, що перегукується з концепціями «гармонійного світу» та «мирним підйомом Китаю»^{**}, а також цінностях китайської цивілізації, що базуються на китайському погляді на світ [1, 45].

Іншими суттєвими дебатами є суперечка щодо того, чи має «м'яка сила» КНР бути реактивною чи ініціативною. Більшість науковців підтримують думку про те, що китайська модель розвитку,

^{*} «Пекінський консенсус» – термін, який використовується для позначення китайської моделі швидкого економічного розвитку без втрати специфіки власного устрою життя [12, 429]. Це поняття було введено Дж. К. Рамо (J. C. Ramo) у 2004 р. у книзі «Пекінський консенсус», опублікованій Центром зовнішньої політики, Лондон [11]. На відміну від «Вашингтонського консенсусу», який передбачає вирішення економічних проблем ринковими механізмами, як от приватизація, дерегуляція і фінансова дисципліна, «Пекінський консенсус» підтримує стабільність, розвиток та реформи [12, 429].

^{**} Концепція «мирного підйому Китаю» запропонована у 2003 р. Дженом Біцзянь на протипагу теорії «китайської загрози», що стала популярною серед країн Заходу. Науковець відстоював позицію про те, що Китай прагне мирного розвитку, досягнутого шляхом важкої праці, а не територіальної експансії чи протистояння з іншими країнами [30]. Через те, що слово «підняття» було негативно сприйнято іншими країнами його замінили на «розвиток». В грудні 2005 р. вперше була випущена Біла книга про мирний розвиток, в якій окреслено його основну мету – створення гармонійного світу всезагального процвітання [2, 86].

яка є частиною «м'якої сили» країни, не має пропагуватися за кордоном, тому що вона вплине на зростання негативних асоціацій, пов'язаних з розвитком Китаю, та впливатиме на поширення теорії «китайської загрози». Як наслідок, китайська «м'яка сила» має залишатися реактивною, тобто оборонною, спрямованою на покращення образу КНР, зменшення пересторог, пов'язаних з економічним розвитком країни, та роз'яснення непорозумінь про її наміри [6, 23].

З іншої боку, частина науковців виступає за необхідність експорту китайської моделі за кордоном. Джан Мінцянь стверджує, що китайський досвід слугує успішною моделлю розвитку соціалістичної ринкової економіки для світової спільноти, роблячи Китай альтернативною моделлю розвитку, яку інші можуть наслідувати. Фан Чанпін переконаний, що для досягнення цілей «м'якої сили», КНР варто боротися за міжнародне визнання власної моделі [6, 23].

Низьку ефективність публічної дипломатії та «м'якої сили» Китаю можна пояснити специфікою її сприйняття. Ївей Ван виокремлює низку хибних уявлень про міжнародних імідж Китаю, поширений серед китайських науковців та урядовців. КНР переконана в тому, що будучи сильною і великою країною, можна завоювати прихильність інших країн. Це припущення суперечить тому, що невеликі за розміром та військово слабкі країни, як-от: Швейцарія чи країни Північної Європи, мають хороший імідж, в той час як США має негативний образ в багатьох країнах. Як наслідок, китайські лідери надають пріоритет зростанню ВВП країни та економічному розвитку, а ніж «м'якій силі», що призвело до виникнення теорії «китайської загрози». Китай приділяє більше уваги укріпленню міжнародної позиції країни, а ніж її образу та репутації. КНР протягом довгого часу ігнорувала роль культури у розбудові національного іміджу, фокусуючись на традиційній культурі і опускаючи можливість розвитку громадянського суспільства та культурних обмінів. Китайці впевнені в тому, що їхня країна заслуговує на повагу через її тисячолітню історію, ігноруючи те, що цей фактор не відіграє ключову роль у формуванні сучасного впливу [13, 261].

Отже, проаналізувавши вище наведенні факти, можна стверджувати про існування китайської інтерпретації концепції «м'якої сили». У ході наукових дебатів було сформовано два підходи до тлумачення концепції: «культурна школа» та «політична школа». Згідно з думкою китайських науковців «жорсткі» та «м'які» виміри сили є взаємодоповнюваними. На сучасному етапі «м'яка сила» використовується Китаєм як у внутрішньому, так і зовнішньому вимірах. Здобуті в ході дослідження результати стануть основою для подальшого

аналізу теоретичних аспектів «м'якої сили», її співвідношення з публічною дипломатією, а також практичної імплементації концепції у контексті китайсько-європейських відносин.

Джерела та література

1. Кікстенко В. О. Роль теорії «м'якої сили» у створенні нового образу Китаю. Китаєзнавчі дослідження. Київ, 2015. № 1-2. С. 39-50.

2. Кривохиж С. В. Публичная дипломатия Китайской Народной Республики: становление и развитие: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15 / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2014. 165 с.

3. Лю Ц. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая. Полис. Москва, 2009. № 4. С. 149-155.

4. Courmont B. Soft power debate in China. Academic Foresights. 2015. No. 13. URL: http://www.academic-foresights.com/Soft_Power_Debates_in_China.html (Last accessed 25.08.2020).

5. d'Hooghe I. The limits of China's soft power in Europe. Beijing's public diplomacy puzzle. The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2010. 42 p.

6. Glaser B. S., Murphy M. E. Soft power with Chinese characteristics: the ongoing debate. Chinese soft power and its implications for the United States: competition and cooperation in the developing world / Ed. C. McGiffert. Washington, D. C.: CSIS, 2009. P. 10 – 26.

7. Leonard M., Stead C., Smewing C. Public diplomacy. London: The Foreign Policy Centre, 2002. 183 p.

8. Li M. China debates soft power. Chinese Journal of International Politics. 2008. Vol. 2. P. 287-308.

9. Peng W. China, film coproduction and soft power competition: Doctoral dissertation/ Queensland University of Technology. Brisbane, QLD, 2015. 242 p.

10. Poole R. E. China's 'harmonious world' in the era of the rising East. Inquiries Journal/StudentPulse. 2014. Vol. 6. No. 10. P. 1-4. URL: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/932/chinas-harmonious-world-in-the-era-of-the-rising-east> (Last accessed: 03.10.2020)

11. Ramo J. C. The Beijing consensus. London: Foreign Policy Center, 2004. 79 p.

12. Wang H., Lu Y.-C. The conception of soft power and its policy implications: a comparative study of China and Taiwan. Journal of Contemporary China. 2008. Vol. 17. No. 56. P. 425-447.

13. Wang Y. Public diplomacy and the rise of Chinese soft power. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. 2008. Vol. 616. No. 1. P. 257-273.

14. Xi J. Secure a decisive victory in building a moderately prosperous society in all respects and strive for the great success of socialism with Chinese characteristics for a new era. 19th National Congress of the Communist Party of China. Xinhua. URL: http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf (Last accessed: 12.09.2020).

УДК 329(250)

Микитюк Т. С.,
студентка магістеріуму НаУОА
Науковий керівник: Павлюк В. В.,
кандидат історичних наук, професор

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДОКТРИНИ «КИТАЙСЬКА МРІЯ»

У статті розглянуто цілі, які визначив для себе китайський уряд для реалізації доктрини Сі Цзіньпіна «китайська мрія». Проаналізовано виступ Сі Цзіньпіна на XIX з'їзді КПК та «Думки Сі Цзіньпіна про соціалізм китайського зразка в новій ері», що були внесені до статуту КПК. Окреслено основні проекти, які реалізовує китайський уряд для побудови «соціалізму з китайською специфікою», модернізації економіки та «відродження нації». Встановлено, якою Китай бачить свою зовнішньоекономічну, дипломатичну, внутрішньополітичну діяльність у найближчі десятиліття.

Ключові слова: «китайська мрія», середньозаможне суспільство, четверта промислова революція, модернізація економіки.

Mykytiuk T. S.

MAIN TASKS AND WAYS OF REALIZATION OF THE DOCTRINE "CHINESE DREAM"

In this article the goals of Chinese government in relation to Xi Jinping's Chinese Dream doctrine are outlined. The Xi Jinping's speech at the 19th Congress of the Chinese Communist Party and "Thought on Socialism with Chinese Characteristics" which were included in the Constitution of the CCP. The main projects that are being realized by the Chinese government in order to build "socialism with Chinese characteristics", modernization of economy and "national rejuvenation". The China's view on foreign economy, diplomacy, inner politics in the upcoming decades is presented.

Key words: Chinese Dream, moderately prosperous society, fourth industrial revolution, modernization of economy.

Доктрина «китайська мрія», проголошена Сі Цзіньпінем після приходу до влади у 2012 р., привертає дедалі більше уваги дослідників в міру того, як чіткіше вимальовуються її цілі, принципи і шляхи реалізації. З огляду на значний вплив Китаю на світову економіку, політику і безпеку, цю концепцію активно вивчають китайські, західні та російські дослідники. Крім того, інтерес цих держав до «китайської мрії» зумовлений її унікальністю, адже побудова «соціалізму з китайською специфікою» кардинально відрізняється від моделей інших держав. Постає питання щодо її ефективності і сумісності з панівними економічними та політичними моделями.

На жаль, в українській бібліографії це питання недостатньо вивчене, попри важливість зв'язків з Китаєм для нашої держави. Розуміння основних напрямків розвитку Китаю дозволить зміцнити українсько-китайські зв'язки в економічній, технологічній та дипломатичній сферах, активніше долучатися до взаємовигідних проєктів.

«Китайська мрія» була вперше озвучена як ідеологічна концепція, що проголошувала «відродження нації» після «століття принижень». Як зазначає китайський дослідник Жін Юанпу: «Китайська мрія – це багата, різностороння концепція, складна, але чітка ідея. Вона поєднує китайську політику, китайську філософію, китайську культуру, потреби сучасного китайського суспільства; вона включає китайську історію та колективну пам'ять китайського народу, особливо спогади про складні часи та звільнення, що відбулося в сучасній епосі. [...] Вона втілює цілі розвитку, національний консенсус, подальші перспективи та плани на майбутнє» [10].

Практичні засади доктрини «китайська мрія» були викладені в «Думках Сі Цзіньпіна про соціалізм китайського зразка в новій ері». Очільник Китаю представив їх на ХІХ з'їзді КПК в жовтні 2017 р., і наприкінці з'їзду було прийняте одностороннє рішення включити їх до конституції Комуністичної партії Китаю. До цього імена лише двох лідерів потрапили в Конституцію – Мао Цзедун і Ден Сяопін. Відтак «Думки Сі Цзіньпіна» були включені в університетську програму, а західні дослідники почали активніше обговорювати лідерські амбіції Сі Цзіньпіна, особливо після його переобрання на наступні 5 років у березні 2018 р.

У своєму виступі на церемонії відкриття з'їзду очільник Китаю говорив про досягнення в економіці, боротьбі з корупцією, протиріччя між зростаючими потребами народу та нерівномірним розвитком економіки, розширення політики відкритості, подолання екологічних проблем. Йшлося також про створення армії «світового зразка» до 2035 р. та посилення конституційного контролю. У міжнародній

політиці, за словами Сі Цзіньпіна, «Китай буде незмінно проводити незалежну, самостійну, мирну зовнішню політику, поважати право народів усіх країн на самостійний вибір шляху розвитку, захищати рівноправність і справедливість у міжнародних відносинах, виступати проти нав'язування своєї волі іншим, проти втручання у внутрішні справи інших країн, проти утиску слабких сильними» [3].

«Думки Сі Цзіньпіна» визначають три ключові рубежі, перший з яких вже пройдено:

1. Побудова середньозаможного суспільства до 2020 р.

Цей термін співпадає з 100 річницею створення КПК. «Середньозаможне суспільство» – це суспільство, в якому задоволені базові потреби людей. Насамперед йдеться про подолання бідності. Так, Державна рада КНР повідомляє, що з 2013 р. по 2020 р. кількість людей, що перебувають за межею бідності, щороку зменшувалася на понад 10 мільйонів. Станом на зараз межею бідності перебуває 5,51 мільйонів чоловік проти 43 мільйонів у 2017 р. Середній дохід на душу населення збільшився на 30% з 2016 р. [8]. Очікується, що рівень ВВП на душу населення в 2021 р. сягне \$12 000, що наблизить Китай до статусу розвиненої економіки.

2. Побудова сучасної соціалістичної економіки до 2035 р.

Подолання бідності недостатньо, щоб задовольнити нагальні запити суспільства, а поняття «базових потреб» з часом змінюється. Тому Сі Цзіньпін закликає продовжувати будівництво модернізованої соціалістичної економіки протягом наступних 15 років. Якщо ВВП в середньому зростатиме на 5% за рік, до 2035 р. він складе \$30 трильйонів, і Китай стане найбільшою економікою у світі. Але рівень життя при цьому буде вдвічі нижчим, ніж в США, і ледве зрівняється з тайванським.

Сі Цзіньпін так визначає основні цілі на цей період: «До 2035 року значно зросте економічна і науково-технічна міць країни, буде в основному завершено формування правової держави, правового уряду і правового суспільства. Народ житиме більш заможним життям, помітно зросте частка населення з середнім рівнем доходів, різко скоротиться розрив у розвитку міст, сіл і регіонів, також скоротиться розрив у рівні життя населення; в основному буде забезпечений рівний доступ до базових соціальних благ, будуть зроблені тверді кроки для досягнення загальної заможності. Докорінно поліпшиться довкілля, в основному буде реалізовано завдання створення «прекрасного Китаю» [3].

3. Побудова заможної і могутньої держави до 2049 р.

Ця дата пов'язана з сотою річницею проголошення Китайської Народної Республіки. Передбачається, що до цього часу Китай втілить мрію Сі Цзіньпіна про відродження нації на основі соціалізму з китайською специфікою [9]. На цей час припадає завершення «двох століть»: перше століття (з 1840 по 1949 рр.) було періодом боротьби Китаю за національне звільнення, а після проголошення КНР почався шлях до відновлення могутності та наближення до процвітання.

У тексті резолюції щодо внесення «Думок Сі Цзіньпіна» до статуту КПК наголошується на продовженні політики відкритості з акцентом на «конкурентному глобалізмі», ринкових відсоткових ставок та обмінних курсах, вдосконаленні правової системи. Підкреслюється важливість «консультативної демократії» та застосування «м'якої сили» у традиційних та революційних формах для просування китайської і соціалістичної культури. До середини століття планується досягти «глобального лідерства» за допомогою дипломатії та глобалізації китайської соціалістичної моделі [5].

Особливу роль в модернізації економіки Китаю відведено інвестиційним та фінансовим проектам. Так, найамбітнішим проектом в рамках «китайської мрії» є ініціатива «Один пояс, один шлях», представлена в 2013 р. Вона покликана зміцнити інфраструктурні та торговельні зв'язки з країнами Євразії. Окрім розвитку інфраструктури, цей проект передбачає фінансову інтеграцію, створення комунікаційних мереж, здійснення інвестицій. Передбачається, що цей проект об'єднає 70 країн і сприятиме збільшенню обсягу торгівлі між ними, розвитку та модернізації країн з відсталою інфраструктурою та активізації регіональної співпраці.

Проект «Один пояс, один шлях» складається з таких елементів:

– «Економічний пояс Шовкового шляху» – створення трьох транс'євразійських економічних коридорів: північного (Китай–Центральна Азія–Росія–Європа), центрального (Китай–Центральна і Західна Азія–Перська затока і Середземне море) і південного (Китай–Південно-Східна Азія–Південна Азія–Індійський океан).

– «Морський Шовковий шлях XXI століття» – створення двох морських маршрутів: один маршрут веде з узбережжя Китаю через Південно-Китайське море в Південно-Тихоокеанський регіон, інший передбачає з'єднання приморських районів Китаю і Європи через Південно-Китайське море і Індійський океан).

– Китайсько-пакистанський економічний коридор.

– Економічний коридор Китай-Бангладеш-Індія-М'янма [2].

Ще одна амбітна ініціатива китайського уряду – Азійський банк інфраструктури інвестицій (АБІІ), заснований в 2016 р. Його капі-

тал становить \$100 млрд. Від початку у цьому проекті взяли участь 57 країн, зокрема, деякі держави ЄС, як-от Німеччина, Франція, Велика Британія та Італія. За чотири роки їхня кількість збільшилася до 102. Водночас США та Японія відмовилися від участі в АБП – вочевидь, через побоювання, які в них викликає посилення впливу Китаю в Азії.

Однією зі стратегічних програм Китаю є ініціатива «Зроблено в Китаї 2025», представлена в 2015 р. Вона має на меті підвищити промислову потужність Китаю за допомогою таких передових технологій, як робототехніка, сенсори та штучний інтелект. Розвиток цих галузей запланований у рамках четвертої промислової революції – концепції, яку вперше запропонувала група Industrie 4.0 для підвищення конкурентоздатності німецької економіки. На відміну від німецької концепції, програма «Зроблено в Китаї 2025» робить акцент не на підвищенні рівня автоматизації виробництва, а на усуненні перепадів у промисловості. Метою програми є зменшення частки дешевої робочої сили у виробництві – особливо з огляду на старіння населення та збільшення рівня доходів – шляхом вдосконалення виробничих процесів [7].

Основна ціль програми «Зроблено в Китаї 2025» – повноцінно трансформувати китайську промисловість, зробити її більш ефективною та інтегрованою для того, щоб вона зайняла найвищі ланки виробничого ланцюга. Основні принципи програми – змінити промисловість на інноваційну, забезпечити перевагу якості над кількістю, досягнути «зеленого» (екологічного) розвитку, оптимізувати структуру китайської економіки та плекати професійні таланти [1].

За даними Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Китай увійшов до десятки країн, найбільш підготовлених до четвертої промислової революції. Він має найбільший виробничий сектор у світі і опанує дедалі складніші види виробництва, але його економіка все ще знаходиться на 26-му місці за рівнем складності. Експерти внесли його до трійки країн з найвищим рівнем технологічного розвитку та людського ресурсу. Китай має високорозвинену сферу міжнародної торгівлі та інвестицій, але найбільшим викликом для нього є інституційна сфера та раціональне використання ресурсів [7].

Проте, як зрозуміло з заяв китайського керівництва, «відродження нації» не обмежується економічними проектами. Проголошений політичний курс передбачає гармонізацію суспільного життя всередині країни та зміцнення міжнародних позицій Китаю. Так, за словами Е.С. Еріксона, реалізація «китайської мрії» передбачає прямого контролю за Гонконгом, інкорпорації Тайваню і вирішення терито-

ріальних конфліктів із сусідами [4]. За час правління Сі Цзіньпіна видатки на дипломатичні служби збільшилися вдвічі. Китай дедалі частіше приміряє на себе роль світового лідера не лише в інвестиційних проєктах, а й в міжнародних конфліктах. Так, він виступив посередником в афганському та суданському конфліктах і вносив пропозиції для врегулювання конфліктів у Сирії, Ізраїлі та Ємені. Проте міжнародні оглядачі сходяться на тому, що говорити про готовність Китаю вирішувати складні міжнародні конфлікти поки що зарано.

Отже, доктрина «китайська мрія» охоплює широкий спектр напрямів. Вона передбачає ряд заходів в економічній, культурній, екологічній, оборонній, дипломатичній сферах. Для того, щоб подолати економічні розбіжності, підвищити рівень життя та увійти до кола розвинених держав, Китаю потрібно модернізувати свою економіку, перейти від економіки виробництва до економіки споживання, зміцнювати зовнішньоекономічні зв'язки. Китай обрав шлях розвитку високотехнологічних галузей, здійснення інвестиційних та інфраструктурних проєктів, збільшення купівельної спроможності населення. У внутрішній політиці Китай продовжує будувати «соціалізм з китайською специфікою», а у зовнішній – застосовувати «м'яку силу» для популяризації китайської культури і китайських цінностей за кордоном, водночас агресивніше відстоювати свої інтереси та заявляти про себе як про регіонального лідера.

Економічні досягнення Китаю дозволяють йому будувати далекоглядні плани. Проте відставання від провідних держав світу залишається значним, а цілі, які перед собою ставить Китай, потребуватимуть тривалої та зосередженої роботи. У 2020 р. Сі Цзіньпін визначив головним завданням на наступну п'ятирічку стати лідером у сфері технологій. Як свідчить попередній досвід, завадити цьому може бюрократія, неефективне використання ресурсів та державне володіння підприємствами. Крім того, торговельні війни зі США продемонстрували важливість зовнішніх чинників для гармонійного розвитку Китаю.

Джерела та література

1. Гаврилов І. Зроблено в Китаї 2025. Асоціація «підприємств промислової автоматизації України». URL: <https://appau.org.ua/info/2025-zrobлено-v-kytayi-2025/>

2. Кіктенко В. О. «Один пояс, один шлях» – глобальний гео економічний проєкт Китаю. Україна-Китай. – №2 (8) 2017. URL: <https://sinologist.com.ua/odin-poyas-odin-shlyah-globalnij-geoekonomichnij-proekt-kitayu/>

3. Сі Цзіньпін виступив на церемонії відкриття XIX всекитайського з'їзду КПК. Україна-Китай. Грудень, 2017. №4. URL: <http://tuipravo.info/images/vydanya/Ukraine-China-N10.pdf>

4. Erickson A. S. 'Make China Great Again: Xi's truly Grand policy'. Erickson Andrew S. // CSS Blog Network. URL: <https://isnblog.ethz.ch/author/andrew-erickson>

5. Full text of resolution on amendment to CPC Constitution. Xinhua. October 24, 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2017-10/24/c_136702726.htm

6. Is China getting the Fourth Industrial Revolution right? World Economic Forum. June 24, 2016. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/is-china-getting-the-fourth-industrial-revolution-right/>

7. Readiness for the Future of Production Report (2018). Insight Report. World Economic Forum. In collaboration with A. T. Kearney. URL: http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf

8. The State Council. The People's Republic of China. URL: http://english.www.gov.cn/news/topnews/202010/17/content_WS5f8ab928c6d0f7257693dc7d.html

9. Wong J. Xi sets out economic road map for China Dream. The Straits Times. December 2, 2017. URL: <https://www.straitstimes.com/opinion/xi-sets-out-economic-road-map-for-china-dream>

10. Yuanpu J. The Chinese Dream: the Chinese Spirit and the Chinese Way. Civilization Magazine. 2013. URL: <http://english.cntv.cn/special/newleadership/chinese-dream05.html>

УДК 327(477:71)

Мішура А. Р.,
студентка 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано українсько-британські відносини в історичному аспекті, а також виходу Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу. Представлено перспективи подальшого розвитку двосторонніх відносин між Україною та Великою Британією після підписання Угоди про вільну торгівлю та стратегічне партнерство.

Ключові слова: Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Європейський Союз, Брекзит, Україна, двосторонні відносини, перспективи.

Mishura A. R.

STATE AND PROSPECTS OF RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND GREAT BRITAIN

The article analyzes the Ukrainian-British relations in the historical aspect, the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union. As well as prospects for further development of bilateral relations between Ukraine and the United Kingdom after the signing of the Free Trade and Strategic Partnership Agreement.

Key words: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, European Union, Brexit, Ukraine, bilateral relations, prospects.

Українсько-британські відносини розпочалися після проголошення незалежності України в 1991 р., а згодом і налагодилися дипломатичні відносини між країнами з січня 1992 р. Та все ж двосторонні відносини не мали стрімкого розвитку з огляду на економічну нестабільність в Україні та суперечності з приводу ядерного арсенала

лу, який Україна набула після розпаду СРСР. Усі ці та багато інших факторів не викликали великого інтересу Великої Британії до поглиблення співпраці з Україною.

Мета статті – здійснити ретроспективний аналіз українсько-британських відносин та дослідити перспективи розвитку двосторонньої співпраці.

Серед науковців, дипломатів та політичних експертів, які досліджували це питання, виокремлюємо А. Купцова, А. Грубінко, Н. Яковенко, В. Крушинського, О. Белокопос, Є. Попко та багато інших. Та все ж це питання залишається актуальним і вимагає подальшої наукової розробки.

Після візиту секретаря з питань закордонних справ Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Д. Херда, до України 1994 р. ситуація змінилася й було зроблено перші кроки щодо встановлення міждержавних контактів. Також було підписано низку документів, які давали змогу поглибити зв'язки між країнами, а саме Меморандум про необмежену свободу пересування, Договір про принципи відносин і співробітництва між Україною і Сполученим Королівством [1, 27].

Відносини набули позитивного характеру після приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, а також підписання Меморандуму про гарантії безпеки України такими країнами, як Російська Федерація, Сполучені Штати Америки та Велика Британія, що зі свого боку дало поштовх до налагодження дипломатичних відносин.

Починаючи з 2000-х рр. у відносинах між державами виникла певна криза внаслідок поширення в Україні тенденцій щодо недотримання свободи слова та прав людини, а також невдалі реформування в країні підірвали статус української держави, як демократичної на світовій арені. Сполучене Королівство досить швидко відреагувало на внутрішньополітичну та зовнішньополітичну діяльність української влади, зайнявши досить жорстку позицію.

З початком 2008 р. між Великою Британією та Україною налагоджується активна співпраця та відбуваються численні візити представників влади обох країн. Сполучене Королівство відкрите до двостороннього діалогу та підтримує Україну в євроінтеграційному процесі, а також у розвитку економічних, політичних, торговельних, освітніх та гуманітарних контактів.

Події 2014 р. змінили практично все в українському суспільстві від перемоги Євромайдану, початку євроінтеграційного курсу України до збройної агресії з боку Російської Федерації та анексії

Криму. Велика Британія, зі свого боку, з початком цих подій, які вже увійшли в історію, є абсолютним союзником України в протидії російській агресії.

Сполучене Королівство надає Україні свою підтримку в різних сферах, починаючи з запровадження санкцій проти Російської Федерації, надання допомоги в безпекових, політичних, економічних питаннях. Зокрема, Велика Британія надала Україні технічну допомогу у вигляді нелетальної зброї та військових радників, які працюють у рамках програми «Орбітал», що готує військовослужбовців до Збройних Сил України. Підготовка українських військовослужбовців відбувається за такими напрямками: кібербезпека, воєнна розвідка, підготовка артилерійських та піхотних підрозділів і т.д. Операція «Орбітал» розпочала свою роботу у 2015 р. і планує далі продовжувати навчання до 2023 р. і є однією з головних операцій, що забезпечує воєнно-технічну допомогу та підготовку кваліфікованих кадрів [5, 1].

2016 р. увійде в історію тим, що саме у цей час британці підтримали ідею про вихід Великої Британії з Європейського Союзу. А вже наступного року Сполучене Королівство передало офіційну заяву про вихід до Брюсселя, після 43 років членства. 31 січня 2020 р. – це дата, коли Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії залишило Європейський Союз, а перед цим 25 січня були погоджені умови, на яких буде здійснений вихід [4, 1].

Брекзит для Британії є новим етапом, адже змушує шукати нових партнерів та союзників для зовнішньополітичної діяльності. Від початку Брекзиту й до сьогодні Велика Британія та Україна підтримують особливі міждержавні зв'язки. Для України важливим залишається не втратити підтримку Британії в боротьбі з російською агресією та налагодження більш тісних економічних зв'язків.

Що ж до теперішнього розвитку подій, то Сполучене Королівство продовжує підтримувати Україну в реформуванні поліції, судової, антикорупційної сфер. З 2018 р. в Україні працюють численні проекти та фонди, фінансування яких відбувається британським урядом. Зокрема, проекти охоплюють такі питання, як гуманітарна, інформаційна та медична сфери, розвиток освіти та культури, а також пріоритетними є забезпечення миру та дотримання прав людини.

Велика Британія є не тільки одним із головних інвесторів, а й одним із найбільших торговельних партнерів України. Інвестиції Британії складають мільйони фунтів, які йдуть на економічний розвиток та реформування. Товарообіг між державами демонструє високі показники та сприяє ще більш тісним торговельним відносинам.

До прикладу тільки за 2019 р. товарообіг склав близько 1.5 мільярдів фунтів стерлінгів, а станом на 2020 р. дорівнював 1.39 мільярдів доларів, що в перспективі після підписання Угоди про вільну торгівлю та стратегічне партнерство збільшить шанси до реалізації прагнень України та відкриє нові горизонти співпраці держав [7, 1].

Вийшовши з Європейського Союзу, Велика Британія розпочала активно проводити свою зовнішньополітичну діяльність, підписуючи нові договори з третіми країнами і вже у вересні 2020 р. була підписана угода про вільну торгівлю та співробітництво в сфері цифрових технологій із Японією.

Для України 8 жовтня 2020 р. є надзвичайно важливою датою, коли президент В. Зеленський та прем'єр-міністр Б. Джонсон підписали Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією. Ця подія є абсолютно новим етапом взаємовідносин між державами й надає широкий спектр перспектив надалі [6, 1].

Згідно з договором тепер понад 98% української продукції отримує широкий доступ до ринку Сполученого Королівства. А це означає, що український експорт може значно зрости й підтримувати не тільки економічне зростання для України, а і продовольче забезпечення Великої Британії. Британія зможе отримати велике різноманіття високоякісних українських товарів від техніки до продукції сільського господарства [6, 1].

Перспективним також є сектор фінансових послуг, а саме цифрова економіка. В Україні для розвитку цифрової економіки була утверджена урядова концепція на 2018-2020 рр. За останні декілька років ІТ-сфера значно зміцніла та вдосконалилась, а українські ІТ-компанії продовжують експортувати свої послуги. Підписана з Британією угода дає можливість для українських ІТ-фахівців вийти на новий міжнародний рівень та посилити конкурентоспроможність держави на світовій арені [2, 1].

Що ж до перспектив у військово-технічній сфері, то підписаний міністрами оборони Меморандум про посилення співпраці між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії дає можливість отримати британську фінансову допомогу для покращення ситуації у Військово-морських силах України. За умовами цього меморандуму Україна матиме можливість співпрацювати з Великою Британією в будівництві кораблів та оснащених їх найновішою технікою та зброєю за зразками НАТО [6, 1].

Важливим питанням залишається запровадження безвізового режиму між країнами. Як відомо, відкрити британську візу не так

вже й просто, а більшість українців відмовляються від поїздок до Сполученого Королівства саме через складні візові вимоги, або ж просто через безглузді та несправедливі відмови. Отже, у коротко-строковій перспективі все ж Україна очікуватиме впровадження двостороннього безвізового режиму, адже наразі Велика Британія готова до спрощення візових вимог.

Вугільна промисловість є ще однією перспективною галуззю до співпраці з Британією. У 2020 р. відбулося обговорення Міністерством розвитку громад та територій України проекту Концепції Державної програми трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 р. Згідно з цим проектом передбачається поетапне реформування вугільної сфери та досягнення економічного прогресу у вугледобувних районах. Українська сторона вже обговорювала це питання з послом Великої Британії в Україні – Меліндою Сіммонс. Спираючись на великий досвід Британії у вугільній промисловості, Україна сподівається на залучення британців до відповідного реформування, що збільшить шанси на вдалу реалізацію проекту [3, 1].

Отже, від початку незалежності України й до сьогодні українсько-британські відносини продовжують інтенсивно розвиватись і демонструють позитивні результати плідної співпраці підписанням численних угод. Після виходу Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з Європейського Союзу відносини з Україною перейшли на новий етап та набули ще більшої зацікавленості в розвитку двостороннього партнерства. Перспективними залишаються торговельно-економічна, інвестиційна, гуманітарна, інформаційна, військово-технічна та культурна сфери. Співпраця в цих галузях допоможе Україні вийти на новий міжнародний рівень та розвивати партнерство в багатосторонніх форматах.

Джерела та література

1. Грубінко А. Українсько-британські відносини 1991. 2004. Тернопіль, 2005. 336 с.

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

3. Україна і Велика Британія обмінюються досвідом у трансформації вугільних регіонів. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/ukrayina-i-velyka-brytaniya-obminyayutsya-dosvidom-u-transformacziyi-vugilnyh-regioniv/>

4. Brexit: What you need to know about the UK leaving the EU. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

5. Operation ORBITAL explained: Training Ukrainian Armed Forces. Medium. 2020. URL: <https://medium.com/voices-of-the-armed-forces/operation-orbital-explained-training-ukrainian-armed-forces-59405d32d604>

6. UK and Ukraine sign historic post-Brexit free trade deal. Atlantic Council. 2020. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/uk-and-ukraine-sign-historic-post-brexit-free-trade-deal/>

7. UK and Ukraine sign Political, Free Trade and Strategic Partnership Agreement. GOV.UK. 2020. URL: <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-ukraine-sign-political-free-trade-and-strategic-partnership-agreement>

УДК 327(73:5)

Натяжко С. Г.,

студентка 3 курсу НаУОА

Науковий керівник: Конопка Н. О.,

кандидат історичних наук, доцент

КЛЮЧОВІ ПАРТНЕРИ США В РЕГІОНІ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ ТА Д. ТРАМПА

У статті розглянуто ключових партнерів США в Південно-Східній Азії за президентства Б. Обами та Д. Трампа. Особливу увагу приділено трьом державам, які протягом 2009-2020 рр. стали стратегічними партнерами США в регіоні: Республіка Філіппіни, Республіка Індонезія та Республіка Сінгапур. Досліджено співпрацю США із АСЕАН та двосторонні відносини із кожною вище зазначеною державою.

Ключові слова: США, АСЕАН, Філіппіни, Індонезія, Сінгапур, зовнішня політика, двосторонні відносини.

Natyazhko S. H.

US KEY PARTNERS IN THE SOUTHEAST ASIA REGION UNDER THE PRESIDENCIES OF B. OBAMA AND D. TRUMP

In article US key partners in Southeast Asia under the presidencies of Obama and Trump is considered. Particular attention is paid to the three countries that became strategic partners of the United States in the Asia-Pacific region during 2009-2020: Philippines, Indonesia and Singapore. The cooperation of the USA with ASEAN and bilateral relations with each state are studied.

Key words: USA, ASEAN, Philippines, Indonesia, Singapore, foreign policy, bilateral relations.

Актуальність теми зумовлена зростанням важливості у світовій політиці й економіці такого регіону, як Південно-Східна Азія, яка розвивається зі стрімкими темпами. Закономірно, що однією з тенденцій зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки стало

спрямування на співпрацю з країнами Південно-Східної Азії. США є надійним партнером АСЕАН та окремих держав Південно-Східної Азії, інвестуючи в країни регіону дипломатичні, громадські, військові та інші допоміжні ресурси, акцентуючи увагу на економічному розвитку, енергетичній співпраці та освіті таким чином, щоб це відповідало інтересам США.

Стан наукової розробки теми потребує розширення. Зокрема багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців присвячено відносинам США та АСЕАН, але питання двостороннього співробітництва США із Філіппінами, Індонезією та Сінгапуром є малодослідженим. Серед вітчизняних науковців, які працювали над дослідженням ролі Південно-Східної Азії в зовнішній політиці США під час президентства Б. Обами та Д. Трампа, варто згадати Н. Городню [3], А. Гревцову [4], Б. Гончара, Ю. Гончара [1], І. Підберезних [5], Н. Ржевську, В. Шевчука, В. Головченка та інших. Більшість інформації щодо відносин США із країнами АСЕАН та її ключовими партнерами розміщено на сайті Державного департаменту США та офіційному сайті Білого дому.

Метою статті є аналіз зовнішньополітичної стратегії США щодо ключових партнерів у Південно-Східній Азії під час президенства Б. Обами та Д. Трампа в 2009-2020 рр.

Для досягнення поставленої мети, було визначено такі завдання:

- дослідити відносини США і АСЕАН за президентства Б. Обами та Д. Трампа;
- охарактеризувати основні напрямки зовнішньої політики США щодо окремих країн Південно-Східної Азії протягом 2009-2020 рр.;
- проаналізувати двостороннє і багатостороннє співробітництво США з Філіппінами, Індонезією та Сінгапуром.

Південно-Східна Азія – динамічний регіон світу, який розвивається з стрімкими темпами й займає важливе місце у світовій політиці й економіці зокрема. США є надійним та активним партнером країн Південно-Східної Азії, інвестуючи в них дипломатичні, громадські, військові та інші допоміжні ресурси, акцентуючи увагу на економічному розвитку, енергетичній співпраці, освіті, щоб відповідало інтересам США [24]. Проте, США проводять зовнішню політику з державами регіону нерівномірно. Зокрема відносини США з Філіппінами, Індонезією та Сінгапуром побудовані на тісному стратегічному партнерстві.

Співпраця США із країнами Південно-Східної Азії розпочалася ще з часів здобуття останніми незалежності. Основою їх відносин були двосторонні альянси. Більшість договорів були підписані ще

у XX ст., зокрема в 1951 р. між США і Філіппінами був підписаний U.S.-Philippines Mutual Defense Treaty [21]. Дипломатичні відносини США із Індонезією були встановлені в 1949 р., після того як вона отримала незалежність від Нідерландів, із Сінгапуром – у 1966 р., за рік відтоді як США визнали незалежність країни від Малайзії.

Початок холодної війни і формування двоблокової системи спричинило утворення на території Південно-Східної Азії декількох проамериканських блоків: у 1954 р. було створено SEATO (South-East Asia Treaty Organization), в 1966 р. – Asian and Pacific Council, в 1967 р. – ASEAN (Association of Southeast Asian Nations).

У 1967 р. країнами Південно-Східної Азії для сприяння регіональної стабільності, політичного та економічного співробітництва була створена АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії). Спільнота досягла набагато більшого впливу на азіатсько-тихоокеанські торговельні, політичні та безпекові відносини, ніж могли б досягти її члени окремо. Відносини США і АСЕАН, які розпочалися у 1977 р., розвивалися від обміну думками щодо політичних питань та питань безпеки до широкого спектра напрямів співробітництва на трьох опорах АСЕАН: Спільноти політичної безпеки, Економічного співтовариства та Соціокультурної спільноти [13]. Сфери взаємного інтересу охоплюють морську безпеку, боротьбу із транснаціональною злочинністю, включаючи тероризм і торгівлю людьми. Загалом протягом 1980-2001 рр. США та АСЕАН провели шістнадцять спільних діалогів [24]. З приходом до влади в 2001 р. Дж. В. Буша відбулись певні зміни у відносинах США і АСЕАН. У 2002 р. Державний секретар Пауелл оголосив ASEAN Cooperation Plan (ACP), який мав на меті зміцнити Секретаріат АСЕАН, створити регіональний потенціал для вирішення транснаціональних проблем та сприяти економічній інтеграції. У 2005 р. США та АСЕАН оприлюднили Joint Vision Statement on Enhanced Partnership, у 2006 р. підписали ASEAN-United States Trade and Investment Framework (TIFA). У 2008 р. було призначено першого посла США в АСЕАН [24].

З приходом до влади у 2009 р. адміністрація президента Б. Обама продовжила активне співробітництво з державами Південно-Східної Азії. Зокрема істотно збільшились військово-політичні аспекти у справах регіону, а саме зміцнення вже існуючого співробітництва у військовій галузі з Сінгапуром (взаємне забезпечення постачання і технічних послуг), Філіппінами (модернізація філіппінських військ, спільні навчання), із рядом інших перспективних країн регіону – В'єтнамом, Індонезією, Малайзією та Таїландом [4].

Під час конференції міністрів АСЕАН – США, яка відбулася в Ханой в липні 2010 р., державний секретар Х. Клінтон підтвердила позицію США допомагати АСЕАН, вказуючи на те, що такий сильний інститут, як АСЕАН, може допомогти США у підтримці миру та стабільності в регіоні [25].

Про посилення інтересу до Південно-Східної Азії з боку адміністрації Б. Обама також свідчать:

– щорічна участь Держсекретаря Х.Клінтон в Регіональному форумі АСЕАН;

– відновлення в 2009 р. щорічних самітів США – АСЕАН [7];

– підписання США в липні 2009 р. Договору про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії, що відкрило шлях до вступу США до Східноазійського саміту й посилило політичні відносини США з АСЕАН [23];

– призначення першого резидента-посла США до АСЕАН, Девіда Л. Кардена, та створення Місії США в АСЕАН у 2011 р. [11].

15 листопада 2009 р. президент Б. Обама зустрівся з лідерами АСЕАН у Сінгапурі [23]. Це була перша зустріч президента США з усіма десятима лідерами асоціації. Ця зустріч значно вплинула на розвиток відносин США з АСЕАН та в цілому з регіоном Південно-Східної Азії. Країни регіону продовжували високо цінувати залучення США до регіону як найбільшого ринку для їх продукції, джерела нових технологій, гаранта безпеки морських шляхів і протитваги домінуванню однієї регіональної держави [3, 99].

Адміністрація президента Д. Трампа продовжила тісне співробітництво з державами Південно-Східної Азії. Під час поїздки на Філіппіни у листопаді 2017 р. для зустрічі з лідерами АСЕАН та участі у саміті Східної Азії президент США підтвердив своє особисте зобов'язання сприяти вільному розвитку Тихоокеанського регіону: «Я розмовляю з Вами від імені 350 млн американців з повідомленням про дружбу та партнерство. Я тут для просування миру, сприяння безпеці та співпраці з Вами» [19]. Крім того, президент відсвяткував 50-ту річницю АСЕАН та 40-ту річницю зв'язків між США та АСЕАН, оприлюднивши Joint Statement of the ASEAN-United States Commemorative Summit [14].

З активізацією відносин США й АСЕАН покращились відносини з окремими країнами-членами цієї асоціації. Зокрема адміністрація Б. Обама вдалася до укладення двосторонніх договорів у різних сферах діяльності з окремими учасниками АСЕАН з довгостроковою метою, а зовнішня політика адміністрації Д. Трампа спрямована на підтримку й подальший розвиток відносини з цими державами.

Взаємини США і Філіппін побудовані на U.S.-Philippine Bilateral Strategic Dialogue з регіональних та глобальних питань [21]. США визначили Філіппіни головним союзником, який не входить до НАТО, і між цими двома країнами існують постійні зв'язки в галузі безпеки. Допомога США сприяє широкому економічному зростанню Філіппін, розвитку оздоровчої та освітньої галузей, підтримання миру та безпеки, зміцнення демократичних цінностей. У 2011 р. між країнами була підписана Манільська декларація, котра підтвердила дію Договору про взаємну оборону США та Філіппін від 1951 р. як фундамент міцного партнерства з безпеки. У тому ж році була затверджена Partnership for Growth Statement of Principles, що посилила спільну зацікавленість у сприянні стійкому економічному зростанню на Філіппінах [21]. Військове співробітництво США з Філіппінами передбачало розміщення американської розвідувальної авіації та більший доступ американців на військові бази на їх території. У 2012 р. розпочалися переговори про відновлення військової бази в Субік-Бей, яка в другій половині ХХ ст. була головним форпостом США в регіоні (в 1992 р. місцевий парламент прийняв рішення про закриття бази) [1, 10]. У квітні 2014 р. Б. Обама здійснив візит до Філіппін, зустрівся з президентом Бенігно С. Аквіно III та відвідав церемонію покладання вінків на американському кладовищі в Манілі [15].

За президента США Д. Трампа відносини США і Філіппін були продовжені з президентом Філіппін Родріго Дутерте під час зустрічі в Манілі 13 листопада 2017 р., на якій вони обговорили широкий спектр спільних інтересів та пріоритетів. Обидва лідери високо оцінили тривалий United States-Philippines Alliance, побудований на міцній основі спільних цінностей, підкріплений юридичними та дипломатичними зв'язками [8]. На цій же зустрічі США та Філіппіни оприлюднили Joint Statement between the United States of America and the Republic of the Philippines [8], продовжуючи тісне двостороннє співробітництво щодо взаємних інтересів та спільних регіональних проблем, модернізації збройних сил Філіппін, розвитку морської безпеки. США надали понад \$85 млн на обладнання, підготовку та підтримку збройних сил Філіппін, пов'язаних з боротьбою з тероризмом, виділили приблизно \$65 млн на посилення можливостей морської безпеки Філіппін, \$2 млн на програми по боротьбі з наркоманією [14].

У лютому 2020 р. президент Філіппін Родріго Дутерте прийняв рішення розірвати Visiting Forces Agreement 1998 р. (Договір про воєнне співробітництво із США), звинувативши Вашингтон у «нео-

колоніальному» втручання у внутрішню політику країни. В рамках договору щорічно проводились спільні воєнні навчання обох країн на території Філіппін, зокрема американські військові навчали філіппінських солдатів. Спостерігаючи за встановленням американської військової бази у Філіппінах, очевидно, що переформування армії перш за все пов'язано зі зміною стратегії, в центрі якої є можливість США вести одночасно дві війни [5, 226]. Згідно з угодою, вона може бути розірвана в односторонньому порядку. Президент Філіппін доручив своєму уряду анулювати дію договору про присутність у Філіппінах іноземних збройних сил. Проте наростаючі політичні розбіжності в Південно-Китайському морі між США та Китаєм й той факт, що Філіппіни є однією з тих держав, які контролюють там низку островів, вказують на нагальну необхідність для США продовження функціонування такого американсько-філіппінського союзу.

Щодо відносин США та Індонезії, то у червні 2010 р. президенти обох держав оголосили в Джакарті про формування широкомасштабного стратегічного партнерства країн [15]. У липні 2010 р. США відновили співробітництво з індонезійським елітним спецпідрозділом Корпусом, який був звинувачений у масованому порушенні прав людини. Таке рішення ліквідувало останню перешкоду на шляху до відновлення повномасштабних військових відносин між країнами. Тоді ж було розпочате партнерство в галузі демократії та громадянського суспільства, освіти, безпеки, клімату, енергетики та торгівлі.

У 2010-2011 рр. було підписано кілька угод у галузях медицини, освіти, оборони, науки і технологій. Обидва уряди мали наміри в подальшому збільшувати кількість обміну студентів, збільшення інвестицій в освіту, енергетику та аграрну політику, а також збільшення оборонної торгівлі, що стало важливим компонентом міжнародних відносин [5, 226]. З 2013 р. в сільських школах Індонезії працює Корпус Миру, а у 2015 р. країни модернізували відносини в межах U.S.-Indonesia Strategic Partnership [9], поглибивши співпрацю на регіональному та глобальному рівнях.

Д. Трамп під час зустрічі з президентом Індонезії Джоко Відодо у липні 2017 р. на саміті в Гамбурзі (Німеччина) підкреслив свою прихильність до зміцнення стратегічного партнерства США та Індонезії, яке ґрунтується на інтересах та цінностях, які поділяють дві найбільші демократії світу. Там же президенти обговорили шляхи розширення справедливої та взаємної торгівлі між країнами, а також шляхи посилення оборонного співробітництва [16]. В листопаді вже 2018 р. США внесли майже \$12 млн на допомогу від стихійних лих,

зокрема від землетрусу та цунамі в Сулавесі, що трапився у вересні 2018 р.

США та Сінгапур всебічно співпрацюють в сфері економіки, політики та з питань безпеки. На початку 2012 р. США та Сінгапур провели перше засідання свого Strategic Partnership Dialogue [12], а потім міністерську нараду, яка запровадила нові механізми подальшого зміцнення партнерства та співробітництва. 22 січня 2016 р. в Сінгапурі відбувся четвертий Strategic Partnership Dialogue, на якому було здійснено перегляд вже існуючих ініціатив, що здійснювалися між двома країнами, та пошук нових напрямків розширення стратегічного співробітництва у двосторонніх, регіональних та глобальних питаннях спільного інтересу [22].

23 жовтня 2017 р. президент США Д. Трамп і прем'єр-міністр Республіки Сінгапур Лі Сієн Лунг оприлюднили Joint Statement by the United States of America and the Republic of Singapore, в якому підтвердили тривале партнерство між двома країнами на основі взаємовигідної співпраці, особливо в економічній, оборонній та безпековій сферах [10]. Основними сферами співпраці лідери визначили спільну діяльність щодо протидії загрози ІДІЛ, нерозповсюдження ядерної зброї, стратегічного контролю за торгівлею, внутрішньої безпеки та співробітництва, загроз кібербезпеки, розширення економічних зв'язків шляхом тіснішої співпраці у двосторонніх податкових питаннях тощо. Зокрема лідери визнали розширене комерційне співробітництво, досягнуте в рамках Memorandum of Understanding on e-Commerce, Smart Cities, Infrastructure and Financial Technology 2016 р., підтвердили прогрес, досягнутий у рамках Memorandum of Understanding on Cybersecurity Cooperation у 2016 р.. Крім того, Д. Трамп і Лі Сієн Лунг підтримали продовження United States-Singapore Summer Exchange Scholarship Program з метою сприяння встановленню зв'язків та нових ідей для співпраці між наступним поколінням молодих лідерів, яка була розпочата з травня 2017 р. після офіційного візиту Лі Сієн Лунга до США в серпні 2016 р., та визнали успіх Young Southeast Asian Leaders Initiative (YSEALI), запущеної у 2013 р. [18]. У червні 2018 р. президент Д. Трамп привітав прем'єр-міністра Лі з головуванням Сінгапуру в Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) [17].

Отже, у сучасних міжнародних відносинах та зовнішньополітичній стратегії США регіон Південно-Східної Азії відіграє значну роль, адже він є одним з найбільш динамічних регіонів світу, завдяки сконцентрованим в ньому економікам Філіппін, Сінгапуру, Індонезії, Малайзії, Таїланду. Відносини США із країнами Південно-

Східної Азії є неоднорідними. Ключовими партнерами США у цьому регіоні є Філіппіни, Індонезія та Сінгапур, з якими США підтримують двостороннє співробітництво, зокрема й завдяки політичним зв'язкам з АСЕАН. Проте варто відзначити індивідуальну зовнішню політику США щодо кожної з названих держав, адже з ними США співпрацюють на основі стратегічного партнерства. Зокрема засадами зовнішньополітичної стратегії США щодо основних країн регіону є політика підтримки світового лідерства, збереження належного рівня внутрішньої та зовнішньої стабільності, нарощування політичної, економічної і військової могутності, формування міжнародних альянсів і стратегічних партнерств, спрямованих на зміцнення впливу США в Південно-Східній Азії та системі міжнародних відносин загалом і збереження поточного світового порядку.

Джерела та література

1. Гончар Б., Гончар Ю. «Силова дипломатія» США Азійсько-Тихоокеанському регіоні за президентства Б. Обама. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2014. С. 8-12.

2. Городня Н. Д. Відновлення американського лідерства в Азійсько-Тихоокеанському регіоні в політиці адміністрації Б. Обама. Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць. Київ, 2012. С. 190-196.

3. Городня Н. Д. Еволюція політики США в Південно-Східній Азії в постбіполярний період. Проблеми міжнародних відносин. Київ, 2011. С. 89-105.

4. Гревцова А. Н. Південно-Східна Азія як арена протистояння китайських та американських геостратегічних інтересів. Молодий вчений. 2012. № 4. С.120-123.

5. Підберезних І. Є. Зовнішньополітичний напрям адміністрації Б. Обама на співробітництво з країнами Південно-Східної Азії. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. XXXIX. С. 224-228.

6. Урляпов В. Ф. «Новое пришествие» США в Юго-Восточную Азию. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития. Москва, 2011. № 17. С. 19 – 31.

7. Enhanced Partnership for Enduring Peace and Prosperity. Joint Statement – 1st ASEAN-U.S. Leaders' Meeting Singapore. 15 November, 2009. URL: https://asean.org/?static_post=joint-statement-1st-asean-us-leaders-meeting-singapore-15-november-2009

8. Joint Statement between the United States of America and the Republic of the Philippines. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-united-states-america-republic-philippines/>

9. Joint Statement by the United States of America and the Republic of Indonesia. October 26, 2015. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/10/26/joint-statement-united-states-america-and-republic-indonesia>

10. Joint Statement by the United States of America and the Republic of Singapore. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/joint-statement-united-states-america-republic-singapore/>

11. Joint Statement of the 3rd ASEAN-U.S. Leaders' Meeting. Bali, Indonesia, 18 November, 2011. URL: https://asean.org/?static_post=joint-statement-of-the-3rd-asean-us-leaders-meeting

12. Joint Statement of the United States-Singapore Strategic Partners Dialogue. 18 January, 2012. URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/prs/ps/2012/01/181488.htm>

13. Overview of ASEAN – United States dialogue relations. ASEAN Secretariat's Information Paper as of 24 April 2020. URL: <https://asean.org/storage/2012/05/Overview-of-ASEAN-US-Dialogue-Relations-as-of-24-Apr2020.pdf>

14. President Donald J. Trump's Trip to the Philippines. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trumps-trip-philippines/>

15. Presidential and Secretaries Travels Abroad. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/obama-barack>

16. Readout of President Donald J. Trump's Meeting with President Joko Widodo of Indonesia. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/readout-president-donald-j-trumps-meeting-president-joko-widodo-indonesia/>

17. Readout of President Donald J. Trump's Meeting with Prime Minister Lee Hsien Loong of Singapore. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/readout-president-donald-j-trumps-meeting-prime-minister-lee-hsien-loong-singapore/>

18. Readout of the Vice President's Meeting with President Joko Widodo of Indonesia. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/readout-vice-presidents-meeting-president-joko-widodo-indonesia/>

19. Remarks by President Trump at 5th U.S.-ASEAN Summit. November 13, 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-5th-u-s-asean-summit/>

20. U.S. Bilateral Relations Fact Sheets. U.S. Relations With Indonesia. URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/2748.htm>

21. U.S. Bilateral Relations Fact Sheets. U.S. Relations With Philippines. URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/2794.htm>

22. U.S. Bilateral Relations Fact Sheets. U.S. Relations With Singapore. URL: <https://2009-2017.state.gov/r/pa/ei/bgn/2798.htm>

23. U.S. Department of State. Diplomacy in action. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). URL: <https://2009-2017.state.gov/p/eap/regional/asean//index.htm>

24. U.S. Mission to ASEAN. U.S. History of the U.S. and ASEAN relations. URL: <https://asean.usmission.gov/our-relationship/policy-history/usasean/>

25. US Here to Stay, Says Clinton Ha Noi. 23 July, 2010. URL: https://asean.org/?static_post=us-here-to-stay-says-clinton-ha-noi-23-july-2010

УДК 327(71+510)

Палько В. Ю.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

БОРОТЬБА ЗА СВІТОВЕ ЛІДЕРСТВО МІЖ США ТА КНР У ПОСТБІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД

У статті розглянуто змагання за світове лідерство між Сполученими Штатами Америки та Китайською Республікою. Проаналізовано характер боротьби та періоди загострення/покращення політичного діалогу між країнами. Висвітлена проблема коронакризи та її негативний вплив на стосунки між державами.

Ключові слова: США, КНР, конфлікт, боротьба, війна, коронакриза, економіка, економічна війна, Азійсько-Тихоокеанський регіон, Дональд Трамп, Барак Обама, американо-китайський союз.

Palko V. Y.
**THE STRUGGLE FOR WORLD LEADERSHIP
BETWEEN THE UNITED STATES AND CHINA
IN THE POSTBIPOLAR PERIOD**

The article addresses about the competition for world leadership between the United States and the Republic of China. Were analyzed the nature of their struggle and the periods of aggravation/improvement of the political dialogue between them. Highlighted the problem of coronary crisis and its negative impact on relations between states.

Key words: USA, China, conflict, struggle, war, coronary crisis, economy, economic war, Asia-Pacific region, Donald Trump, Barack Obama, US-China alliance.

Відносини між КНР та США у постбіполярну епоху суттєво впливають на тенденції сучасного світу. Зовнішня політика будь-якої іншої держави у певній мірі залежить від одного з гегемонів. Чим більший вплив здійснює одна з держав, тим авторитетнішою

вона є на міжнародній арені. Наразі, йде боротьба за владу. Саме цим і пояснюється актуальність теми.

Проблема досліджується як українськими, так і зарубіжними політологами, вченими, науковцями. Серед українських вчених можемо виокремити роботи С. Проня [13], що розглядав взаємозалежність та взаємодоповнення між країнами; Н. Городньої [16], що аналізувала економічну політику КНР; Д. Листопадової [5], яка розглядала політику «G2». Серед дослідників з інших країн – М. Пільсбері [19] та З. Бжезінського [23]. Вони досліджували зовнішньо-політичну стратегію КНР та китайсько-американські відносини.

Метою та завданням дослідження є аналіз характеру боротьби за лідерство між двома сучасними центрами; розгляд етапів американо-китайського співробітництва, а також коронакризи – як початку ще більшої конфронтації між США та КНР.

Відносини між державами давні. У 1949 р. була створена Китайська Народна Республіка. З цього моменту і розпочинається політичний діалог між Америкою та Китаєм.

60-70-ті рр. ХХ ст. характеризувалися сильною напругою між трьома центрами: США, СРСР та КНР. Їхні протиріччя переросли у В'єтнамську війну. Відомо, що під час Холодної війни країни-лідери використовували периферію для реалізації своїх інтересів та амбіцій. Отож, у 1969 р. президент США Р. Ніксон, висунув «Гуанську доктрину» [17]. Головна ідея полягала у зменшенні напруженості між трьома центрами. Такий крок дав змогу активізувати політику розрядки. У ситуації військового конфлікту найголовніший регулятор проблеми має більший авторитет. Далі відбулася певна нормалізація американо-китайського співробітництва.

Можемо також простежити, що США у другій половині ХХ ст. здебільшого перші проявляли готовність до співробітництва. За «Тихоокеанською доктриною», проголошеною Дж. Фордом, Китай став партнером США для рівноваги ситуації в Тихоокеанському регіоні [6]. І вже за каденції наступного президента Америки, Дж. Картнера, між двома країнами остаточно склалися дипломатичні відносини.

Однак, не варто недооцінювати комуністичний устрій. У 1978 р. Ден Сяопін, на той момент лідер Комуністичної Партії Китаю (далі – КПК) та засновник ідеї «соціалізм із китайською специфікою», висунув пропозицію впровадити економічну реформу. Рішення стосовно перебудови економіки виявилось досить вдалим, адже у подальші роки приріст ВВП не зменшувався нижче 8%. Також у

1982 р. відбувся 12 з'їзд КПК, на якому була проголошена стратегія модернізації країни до 2049 р. (майбутній ювілей КНР):

- до 2000 р. планувалось досягти середнього рівня достатку населення;
- до 2021 р. – досягти рівня середньо-розвинутої країни;
- до 2049 р. – перетворити КНР у країну, яка б стояла нарівні з гегемонами [14].

У такий спосіб, Китай крок за кроком, впевнено намагався покращити свій економічний стан для того, щоб в майбутньому мати змогу конкурувати з найбільшими державами, зокрема і зі Сполученими Штатами Америки. Вже на 14 з'їзді КПК у 1992 р. Китай перейшов до політики «відкритих дверей» і почав інтеграцію у світовий ринок. А у 1993 р. країна посіла 7 місце за обсягом ВВП [14].

Однак, американо-китайський союз у 1989 р. зазнав кардинальної деформації. На це вплинули події, що відбулися у цьому ж році на площі Тяньаньмень [12]. Міжнародна спільнота, зокрема і США, засудили Китай за порушення людських прав. Саме такою напругою було розпочато новий період протиріч між двома, повністю різними, ідеологічними центрами. У подальшому це вилилось у неприховану конфронтацію.

На 1991 р. припадає розпад СРСР, закінчення холодної війни, США у цей момент посідає лідируючі місця в усіх галузях: економічна, політична, військова. СРСР, соціалістична країна, розпадається на багато незалежних частин. Євразія втрачає центр, що мав досить потужну силу і територія якого займала половину континенту. Якщо ж говорити про американо-китайську боротьбу за лідерство, то характеризувався цей час тим, що конфлікт мав фазу поступового нарощування. З однієї сторони, за президента Б. Клінтона країни співпрацювали в економічній галузі. Ще у 1998 р. Б. Клінтон здійснив візит до Китаю для нормалізації стосунків між країнами. Проте деякі науковці зазначають, що ціль візиту була саме в тому, щоб у свідомості як китайських, так і американських громадян закарбувалось поняття «епоха Клінтона – Цзян Цземіння» [13]. Далі, у 2000 р. глава Сполучених Штатів підписав законопроект про налагодження торгівельних зв'язків з КНР. І як наслідок, імпорт китайських товарів на американський ринок активізувався у наступні роки [25]. З іншого боку, виникла тайванська проблема. У 1996 р. було вперше вирішено провести на Тайвані президентські вибори. Китай, вбачаючи в цьому загрозу, адже Піднебесна висувала претензії на цю територію, провів ракетні випробування досить близько до острова. Тим самим, це була спроба перешкодити діям тайван-

ської влади. Реакція Америки не змусила себе чекати. Б. Клінтон наказав провести в Азії навчання військових сил Сполучених Штатів. Також, було віддано наказ відправити кораблі в Тайванську протоку. Право Америки на втручання у цей конфлікт надавав «Закон про відношення з Тайванем», прийнятий у 1979 р. Тим самим, США на правах захисника демократії та прав людини, мали можливість втрутитись у тайвансько-китайське зіткнення та спробувати «пояснити» Китаю хто є головним у цьому регіоні. Проте, вже у 2005 р. КНР ухвалила антисецесійний закон. Відповідно до нього, Піднебесній надавалось власне право використовувати «немирні засоби» проти «руху за незалежність Тайваню» [15].

КНР подовжувала нарощувати свої військові та економічні сили в АТР. Як наслідок, це призвело до того, що за правління Дж. Буша-молодшого, адміністрація президента почала досить скептично і неприязно ставитись до Піднебесної. Посприяли цьому й слова голови пекінської Академії військових наук Лі Цзицзюня про те, що китайська оборона «включає стратегію обмеженої, високотехнічної війни із слабкими сусідами на китайській периферії, особливо на узбережній периферії. Інтегральною частиною цієї стратегії є встановлення оборонної зони навколо серця Китаю – ланцюга островів і периметра, що тягнеться від островів Спратлі, через Тайвань і острови Сенкаку й закінчується на півночі Кореї» [19]. Тим самим, було викликано занепокоєння Америки стосовно зростаючих амбіцій Китаю. Також заступник міністра оборони з 2001 по 2005 рр., П. Вулфовіц, зазначив: «Китай майже напевне стане наддержавою у найближче півстоліття, а можливо вже у найближчу чверть віку... Не думаю, що Китай обов'язково стане загрозою, але вважаю, що, коли ми виявимо самозаспокоєність, то фактично сприятимемо тому, щоб ця загроза матеріалізувалася» [24].

За Б. Обама, відносини між США та КНР реалізовувалися на тлі кризи 2008-2009 рр. Період каденції зазначеного президента характеризується тим, що між країнами можна було спостерігати як часткове налагодження, так і погіршення стосунків. Ще у 2007 р., була опублікована стаття «Відновлення американського лідерства». У ній була цитата, яка двояко висвітлювала позицію Б. Обама стосовно Китаю: «Ми будемо конкурувати з Китаєм в деяких сферах і співпрацювати в інших. Наше важливе завдання полягає в тому, щоб побудувати відносини, які розширюють співробітництво і водночас зміцнюють нашу здатність конкурувати» [22].

Ідея нової адміністрації Б. Обама полягала у «розумній владі», метою якої було налагодження дипломатичних стосунків.

У 2009 р. розпочинається «Американо-китайський стратегічний і економічний діалог». Він передбачав перехід від «багатополярного світу до багатопартнерського» [20]. У зазначеному році відбувся перший візит Х. Клінтон, державного секретаря США, до КНР для налагодження стосунків. Це була спроба створити неформальне об'єднання США та Китаю під назвою «G2». Однак Китай виявив небажання до реалізації запропонованої концепції, вбачаючи в цьому використанні китайської економіки для вирішення американських фінансових проблем [5].

Незважаючи на те, що у 2009 р. Б. Обама заявив, що США не має наміру стримувати процвітання Китаю, цього ж року відбулося погіршення стосунків. Деякі експерти це називали «ною холодною війною» [2]. Проблема полягала саме у вищеназваній економічній кризі, яка досить сильно зачепила фінанси Америки. З 2008 р. Китай був найголовнішим кредитором США, а у 2011 р. борг Сполучених штатів Китаю складав 16% [16].

Також за 44 президента в США була ідея впровадження політики «Повернення обличчя до Азії». У 2011 р., відвідуючи Австралію, Б. Обама зазначив, що присутність Америки в АТР повинна бути найголовнішим пріоритетом зовнішньої політики Штатів: «Як тихоокеанська держава, Сполучені Штати відіграватимуть велику та довгострокову роль у формуванні цього регіону та у його майбутньому, підтримуючи основні принципи... Ми виділимо ресурси, необхідні для підтримки нашої військової присутності в цьому регіоні. Ми збережемо нашу унікальну здатність проектувати владу та стримувати загрозу ... І ми будемо постійно посилювати свої можливості для задоволення потреб 21 ст. Наші постійні інтереси в регіоні вимагають постійної присутності в ньому. Сполучені Штати це тихоокеанська держава, і ми тут для того, щоб залишитися» [21].

Разом з тим, США намагалися активно співпрацювати з іншими азійськими країнами. У 2010 р., між КНР та Японією відбувся конфлікт за острови Сенкаку. У цій ситуації Америка підтримала другу сторону, мотивуючи свої дії договором про оборону, підписаним у 1951 р. Також Штати встановили стратегічне партнерство з Новою Зеландією та В'єтнамом й почали співпрацювати з Камбоджею у військовій галузі. Тайвань у стосунках між країнами виявився найбільшочішою точкою. Проблема полягала в тому, що Америка почала постачати зброю на острів. У такий спосіб, дії з боку США були визначені як антикитайські.

Також, у 2012 р. міністр оборони Л. Панетта заявив, що до 2020 р. планується сконцентрувати до 60% військових кораблів

у АТР в рамках нової Азійсько-Тихоокеанської стратегії Америки [18]. Отже, США бажали закріпити лідерські позиції. Однак, проблема у фінансово-економічній сфері та взаємозалежність країн одна від одної, змушували їх бути більш лояльними, вимагали діалогу та пошуку взаємовигідних і компромісних рішень.

У 2017 р. Б. Обаму змінив Д. Трамп. Зовнішня політика за час його правління серед суспільства породжує різні дебати та дискусії. Сміливі заяви та контраверсійні рішення характеризують 45 президента США. Звичайно, за нової адміністрації питання американо-китайських відносин залишалося важливим. Однак, стосунки між країнами перейшли у фазу загострення. Період характеризується початком економічної війни, яка розпочалася після інавгурації Д. Трампа. У новій стратегії національної безпеки США була фраза – «Америка понад усе». У документі також зазначалось, що основними противниками Сполучених штатів є Росія та Китай [3]. Торгівельний конфлікт розпочався саме з додаткових ввізних мит на китайські товари. Водночас у 2017 р. Америка оголосила про вихід з Транстихоокеанського партнерства. У той час це була найбільша зона вільної торгівлі в АТР. Міжнародна спільнота піддала критиці таке рішення Д. Трампа. А. Меркель пізніше висловила: «Я не рада, що Транстихоокеанська угода тепер навряд чи стане реальністю» [7]. Також деякі політологи наголосили, що у такий спосіб перед Китаєм постає спроба до реалізації китайської мрії. Зазначають, що такими діями з боку США, Піднебесна має можливість значно швидше розпочати «Китайське століття». Думка гендиректора департаменту міжнародної економіки МЗС Китаю Чжан Цзюня: «Не тому, що Китай прагне в лідери, а тому що лідери відійшли назад, поступившись місцем Китаю» [11].

Ініціатором найбільшої зони вільної торгівлі був Б. Обама, проте у 2020 р. був підписаний ще один договір – «Регіональне всебічне партнерство». Туди входять 14 азійських країн, що на дві країни більше ніж у попередньому документі. Отож, певне послаблення американської політики втручання у події Азійсько-Тихоокеанського регіону призвело до створення досить потужного союзу, який може надати КНР сили для встановлення своєї влади.

Америка завжди намагалася стримувати військове нарощування Китаю. Тим самим, у 2017 р. активізувалася концепція «QUAD», яка об'єднує 4 країни (Японія, США, Австралія та Індія) у спільному протистоянні нарощуванню сили КНР [9]. Ідея захисту Індотихоокеанського регіону зародилася ще у 2007 р. Тоді між країнами навіть проводились військові навчання Малабар. Проте, концепція

була заморожена до 2017 р. Пізніше, держсекретар США, М. Помпео, наголосив, що ціль такого союзу – стримування КНР [9].

У 2021 р. розпочався новий період в історії США. Новообраним президентом країни став Дж. Байден, який повністю критикує політику свого попередника. Однак, як і Д. Трамп, досить скептично ставиться до посилення давнього політичного суперника. На першій зустрічі з питань зовнішньої політики Дж. Байден висловив позицію «боротися з економічними зловживаннями Китаю; протидіяти його агресивним примусовим діям; щоб дати відсіч наступу Китаю на права людини, інтелектуальну власність і глобальне управління» [1]. Чітко прослідковується думка про продовження суперництва між державами.

Варто окремо висвітлити стосунки між країнами у період пандемії. Однозначно, політичний діалог погіршився через економічну рецесію обох держав. На новинних каналах можна було побачити заголовки стосовно того, що розпочалася «нова холодна війна». Стосунки, які й так були зіпсовані постійними конфліктами за вплив в АТР, набули більш серйозного характеру. Д. Трамп заявляв: «Ми переживаємо найгірший напад на нашу країну» [8]. Від Китаю Сполучені Штати вимагали компенсацію за приховування серйозності хвороби. Однак, які відшкодування можна було чекати від найбільш постраждалої сторони? Посол Китаю у США Цуй Тянькай сказав: «Ухань був першою жертвою вірусу. Просити потерпілого про компенсацію просто смішно» [8].

Через пандемію відбувся економічний спад у всьому світі. Безробіття в США за 2 місяці зросло з 3,5% до 14,7%. Економіка Китаю скоротилася на 6,8% [8]. Пандемія завдала шкоди для обох центрів світової економіки. Генеральний директор Міжнародної організації праці Г. Райдер зазначив: «Це була найсерйозніша криза на ринку праці з часів Великої депресії 1930-х» [4].

Незважаючи на проблему з пандемією, Китай у цей час рішуче діяв на зацікавлених територіях: проводив сутички з індійськими військами, направляв літаки і кораблі до берегів Тайваню, претендував на владу у Південно-Китайському морі, а також запровадив закон про національну безпеку. У такий спосіб, Covid-19 Китай використав для просування своїх претензій в Азійському регіоні. Пекіну відкрився простір для маневрування, поки інші країни зосереджені на своїх клопотах [10].

Підсумовуючи всі вище наведені факти, можна зробити висновки, що США та КНР досі перебувають у стані «тихої війни». Насторожене ставлення до нарощування сил Китаю розпочалося на

початку ХХІ ст. І вже у 2017 р. така конфронтація переросла у повноцінний конфлікт, який триває і досі. Чи є вірогідність закінчення цієї суперечки? У короткостроковій перспективі – ні. Китай всіма силами намагається нарощувати свою міць. Для цього країна використовує будь-які методи.

Якщо Китайська Республіка має наміри до 2049 р. стати найголовнішим лідером у світі, то для цього вона повинна кардинально змінити свій підхід до управління країною. Адже наразі поширена концепція демократії та прав людини, що для КНР залишається дотично значною перепоною до правдивої назви «китайська мрія».

Піднебесна має великі перспективи у економічній, фінансовій та технологічній галузях. Саме це було і є рушійною силою для економічного зростання країн в АТР. Однак 2020 р. створив новий виклик для Китаю. Covid-19 – хвороба, яка, можливо, у певній мірі дещо перешкодила грандіозним планам. Адже це сприяло витоку інвестиційних коштів з Піднебесної, тим самим відбулася стрімка економічна рецесія. Також новий президент Америки пообіцяв боротися з авторитаризмом в світі [1]. Отже, пом'якшення ситуації між країнами у подальші декілька років можна не чекати. Боротьба за світове лідерство триватиме й надалі.

Джерела та література

1. Байден: Дні, коли США відступали перед агресією Росії, минули. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news-55946359?at_custom2=facebook_page&at_custom3=BBC+News+Ukraine&at_custom1=%5Bpost+type%5D&at_campaign=64&at_custom4=D2C318DE-6796-11EB-AFC8-732D0EDC252D&at_medium=custom7&fbclid=IwAR0SPCхk26n6uW1bThFjwJIZBBXnX0p75C0-yOSjbQZFpDkAoK3UISngZ3o (дата звернення: 05.02.2020).

2. Городня Н. Д. Америко-китайські відносини за адміністрації Б. Обами. Вип.10. 2013. С. 96-102.

3. Журавльова А. О. Причини та наслідки торгівельного протистояння між США та КНР. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі». 2019. С. 24-25.

4. Коронакриза призвела до найбільшого безробіття з часів «Великої депресії» – ООН. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55807880> (дата звернення: 05.02.2020).

5. Листопадова Д. В. Вопросы истории международных отношений и документоведения. Вип.11. 2015. С. 472-476.

6. Лукина В. П., Булая И. Б., Кременюк В. А. США и проблемы Тихого океана: Международно-политический аспект. Москва, 2013. С. 328.

7. Меркель розкритикувала наміри Трампа щодо виходу з TPP. URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення: 03.02.2020).

8. Нова холодна війна вже почалася. Чи змусять Китай заплатити за пандемію? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52560799> (дата звернення: 05.02.2020).

9. Один за всех и против одного: как страны QUAD противостоят Китаю. URL: <https://iz.ru/1067356/nataliia-portiakova/odin-za-vsekh-i-protiv-odnogo-kak-strany-quad-protivostoiat-kitaiu> (дата звернення: 05.02.2020).

10. Пандемія : можливості для Китаю, перешкоди для Росії. URL: <https://tyzhden.ua/World/251420> (дата звернення: 05.02.2020).

11. Панування Китаю. До чого веде політика Трампа. URL: <https://ua.korrespondent.net/world/3807903-panuvannia-kytauui-do-choho-vede-polityka-trampa> (дата звернення 03.02.2020).

12. Події на площі Тяньаньмень. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/tm.pl?Month=06&Day=04> (дата звернення: 01.02.2020).

13. Пронь С. В. США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство. Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 23(1), 2016. С. 59-64.

14. Чотири модернізації Ден Сяопіна та їхні результати. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/31731/ (дата звернення: 02.02.2020).

15. Anti-Secession Law. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Anti-Secession_Law (дата звернення: 02.02.2020).

16. Gorodnia N. China's 21st Century Financial Foreign Policy. Китаєзнавчі дослідження: Зб. наук. пр, 2011. С. 44-49.

17. Nixon Doctrine. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Nixon_Doctrine (дата звернення: 01.02.2020).

18. Panetta: Pentagon to shift warships to Pacific. URL: <https://news.yahoo.com/panetta-pentagon-shift-warships-pacific-010731386.html?guccounter=1> (дата звернення: 04.02.2020).

19. Pillsbury M. China Debates the Future Security Environment. Washington, DC: National Defense University Press. 2000. 320 p.

20. Remarks at Plenary Session of the U.S.-China Strategic and Economic Dialogue. URL: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126521.htm> (дата звернення: 02.02.2020).

21. Remarks By President Obama to the Australian Parliament. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/11/17/remarks-president-obama-australian-parliament> (дата звернення: 04.02.2020).

22. Renewing American Leadership. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2007-07-01/renewing-american-leadership> (дата звернення: 04.02.2020).

23. The Group of Two that could change the world. URL: <https://www.ft.com/content/d99369b8-e178-11dd-afa0-0000779fd2ac> (дата звернення: 03.02.2020).

24. The Washington Times. August 29, 2001.

25. What Republicans did 15 years ago to help create Donald Trump today. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/03/21/how-republicans-helped-create-donald-trump-more-than-15-years-ago/> (дата звернення: 02.02.2020).

УДК 327(71:510)

Півень О. В.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

АМЕРИКАНСЬКО-КИТАЙСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядаються двосторонні відносини США та Китаю кінця XX – початку XXI ст., проводиться аналіз у сфері політики, економіки, безпеки та торгівлі. Розглядається проблема торгової війни США та Китаю. Досліджуються перспективи подальших відносин обох країн у спільних сферах розвитку.

Ключові слова: США, Китай, суперництво, взаємозалежність, стратегія, торгова війна, співпраця.

Piven O. V.

US-CHINA RELATIONS AT THE PRESENT STAGE

The articles consider the bilateral relations between the United States and China in the late twentieth century. – the beginning of the XXI century., To conduct an analysis in the field of politics, economics, security and peculiarities of trade. The problem of the trade war between the United States and China is considered. We explore the prospects for further relations of other countries in the common sphere of development.

Key words: USA, China, rivalry, interdependence, strategy, trade war, cooperation.

Відносини США та Китаю є актуальними для дослідження, адже обидві країни є потужними гравцями міжнародної системи. Їх відносини значною мірою визначають стан і структуру сучасної міжнародної системи. Особлива увага приділяється здійсненню політики США відносно КНР. Актуальною залишається розпочата у 2018 р. торгова війна країн, адже на сьогодні це є масштабна проблема, що має вплив й поза межами Сполучених Штатів та Китаю. Водночас Китай є також і одним із найбільш важливих стратегічних партнерів

США, і надалі ці країни мають перспективні відносини у торгово-економічній та політичній сферах. На сьогодні гострою проблемою залишається і тайванське питання.

Актуальність американсько-китайських відносин зумовила інтерес до їх дослідження та аналізу. Нині існує значна кількість праць, досліджень, статей та прогнозів щодо відносин США та Китаю, їх стратегій та суперництва. Проблему розглядали і вітчизняні науковці: О. П. Іваницька, М. О. Іщук, Н. Д. Городня, С. В. Пронь. Тему також досліджували вчені з інших країн: О. М. Олійник, А. Ю. Давидов, М. Л. Вишневський, Ю. Галенович, В. І. Бірюкова, Е. Даунс, Е. Прасад, Д. Уайз.

Метою статті є аналіз двосторонніх відносин США та Китаю.

Відповідно до актуальності теми роботи та мети дослідження можна виокремити наступні завдання:

- дослідити політичні, торговельно-економічні аспекти у двосторонніх відносинах США та Китаю;
- охарактеризувати торгову війну, як головну проблему американо-китайських відносин;
- проаналізувати динаміку розвитку американо-китайських відносин.

Сьогодні Китай є не лише головним торговим конкурентом США, насамперед – це основний стратегічний суперник. За останні роки Китай демонструє швидкі темпи розвитку, про що свідчать економічні показники, його вхід до Великої двадцятки (G-20) та безпосередньо вплив на міжнародній арені.

За останні 30 років у США та КНР можна простежити вражаючу динаміку розвитку. Головним поштовхом до розвитку відносин США та Китаю стала політика стримування СРСР в регіоні Східної Азії. Розпад СРСР в 1991 р. змусив США звернути увагу на нового суперника, що почав демонструвати швидкий прогрес у розвитку. В період 1990-2000 рр. пріоритетом у відносинах США та Китаю був економічно-торговий аспект. За президентства Б. Клінтона (1993-2001 рр.) США, насамперед, спрямовували свою політику ліквідації непропорційності у двосторонній торгівлі і просування американського бізнесу в Китай. Для КНР в цей період пріоритетом залишався вступ до міжнародної торговельної системи Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) і Світової організації торгівлі (СОТ). Однак, членство Китаю в цих організаціях залежало від переговорів зі США [7].

У 1995-1996 рр. відносини США та Китаю погіршилися через Тайванську кризу. В результаті США внесли суттєві зміни у полі-

тичну стратегію щодо Східної Азії. Стратегія «залучення» Китаю була доповнена стратегією «хеджування» (перестраховування), що мала на меті зміцнити регіональні союзи США у сфері безпеки [5]. В результаті переговорів президентів Цзян Цземіня і Б. Клінтона, що відбулись на форумі АТЕС у Манілі в листопаді 1996 р. вдалося досягнути домовленостей щодо Тайваню. Однак, це болюче питання не вдалось врегулювати повністю, тому майбутнє о. Тайваню все ще залишається відкритим, але це питання не слід вирішувати шляхом війни, а шляхом переговорів [7].

Особливу увагу слід приділити розвитку спільної військової сфери США та Китаю. Домовленості, досягнуті у цій сфері, призвели до інтенсифікації двосторонніх обмінів на різних рівнях, включаючи військові, які прогресували від довіри до перших спроб реального партнерства. Першим таким офіційним документом, що підтверджує військову співпрацю США та Китаю, стала Військово-морська консультаційна угода, підписана у 1998 р. Угода передбачала домовленості про взаємну присутність спостерігачів під час військових навчань.

На початку XXI ст. США та Китай вийшли на новий рівень співпраці у сфері політики. Президент США Б. Клінтон обрав стратегію, яка мала назву «конструктивне залучення» або ж «м'яка» стратегія, яка полягала в формуванні китайського політичного порядку [5]. За словами Роберта Дж. Лібера, політика модернізації відносин з Китаєм характеризувалася двома аспектами: 1) досягнення балансу між конструктивною взаємодією з КНР та фактором створення відкритого та плюралістичного китайського суспільства; 2) поліпшення в КНР [5]. Політика Б. Клінтона в еволюційному плані змінювалась від критики до діалогу з КНР як з партнером. Однак, за словами дослідника Юн-няня: «Стратегія залучення США, якій було надано велике значення за президентства Б. Клінтона, не могла бути довгостроковою» [5].

Політика США щодо Китаю поступово змінювалася, адже з швидким розвитком нової наддержави виникла потреба у новій стратегії під назвою конгейджмент, у якій закріплені риси стратегії «залучення» та доктрини «стримування» [5]. Згідно з цією політикою всі американо-китайські відносини мають бути взаємними. Проте США не бажали ворогувати з Китаєм і водночас не дозволяли інтересам Китаю стати вище американських. Тобто США всіляко стримуватиме прогрес нової наддержави аби зберегти власну гегемонію.

Політика Сполучених Штатів за президенства Дж. Буш-молодшого ознаменувалася відмовою від силових політичних

методів щодо стримування КНР. У 2001 р. адміністрація Сполучених Штатів займалася боротьбою з тероризмом і тому розраховували на підтримку та співпрацю з Китаєм в цьому питанні. Президент Цзян Цземінь надав глобальній антитерористичній кампанії під керівництвом США повну дипломатичну і моральну підтримку [7]. Відбувся двосторонній обмін фахівцями з антитерористичної діяльності, встановлено механізми обміну розвідувальною інформацією тощо. Після терористичних атак на США американо-китайські відносини покращилися.

У 2004 р. американо-китайські відносини були спрямовані на військові справи та справи безпеки, а також на торговельну співпрацю між двома країнами. Оскільки Китай розвивав свої воєнні можливості, відповідно це становило загрозу для збройних сил США в регіоні. США здійснили відповідні дії, тому в 2006 р. була прийнята нова стратегія національної безпеки США. В угоді були закріплені положення про відкритість КНР реформування та заборону для Китаю щодо здійснення торгівлі за допомогою меркантильних методів [22].

У 2008 р. інтерес до Китаю значно піднявся, внаслідок швидкого розвитку держави. Адміністрація Б. Обама здійснила «стратегічний поворот» або «перебалансування» політики США до Східної Азії, як центру світового економічного зростання [6]. Б. Обама відстоював позицію співпраці та стабільних відносин з Китаєм. Ось що він зазначав: «Ми будемо конкурувати з Китаєм в деяких сферах і співпрацювати в інших. Наше важливе завдання полягає в тому, щоб побудувати відносини, які розширюють співробітництво і водночас зміцнюють нашу здатність конкурувати» [6]. На початку 2009 р. в умовах глобальної кризи США та Китай зосередили увагу на фінансових та економічно-торговельних питаннях. Варто зазначити, що США та Китай в період світової кризи продемонстрували взаємність та готовність йти на компроміси заради партнерства та модернізації відносин [7]. Одним із таких рішень стала відмова Б. Обама від політики стримування всебічного росту КНР, вирішивши прийняти Китай як гідного, амбіційного противника [6]. Не можна не згадати, що під час глобальної фінансової кризи Китай не лише набув нового статусу міжнародного гравця, але й став світовим кредитором та інвестором. Станом на 2013 р. Китай вперше за весь час обігнав Сполучені Штати за масштабами зовнішньої торгівлі. За даними, опублікованими Головним митним управлінням КНР у 2013 р., загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту Китаю склав 4 160,3 млрд доларів [19].

Водночас ця ситуація ініціювала посилення уваги до Китаю як привабливої моделі розвитку. Однак китайська економіка суттєво постраждала внаслідок скорочення західних ринків, на які китайські підприємства постачали переважну більшість готової продукції. Внаслідок цього глобальна криза висвітлила посилення взаємозалежності країн світу.

Головним місцем у зовнішній політиці Б. Обама було економічне залучення США до Східної Азії та сприяння регіональній економічній інтеграції в межах Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва [7]. Створення Транстихоокеанського партнерства (ТТП), яке ініціював Б. Обама, було остаточно узгоджене на переговорах у 2015 р. і було основним проектом президента у сфері зовнішньоторговельної політики. ТТП стало економічною платформою для економічної інтеграції АТР [7].

Після глобальної фінансової кризи зріс статус КНР як важливого економічного супротивника. Відповідно це ініціювало посилення американо-китайської торговельної конкуренції [7]. У своїй передвиборчій кампанії Д. Трамп постійно критикував та звинувачував Китай у маніпуляціях, нечесній торгівлі, погрожуючи санкціями на експорт китайських товарів до США. 2 грудня 2016 р. президент США провів телефонну розмову з лідером Тайваню Цай Інвеном, зумовивши порушення дипломатичних угод з КНР [20]. Аналізуючи американо-китайські відносини під час президенства Д. Трампа, варто зазначити, що президент США відзначився жорсткішим підходом зовнішньої політики щодо КНР, відповідно, взаємовідносини США та Китаю значно погіршились [30].

6-7 квітня 2016 р. відбувся один із найголовніших самітів в американо-китайських відносинах за участю президента США Д. Трампа та лідера КНР Сі Цзіньпіном. В результаті зустрічі сторони узгодили низку регіональних питань у сфері безпеки та насамперед торгово-економічні питання. Характеризуючи вектор торгових відносин, варто зазначити, що вони, за словами президента США, мали найбільший дисбаланс, ніж будь-які інші країни [20]. З 2018 р. адміністрація Д. Трампа, підозрюючи Китай у крадіжці американських технологій та торгових маніпуляціях, вжила відповідні дії щодо обмеження інвестицій Китаю до США та введених мит у розмірі 25 % на 1300 китайських товарів [32]. У підсумку, це призвело до підвищення Китаєм мита на імпортовані американські товари до 25 %, об'єднанням з Європою проти США та початком торгової війни, яка стала ключовою проблемою для партнерства США та Китаю та негативно вплинула на світову економіку [32].

2018-2019 рр. ознаменувалися активними переговорами. Зрештою, 1 грудня 2018 р. президент США Д. Трамп мав нагоду зустрітися з китайським лідером Сі Цзіньпіном на конференції G20. На зустрічі сторони домовилися про анулювання загрози щодо підвищення мита з боку США, хоча рішення планувалося взагалі скасувати.

15 січня 2020 р. на зустрічі Д. Трампа та віцепрем'єра держради Китаю Лю Хе був підписаний важливий документ щодо першої фази у врегулюванні торгових суперечок. Згідно з документом сторони мали на меті вирішити ряд проблем: 1) припинити примусово передачу технологій; 2) ліквідувати перешкоди для американського фінансового сектора; 3) припинити валютну маніпуляцію [27]. Зважаючи на все вищесказане, можна зробити висновок, що перший крок до завершення торгової війни був зроблений, але остаточних домовленостей досягти не вдалося, і обмеження на імпорт продовжилися. Наслідки дворічної суперечки Китаю та США впливають як на власний ринок, так і на економіку інших країн орієнтованих на експорт. Також це вплинуло на зниження обсягів міжнародної торгівлі. За підрахунками аналітиків через торгову війну світова економіка мала збитки у розмірі 850 млрд. доларів [28].

Новообраний президент США Дж. Байден висловив думку щодо шляхів розв'язання даної проблеми, наголосивши на змінах у політиці відносно КНР. «Ми збираємося фокусуватися на міжнародних правилах. Нам потрібно, щоб не було конфлікту, але між нами існуватиме гранична конкуренція», – сказав він в інтерв'ю телеканалу CBS [33]. Суперництво завжди було невід'ємним аспектом американо-китайських відносин, проте така конкуренція повинна мати конструктивний, а не конфронтаційний характер [7].

11 лютого 2021 р. була проведена перша телефонна розмова Дж. Байдена та Сі Цзіньпіна. Результатом стали домовленості щодо можливих врегулювань американо-китайської торгівлі та окреслення подальших перспектив розвитку у сфері політики та безпеки. Спільні сфери взаємодії зближують США та Китай як потенційних партнерів. Не варто також забувати, що США та Китай, не зважаючи на конфронтаційний характер сучасних взаємовідносин, залишаються важливими світовими стратегічними акторами, що впливають на всю систему міжнародних відносин.

Американо-китайські відносини демонструють стрімку динаміку розвитку, однак водночас вони характеризуються періодичними спадами та підйомами. Актуальними тут є слова американського політолога Ф. Фукуями: «Китай завжди був для Вашингтона великою

головоломкою. З державами такого типу Америці найважче мати справу: Китай не можна однозначно назвати ні ворогом, ні другом; для Сполучених Штатів він одночасно і стратегічна загроза, і ключовий торговельний та інвестиційний партнер» [22]. Сьогодні США та Китай є взаємозалежними державами насамперед у торговельній сфері, адже є світовими імпортерами. Ключові проблеми, як от торгова війна і тайванське питання, залишаються невирішеними, що заважає будувати подальші перспективи. Однак спільні домовленості та зустрічні компроміси держав, виведуть американсько-китайські відносини на новий рівень.

Джерела та література

1. Айнабек К. Китайско-американские отношения в конце XX – начало XXI веков. URL: <https://www.livelib.ru/book/1001916836-kitajskoamerikanskije-otnosheniya-v-kontse-hh-nachalo-hhi-vekov-kuandyk-ajnabek> (дата звернення: 03.02.2021).
2. Буравкова К. Американсько-китайські відносини в постбіполярну епоху: глобальний і регіональний вимір 2013 р. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/buravkova_amerykansko.pdf (дата звернення: 03.02.2021).
3. Винокурів Я. Кінець торговельної війни: США та Китай погодили скасування мит. URL: <https://hromadske.ua/posts/kinec-torgovelnoyi-vijni-ssha-ta-kitaj-pogodili-skasuvannya-mit> (дата звернення: 07.02.2021).
4. Винокурів Я. США та Китай домовилися призупинити торговельну війну – Трамп. 2019. URL: <https://hromadske.ua/posts/ssha-ta-kitaj-domovilisa-prizupiniti-torgovelnu-vijnu-tramp> (дата звернення: 04.02.2021).
5. Вишнеvsька І. Стратегія стримування та залучення КНР у зовнішній політиці США. URL: <https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%92%D0%B8%D1%88%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення: 03.02.2021).
6. Городня Н. Д. Американсько-китайські відносини за адміністрації Барака Обами. 2013. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/76823> (дата звернення: 08.02.2021).
7. Городня Н. Д. Динаміка американсько-китайських відносин в кінці XX – XXI ст. як свідчення нової ролі Китаю у міжнародній системі. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/330883330_Dinamika_amerikanskokitajskih_vidnosin_v_kinci_HH_HHI_st_ak_svidcenna_novoi_rol_i_Kitau_u_miznarodnij_sistemi (дата звернення: 03.02.2021).
8. Гукасян С. А. Американо-китайские отношения в период президентства Барака Обамы. 2017. URL: <https://www.hse.ru/edu/vkr/206736259> (дата звернення: 06.02.2021).

9. Жуков В. Перспективы развития американско-китайских отношений (2005). URL: http://pentagonus.ru/publ/perspektivy_razvitiya_amerikano_kitajskih_otnoshenij_2005/112-1-0-2695 (дата звернення: 01.02.2021).

10. Лейн Д. Американско-китайские отношения: чем закончится торговая война белой и чёрной кошек. 2019. URL: <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/amerika-kitai-kot/> (дата звернення: 07.02.2021).

11. Лесюткина Я. В. Американско-китайские отношения в 2018-2019 гг.: торговая война в процес декаплинга. 2020. URL: https://www.imemo.ru/index.php?page_id=1248&file=https://www.imemo.ru/files/File/magazines/meimo/06_2020/09-LEKSYUTINA.pdf (дата звернення: 07.02.2021).

12. Лексютина Я. В. Диссертация на тему: Американско-китайские отношения в условиях трансформирующейся международной системы в начале XXI в. 2012. URL: <https://www.dissercat.com/content/amerikano-kitaiskie-otnosheniya-v-usloviyakh-transformiruyushcheisya-mezhdunarodnoi-sistemy-> (дата звернення: 03.02.2021).

13. Олійник О. М. Зовнішньополітична діяльність США в Східній Азії. URL: <http://elibrary.ivinas.gov.ua/955/1/2350-8517-1-PB.pdf> (дата звернення: 02.02.2021).

14. Петровский В. Журнал «Международная жизнь» Американско-китайские отношения: «юбилейное». URL: <https://interaffairs.ru/news/show/21470> (дата звернення: 08.02.2021).

15. Поддубная М. В. Автореферат. Политика США в отношении КНР в 90-е гг. XX – начале XXI вв. (по материалам дискуссий в научных политических кругах США). URL: https://www.mosgu.ru/nauchnaya/publications/2007/abstract/Poddubnaia_MV/ (дата звернення: 03.02.2021).

16. Таран М. А. Відносини між США та КНР в епоху Ден Сяопіна: нова ідейно-теоретична й правова основа (1979-1990). URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/SkhS_2006_2_13%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/SkhS_2006_2_13%20(1).pdf) (дата звернення: 06.02.2021).

17. Тимофеев О. А. «Сорокалетие отношений между США и Китаем: подтверждение тенденций. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sorokaletie-otnosheniy-mezhdu-kitaem-i-ssha-podtverzhenie-tendentsiy/viewer> (дата звернення: 02.02.2021).

18. Труш С. М. Отношения КНР и США в экономической сфере: двусторонние связи и многосторонние экономические проекты. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/698-1441-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/698-1441-1-SM%20(1).pdf) (дата звернення: 02.02.2021).

19. Цзюнь Ч. Аналіз динаміки та перспектив зовнішньої торгівлі КНР. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/2869-Article%20Text-10516-1-10-20160608%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/2869-Article%20Text-10516-1-10-20160608%20(2).pdf) (дата звернення: 07.02.2021).

20. Шевченко О. Американсько-китайські відносини в контексті реалізації зовнішньої політики адміністрації Д. Трампа. 2017. URL: <http://>

dspu.edu.ua/sites/hsci/wp-content/uploads/2019/02/7.pdf (дата звернення: 07.02.2021).

21. Шевченко П. Отношения Китая и США в эпоху Джо Байдена. URL: https://lb.ua/world/2020/11/24/471332_otnosheniya_kitaya_ssha_epoxy_dzho.html (дата звернення: 08.02.2021).

22. Ішук М. О., Іваницька О. П. Розвиток американсько-китайських відносин за Дж. Буша-молодшого. 2001/2009. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/5458-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-10960-1-10-20180523%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/5458-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-10960-1-10-20180523%20(3).pdf) (дата звернення: 04.02.2021).

23. Американсько-китайські відносини за президентства Барака Обами. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 07.02.2021).

24. Байден і Сі Цзиньпін вперше провели телефонну бесіду. 2021. URL: <https://www.unian.ua/world/bayden-bayden-i-si-czinpin-vpershe-proveli-telefonnu-rozmovu-novini-svitu-11317214.html> (дата звернення: 11.02.2021).

25. Ван Ї Інформаційному агентству Сінхуа щодо китайсько-американських відносин 2020. URL: <http://ua.chineseembassy.org/rus/xwdt/t1804791.htm> (дата звернення: 08.02.2021).

26. Другий термін Обами: що це означає для світу? URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2012/11/121107_obama_reaction_usa2012_az (дата звернення: 06.02.2021).

27. Китайсько-американська торгова війна: про що сторони домовилися на саміті G20? 2020. URL: <https://uifuture.org/publications/24442-kytaysko-amerykanska-torgova-viyna/> (дата звернення: 09.02.2021).

28. Світова економіка втратить \$850 млн через торгову війну між США та КНР до 2020 – звіт ФРС. URL: <https://mind.ua/news/20201705-svitova-ekonomika-vtratat-850-mln-cherez-torgovu-vijnu-mizh-ssha-ta-krn-do-2020-zvit-frs> (дата звернення: 08.02.2021).

29. Си Цзиньпін. Политический деятель, председатель Китайской народной Республики. URL: <https://svpressa.ru/persons/si-czinpin/> (дата звернення: 07.02.2021).

30. США та Китай: чи зміниться політика щодо Пекіна виборів? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30858063.html> (дата звернення: 07.02.2021).

31. Тайванська проблема: чи можливе возз'єднання Китаю з Китаєм? URL: <https://adastra.org.ua/blog/tajvanska-problema-chi-mozhlive-vozzvednannya-kitayu-z-kitayem> (дата звернення: 05.02.2021).

32. Тарифна політика Д. Трампа. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%84%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%94%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B4%D

0%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BF%D0%B0 (дата звернення: 08.02.2021).

33. У відносинах з Китаєм США не підуть шляхом Трампа. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/721879.html> (дата звернення: 10.02.2021).

34. Amadeo K. Trade Wars and their Effect on the Economy and You. URL: <https://www.thebalance.com/trade-wars-definition-how-it-affects-you-4159973> (дата звернення: 01.02.2021).

35. Basley N. Though a Cold War between China and the US seems unlikely, there are still repercussions of a deepening rift. Roman Pilipey/EPA. 2021. URL: <https://theconversation.com/us-china-relations-are-certainly-at-a-low-point-but-this-is-not-the-next-cold-war-117509> (дата звернення: 02.02.2021).

36. Dr. Korkmaz H. Analysis – What will Biden presidency mean for US-China relations? URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/analysis-what-will-biden-presidency-mean-for-us-china-relations/2050560> (дата звернення: 01.02.2021).

37. Evan S. Medeiros. The Changing Fundamentals of US-China Relations. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2019.1666355> (дата звернення: 01.02.2021).

38. Michael D. Swaine. A Relationship Under Extreme Duress: U.S.-China Relations at a Crossroads. 2019. URL: <https://carnegieendowment.org/2019/01/16/relationship-under-extreme-duress-u.s.-china-relations-at-crossroads-pub-78159> (дата звернення: 01.02.2021).

39. Wong D. and Chipman Koty A. The US-China Trade War: A Timeline 2020. URL: <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/> (дата звернення: 01.02.2021).

40. The State of U.S.-China Relations. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/the-state-us-china-relations> (дата звернення: 01.02.2021).

41. The State of U.S.-China Relations Christensen T. The Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy. Brookings Institution. 2011. URL: http://www.brookings.edu/articles/2011/03_china_christensen.aspx. (дата звернення: 01.02.2021).

42. US-China Relations. 2020. URL: <https://www.scmp.com/knowledge/us-china-relations> (дата звернення: 02.02.2021).

43. US-China relations are certainly at a low point, but this is not the next Cold War. URL: <https://theconversation.com/us-china-relations-are-certainly-at-a-low-point-but-this-is-not-the-next-cold-war-117509> (дата звернення: 02.02.2021).

УДК 339.9(71+510)

Сабінський П. П.,

студент 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ США ТА КИТАЮ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

У статті розглянуто торгово-економічні відносини Китаю та США, основні проблеми, з якими зіткнулись дві держави, та методи їх вирішення. Встановлено причини та перебіг торгових війн, а також досліджено інвестиційну ситуацію в державах.

Ключові слова: відносини Китай-США, АТР, Трамп, торгові війни.

Sabinskyi P. P.

TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE USA AND CHINA UNDER THE TRUMP ADMINISTRATION

The article examines the trade and economic relations between China and the United States, the main problems faced by the two countries, and methods of solving them. The causes and course of trade wars are established, as well as the investment situation in the states is studied.

Key words: China-US relations, Asia-Pacific region, Trump, trade wars.

В основі сучасних міжнародних відносин лежить не просто політичний, а торгово-економічний чинник. Відповідно, відносини США та Китаю в цій галузі, як наддержави і потенційної наддержави, не зможуть залишитися без уваги. Вже сьогодні ці гіганти впроваджують власну політику у світі, не бажаючи підкорятись один одному. Відтак, торгово-економічні відносини Пекіна і Вашингтону – покращення або, навпаки, погіршення їх взаємовідносин тим чи тим чином впливає не лише на внутрішній ринок цих держав, але й на світову економічну та політичну ситуацію.

Відносини двох світових гігантів в цій галузі становлять особливий інтерес у дослідників. Вони привернули увагу не лише ЗМІ, а й багатьох науковців, які присвятили свої праці саме цій темі. Такими, зокрема, стали С. Арезіна, В. Юрчишин та інші дослідники. В їхніх працях окреслено коло проблем в торгово-економічних відносинах двох гігантів, як-от торговий дефіцит, проблема китайських інвестицій на американський ринок, технологічної боротьби та проблем захисту інтелектуальної власності, а також «торгових війн». Незважаючи на всю різноманітність поглядів дослідників, у всіх працях простежується єдиний висновок: терези вигоди у відносинах двох гігантів починають повільно схилитись у бік Китаю, що породжує нові конфлікти між двома державами і призводить до загострення війни за технології, а також боротьби щодо сфер впливу.

Метою дослідження є вивчення торгово-економічних відносин США та Китаю за адміністрації Д. Трампа, встановлення проблем, із якими зіткнулись сторони, і прогнозування способів та методів їх вирішення.

Завдання:

- дослідити нормативно-правову базу економічних відносин США і Китаю;
- встановити причини й перебіг «торгових війн»;
- охарактеризувати торгові відносини США й КНР;
- дослідити інвестиції Америки й Китаю;
- розглянути роль американських цінних паперів у відносинах із Китаєм.

З моменту вступу Китаю до СОТ ця держава стала основним партнером США. Торгово-економічні відносини двох світових гігантів, навіть незважаючи на взаємні претензії одна до одної в деяких сферах, принесли істотні вигоди обом сторонам. Проте, із приходом до влади адміністрації Д. Трампа, стало зрозуміло, що американська зовнішня політика зазнає докорінних змін, і фокус буде переведено із глобальних на національні інтереси, зважаючи на передвиборчі заяви кандидата та його вже всім відому фразу «America first». Власне, так і сталось. Вашингтон почав стверджувати, що Америка впродовж багатьох років була жертвою несправедливих і нерівноправних економічних та торгових договорів. Спочатку піддалися критиці та змінено договори НАФТА та Угоду про вільну торгівлю з Кореєю. Згодом відбулось наростання протиріч між двома партнерами, США та Китаєм, з наступних питань: торговий дефіцит з Китаєм, маніпуляції з китайською валютою, крадіжка інтелектуальної власності та ін. Саме вони стали ключовими і призвели до кризи, відомої більшості з нас під назвою «Торгові війни», розпочатої у березні 2018 р.

Розглянемо ці проблеми детальніше. Значні занепокоєння адміністрації Д. Трампа викликав торговий дефіцит, який є найбільшим серед всіх торгових партнерів США. Економісти вважають, що він спричинений несправедливою торговою політикою з боку Китаю. Втім, вони не враховують, що при створенні офіційних даних про торговий дефіцит між цими державами не беруть до уваги такий чинник, як непрямі поставки транснаціональних корпорацій США.

Ще одна причина протиріч, яку американці вважають однією з основних перешкод для ведення бізнесу – крадіжка інтелектуальної власності. «Наша країна втрачала, нерозумно, трильйони доларів працюючи з Китаєм протягом багатьох років. Вони крадуть нашу інтелектуальну власність у розмірі сотень мільярдів доларів щорічно, й хочуть продовжувати. Я цього не дозволю! Нам Китай не потрібен і, чесно кажучи, нам було б набагато... краще без них», – написав Д. Трамп у своєму Twitter [2]. У звіті Управління торгівлі та виробничої політики Білого дому «Як економічна агресія Китаю загрожує технологіям та інтелектуальній власності Сполучених Штатів Америки та світу» зазначено, що китайське економічне шпигунство продовжує зростати. Тут досліджено дві форми китайської агресії: придбання технологій в інших країнах та захоплення високотехнологічних галузей, які в майбутньому сприятимуть економічному та оборонному зростанню держави. У висновку вказано засоби шпигунства, тут можна виділити такі як кібершпигунство, ухилення від законів про експортний контроль, підробку та піратство, примусові передачі технологій, обмеження, вимоги локалізації даних, збір інформації громадянами Китаю в університетах та компаніях, а також інвестиції в програми досліджень та розробок [11]. В червні 2020 р. групою сенаторів США був оприлюднений законопроект, який гарантуватиме вживання рішучих заходів для захисту американських інновацій, з метою їх захисту. Заступник Генерального Прокурора США, Дж. Демерс, зазначив у своєму звіті, що у період 2011-2018 рр., понад 90% всіх справ пов'язаних із порушеннями прав інтелектуальної власності, припали саме на Китай [8]. Одним із прикладів є суд над китайською компанією Sinovel Wind Group Company за крадіжку технології вітрогенераторів у американської компанії, в результаті чого втрачено понад 1 млрд доларів [7].

За два десятиліття тісної економічної взаємодії відбулась еволюція КНР: із колись слабкої (не тільки економічно) країни у потужну наддержаву, здатну стати новим світовим гегемоном. Відтак, і колись позитивний погляд США на Китай зазнав помітних змін – від прийняття його як близького і одного з провідних економіч-

них партнерів до перетворення в головну стратегічну загрозу. Саме так сказано в Стратегії національної безпеки США: «Китай і Росія є головними викликами для американської нації, впливу та інтересів США, намагаючись підірвати безпеку і благополуччя Америки» [15]. До того ж, у документі зазначається, що необхідно переглянути відносини Китаю та США, адже політика, спрямована на створення партнерських, заснованих на довірі, відносин, зазнала невдачі.

Америка домінує у сфері технологій та інновацій, і саме в цих сферах зосереджено основні суперечності між двома державами. Розглянемо стратегію «Made in China–2025», що була ухвалена ще у 2015 р. [14]. У ній чітко окреслено 10 областей, в яких Китай повинен стати світовим лідером. Серед них: високо-технологічні виробництва, насамперед електричних та електронних машин, інформаційні технології нового покоління, штучний інтелект, робототехніка [14]. До того ж, планується посилення китайської економіки завдяки новітньому аграрному обладнанню, оновленню та посиленню розробок в галузі біофарми, а також аерокосмічній і морській інженерії. Логічно, що таке технологічне посилення держави в результаті реалізації стратегії призведе до утвердження лідерства Китаю, що не вигідно США. Звичайно ж, Америка не хоче здавати власні позиції і буде боротись проти зростаючої небезпеки бути скинутим із ніші світового лідера. Одним із методів боротьби і стала торгова війна. Більшість держав висловлюються про те, що ця ініціатива становить величезний ризик для вже створених економічних союзів і може призвести до перерозподілу сфер впливу. Впливова організація Council on Foreign Relations визнала Стратегію загрозою технологічній перевазі Америки та світовій торгівлі [13].

Слід зазначити, що торгова війна між двома гігантами – це не лише проблема торгівлі, чи інтелектуальної власності. Її можна спокійно назвати засобом перерозподілу сфер впливу у світі, якого так прагне вже посилений Китай, щоб нарешті стати на один щабель, поряд зі США. Китай залучає багаті на сировину країни Центральної Азії у сферу свого економічного (а пізніше й політичного) впливу, з метою полегшити виконання поставлених завдань. Взаємозалежність економік США і Китаю означає намагання витіснення партнера-конкурента з прибуткових і технологічних сфер.

Торгову війну закінчено підписанням договору 15 січня 2020 р., в якому вказано про збільшення обсягів закупівлі Китаєм товарів зі США, а також про припинення викрадення інтелектуальної власності. Пройшов рік, проте, позитивних результатів немає, адже умови договору не виконуються. Відтак, можна стверджувати, що Амери-

ка понесла величезні збитки, не досягнувши власної цілі – послаблення економіки Китаю. Приблизно так можна охарактеризувати чотири роки президентства Д. Трампа. «Ескалація тарифів з обох сторін коштувала американцям робочих місць, збільшила ціни для споживачів, завдала шкоди бізнесу та вимагала щоб платники податків виручили фермерів, при цьому слабо виправляючи торгові дисбаланси, з метою виправлення яких цю війну розпочали», – зазначив Дж. Паркер, старший віце-президент американсько-китайської ділової ради [19].

Втім, торгова війна не означає повного припинення економічної взаємодії двох держав. Однозначно, взаємне інвестування в різних галузях було або зменшено, або припинено, після приходу Д. Трампа. Проте, стурбованість в США викликав зростаючий обсяг прямих інвестицій з Китаю. При цьому за офіційними даними ці обсяги невеликі. Так, за оцінкою Міністерства торгівлі США накопичений обсяг прямих інвестицій з Китаю склав до кінця 2017 р. 54 млрд дол., обсяг прямих американських інвестицій в Китай – 105 млрд дол. [10]. Деякі експерти, однак, вважають, що має місце суттєва недооцінка реального обсягу прямих інвестицій, так як вони часто надходять не безпосередньо з США або Китаю, а з інших країн.

Питання про масштаби реальних китайських інвестицій в США турбує американську адміністрацію в зв'язку зі спробами китайських компаній отримати доступ до передових американських технологій. Було залучено навіть Committee of Foreign Investment in the United States (CFIUS, Комітет з іноземних інвестицій у США), створений ще в 1970 р. для зниження потоків японських інвестицій, а тепер і китайських. Побоювання Конгресу щодо можливої некомпетентності CFIUS при розгляді китайських прямих інвестицій в економіку США призвели до прийняття нового закону про контроль над інвестиційним ринком у 2018 р. Закон спрямований на модернізацію CFIUS та розширення видів інвестицій, що підлягають перегляду, включаючи певні неконтрольовані інвестиції у «критично важливі технології» і являє собою перше оновлення статуту комітету за понад десять років [9]. Крім CFIUS, було залучено ще кілька комітетів, а також переглянуто і розширено повноваження вже існуючих. В результаті, інвестиції компаній-виробників технологій, що можуть бути використані збройно, а також інвестиції, які надають доступ до персональних даних громадян США, і тих, які надають конкурентну перевагу в розробці передових технологій, можуть бути недопущеними у США. З цими нормативно-правовими актами Америка зробила китайські інвестиції у високотехнологічні компанії практично неможливими в будь-якій формі, чого й прагнув

Д. Трамп. Однак, все ще залишилися галузі, які становлять інтерес для взаємного інвестування, про що свідчить кілька великих угод, таких як інвестиції Tesla Inc. у фабрику поблизу Шанхаю у розмірі 5 млрд дол. [16].

Досить важливою часткою економіки США є цінні папери. Станом на 2019 р. китайські інвестиції в цінні папери США склали 1,5 трлн дол. Відтак, Китай став п'ятим найбільшим власником цінних паперів США [17]. Частка Китаю в загальному обсязі іноземних запасів американських цінних паперів склала 8% у 2019 р. [17]. Вони є одним з основних засобів, завдяки яким уряд США «закриває» дефіцит бюджету. Деякі аналітики та члени Конгресу висловлюють занепокоєння тим, що велика кількість американських цінних паперів в руках Китаю, дають йому потужні важелі впливу на США. Наприклад, вони стверджують, що Китай може ліквідувати значну частину своїх американських активів або значно скоротити купівлю нових цінних паперів, щоб вплинути на прийняття американським урядом рішень [17]. Існує й протилежна думка, що ці папери дають Китаю мало практичних важелів, оскільки такі кроки, ймовірно, призведуть до того, що долар США різко знеціниться та зменшить вартість решти китайських паперів, що залишилися [17].

На 116-му конгресі запроваджено законодавство, згідно з яким міністр фінансів повинен представити Конгресу звіт про вплив Сполучених Штатів на фінансовий сектор КНР. Новий закон про національні оборонні санкції 2021 р. вимагає від міністра фінансів провести дослідження щодо того, якою мірою інвестиції Китаю піддають міжнародну фінансову систему підвищеному ризику, пов'язаному з незаконним фінансуванням.

Окрім законів, існує низка нормативно-правових актів, що регулюють відносин двох держав. Тут не можна оминати увагою Стратегію національної безпеки США [15]. Індो-Тихоокеанський регіон є ключовим як для Китаю, так і для США. В Стратегії Китай представлено як хижака, який завдяки військовому та економічному примусу намагається залучити на свій бік якомога більше держав. Ініціатива «Один пояс – один шлях» один із прикладів цього. Це стратегічний інфраструктурний проєкт, що є дуже привабливим для країн-учасників. Ініціатива є одним із форматів посилення впливу Китаю, адже за подібною привабливістю приховано залучення держав до китайської політичної зони з можливістю подальшої інтеграції. В умовах протистояння Пекіна та Вашингтону все більш зростає вірогідність використання Китаєм економічного та політичного впливу на політику держав, отриманого через подібні проєкти.

Низка країн, звісно ж, разом зі США із 2017 р. почали переговори про те, як не допустити китайські інвестиції в держави, що розвиваються. Майже через місяць, у грудні 2017 р., США, ЄС та Японія створили неформальний союз в рамках СОТ, спрямований проти проникнення китайської економіки в Індо-Тихоокеанський регіон. Крім того, створено низку альтернативних китайським проєктів. Підписано ряд меморандумів із Японією та ЄС щодо сприяння «стійким інвестиціям» у країни, що цього потребують. Водночас, створено нову агенцію фінансової допомоги спільно з Австралією та Японією – Корпорація фінансування міжнародного розвитку (IDFC), для фінансування і допомоги американським компаніям, які беруть участь у закордонних проєктах. До того ж, останніми роками кредити від таких організацій як МВФ почали супроводжуватись все більше політичними й інституційними вимогами, що чудово видно на прикладі України, а корпорація IDFC як і решта згаданих, покликані змінити це, щоб «нейтралізувати» активність Китаю у регіоні.

Отже, можемо дійти висновку, що торгово-економічні відносини двох світових гігантів зараз не в найкращому стані. Д. Трамп намагався послабити економічне зростання КНР завдяки троговим війнам, проте і сама Америка понесла величезні збитки. В Китаю залишалась надія, що прихід нової американської влади на чолі з адміністрацією Дж. Байдена змінять ситуацію. Проте, зважаючи на останні заяви нового президента США, вони не збираються послаблювати боротьбу проти ворога.

Джерела та література

1. Давимука О. Стратегічний підхід США щодо Китайської Народної Республіки. Національний Інститут Стратегічних Досліджень. Київ, 2020. 3 с.
2. Пост Д. Трампа про відносини з Китаєм у Twitter. URL: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/1164914959131848705> (дата звернення: 03.02.2021).
3. Торговельні війни сучасності та їх вплив на економічне зростання і розвиток у світі та Україні. Київ: Заповіт, 2019. 190 с.
4. Меньшикова А. Китайский аспект торгово-экономических противоречий США и ЕС. США&Канада. Москва, 2020. №11. С. 80–96.
5. Суян В. Американо-китайские торгово-экономические отношения: причины кризиса и его перспективы. Российский внешнеэкономический вестник. Москва, 2019. 10 с.
6. Arezina S. U.S.-China Relations under the Trump Administration: Changes and Challenges. World Scientific. 2019. Vol. 05, No 3. P. 289-315.
7. Chinese Company Sinovel Wind Group Convicted of Theft of Trade Secrets. The United States Department of Justice. 2018. URL: <https://www.>

justice.gov/opa/pr/chinese-company-sinovel-wind-group-convicted-theft-trade-secrets (дата звернення: 08.02.2021).

8. Demers J. China's non-traditional espionage against the United States: the threat and potential policy responses. Center for a New American Security. Washington, 2018. 10 p.

9. F. Jalinous, K. Mildorf, K. Schomig rain. CFIUS Reform Becomes Law: What FIRRMA Means for Industry. White&Case. Washington, 2018. 5 p.

10. Foreign Direct Investment (FDI): CHINA. SelectUSA. 2020. URL: <https://www.selectusa.gov/servlet/servlet.FileDownload?file=015t00000003DAj> (дата звернення: 04.02.2021).

11. How China's Economic Aggression Threatens the Technologies and Intellectual Property of the United States and the World. White House Office of Trade and Manufacturing Policy. 2018. URL: <https://www.hsdl.org/?view&did=812268> (дата звернення: 01.02.2021).

12. IP commission 2019 review. URL: https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/ip_commission_2019_review_of_progress_and_updated_recommendations.pdf (дата звернення: 02.02.2021).

13. Is 'Made in China 2025' a Threat to Global Trade? Council of Foreign Relations. 2019. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/made-china-2025-threat-global-trade> (дата звернення: 04.02.2021).

14. Made in China 2025. Institute for Security&Development Policy. URL: <https://isdp.eu/content/uploads/2018/06/Made-in-China-Backgrounder.pdf> (дата звернення: 04.02.2021).

15. National Security Strategy of the United States of America. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 01.02.2021).

16. Tesla Plans \$5 Billion Investment in Chinese Factory. Industry Week. 2018. URL: <https://www.industryweek.com/leadership/article/22026075/tesla-plans-5-billion-investment-in-chinese-factory> (дата звернення: 08.02.2021).

17. U.S.-China Investment Ties: Overview. Congressional Research Service. 2021. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/IF11283.pdf> (дата звернення: 02.02.2021).

18. U.S.-China Trade and Economic Relations: Overview. Congressional Research Service. 2020. URL: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11284> (дата звернення: 03.02.2021).

19. US Industry Priorities for US-China Commercial Relations. The US-China Business Council. 2020. URL: <https://www.uschina.org/advocacy/regulatory-comments-on-china/us-industry-priorities-us-china-commercial-relations> (дата звернення: 05.02.2021).

20. Zhou C. US-China trade war deal reaches first anniversary as bilateral mistrust hits 'all-time. South China Morning Post. 2021. URL: <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3117773/us-china-trade-war-deal-reaches-first-anniversary-bilateral> (дата звернення: 05.02.2021).

УДК 327:355(470:477)

Сасюк Д. Л.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, УРОКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто основні причини, передумови, геополітична та геоісторична цілі агресії Росії проти України. Проаналізовано наслідки гібридної війни та її вплив не лише на Україну, а й на цілу світову систему безпеки.

Ключові слова: російська агресія, гібридна війна, агресія проти України, безпека, Україна, Росія, війна.

Sasyuk D. L.

RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE: CAUSES, CONSEQUENCES. LESSONS OF HYBRID WAR

The article considers the reasons, preconditions, geopolitical and geohistorical goals of Russia's aggression against Ukraine. The consequences of the hybrid war and its impact not only on Ukraine but also on the entire world security system are analyzed.

Key words: Russian aggression, hybrid war, aggression against Ukraine, security, Ukraine, Russia, war.

Агресія Росії проти України розпочалась в лютому 2014 р. з анексії Криму та триває нині. Кожен з нас є частиною того, що відбувається на окупованих територіях. Ці події за останні роки набули глобального та довгострокового характеру, що має невідворотні наслідки не лише для України, але й для цілої світової системи безпеки. Актуальність дослідження цієї проблеми полягає в тому, що, аналізуючи й осмислюючи збройну та інформаційну російську агресію проти України і сучасні суспільні наслідки війни на Сході України, ми маємо можливість стисло проаналізувати передумови, перебіг і можливі заходи української влади для відновлення територіальної цілісності української держави.

Метою та завданням статті є аналіз та систематизація основних причин російської агресії проти України; дослідження наслідків гібридної війни для України та Європи; розкриття передумов і перебігу агресії РФ.

Сьогодні, в час постійних змін, активного розвитку технологій, людство стикається з новими, нетрадиційними для минулих часів, формами війн та конфліктів. В багатьох державах це стало невід'ємною частиною ведення міжнародних відносин, кожна країна прагне розвитку та незалежності. Спалахи локальних та глобальних конфліктів, що є одним з головних способів вирішення політичних, етнографічних, мовних, економічних та інших протиріч, становлять реальну загрозу локальній та міжнародній безпеці. Такий спалах стався у лютому 2014 р. між Україною та Росією, що розпочався з анексії Криму Росією та триває досі на Донбасі. Для того, щоб розібратись в причинах та передумовах російської агресії проти України, варто звернутись до історії цих держав та їх відносин.

Україна стала незалежною державою у 1991 р. у результаті розпаду СРСР, з того моменту і до тепер ця подія розглядається великою кількістю людей "російської еліти" як історичне «непорозуміння». За визначенням В. Путіна цей розпад – «найбільша геополітична катастрофа ХХ століття» [7]. Окрім цього, дійсний президент Росії дотримується думки, що територія України мала б бути частиною Російської держави, про це свідчать його дії та ведення зовнішньої політики країни. Події 2014-2015 р. та те, що відбувається сьогодні, довели, що такої точки зору притримується велика кількість людей у різних прошарках російського населення. Навіть у січні 2016 р. згідно з результатами соціологічних опитувань 64% росіян підтримують агресію проти України [1].

Ще 26 серпня 1991 р., через два дні після прийняття Верховною Радою України Акта проголошення незалежності України, П. Вошанов, прес-секретар президента РРФСР Б.Єльцина, за його дорученням оголосив офіційну позицію Росії щодо відносин із «союзними республіками»: «РРФСР залишає за собою право порушити питання про перегляд кордонів». 28 серпня 1991 р. віце-президент РФ О. Руцькой на чолі офіційної делегації РРФСР прибув до Києва з метою примусити керівництво України відмовитися від щойно проголошеної незалежності, також погрожуючи переглядом кордонів у разі відокремлення України від Росії [1]. Відразу після цих подій Верховна Рада РФ офіційно оголосила свої територіальні претензії до України:

– постанова № 2809-1 «Про правову оцінку рішень вищих органів державної влади РРФСР щодо зміни статусу Криму, прийнятих у 1954 році» від 21 травня 1992 р.;

– у грудні 1992 р. з'їзд народних депутатів РФ доручив Верховній Раді РФ розглянути питання про статус Севастополя;

– 9 липня 1993 р. ВР РФ постановою «Про статус міста Севастополя» оголосила російський федеральний статус міста.

Згодом відбулись певні зміни в відносинах між країнами, так як Росія вважала, підкріплюючи це відповідними документами, що незалежність України – це скороминуча подія. Через декілька років, у 1997 р., був укладений «Договір про дружбу, співробітництво і партнерство» між Україною і Російською Федерацією, згідно з яким сторони зобов'язалися:

– поважати територіальну цілісність одна одної і непорушність існуючих між ними кордонів [4];

– будувати відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини та основних свобод, співробітництва між державами, сумлінного виконання взятих міжнародних зобов'язань, а також інших загальновизнаних норм міжнародного права тощо [4].

Загальмувавши дезінтеграційні процеси в РФ та надійно зцементувавши «батоном і пряником» економічну і політичну еліту, нове російське керівництво на чолі з В. Путіним розпочало безпосередню реалізацію реваншистської стратегії [1]. Поворотним моментом для В. Путіна стала Помаранчева революція 2004 р., яку російський національний лідер сприйняв як свою особисту поразку. Саме тоді було напрацьовано сценарії, застосовані за 10 років. Зокрема, у 2004 році Росія вперше розіграла карту «східноукраїнського» сепаратизму. 26 листопада 2004 р. Луганська обласна рада проголосувала за створення Південно-східної республіки, 28 листопада у м. Сєвєродонецьку Луганської області на з'їзді депутатів усіх рівнів із 17 регіонів України, переважно східних і південних, у якому брала участь представницька делегація з РФ на чолі з мером Москви Ю. Лужковим, обговорювалося створення Південно-східної федеративної держави зі столицею у Харкові.

У квітні 2008 р. під час Бухарестського саміту НАТО В. Путін заявив президентові США Дж. Бушу: «Україна – це взагалі не дер-

жава. Частина її територій – це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами... Якщо Україна піде в НАТО, то піде без Криму і сходу – вона просто розпадеться» [5]. Такі уявлення стали основою стратегічного бачення цілей РФ на новому етапі експансії. Для реалізації стратегії Кремля російські державні органи створили комплексну систему примушення держав СНД до об'єднання. Складовою частиною цієї системи мала стати теоретично опрацьована і практично випробувана парадигма гібридної війни [1].

Важливим періодом, який став визначальним для Росії, аби розпочати напад, є період, коли при владі в Україні був В. Янукович. В ті роки відбулося дуже багато локальних конфліктів та протестів, що підірвали авторитет президента, а влада України фактично втратила контроль над ситуацією в країні та силу. Це були ідеальні умови для здійснення нападу Росією, російська влада посилила розвідку на території України, влаштовувались штучні мітинги в АР Крим, в яких визначну роль відігравало російське населення. Усвідомлюючи ситуацію, нове керівництво України розпочало передислокацію підрозділів Збройних Сил і правоохоронних органів України у східні й північні області держави. Було вжито нагальних заходів з відновлення дієздатності сектору безпеки і оборони, забезпечено керованість силами й засобами ЗС України, створено Національну гвардію, проведено часткову мобілізацію, розпочато формування добровольчих батальйонів для захисту України, швидко стабілізовано ситуацію в Києві, а також у Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській областях [1].

Це свідчить про те, що Україна дуже швидко реагувала на всі події, що відбувались в ті роки. Відповідно, агресія РФ отримала відсіч, а всю Україну об'єднав широкий патріотичний рух. Завдяки плідній праці усіх верств населення, влади та військовослужбовців Україні вдалось запобігти окупації восьми південних і східних областей. 25 травня 2014 р. в надзвичайно складних умовах було проведено визнані всім світом вільні й демократичні президентські вибори, на яких перемогу здобув Петро Порошенко. Після цих подій стало зрозуміло, що більшість планів Росії було приглушено. Проте після цього розпочався черговий етап російської агресії проти України – гібридної війни, яка триває й донині. Незважаючи на кількісну та якісну перевагу агресора, Україна зупинила збройне вторгнення нападників.

Оскільки збройне протистояння між Москвою та Києвом скоротилося до мінімуму (обстріли і перестрілки на лінії зіткнення станом на кінець літа 2017 р.), головним полем битви стає інформа-

ційний простір, де ведеться жорстока, щоденна інформаційна війна РФ супроти України. Саме засоби масової інформації (телебачення, Інтернет, газети, часописи, радіо тощо) стають реальною і дієвою зброєю у цій гібридній війні. Відновлення Російської неоавторитарної імперії, повернення майже всіх пострадянських республік в обійми Москви є нагальним завданням для Кремля. У той же час вирішення цих завдань робиться не традиційними засобами впливу (військом, дипломатією тощо), а з використанням новітніх інформаційних технологій, які звичайних пересічних людей перетворюють на зомбованих істот, біороботів [3].

Проаналізувавши інформацію вище, можна визначити головні причини російської агресії проти України:

- однією з цілей Росії у війні з Україною є блокування європейського та євроатлантичного курсу України, повернення у сферу впливу Росії, як наслідок – дезінтеграція української державності. Стосовно ЄС, Кремль намагається розхитати єдність європейського співтовариства, дискредитувати його базові цінності;

- посилити вплив і контроль РФ над процесами на континенті, встановити новий устрій і порядок в Європі за російським сценарієм.

Щодо суспільно-політичних наслідків російсько-української війни, то їх можна охарактеризувати у двох головних вимірах: геополітичному і внутрішньоукраїнському. Геостратегічний аспект передбачає жорстке реагування на порушників міжнародного права і міждержавних домовленостей; реформування євроатлантичного оборонного альянсу у контексті сучасних геополітичних і геостратегічних викликів й особливостей збройного і гібридного протистояння; посилення інформаційної безпеки та протидії тотальній фейковій пропаганді й кібератакам з боку РФ; блискавичне реагування на порушення будь-яким агресором кордонів як членів НАТО, так і країн ЄС й асоційованих з ними держав, яких можна ототожнити з європейською цивілізацією.

У свою чергу регіональний, внутрішньоукраїнський дискурс прямо пов'язаний з посиленням таких визначальних факторів у розвитку України й українського суспільства, як: мілітарний (дофінансування, переозброєння, реформування й українізація армії); державницький (переформатування і ліквідація кланово-олігархічної моделі та розбудова правової, демократичної, високотехнологічної і заможної Української самостійної соборної держави); національний (творення української політичної нації); етнокультурний (українізація України, розширення вживання рідної мови та збереження українцями етнокультурних звичаїв і традицій) і цивілізаційний

(повернення України й українців у геополітичний, геоекономічний і геокультурний простір європейської цивілізації) [3].

Гібридна війна – особливий тип збройного конфлікту, в якому бойовим діям відведена другорядна роль. Мета «гібридної» війни полягає у нав'язуванні противнику волі шляхом застосування різних видів сили. При цьому бойові дії відіграють допоміжну роль в ослабленні противника, будучи лише каталізатором дестабілізаційних процесів, попередньо запущених за допомогою економічних, політичних, інформаційних та інших методів. Росія була не першою державою, яка застосувала «гібридну» війну проти інших країн, а Україна – не першою жертвою «гібридної» війни [2]. Найцікавіше те, що різновиди гібридних війн та способи їх ведення, та самі гібридні війни з'явилися набагато раніше, аніж відповідна термінологія. Як і будь-яка війна, гібридна війна Росії проти України має певні завдання та цілі. Тож, стратегічними завданнями російської гібридної агресії є поступове розмивання базових європейських цінностей, що об'єднують країни ЄС, дезорієнтація громадської думки, формування впливового проросійського лобі в європейському істеблішменті, сприяння поглибленню розбіжностей між європейськими державами та інституціями ЄС [2]. Тобто тут йдеться про ведення масштабної гібридної війни не лише в Україні, а саме на теренах ЄС для того аби “розвалити” Європейський Союз, мінімізувати американську присутність на континенті і повністю переформатувати європейський устрій та стиль за проросійськими шаблонами.

Якщо говорити про тактичні завдання, то в межах гібридної війни російська сторона активно використовує розвідувально-шпигунську діяльність, технології дискредитації державних структур країн, здійснюється підтримка праворадикальних, націоналістичних, популістських рухів, які продукують у суспільствах країн ЄС антинатовські і антиамериканські настрої, триває адресна робота у середовищі «співвітчизників» тощо. В країнах Європи формуються мережі лояльних до Росії політичних, громадських організацій, ЗМІ тощо. Водночас, використовується і «силова складова» гібридного впливу – за останні роки почастишали випадки «воєнного тестування» системи оборони НАТО – створення провокації у повітряному і морському просторі Європи з боку Збройних сил Росії [2]. У щорічному Звіті Генерального секретаря НАТО за 2015 р. наголошується: «...За останні кілька років суттєво зросла воєнна активність Росії поблизу кордонів НАТО, а також чітко продемонстрована готовність задіяти силу заради досягнення своїх зовнішньополітичних і оборонних цілей». Зокрема, в документі зазначається, що протягом 2013–2015 рр.

російська активність поблизу європейського повітряного простору зросла на 70%. У 2015 р. літаки НАТО піднімалися у повітря для перехоплення російських літаків понад 400 разів, що значно більше, ніж у 2014 р. [9].

Україні потрібна Стратегія деокупації України як національна геополітична ідея у розвиток стратегічного курсу на збереження та утвердження її європейської самоідентичності. Сьогодні дуже важко будь-кому пояснити і будь-ким зрозуміти, чому за три роки війни з Росією наша державна влада так і не змогла розробити та прийняти Стратегію деокупації України? Не декларативному рівні Державну цільову програму «Відновлення та розбудова миру у східних регіонах України» і розпорядження Кабміну «Про плани заходів, спрямованих на реалізацію деяких основ внутрішньої державної політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не виконують свої повноваження», а суто – Стратегію деокупації України.

Також Україні доцільно і необхідно у найближчий час вийти перед міжнародними та регіональними організаціями (насамперед ООН, ЄС, НАТО та ОБСЄ, а також ГУАМ, ОЧЕС, «Вишеградською четвіркою» тощо) з новою безпековою ініціативою стосовно необхідності розробки та прийняття окремого міжнародно-правового механізму та інструментарію щодо невідкладного вирішення конфліктів, де однією зі сторін є Російська Федерація. Подальше проведення Росією гібридної війни проти України у масштабах і формах минулих років призводитиме до поступового виснаження України на фоні можливого припинення/послаблення міжнародних санкцій проти Росії. За таких обставин врегулювання російсько-українського конфлікту потребуватиме пошуку нових та значно більш раціональних варіантів. Затягування у часі вирішення конфлікту безумовно призведе його до стану «замороженого», що майже автоматично й на радість путінського Кремля «поставить хрест» на європейських та євроатлантичних перспективах України на невизначений термін, а також до можливості втрати державності України [8]. На думку експертів, Україні та Європі необхідно формувати комплексні стратегічні підходи у протидії російській гібридній агресії, створювати гнучкі та ефективні механізми реагування, зміцнювати єдність європейських країн у протистоянні зовнішнім загрозам.

Якщо говорити про чіткі дії, які нам, як країні, потрібні для того, аби успішно рухатись вперед, то ці дії такі: експертне вивчення та аналіз розважального контенту, як-то фільмів та телесеріалів. Необхідно більш детально дослідити, як саме медіа-продукція та-

кого формату може використовуватись для інформаційних атак та маніпуляцій громадською думкою.

Вкрай важливим є приділення особливої уваги науковим дослідженням політичних, економічних, соціальних, демографічних, етноконфесійних проблем Російської Федерації, розвитку поточної політичної ситуації. У більшості західних країн, як і в Україні, все ще бракує ґрунтовних досліджень, які б давали чітке та комплексне розуміння поточних політичних та економічних процесів в Росії. Крім того, переважають фахівці в сфері радянських досліджень, що не дає адекватного розуміння ситуації та логіки прийняття рішень, яка змінилась за останні роки порівняно з часами СРСР, незважаючи на певну спадкоємність.

Вирішальним є довготривалий процес розбудови стійкості держави та суспільства щодо гібридних загроз, їхня моральна та технічна готовність, а також внутрішні реформи та перетворення в країні, які будуть сприяти мінімізації можливостей використання слабких місць суспільства та політичної системи. Подолання внутрішніх розколів та протиріч, з метою недопущення їх використання в інформаційних атаках є важливим елементом стійкості суспільства [6].

Проаналізувавши події починаючи з 2014 р., можна дійти висновку, що російська агресія проти України – це не звичайне збройне протистояння за землі, природні ресурси, населення тощо, а цивілізаційний конфлікт найвищого рівня. Зрештою, якщо його вчасно не зупинити, він може призвести до Третьої світової війни. Одним з основних висновків (який інтуїтивно вже зробило наше суспільство, але більшість еліт не наважуються проголосити) є необхідність опори винятково на власні сили і взяття відповідальності за розвиток України на себе, а не постійно чекати різних поштовхів чи нагадувань іноземних партнерів, або сподіватися на чийсь допомогу. На збройну агресію Росії Україна має демонструвати готовність дати жорстку збройну відсіч. Міцний оборонний потенціал України стримуватиме продовження збройної агресії Росії. Абсолютно правильною і достатньо ефективною була заборона російських пропагандистських телеканалів в Україні. А ось інформаційна політика стосовно Донбасу і Криму була слабкою та малоєфективною. А, отже, вона потребує докорінних змін і має стати тим самим поштовхом, який зможе зрушити ситуацію нарешті на користь України.

Джерела та література

1. Аналітична доповідь: До другої річниці агресії Росії проти України (20 лютого 2016 р.). Національний інститут стратегічних дослід-

жень. К.: НІСД, Київ, 2016. 32 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-02/Verstka_RNBO.indd.pdf

2. Божко В. Особливості та уроки «гібридної війни» Росії проти України. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень Борисфен Інтел. 2020 р. URL: https://bintel.org.ua/nukma/gibridnaja_vojna/

3. Гай-Нижник П. П., Краснодемська І. Й., Фігурний Ю. С., Чирков О. А., Чупрій Л. В.. К.: Російська агресія проти України: правда і вигадки, причини і наслідки: «МП Леся», 2018 р. 435 с. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/ros-agres.pdf>

4. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. Верховна Рада України. Київ, 1997 р. № 2,3. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text

5. Зигарь М. Вся Кремлівська рать. Коротка історія сучасної Росії. М., 2016. 188 с.

6. Кравченко В., Борис В., Филипенко А., Цехановська О. Уроки гібридного десятиліття: що треба знати для успішного руху вперед. Київ, 2019 р. URL: http://dea.edu.ua/img/source/%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B0%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/Hybrid_10.pdf

7. Лукеренко К. Заяви російського президента викликають подив у Києві. BBC. Київ, 2005 р. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/story/2005/04/050425_putin_statement_reax_ukraine

8. Радковець Ю. Уроки «гібридної війни» Росії проти України–2: геополітичний вимір. Журнал геополітичної аналітики «БІНТЕЛ» № 1. 2017 р. URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/05-12-lessons/>

9. Щорічний Звіт Генерального Секретаря НАТО за 2015 р. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_127331.htm?selectedLocale=uk

УДК 327(71:81)/»2015-2020»

Семенчук Д. О.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

БРАЗИЛЬСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ (2015 – 2020 РР.)

У статті розглянуто розвиток відносин між Федеративною Республікою Бразилією та Сполученими Штатами Америки в період з 2015 по 2020 рр. Особлива увага приділяється вивченню співпраці між державами під час президенства Жаїра Болсонару та тому, як зміна президента США ймовірно вплине на подальшу співпрацю між країнами.

Ключові слова: Бразилія, США, Дональд Трамп, Жаїр Болсонару, співпраця.

Semenchuk D. O.

BRAZILIAN-AMERICAN RELATIONS (2015 – 2020)

The article, the development of relations between the Federative Republic of Brazil and the United States of America in the period from 2015 to 2020 is considered. Particular attention is paid to the study of cooperation between states during the presidency of Jair Bolsonaro, and how the change of US president is likely to affect further cooperation between countries.

Key words: Brazil, USA, Donald Trump, Jair Bolsonaro, cooperation.

Актуальність вивчення теми полягає в тому, що з 2015 р. відбувається налагодження співпраці між урядами Бразилії та США. Особливо активне співробітництво розпочалося з приходом до влади в Бразилії у 2019 р. Ж. Болсонару. Бразилія та США є одними з провідних акторів в міжнародних відносинах Західної півкулі, тому налагодження їх активної та тісної співпраці безумовно вплине на ситуацію в регіоні.

Комплексний розгляд бразильсько-американського діалогу впродовж 2015 – 2020 рр., зважаючи на вже досягнуті результати, дозво-

литель зробити ймовірні прогнози щодо майбутньої співпраці двох гігантів американського континенту.

Вивчення документально-правової бази дозволить з'ясувати, які сфери співробітництва між Бразилією та США є пріоритетними та найбільш результативними.

Відносини Бразилії та США мають досить давню та багату історію. США були першою державою, що визнала незалежність Бразилії в 1822 р. Тому дослідження співпраці цих двох держав завжди було актуальною темою для науковців. Однією з основних робіт для комплексного вивчення теми є праця М. Хірст «Розуміння бразильсько-американських відносин» [17], що дозволяє детально розглянути відносини держав в кінці ХХ та на початку ХХІ століття.

Головними джерелами при дослідженні проблеми стали виступи президентів обох держав, підписані двосторонні угоди, публікації на сайтах Державного департаменту США та Борисфен Інтел.

Метою дослідження є вивчення результатів бразильсько-американської співпраці впродовж 2015 – 2020 рр. для того, щоб з'ясувати перспективи подальших відносин двох країн.

Завданнями наукової роботи є:

- дослідити документально-правову базу бразильсько-американських відносин;
- з'ясувати, які нові аспекти співпраці з'явилися в період 2015 – 2020 рр. і чи є вони результативними;
- проаналізувати, які сфери співпраці Бразилії та США є провідними;
- визначити перспективу подальших бразильсько-американських взаємин.

Після шпигунського скандалу в 2013 р., коли Е. Сноуден, колишній працівник Міністерства оборони США, опублікував дані Агентства національної безпеки США, що демонструють як АНБ незаконно отримали доступ до електронної пошти та телефонних розмов тодішньої президентки Бразилії Д. Русеф та її оточення, бразильсько-американські відносини значно зіпсувались. Уряд Бразилії назвав дані дії «порушенням суверенітету», а сама президент відмовилась від запланованої поїздки до США на офіційному рівні.

Під час відкриття Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2014 р. Д. Русеф різко негативно засудила пропозицію уряду США щодо створення міжнародної коаліції, яка військовими ударами протидіяла б просуванню Ісламської держави, закликаючи використовувати не силу, а переговори. Враховуючи той факт, що Д. Русеф ніяк не відреагувала на анексію Криму та введення російських військ на

територію України в 2014 р., що безумовно є використанням військової сили, можна стверджувати про упереджене ставлення президентки Бразилії до уряду США в той період.

Ситуація змінилась в червні 2015 р., коли після повторного обрання на пост президента Д. Русеф все ж наважилась нормалізувати відносини з урядом США. Насправді, цей крок був досить очікуваним, адже США – головний інвестор та другий після Китаю торговий партнер Бразилії, а подібні конфронтації негативно впливають на економіку держави.

Результатами поїздки стали зустріч Д. Русеф з провідними американськими банкірами та інвесторами, ланч з топ-менеджерами головних компаній Кремнієвої долини та безпосередньо переговори з президентом США Б. Обамою в Білому домі.

Успішне налагодження бразильсько-американських відносин під час цієї поїздки символізує підписання одразу трьох угод: угоди про оборонну співпрацю, оборонної угоди про заходи безпеки для захисту військової інформації та угоди про вдосконалення міжнародної податкової відповідальності та імплементацію закону про дотримання податкових зобов'язань за кордоном.

Проведення Олімпійських ігор в Ріо-де-Жанейро та імпічмент Д. Русеф в 2016 р. змусили Бразилію зосередитись на внутрішньополітичних випробуваннях. Як відомо, 2016 р. для США – це рік передвиборних перегонів та виборів нового президента. Від вибору американських громадян безпосередньо залежало і майбутнє бразильсько-американських відносин.

Д. Трамп, який в 2017 р. став новообраним президентом США, спочатку жодних заяв щодо бразильського вектору американської зовнішньої політики не робив. Проте його бразильський колега М. Темер, який став виконувачем обов'язків Президента Бразилії після імпічменту Д. Русеф, виявив зацікавленість у співпраці з адміністрацією Д. Трампа, зважаючи на заяви щодо перегляду торговельних угод з Мексикою, що могло слугувати додатковим капіталовкладенням та посиленням співпраці з урядом Бразилії з боку США.

Одними з провідних сфер співпраці між Бразилією та США в період 2016 – 2017 рр. стали охорона здоров'я та розробка стратегій щодо збереження біорозмаїття. Щодо охорони здоров'я, то основа увага приділялась винайденню вакцини від хвороби Зіка. Американські науковці з Центру по контролю і профілактиці хвороб проводили активні дослідження разом із своїми бразильськими колегами. У сфері збереження навколишнього середовища в 2016 р. було підписано багаторічну угоду (2016 – 2024 рр.) – Партнерство із збережен-

ня біорізноманіття Амазонки [25]. Це двосторонній бразильсько-американський договір, фінансування якого складає 80 млн дол. США. Метою партнерства є зміцнення системи охорони територій Амазонії.

З 2018 р. все більших обертів набирає бразильсько-американське співробітництво в оборонній сфері. Зокрема почав діяти Постійний форум з питань безпеки, метою якого є сприяння «стратегічній, інтенсивній двосторонній співпраці» з питань торгівлі зброєю та наркотиками, кіберзлочинності, фінансових злочинів та тероризму. Тим не менш, діалог щодо можливого підписання Стратегічного партнерства у військово-політичній сфері між Бразилією та США відбувся лише у вересні 2019 р.

Загалом 2019 р. став свого роду переломним моментом в бразильсько-американській співпраці, адже новообраним президентом Бразилії став «латиноамериканський Трамп» Ж. Болсонару. Ще під час своєї передвиборної кампанії політик не раз говорив про свою симпатію до адміністрації тодішнього глави американського уряду. Ж. Болсонару підтримував кожен «екстравагантний» крок Д. Трампа: вихід США з ядерної угоди з Іраном [21] та Паризької угоди щодо змін клімату [12]; пообіцяв перенести посольство Бразилії в Ізраїлі в Єрусалим, як це зробив його американський колега [1].

Білий дім позитивно реагував на подібну прихильність. Після офіційного оголошення результатів Д. Трамп зателефонував Ж. Болсонару та привітав з великою перемогою і наголосив, що дві нації повинні «стояти поруч» як «регіональні лідери обох Америк» [18]. Досить резонансним кроком стало те, що першою державою, яку відвідав Ж. Болсонару з офіційним візитом були саме США, що зруйнувало давню традицію відвідувати сусідню Аргентину під час першого офіційного візиту новообраного президента. Такий крок міг слугувати показником того, що Ж. Болсонару планує розпочати новий етап в бразильсько-американських відносинах.

Під час візиту президента Ж. Болсонару до США Д. Трамп назвав Бразилію «найбільшим союзником США, що не входить в НАТО» та не виключав можливості приєднання її до альянсу. Також президент Д. Трамп наголосив на підтримці Бразилії щодо вступу в Організацію економічного співробітництва та розвитку, яка об'єднає найбільш розвинені економіки світу [3].

Однак ці висловлювання радше можна назвати символічними, ніж суттєвими, адже навіть незважаючи на те, що визнання Бразилії «найбільшим союзником США, що не входить в НАТО» має полегшити доступ до американських військових технологій, навчання та

техніки, ці здобутки є незначними, зважаючи на той факт, що Аргентина отримала подібний статус близько 25 років тому, проте це не дало очікуваного результату. Для офіційного членства Бразилії в Організації економічного співробітництва та розвитку, просто підтримки США замало, необхідно буде виконати ряд економічних реформ та головне – відмовитись від статусу країни, що розвивається, що надає певні переваги в міжнародній торгівлі.

Незважаючи на це, загалом поїздку Ж. Болсонару в США можна назвати успішною. Для просування бразильсько-американських економічних відносин було обговорено ініціативу щодо створення спільного енергетичного форуму. Глави держав розглянули можливість посилення співпраці в космічній сфері, зокрема використання бразильського космодрому для запуску американських космічних кораблів. Більше того, США і Бразилія навіть підписали ряд угод, в тому числі договір, який дозволяє американським компаніям запускати супутники з бразильського космічного центру «Алькантара» [11]. Було підписано угоду про скасування віз для мандрівників з США до Бразилії [15].

Однією з найважливіших тем, яка обговорювалась двома лідерами, була неспокійна ситуація у Венесуелі. Обидві країни висловили підтримку лідеру венесуельської опозиції Х. Гуайдо. Ж. Болсонару заявив про можливість створення американської військової бази в Бразилії та ймовірність військової інтервенції у Венесуелу.

Однією з провідних сфер співпраці в 2019 – 2020 рр. стало сільське господарство, зважаючи на торгіву війну США з КНР, що стало причиною збільшення кількості імпортованих товарів до США саме з Бразилії, особливо яловичини та сої. Іншою важливою сферою стала торгівля, зокрема Бразилія оголосила про збільшення обсягу безмитного імпорту етанолу з США з 600 млн дол. на рік до 750 млн [24], що може завдати удару по виробництву етанолу в самій Бразилії.

Цікавим бразильсько-американських проєктом цього періоду стала програма «Партнерство для сімей», яка була запропонована Міністерством у справах жінок, сім'ї та прав людини Бразилії в грудні 2019 р. спільно з урядам США, Польщі та Угорщини та представниками ЮНІСЕФ та МОП. Метою об'єднання є діяльність в області сімейної політики та боротьби з сімейним насильством. Пізніше за ініціативи колишнього держсекретаря США М. Помпео було створено в лютому 2020 р. Міжнародний альянс за свободу віросповідання, який буде боротись проти переслідування віруючих

по всьому світу. Ініціативу підтримали також Бразилія, Польща і Угорщина.

Щодо майбутнього бразильсько-американських відносин, то під час веб-семінару «Наступна фаза відносин між США та Бразилією» в червні 2020 р. і посол США в Бразилії Т. Чапман, і тимчасово повірений у справах посольства Бразилії у Вашингтоні Н. Форстер погодились, що головним завданням наступних 5 років співпраці є не укладення угоди по вільну торгівлю, а подвоєння об'єму бразильсько-американської торгівлі з 105 млрд дол. до 210 млрд дол. [23].

Якою буде позиція новообраного президента США Дж. Байдена щодо бразильсько-американських відносин сказати складно, адже погляди адміністрації Дж. Байдена та Ж. Болсонару досить відрізняються. Яскравим прикладом є їх дискусія щодо питання Амазонії: Дж. Байден заявив, що як тільки посяде пост президента США, то збере з усього світу 20 млрд дол. і віддасть їх уряду Бразилії, щоб вони припинили випалювати ліси Амазонії [19], на що Ж. Болсонару відповів у Твіттері, що не збирається приймати цей хабар і не допустить втручання у суверенітет його країни [13].

З'ясувавши всі основні аспекти бразильсько-американської співпраці в 2015 – 2020 рр., можна зробити висновок, що їх відносини безумовно вийшли на новий етап. Обидві держави зацікавлені у тісній співпраці: Бразилія в інвестиціях та торгівлі з боку США, а США в тому, щоб мати потужного союзника в латиноамериканському регіоні. Пріоритетними сферами співпраці на цей момент є економічна сфера та сільське господарство. Під час зустрічей Д. Трампа та Ж. Болсонару не раз обговорювалось питання тіснішої співпраці у військово-політичній та оборонній сферах.

Ж. Болсонару, не зважаючи на всі конфронтації, вже привітав Дж. Байдена з перемогою на виборах на пост президента США та наголосив, що прагне «продовжувати будувати американсько-бразильський союз на захист суверенітету, демократії та свободи у всьому світі, а також у торговельно-економічній інтеграції» [20].

Перспектива подальших розвідок полягає перш за все в детальному дослідженні кроків нової адміністрації Дж. Байдена щодо бразильського вектору зовнішньої політики США. Також досить важливим є спостереження за діяльністю вже чинних бразильсько-американських проєктів та їх розвитком.

Джерела та література

1. Бразилія перенесе посольство в Ізраїлі в Єрусалим. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/630595.html> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Відносини між США та Латинською Америкою після обрання Джо Байдена. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/politics/vidnosini-mizh-shsha-ta-latinskoj-amerikoju-pislya-obrannya-dzho-bajdena/> (дата звернення: 04.02.2021).
3. Встреча Трампа і Болсонару: в центрі уваги – двостороннє співробітництво і Венесуела. URL: <https://www.golosameriki.com/a/us-brazil/4837644.html> (дата звернення: 04.02.2021).
5. Окунева Л. С. Бразилія: 100 днів президента. Національний комітет по дослідженню БРИКС. Росія, 2019. URL: <http://www.nkibrics.ru/posts/show/5cab4bfc62726930c4450000> (дата звернення: 04.02.2021).
7. США – Бразилія: гегемон і його «самий великий союзник». URL: <https://regnum.ru/news/polit/2679096.html> (дата звернення: 04.02.2021).
8. США і Бразилія оголосили про створення спільного фонду зі збереження Амазонії. URL: https://zik.ua/news/2019/09/14/ssha_i_brazyliya_ogolosyly_pro_stvorennya_spilnogo_fondu_po_zberezhennyu_1646765 (дата звернення: 04.02.2021).
9. Biden's First Foreign Policy Move: Reentering International Agreements. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/bidens-first-foreign-policy-move-reentering-international-agreements> (дата звернення: 04.02.2021).
11. Brazil (19-1216.1) – Agreement on Technology Safeguards Associated with U.S. Participation in Launches from the Alcantara Space Center. URL: <https://www.state.gov/brazil-19-1216.1> (дата звернення: 04.02.2021).
12. Brazil: Bolsonaro threatens to quit Paris climate deal. URL: <https://www.climatechangenews.com/2018/08/14/brazils-bolsonaro-threatens-quit-paris-climate-deal/> (дата звернення: 04.02.2021).
13. Brazil's Bolsonaro rejects Biden's offer of \$20 billion to protect the Amazon. URL: <https://edition.cnn.com/2020/09/30/americas/brazil-bolsonaro-biden-amazon-intl/index.html> (дата звернення: 04.02.2021).
14. Brazil's Dilma Rousseff impeached by senate in crushing defeat. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/31/dilma-rousseff-impeached-president-brazilian-senate-michel-temer> (дата звернення: 04.02.2021).
15. Brazil ends visa requirement for U.S., Canada, Australia and Japan. URL: <https://www.travelagentcentral.com/destinations/brazil-ends-visa-requirement-for-u-s-canada-australia-and-japan#:~:text=Starting%20June%2017%2C%20American%2C%20Canadian,government%20on%20Monday%2C%20March%2018> (дата звернення: 04.02.2021).
16. Defense Agreement Concerning Exchange of Research and Development Information. URL: <https://www.state.gov/17-322/> (дата звернення: 04.02.2021).

17. Hirst M. Understanding Brazil-United States Relations. Brasília, 2013. P. 163-243.

18. Jair Bolsonaro, A View from the North. URL: <https://www.thedialogue.org/analysis/jair-bolsonaro-a-view-from-the-north/> (дата звернення: 04.02.2021).

19. Joe Biden offers \$20 billion to protect Amazon forests. URL: <https://earthinnovation.org/2020/03/joe-biden-offers-20-billion-to-protect-amazon-forests/> (дата звернення: 04.02.2021).

20. President Jair Bolsonaro congratulates U.S. President-elect Joe Biden. URL: <https://www.gov.br/mre/en/contact-us/press-area/press-releases/president-jair-bolsonaro-congratulates-us-president-elect-joe-biden> (дата звернення: 04.02.2021).

21. Remaking US-Brazilian Relations: The Odyssey of Trump and Bolsonaro. URL: <https://www.thedialogue.org/blogs/2019/06/remaking-us-brazilian-relations-the-odyssey-of-trump-and-bolsonaro/> (дата звернення: 04.02.2021).

22. Trump and Bolsonaro Meet, Huawei Creates Conflict, and More. URL: <https://www.cfr.org/podcasts/trump-and-bolsonaro-meet-huawei-creates-conflict-and-more> (дата звернення: 04.02.2021).

23. Where the US-Brazil relationship is going next. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/where-the-us-brazil-relationship-is-going-next/> (дата звернення: 04.02.2021).

24. UPDATE 1-Brazil increases quota for tariff-free ethanol imports, but for only one year. URL: <https://www.reuters.com/article/brazil-usa-ethanol/update-1-brazil-increases-quota-for-tariff-free-ethanol-imports-but-for-only-one-year-idUKL2N25T0EB> (дата звернення: 04.02.2021).

25. U.S. Relations With Brazil. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-brazil/> (дата звернення: 04.02.2021).

УДК 327.5(477:470+571)

Слоньовська С. В.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

НОРМАНДСЬКИЙ ФОРМАТ ІЗ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто поняття «нормандський формат», його зміст та учасників, а також позицію України. Наведено результати перемовин за всі роки діяльності формату. Проаналізовано перспективи продовження переговорів у такому форматі й обґрунтовано необхідність його збереження та вдосконалення.

Ключові слова: нормандський формат, Україна, Росія, збройний конфлікт, Донбас.

Slonovska S. V. **THE NORMANDY FORMAT FOR RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT SETTLEMENT: RESULTS AND PROSPECTS**

The article considers the concept of the «Normandy format», its content and participants, as well as the position of Ukraine. The results of negotiations for all years of activity are given. Prospects for continuing negotiations in this format are analyzed and the need for its preservation and improvement is substantiated.

Key words: Norman format, Ukraine, Russia, armed conflict, Donbass.

Актуальність статті полягає в тому, що нормандський формат на сьогоднішній день є найбільш дієвим переговорним майданчиком для врегулювання конфлікту на Сході України, який все ще триває, тому для наукового та експертного середовища є важливим на основі аналізу вже досягнутих результатів переговорів розробити найбільш вигідні для України перспективи подальшої реалізації переговорів у нормандському форматі.

Ця тема, зважаючи на порівняно нещодавнє виникнення нормандського формату, не є досить дослідженою. Основна інформація присутня у статтях новинних порталів: українських (Українська правда, Дзеркало тижня, УНІАН, Канал 24 тощо) та міжнародних (BBC, Deutsche Welle (DW), TheGuardian тощо), а також публікаціях аналітичних центрів, на кшталт, Борисфен Інтел та Центру Разумкова.

Метою статті є аналіз основних результатів всіх зустрічей у нормандському форматі та висвітлення можливих перспектив подальшого розвитку чи трансформування цього формату. Для досягнення мети було поставлено такі завдання: проаналізувати результати всіх зустрічей у нормандському форматі; висвітлити українську позицію та інтереси на цих зустрічах; оцінити ризики заміни формату якимось іншим; сформувані основні перспективи нормандського формату.

20 лютого 2014 р. Російська Федерація анексувала Автономну Республіку Крим, яка належить Україні. 6 квітня 2014 р. незаконні збройні формування за участі Росії захопили Донецьку обласну адміністрацію і почалась війна на сході України. 6 червня 2014 р. у містечку Бенувіль, на святкуванні 70-річчя висадки союзників на узбережжя Нормандії у Другій світовій війні, лідери України П. Порошенко, Росії В. Путін, Німеччини А. Меркель й Франції Ф. Олланд зустрілися, щоб організувати новий міжнародний формат переговорів, які допомогли б врегулювати конфлікт на сході України. Цей формат включає в себе зустрічі на рівні глав держав й конференції у телефонному режимі, а також контакти міністрів закордонних справ чи уповноважених на те осіб країнами учасниками. Франція і Німеччина домовилися виступати в ролі певних посередників у переговорах перших осіб Києва і Москви [6]. Перша зустріч конкретних результатів не принесла: її учасники лише підтримали якнайшвидше припинення вогню на Донбасі. Протягом наступних двох тижнів Порошенко та Путін двічі поговорили по телефону про припинення вогню та вирішення конфлікту мирним шляхом. Київ оголосив про припинення вогню, а бойовики погодились на перемир'я лише за кілька днів, але стріляти не припинили, тому українським військовим було дозволено відкривати вогонь у відповідь.

Наступна зустріч пройшла 16-17 жовтня в Мілані в рамках форуму «Європа-Азія». На цьому саміті було погоджено Мінський протокол (Мінськ- 1), документ з 13-ти пунктів, укладений Тристоронньою контактною групою у вересні після збиття з підконтроль-

ної «ДНР» території з «Бука» Боїнгу МН17 малайзійських авіаліній (загинуло 298 людей) та «Іловайської трагедії» (за офіційними даними тоді загинуло 366 українських військових). Цей меморандум передбачав тимчасове припинення вогню на Донбасі, проведення виборів на окупованих територіях за українськими законами, звільнення заручників та моніторингу лінії розмежування безпілотниками за участі Франції, Італії та Німеччини під егідою місії ОБСЄ. Через два місяці після зустрічі в Мілані, в грудні 2014 р., відбувся обмін полоненими між Україною та терористами Донбасу, на якому обміняли 150 українських заручників на 222 сепаратистів. Щодо патрулювання дронами, то їх використовували всі сторони конфлікту разом з представниками місії ОБСЄ, які неодноразово фіксували порушення режиму тиші, а згодом почалися бої за Донецький аеропорт та за Дебальцеве.

Наступні два етапи перемовин пройшли на рівні міністрів закордонних справ, президенти поспілкувалися лише телефоном, щоб узгодити дату наступної зустрічі, яка відбулася в Мінську 11-12 лютого 2015 р. одночасно із засіданням Тристоронньої контактної групи за участі бойовиків, керівників самопроголошених республік О. Захарченко та І. Плотницького. Результатом стало підписання Комплексу заходів щодо виконання Мінського протоколу (Мінська-2) [11]. План передбачав негайне припинення вогню з 15-го лютого, відведення важкого озброєння від лінії зіткнення, обмін полоненими «всіх на всіх», моніторинг з боку ОБСЄ, прийняття закону про амністію в ОРДЛО, роззброєння всіх незаконних формувань на Донбасі, проведення місцевих виборів і передачу контролю над кордоном Україні, а також затвердження закону про особливий статус ОРДЛО (який щороку поновлюється). Україна ухвалила закон про особливий порядок місцевого самоврядування в ОРДЛО (він все ще діє). Але найголовніше, припинення вогню і відведення військ, так і не відбулось. По суті, ці переговори не були важливими для сепаратистів та Росії, адже вони і не збирались виконувати будь-які ухвалені там рішення. Дуже ймовірно, і президент Олланд допустив це у своїх мемуарах, що Путін спеціально затягував час (зустріч тривала 17 годин), щоб бойовики могли оточити Дебальцеве [3].

Протягом декількох місяців після переговорів у Мінську сторони провели ще кілька телефонних переговорів, а зустрічі відбувались між міністрами закордонних справ. Все зводилося тільки до обговорення миротворчої місії, роботи ОБСЄ та реалізації Мінських угод. Взагалі, у 2015 р. «нормандська четвірка» спілкувалася телефоном досить регулярно. Однак, повної реалізації Мінська-2 теж не сталося.

Бойовики «ДНР» за допомогою регулярних частин російської армії захопили Дебальцеве уже після того, як мало бути встановлене повне припинення вогню, обміну полоненими теж не відбулось. Тому глави держав і міністри закордонних справ зустрілися в Парижі 2 жовтня 2015 р. На п'ятигодинних переговорах їм довелося констатувати, що Мінські угоди знову провалюються і виконати їх до кінця року неможливо. Сторони підтвердили, погоджену Тристоронньою контактною групою в Мінську, угоду про відведення зброї калібром менше 100 мм на відстань 15 км від лінії зіткнення, яку вже наступного дня в «ДНР» порушили. Також домовилися про забезпечення доступу ОБСЄ до контрольованої бойовиками «ДНР» та «ЛНР» території аж до державного кордону на, непідконтрольних Києву, ділянках. На цій зустрічі вперше було запропоновано впровадження формули Штайнмайера, яку розробив глава МЗС Німеччини (нині президент ФРН) Франк-Вальтер Штайнмайєр [14]. Вона передбачає: «особливий статус» для окупованих Росією та проросійськими сепаратистами територій одразу після того, як там будуть проведені місцеві вибори за українським законодавством під наглядом ОБСЄ, лише після підтвердження прозорості виборів ОБСЄ закон про особливий статус ОРДЛО може набрати чинності, а до того повинен діяти на тимчасовій основі [12].

У 2016 р. у Нормандському форматі безрезультатно кілька разів зустрічалися глави МЗС, а 19 жовтня 2016 р. в Берліні відбулася зустріч «нормандської четвірки». Порошенко, Путін, Меркель і Олланд вирішили розробити «дорожню карту» імплементації Мінських угод шляхом проведення виборів в ОРДЛО і надання їм «особливого статусу». Але «дорожня карта» так і не дала вагомих результатів для дотримання Мінських домовленостей. Після цих переговорів лідери держав не зустрічались протягом 3-х років. Міністри ж закордонних справ України, Росії, Німеччини та Франції зустрілись влітку 2018 р., щоб обговорити обмін полоненими і миротворчу місію [9].

Після перерви в три роки наступна зустріч «нормандської четвірки» в новому складі (у 2017 р. президентом Франції став Е. Макрон, а в 2019 р. в Україні обрали В. Зеленського) відбулась 9 грудня 2019 р. в Парижі. Її результати такі: про відновлення українського контролю над кордоном якихось домовленостей не досягли. Домовились створити передумови для проведення місцевих виборів протягом 4-х місяців (не змогли в результаті домовитись), а також про припинення вогню до кінця 2019 р., про обмін полоненими у форматі «всіх на всіх» до 31 грудня. Підтримали нові пункти пропуску через лінію розмежування. Обговорили формулу Штайнмайєра (в

України та Росії все ще різні бачення її імплементації: Україна вважає, що спочатку треба відновити контроль над кордоном і виконати безпекову частину Мінських угод, а Росія наполягає на проведенні виборів спочатку, тобто на першості політичної частини угод). Про Крим, як і раніше, не говорили. Однак, під час прес-конференції Зеленський окремо нагадав, що Крим – це Україна [7]. Таким чином в період між 2014 та 2021 рр. відбулось близько 30 зустрічей і телефонних розмов представників «нормандської четвірки» на різних рівнях, найбільш пізня – зустріч політичних радників 12 січня 2021 р., де було узгоджено чотири точки розведення на лінії зіткнення.

Як видно, результати, досягнуті на нормандському форматі, – далеко не такі, як хотілося б Україні. Миру на Донбасі так і не досягли, але гостра фаза війни на даний момент минула. Тому з цього всього випливає логічне питання: які перспективи нормандського формату, якщо вони є?

На сьогоднішній день є кілька варіантів: розширити нормандський формат, запросивши США, Велику Британію чи ще когось; змінити порядок денний переговорів, додавши питання про миротворців ООН, Крим чи якісь нові угоди; взагалі створити новий формат переговорів, визнавши, що нормандський вже не дієвий.

По-перше, ставити хрест на нормандському форматі, не маючи якоїсь реальної альтернативи, не варто, адже він є основним переговорним майданчиком для вирішення російсько-українського конфлікту, а також до домовленостей, укладених «нормандською четвіркою» (Мінські домовленості), прив'язані санкції Заходу проти Росії. Тому, не дивлячись на те, що побутує думка, що нормандський формат більше мертвий, ніж живий, відмовлятися від нього поки що ні в якому разі не можна. Якщо не можна замінити, можна трансформувати чи розширити.

Щодо розширення, найчастіше зустрічається думка – запросити до нормандського формату США. Тим паче, зараз для цього складається сприятлива атмосфера: до влади прийшов демократ Дж. Байден, який до того ж дуже добре орієнтується у справах України. Президент Зеленський у нещодавньому інтерв'ю програмі *Axios*, що виходить на платформі НВО, прямо заявив, що хоче залучити Байдена до нормандського формату, або започаткувати інший, до якого були б залучені США та Росія [4]. Міністр закордонних справ Д. Кулеба також впевнений, що участь Штатів у перемовинах може бути дуже ефективною, але для залучення США до нормандського формату потрібна згода всіх його учасників [5]. Очевидно, одних заяв тут замало, для залучення США потрібно наполегливо

працювати на дипломатичному фронті, якнайшвидше відновити імідж України перед США (розслідувати скандал з Вагнером, справи всіх, хто потрапив під американські санкції в січні цього року, припинити політичні переслідування тощо), по-справжньому боротись із корупцією, продовжувати проводити реформи... До того ж, Росія неодноразово заявляла, що вона проти включення США в цей процес. РФ використовує формат, як засіб дипломатичного прикриття війни, а отже збільшення кількості учасників за рахунок тих, хто може тиснути на неї, їй не потрібне. Тому розширювати нормандський формат потрібно обережно, щоб Росія цим не скористалась і не самоусунулась від будь-якого переговорного процесу.

Разом із США цілком логічним виглядатиме залучення до переговорів Великої Британії, адже вона так само як і США та Росія є гарантом безпеки України за Будапештським меморандумом. До того ж, і сама Велика Британія неодноразово заявляла про бажання брати участь у нормандському форматі. Ще у 2016 р. секретар із закордонних справ Б. Джонсон (сьогодні прем'єр-міністр Британії) відвідував Київ та обговорив із тодішнім президентом Порошенко взаємодію між Великою Британією та Україною в протистоянні російській агресії на Донбасі. Тож сьогодні, коли ця людина вже обійняла найвищу британську виборну державну посаду, цілком логічно буде запропонувати залучення Британії до переговорів [2]. Український представник в політичній підгрупі на переговорах у Мінську Р. Безсмертний також вважає обґрунтованим залучення США, Великої Британії та, можливо, Китаю до нормандського формату, адже це може призвести до об'єднання нормандського і будапештського форматів [1]. До речі, між Україною та Великою Британією була підписана Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та стратегічне партнерство 8 жовтня 2020 р. і 7 жовтня меморандуму, що передбачає переоснащення Військово-морських сил ЗСУ [13]. Це, безумовно, нова сторінка у відносинах України та Великої Британії і чудова передумова до поглиблення співпраці, зокрема на дипломатичному фронті.

Крім США та Великої Британії, до оновлення формату переговорів може долучитися Польща. Посол Польщі в Україні (2016-2019 рр.) Я. Пекло заявляв ще у 2017 р., що: «Польща воліє бачити у складі нормандського формату США та ЄС. Причому ЄС як союз, а не Францію та Німеччину. Без сусідів – це не лише Польща, але ще й Румунія, і Угорщина, і Словаччина – складно вирішити такі проблеми, це проблема нашої спільної безпеки» [10]. Такої ж думки притримувався і сам президент Польщі Анджей Дуда ще на почат-

ку своєї першої каденції. Тоді його пропозиція була відхилена, але сьогодні, коли ми бачимо спроби «заморожування» нормандського формату з боку Росії, спроба додати до нього хоча б Польщу, якщо не всіх європейських сусідів України, виглядає більш привабливою, до того ж і реальнішою, адже ця країна не викличе такого «подразнення» у Росії, як США чи Британія, але вона гарантовано підсилуватиме українську позицію. Те ж саме можна сказати про інших наших сусідів: Угорщину (що також стане і приводом до співпраці проти спільної загрози безпеці та, можливо, призведе до «потепління» у стосунках), Словаччини, Румунії, Молдови (дуже бажано, адже в неї є схожі проблеми, які також спричинені російським втручанням, до того ж нова президентка М. Санду – проєвропейський політик та вже висловила намір співпраці з Києвом), також можливе долучення Білорусі, але тільки після демократичних виборів і повалення режиму проросійського диктатора Лукашенко.

Також варто задуматися і про розширення кола питань, які на нормандському форматі обговорюються. З самого початку його існування нормандський формат мав на меті спочатку зупинити гостру фазу конфлікту на Донбасі, а потім і врегулювати сам конфлікт. Для цього були укладені Мінські домовленості, перші та другі. Вони, безумовно, допомогли зупинити гостру фазу війни, але конфлікт ще далеко не вичерпано і навіть сьогодні українська сторона несе втрати на Донбасі. Вже навіть самі лідери визнали неспроможність одних тільки Мінських домовленостей врегулювати ситуацію на Донбасі повністю. Перш за все, це відбувається через деструктивну позицію Москви, яка продовжує надавати бойовикам військову, фінансову і політичну підтримку. Як відомо, зараз на окупованих територіях діє місія спостерігачів ОБСЄ, але їх зона відповідальності, знову ж таки, через позицію Москви, є обмежена. Тому деякі політики та експерти висловлюють ідею про розміщення на Донбасі миротворчої місії ООН. Відомо, що ідею «блакитних шоломів» підтримують і Москва, і Київ. Але уявлення щодо цієї місії сильно розходяться. Путін вважає, що роль «блакитних шоломів» має зводитися до охорони спостерігачів ОБСЄ, які вже патрулюють в регіоні. Київ вважає, що вони повинні бути розміщені в усій зоні конфлікту, включно з відрізком неконтрольованого Києвом українсько-російського кордону, бо тоді російським військовим доведеться відійти на свою територію, що позбавить Росію можливості фінансувати та надавати військову підтримку сепаратистам. На думку директорки берлінського Центру східноєвропейських і міжнародних досліджень Гвендолін Зассе, переговори в нормандському форматі дозволяють

серйозно обговорити варіант місії ООН для Сходу України та окреслити простір, в якому був би шанс знайти компроміс. Засе вважає, що розширювати зону відповідальності такої місії на весь регіон конфлікту можна було б поетапно, крок за кроком [8]. Також варто звернути увагу на те, що у нормандському форматі не обговорюється питання окупованого Росією Криму. У 2014-2016 рр. лідери обговорювали, в основному, питання припинення вогню, розмежування лінії зіткнення та обміну заручниками, щоб буквально врятувати якнайбільше життів українських військових. Відсутність Криму на порядку денному може цим пояснюватись. Але на даний момент гостра фаза минула, і вже час почати говорити про Крим, бо це українська територія і вона обов'язково повинна бути в складі нашої держави. Навіть якщо США і не доєднаються до нормандського формату, вони все одно уважно за ним стежитимуть і висловлюватимуть свою позицію, а вона, як відомо, цілком збігається з нашою, Крим – це Україна, і про це Байден у нещодавній телефонній розмові з Путіним нагадав йому. З приходом демократів ми можемо розраховувати на активніше втручання у процес врегулювання конфлікту і варто цим скористатись, щоб почати діалог про повернення Криму на базі нормандського формату. Цілком ймовірно, цю позицію України про включення Криму до адженди підтримають Німеччина та Франція, які також зацікавлені у відновленні суверенітету України та покращенні безпекової ситуації в Європі.

Результатами шестирічної роботи дипломатів та лідерів держав, України, Німеччини, Франції та Росії, у нормандському форматі стали перші та другі Мінські угоди, які передбачають припинення вогню, деескалацію конфлікту на сході України, проведення демократичних виборів на окупованих проросійськими сепаратистами українських територіях Донбасу; об'єднання «цивілізованих» країн Заходу навколо позиції України, рішуче засудження ними агресії Росії проти України та накладення санкцій за невиконання Мінських домовленостей РФ; вирішення безпекових та гуманітарних питань для покращення умов життя людей і біженців, які живуть чи жили на непідконтрольних територіях. Отже, на даний момент нормандський формат дав усе, що міг дати, враховуючи явне небажання Москви йти на співпрацю. Гостра фаза конфлікту поки що припинена, хоча на лінії зіткнення все ще фіксуються дані про загиблих і поранених та збільшення кількості обстрілів.

Загалом відбулось приблизно 30 зустрічей у різних форматах на різних рівнях, 6 з яких – зустрічі на рівні глав держав. Остання зустріч «нормандської четвірки» відбулась 9 грудня 2019 р. і на

ній домовились про виконання Мінських домовленостей, нові точки розведення та обмін полоненими. Враховуючи, що не всі пункти попередніх домовленостей були виконані та явну демонстрацію Москвою небажання йти на зустріч, передумов для нової зустрічі Зеленського, Путіна, Меркель та Макрона поки що немає.

Зважаючи на певне «заморожування» сьогодні нормандського формату, нехай і штучне, дедалі частіше постають питання про його трансформацію чи пошук іншого формату. Очевидно, що поки альтернативи йому немає. Нормандський формат сьогодні є єдиним, який показав хоч якусь життєздатність і зміг посадити і Україну, і Росію за стіл переговорів, що і допомогло зупинити гостру фазу конфлікту та мінімізувати жертви. Також до Мінських домовленостей прив'язані санкції проти Росії за агресію на Донбасі, а вихід з нормандського формату даватиме підстави для їх зняття. Тому варто розглядати інші перспективи для нормандського формату, такі як розширення чи зміна порядку денного. Запросити до нормандського формату можна і США, і Велику Британію, і Польщу, і Угорщину, і Молдову, і навіть Китай, але при цьому треба враховувати, що головне, щоб Росія була присутня за столом переговорів і ні в якому разі не вийшла з формату через розбіжності в питанні того, кого треба долучити до нормандського формату. Також варто додати до порядку денного питання міжнародної миротворчої місії ООН, яка б не просто охороняла представників ОБСЄ на лінії зіткнення, а патрулювала вздовж українсько-російського кордону для недопущення «заморожування» конфлікту на сході України. І, звичайно, потрібно обговорювати Крим в рамках нормандського формату та наполягати на розробці нормативно-правових актів, а також впровадженні додаткового тиску на Москву для його повернення і припинення агресії на сході України.

Джерела та література

1. Безсмертний: Україні вигідно залучити до нормандського формату США та Великобританію. URL: <https://www.unian.ua/politics/10635885-bezsmertniy-ukrajini-vigidno-zaluchiti-do-normandskogo-formatu-ssha-ta-velikobritaniyu.html> (дата звернення: 01.02.2021).

2. Голови МЗС збираються в Києві обговорити Донбас: без Росії, але з Британією. URL: <https://politics.segodnya.ua/ua/politics/glavy-mid-sobirayutsya-v-kieve-obsudit-donbass-bez-rossii-no-s-britaniy-751439.html> (дата звернення: 02.02.2021).

3. Довга ніч у Мінську: що Олланд розповів про мінські угоди та плани Путіна щодо України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45374522> (дата звернення: 01.02.2021).

4. Зеленський хоче залучити Байдена до «нормандського формату» або створити інший. URL: <https://www.unian.ua/politics/normandskachevirkazeleniskiy-hoche-zaluchiti-baydena-do-normandskogo-formatunovini-ukrajina-11304980.html> (дата звернення: 03.02.2021).

5. Кулеба пояснив, що потрібно для включення США до нормандського формату. URL: https://www.unian.ua/politics/shcho-potribno-dlyavklyuchennya-ssha-do-normandskogo-formatunoviniukrajina11283554.html?utm_source=unian&utm_medium=related_news&utm_campaign=related_news_in_post (дата звернення: 03.02.2021).

6. Майданчик для зустрічі Зеленського та Путіна. Що таке нормандський формат і навіщо він потрібен. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/shcho-take-normandskiy-format-zelenskiy-i-putin-novini-ukrajini-50057058.html> (дата звернення: 01.02.2021).

7. Нормандська зустріч у Парижі: все, що відомо про результати та наслідки. URL: https://news.24tv.ua/normandskiy-format_9_grudnya_2019_rezultati_naslidki_n1246109 (дата звернення: 01.02.2021).

8. Нормандський формат обговорює перспективу «блакитних шоломів» для Донбасу. URL: <https://www.dw.com/uk/a-44166940> (дата звернення: 02.02.2021).

9. Нормандський формат: як проходили переговори в 2014-2018 рр. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/28/infografika/polityka/normandskiy-format-yak-proxodyly-perehovory-2014-2018-rokax> (дата звернення: 01.02.2021).

10. Перспективи нормандського формату як інструменту врегулювання українсько-російського конфлікту в оцінках експертів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2308:ukraino-ros-konfkikt&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 02.02.2021).

11. Повний текст документів, ухвалених на переговорах в Мінську. URL: <https://tyzhden.ua/Politics/129751> (дата звернення: 01.02.2021).

12. Пост прес-секретаря другого президента України, представника України в ТКГ Леоніда Кучми. URL: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2433295773457177&set=a.256371541149622&type=3&theater> (дата звернення: 02.02.2021).

13. Україна і Британія підписали стратегічну угоду, яка замінить асоціацію. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/10/8/7269255/> (дата звернення: 03.02.2021).

14. Що таке «формула Штайнмаєра». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49906993> (дата звернення: 02.02.2021).

УДК 327(477:620)

Степанюк А. О.,
студент 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І АРАБСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЄГИПЕТ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті висвітлено політичний аспект взаємовідносин України та АРЕ. Проаналізовано розвиток співпраці держав у торговельно-економічному та енергетичному напрямках. Розглянуто динаміку експортно-імпортних операцій України та АРЕ. Досліджено вплив наслідків російсько-української війни і пандемії COVID-19 у співробітництві між державами.

Ключові слова: Україна, Арабська Республіка Єгипет, співробітництво, відносини.

Stepaniuk A. O. **RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND THE ARAB REPUBLIC OF EGYPT AT THE PRESENT STAGE**

The article shows the political aspect of relations between Ukraine and Egypt. The development of cooperation between the states in the trade-economic and energy direction is analyzed. The dynamics of export-import operations of Ukraine and Egypt are considered. The impact of the consequences of the Russian-Ukrainian war and the COVID-19 pandemic in cooperation between the states is shown.

Key words: Ukraine, Arab Republic of Egypt, cooperation, relations.

Арабська Республіка Єгипет – одна з провідних держав близькосхідного регіону. Співробітництво з нею дає Україні низку можливостей нарощувати потенціал у різних сферах. У торговельно-економічній сфері Єгипет є зручним місцем для експорту українських товарів і послуг (зокрема, через слабку конкуренцію з боку інших держав). Через свій природно-ресурсний потенціал, АРЕ стає одним із найважливіших близькосхідних партнерів у нафтовидобувному секторі.

Цим самим для України відкривається широкий спектр перспектив у сфері технологічної співпраці, зокрема у галузі геологорозвідувальних робіт, видобування, нафтопереробки й розвитку інфраструктури. Україна зацікавлена у використанні та реалізації цих потенційних можливостей, зважаючи на дефіцитний баланс енергоресурсів.

Слід звернути увагу на те, що Україна та Єгипет є членами Організації Об'єднаних Націй. Вони не мають принципових розбіжностей щодо питань міжнародного життя. В той же час не можна сказати, що держави мають повністю тотожні погляди на проблеми міжнародного життя. Варто зазначити, що Єгипет «утримався» під час голосування за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України 2014 р. Щодо голосування про ухвалення інших резолюцій ГА ООН, наприклад щодо ситуацій з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, позиція не змінилася. Не зважаючи на це, дві держави вбачають одна в одній потенційного партнера у співробітництві та прагнуть розвивати всебічні відносини.

В Україні, на жаль, бракує комплексних наукових робіт дослідницького спрямування по конкретній проблематиці. Більшість українських науковців присвятили свої наукові дослідження аналізу близькосхідного регіону в цілому, зокрема О. Волович, О. Коппель, Ю. Скороход, В. Швед, Б. Парахонський та ін. Серед науковців, які висвітлюють питання українсько-єгипетських відносин на сучасному етапі, можна виділити працю Т. Лахманюк, в якій було досліджено та проаналізовано політичні взаємовідносини між державами й висвітлено окремі сфери співробітництва [19]. Серед інших, варто виокремити Горіна П. та його статтю «Українська дипломатія на Близькому Сході: Що заважає просуванню українських інтересів», в якій автор, аналізуючи політику України на Близькому Сході, висвітлює і особливості українсько-єгипетських відносин [4]. Автор аналізує можливості для України та Єгипту в енергетичній галузі, а також окреслює Єгипет як державу з інвестиційним потенціалом для нашої держави. Говорячи про економічний аспект зовнішньої політики України, слід виокремити монографію «Зовнішня торгівля України ХХІ століття» за загальною редакцією доктора економічних наук А. Мазаракі [20]. В монографії проаналізовано структуру українського зовнішнього експорту та імпорту товарів і послуг з різними державами в певний період часу, в тому числі з Єгиптом.

Серед іноземних авторів можна виділити окремі аналітичні репортажі єгипетських журналістів. Наприклад, в репортажі Шайми Хефзі (Shaima Hefzy), пов'язаного з візитом до Єгипту української

делегатії в жовтні 2020 р., аналізується загальний стан єгипетсько-українських торговельно-економічних відносин, а також зроблено прогнози щодо подальшого співробітництва [52]. Окремі матеріали новинного характеру, опубліковані на шпальтах аналітичного видання «Al-Monitor» присвячені стану готовності українсько-єгипетських відносин почати співпрацю в меблевій галузі. Відтак, автор матеріалу Мухаммед Ханафі (Mohammad Hanafi) проводить аналіз взаємовідносин держав у загальному економічному аспекті, а також висвітлює перспективи співробітництва між державами у виробництві меблів [51].

Загалом, можемо констатувати недостатню кількість наукових робіт, які б були присвячені вивченню проблеми. Це робить проблему актуальнішою.

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей українсько-єгипетських відносин на сучасному етапі.

Завдання:

- дослідити договірно-правову базу відносин між Україною та Єгиптом;
- проаналізувати двосторонній політичний діалог;
- проаналізувати динаміку торговельно-економічного співробітництва;
- висвітлити енергетичну сферу співпраці.

Географічна близькість, залежність від зовнішніх джерел постачання енергоносіїв, велика транзитна цінність, потреба у залученні іноземних інвестицій, наявність значної мусульманської громади – це все об’єктивно робить Близький Схід пріоритетною зоною інтересів України. Але досі у більшості стратегічних документів, які визначають зовнішню політику України, немає згадок про Близький Схід, також відсутні будь-які двосторонні угоди стратегічного характеру. Це свідчить про брак стратегічного виміру відносин з країнами регіону, який є перспективним для України і має великий економічний потенціал. Він є комфортним для експорту й імпорту різних послуг, збуту товарів, адже вони можуть витримати конкуренцію з боку інших країн. В рамках Експортної стратегії України («Дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 рр. був створений список ринків «у фокусі» [13]. Серед цього списку можна виділити ринки таких держав: Туреччини, Єгипту, Королівства Саудівська Аравія, Об’єднаних Арабських Еміратів, Ізраїлю й Лівану. Це свідчить про те, що ці близькосхідні ринки є потенційно привабливими для більшості галузей української еконо-

міки і можуть бути орієнтиром для подальшого розвитку експортної діяльності.

Арабська Республіка Єгипет – держава, що займає стратегічне положення на Близькому Сході, адже Єгипет є політико-географічним мостом між Північною Африкою та Західною Азією. Цим визначається важлива геополітична роль Єгипту як трансконтинентальної країни, яка ще здавну була вкрай важливим осередком для народів Близького Сходу, Африки та Європи. Головними галузями промисловості Єгипту, як і низки близькосхідних країн, є нафтова, нафтохімічна і газодобувна. Відтак Україна має можливості для диверсифікації поставок енергоресурсів. Згідно з цим, Єгипет міг би стати для України потенційним партнером в умовах конфронтації з Росією.

АРЄ визнала незалежність України 3 січня 1992 р. Того ж року, 25 січня, під час візиту в Україну урядової делегації АРЄ на чолі із заступником прем'єр-міністра та міністра планування Арабської Республіки Єгипет – К. Ель-Ганзурі було підписано «Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Арабською Республікою Єгипет від 25.01.1992», де зазначалося, що держави, керуючись «обопільним прагненням подальшого зміцнення традиційних зв'язків дружби і співробітництва», встановлюють дипломатичні відносини [37]. Україна стала однією з перших держав колишнього СРСР, де було відкрито дипломатичне представництво АРЄ. У травні 1993 р. група єгипетських дипломатів прибула до Києва і того ж місяця було відкрито Посольство Єгипту в Україні. Офіційне відкриття українського Посольства в Каїрі відбулось 1 вересня 1993 р.

За 29 років співробітництва правова база відносин України і Єгипту стала однією з найбільших порівняно з іншими близькосхідними державами. На сьогодні вона забезпечує розвиток двосторонніх відносин у політичній, економічній, правовій та гуманітарній сферах. Кількість чинних документів сягає 31 (конвенції, угоди, меморандуми), більшість з яких має економічний характер. Як зазначає МЗС України, ключовими документами є: 1) Угода про економічне і науково-технічне співробітництво (чинна від 12.11.1993 р.); 2) Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій (чинна від 13.10.1993 р.); 3) Угода про торговельне співробітництво (чинна від 17.12.1993 р.); 4) Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і майно (чинна від: 27.02.2002 р.) [10].

Аналізуючи двосторонні взаємовідносини, слід звернути окрему увагу на політичні контакти. Політичний діалог розвивається на різних рівнях. На рівні глав держав відбулося 4 візити. Перший візит Л. Кравчука відбувся у грудні 1992 р. В рамках візиту він підтвердив вагомість Єгипту у зовнішній політиці України. У квітні 2008 р. відбувся офіційний візит В. Ющенко до Єгипту (одразу після візиту до Лівії). За даними Мультимедійної платформи іномовлення України Глава держави особливо наголосив на зацікавленості України у співпраці у сфері космічних досліджень: «Я хотів би, щоб відносини в цій сфері ми розвинули і закріпили. Переконали, ми повернемося до України з Єгипту з таким же товстим портфелем домовленостей, як із Лівії» [32]. Як результат – було підписано угоду про співробітництво у галузі мирного використання космосу. Наступний візит Президента України відбувся аж у 2019 р. Взагалі, такі великі паузи в політичному діалозі між державами свідчать про особливості зовнішньо-політичних пріоритетів України, які не були зорієнтовані на близькосхідний регіон. Тривалий час Україна була заручником зовнішньополітичної дихотомії (ЄС – Росія). Однак російсько-українське протистояння змусило Україну шукати союзників та поглиблювати стосунки з давніми партнерами.

За 2019 р. відбулося дві зустрічі президентів країн. Перша зустріч відбулася між президентом України П. Порошенком і президентом Єгипту А. Ас-Сісі у рамках Мюнхенської безпекової конференції 15 лютого 2019 р. Під час зустрічі було обговорено увесь спектр двостороннього політичного, торговельно-економічного, культурно-гуманітарного співробітництва, а також актуальні питання міжнародної та регіональної проблематики [31]. 25 вересня того ж року відбулася друга зустріч президентів (на цей раз за участі В. Зеленського) у рамках роботи 74-й сесії ГА ООН. Під час зустрічі було підтверджено готовність до розширення торговельно-економічної, інвестиційної співпраці, включно з реалізацією конкретних двосторонніх економічних проєктів і сприянням виходу компаній двох країн на ринки одна одної. Окрім того на зустрічі обговорювалася співпраця в освітній сфері [3].

Варто зазначити, що 4 липня 2020 р. відбулася телефонна розмова між президентами держав, в якій В. Зеленський привітав Абделя Фаттаха Ас-Сісі з нагоди національного свята Єгипту – Дня Революції. Сторони обмінялися думками щодо епідеміологічної ситуації в Україні та Єгипті, обговорили заходи з мінімізації наслідків пандемії COVID-19 для економік обох країн, а також обмінялись запро-

шеннями на відвідування держав після нормалізації епідеміологічної ситуації [33].

Відбувались також візити на рівні прем'єр-міністрів. Таких візитів було лише два. Серед них варто відзначити офіційний візит М. Азарова до Єгипту у листопаді 2010 р., в рамках якого було підписано низку документів, які сприяли налагоджуванню співробітництва між державами. Серед таких документів слід відзначити: Угоду між Міністерством освіти і науки України та Міністерством вищої освіти і наукових досліджень Арабської Республіки Єгипет про першочергові заходи із розвитку співробітництва в галузі освіти і науки на 2010 – 2013 рр.; Виконавчу програму співробітництва у сфері культури між Міністерством культури і туризму України та Міністерством культури АРЕ на 2010 – 2012 рр.; Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері управління водними ресурсами між Державним комітетом України по водному господарству та Міністерством водних ресурсів та іригації АРЕ про співробітництво в галузі водних ресурсів [41].

Впродовж 2015 – 2021 рр. відбулося близько восьми візитів між державами на урядовому рівні. Серед них варто відмітити три візити, зокрема: 19-20 серпня 2015 р. візит до Єгипту делегації Мінекономрозвитку України на чолі із заступником міністра – Торговим представником України Н. Микольською, в результаті якого сторони домовились про «перезавантаження» торговельних відносин – відновлення роботи торговельно-економічної комісії, поглиблене співробітництво між митними органами України та Єгипту, проведення спільних економічних бізнес-форумів для підприємців обох країн, а також створення спільних проєктів у різних секторах економіки [43]; 3-5 листопада 2019 р. відбувся візит до Єгипту делегації Мінекономіки України на чолі із заступником міністра – Торговим представником України Т. Качкою. У рамках візиту делегації Мінекономіки України були проведені українсько-єгипетські консультації щодо застосування захисних заходів Єгиптом на українську металопродукцію [46]; 15-17 липня 2020 р. – візит єгипетської делегації на чолі з міністром туризму та старожитностей Єгипту Х. Анані до України. На зустрічі сторони обговорили питання поетапного відновлення туристичної діяльності та забезпечення безпечних умов перебування українських туристів в Єгипті в умовах світової пандемії COVID-19, а також захисту прав та інтересів громадян України, працевлаштованих у сфері туризму на території АРЕ. Окрема увага була приділена перспективам подальшого розвитку двосторонньої співпраці у галузях торгівлі та інвестицій [14].

Варто зазначити, що між Україною та АРЕ існує Міжурядова спільна комісія з економічного та науково-технічного співробітництва (створена згідно з Угодою про торговельно-економічне та науково-технічне співробітництво між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет від 1993 р. [40]). Комісія розглядається сторонами, як один із дійових механізмів, що допомагає активізувати двосторонню співпрацю, яка, у свою чергу, сприяє визначенню перспективних напрямів співпраці, координації реалізації домовленостей, напрацюванню та вдосконаленню двосторонньої договірно-правової бази. За 28 років існування Комісії було проведено 8 засідань, останнє з яких відбулось 2 листопада 2018 р. Співголовами національних частин даної Комісії були попередній Віце-прем'єр-міністр України П. Розенко та Міністр інвестицій та міжнародного співробітництва Єгипту доктор Сахар Наср. За результатами VII засідання Міжурядової спільної комісії з економічного та науково-технічного співробітництва був підписаний Протокол. Про значимість Протоколу П. Розенко зазначив: «Ми переконані, що Протокол, підписаний за підсумками цього засідання, стане дороговказом для сторін щодо подальших дій на найближчу перспективу» [2].

Найважливішим напрямом співпраці АРЕ і України є торговельно-економічна сфера. Єгипет є пріоритетним економічним партнером України на африканському континенті. За показниками зовнішньої торгівлі товарами на 2006 р. товарообіг між Україною та Єгиптом склав 834,7 млн дол. США, експорт – 791,5 млн дол. США, а імпорт – 43,2 млн дол. США. Уже у 2010 р. ці показники зросли майже удвічі: товарообіг становив 1403,2 млн дол. США, експорт – 1327,9 млн дол. США, а імпорт – 75,25 млн дол. США [30]. У 2014 р. згідно даних Державної служби статистики України товарообіг між державами склав 2,953 млн дол. США, експорт – 2,862 млн дол. США, а імпорт – 91 млн дол. США [5]. До початку російсько-українського конфлікту торговельно-економічні відносини між державами розвивалися швидко, однак війна на Сході України цю ситуацію змінила. За даними Державної служби статистики України у 2016 р. експорт склав 2,266,5 млн дол. США, а імпорт – 48,7 млн дол. США [7]. Тенденція до зниження товарообігу спостерігалася і в наступні роки. У 2018 р. експорт між державами становив 1,577,1 млн дол. США, імпорт – 96,8 млн дол. США. Відтак, можемо зробити висновок, що за досить невеликий проміжок часу (з 2015 р. до 2018 р.) товарообіг досяг мінімуму. Для порівняння – товарообіг України та Туреччини на 2013 р. склав 5,658 млн дол. США, у 2015 р. – 3,624 млн дол. США, у 2016 р. – 3,149 млн дол.

США [12], у 2017 р. – 3,780 млн дол. США, у 2018 р. – 4,066 млн дол. США, у 2019 р. – 4,973 млн дол. США [38]. Відтак, можемо сказати, що на відміну від Туреччини, Єгипет не розглядався Києвом як ключовий економічний партнер і стратегічний союзник у близькосхідному регіоні. Більшість експертів стверджують, що Україна зробила правильний вибір, адже через Анкару Україна має шанс створити певну геополітичну противагу Росії.

Динаміка торгівлі послугами з Єгиптом має схожий характер, як і з товарообігом. За даними Державної підтримки українського експорту у 2002 р. експорт послугами склав 12,8 млн дол. США, а імпорт – 3,4 млн дол. США [47]. У наступні роки експорт склав 73,3 млн дол. США, а імпорт – 71,7 млн дол. США. До 2015 р. торгівлі послугами мала тенденцію до зростання і за даними Державної служби статистики України становила 43,6 млн дол. США у експорті, й 26,4 млн дол. США у імпорті. У 2016 р. експорт послуг становив 39,4 млн дол. США, а імпорт – 27,8 млн дол. США. У 2019 р. спостерігалось зростання, відтак експорт склав 76,7 млн дол. США, а імпорт – 188,7 млн дол. США.

2020 р. – рік, коли епідеміологічна ситуація у світі завдала серйозного удару по економіках держав, і торгово-економічні відносини України та Єгипту не стали виключенням. Як зазначає МЗС України, загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Єгиптом у 2020 р. становив 1,772 млн дол. США (товарообіг склав 1,693 млн дол. США (у 2019 р. – 2,254,1 млн дол. США, тобто зменшився майже на 35%), а обсяг торгівлі послугами 78,8 млн дол. США (у 2019 р. – 265,4 млн дол. США, зменшився аж на 237% (у 3,37 рази)) [39]. Можна дійти до висновку, що найсильнішого удару зазнав обсяг торгівлі послугами. Це не дивно, адже, як зазначає МЗС України, головними експортними послугами з боку українських компаній були транспортні, а імпортними – ті послуги, що відповідають статті «подорожі».

Енергетична сфера є однією з перспективних в українсько-єгипетських відносинах. Єгипет та Україна реалізують один з найбільших інвестиційних проєктів у нафтогазовій галузі. Відтак, у 2006 р. між групою «Нафтогаз України» (найбільша національна компанія України) та Єгипетською генеральною нафтогазовою корпорацією (ЄГНК) було укладено концесійну угоду на розвідку та експлуатацію покладів нафти і газу на території Alam El Shawish East, Western Desert (саме це стало початком практичної реалізації інвестиційних проєктів компанії на території АРЕ). У 2010 р. у межах реалізації проєкту був розпочатий комерційний видобуток вуглеводнів та було

засноване спільне підприємство Petrosannan Company, яке забезпечує операційне управління проектом відповідно до щорічної робочої програми. Упродовж 2016 р. для розвідки родовищ концесійної території було пробурено 2 розвідувальні свердловини, за допомогою яких було відкрито нові поклади нафти. За інформацією річного звіту НАК «Нафтогаз України» – у порівнянні з 2015 р. видобуток нафти-сирцю вдалося збільшити на 56 тис. барелів, а комерційний видобуток нафти та газового конденсату за 2016 р. становив 2,3 млн барелів. Загалом, з початку розробки родовищ концесійної території видобуто 9,986 млн барелів (1,362 млн т) товарної нафти із газовим конденсатом та 14,864 млрд куб. футів (420 млн куб. м) газу [34].

«Правління та наглядова рада Нафтогазу поставили перед нами чітке завдання – розвиток активів у Єгипті. Ми маємо цю задачу якісно виконати. Цей напрям, і, особливо, покращення фінансово-економічних показників проекту – наші пріоритети», – зазначив Сергій Перелома (перший заступник голови правління Групи Нафтогаз) на щорічних зборах акціонерів Petrosannan Company у м. Каїр, що відбулася 19 серпня 2020 р. [25]. На зборах сторони обговорили стан спільних проектів, можливість розробки нових концесійних територій в АРЕ, а також було затверджено результати діяльності Petrosannan Company за 2019/2020 фінансовий рік і план на 2020/2021 фінансовий рік [29].

Позиція Служби безпеки України щодо проекту показує важливість цієї інвестиції для самої держави. Зокрема, у 2017 р. компанією «Нафтогаз» було двічі оголошено тендер для оцінки доцільності продажу єгипетських активів, адже вони не приносили прибутку на тлі падіння цін на нафту. Однак, у 2018 р. А. Коболев (голова правління НАК «Нафтогаз України» з 2014р.) повідомив, що Служба безпеки України виступає проти продажу активів компанії в Єгипті, цим самим унеможливує отримання компанією майже 100 млн дол. США. Однак, за аналізом галузевих експертів – незважаючи на низькі ціни на нафту та неповне освоєння площі, що орендується, прибуток компанії на 2018 р. склав півмільярда гривень. За рік на території видобували до 2,5 млн барелів нафти. За тодішніми «низькими» цінами, це – майже 180 млн дол. США. До того ж, на цих ділянках щороку видобували приблизно 200 мільйонів кубометрів газу. Таку «курку, що несе золоті яйця» «Нафтогаз» хотів продати за 100 млн дол. США. Не факт, що компанія б отримала таку суму, адже слід звертати увагу на те, що потенційні покупці могли б і не дати таку ціну, також велика частина коштів пішла б на промоцію активу, організацію торгів, оформлення обладнання, різні юридичні

процедури. Експерти акцентують увагу на тому, що менш ніж за 5 таких «невдалих» років, експлуатуючи родовища, «Нафтогаз» зміг би заробити таку суму. Виникає зустрічне питання: «А що було б якщо роки будуть «вдалими?»» [49].

За даними МЗС України вартість державних інвестицій України в АРЕ з моменту започаткування проєкту, у вигляді капітальних вкладень та виконаних філією НАК «Нафтогаз України» – ДП «Закордоннафтогаз» робіт на родовищі Alam El Shawish East, Western Desert складає понад 500 млн дол. США [39].

Однією з провідних галузей у розвитку двосторонніх взаємин є туризм. Єгипет – одне з найпопулярніших місць закордонного відпочинку громадян України. За статистикою МЗС України, у 2019 р. Єгипет відвідали близько 1,5 млн туристів з України (за цим показником Україна посіла друге місце після Німеччини). Протягом 2020 р. в Єгипті перебувало понад 720 тис. українських туристів (такий спад цілком обґрунтовується епідеміологічною ситуацією). Однак, Україна стала першою іноземною країною, яка відновила туристичні поїздки до Єгипту [42]. Співробітництво України зі Єгиптом у сфері туризму є досить активним і потенційним: упродовж 2019 р. українська авіакомпанія МАУ щотижня виконувала до 4 регулярних прямих авіарейсів за маршрутом Київ–Каїр–Київ, а вже з 10 березня 2020 р. кількість авіарейсів за цим маршрутом було збільшено до 7 на тиждень, це свідчить, що взаємодію у сфері туризму варто активно розвивати після подолання пандемії коронавірусу та його наслідків.

Однією з продуктивних сфер співпраці держав є освітня. За даними Міністерства освіти і науки України, на 2019 р. в Україні навчалося 3,499 єгипетських студентів (в той час коли турецьких студентів – 3,764, а ізраїльських – 2561) [17]. Якщо порівняти кількість студентів з регіону Близького Сходу, що навчаються в Україні та в Росії, то за даними ФСБ кількість єгипетських студентів, що здобувають вищу освіту становить 1,493 осіб [48]. Відтак, можна зробити висновок, що українська освіта є привабливою для єгипетської молоді, яка зацікавлена отримати український диплом, передусім, в інженерно-технічних, економічних та медичних науках.

Арабська Республіка Єгипет посідає важливе місце у зовнішній політиці України, однак не пріоритетне. Серед привабливих чинників співпраці з Єгиптом можна відмітити наступні: географічна локація, економічний та природно-ресурсний потенціал, освітня сфера тощо. Політичний діалог між державами присутній на різних рівнях: від візитів і телефонних розмов президентів до зустрічей різних

делегаций держав і засідань Міжурядової спільної комісії. Правова база України і Єгипту за 29 років відносин набула 31 діючий документ. Всі вони слугують подальшому розвитку різногалузевого співробітництва. Серед сфер українсько-єгипетської співпраці слід виокремити торговельно-економічну галузь. Дивлячись на динаміку розвитку даної сфери, можна дійти до висновку, що вона постійно розвивається, однак нестабільно і не у швидкому темпі. Такі зовнішньополітичні проблеми України, як війна на Сході, а також непередбачені загальносвітові ситуації, як COVID-19, мають значний вплив на двосторонні взаємини.

АРЄ – держава, в якій Україна реалізовує один з найбільших інвестиційних проєктів у нафтогазовій галузі. Хоч в історії цього проєкту є дещо котраверсійні моменти (у вигляді спроб керівництва продати активи), все одно проєкт досі існує і приносить Україні енергоресурси у вигляді нафти й газу. Енергетична сфера – це одна з ключових сфер співробітництва для України. Це робить Єгипет потенційним партнером для України в умовах російсько-української конфронтації. В цілому, можна зазначити, що українсько-єгипетські відносини мають неабиякий потенціал для розвитку, однак вимагають підвищеної уваги держав на різних рівнях.

Джерела та література

1. Богомолів О., Данилов С., Гавриленко Н., Бобровицький А., Парохонський Б., Яворська Г., Юлдашев Р., Паламарчук М. Близький Схід і Північна Африка як сфера інтересів України. Київ, 2020. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/e-book_orient_complete.indd_.pdf (дата звернення: 06.02.2021).

2. Відбулося VII засідання Міжурядової спільної комісії з економічного та науково-технічного співробітництва між Україною та Єгиптом. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulosya-vii-zasidannya-mizh-ukrayinoyu-ta-yegiptom> (дата звернення: 02.02.2021).

3. Володимир Зеленський обговорив з Президентом Єгипту розширення торговельно-економічної та інвестиційної співпраці URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-obgovoriv-z-prezidentom-yegiptu-rozshire-57501> (дата звернення: 04.02.2021).

4. Горін П. Українська дипломатія на Близькому Сході: Що заважає просуванню українських інтересів. URL: <http://prismua.org/ukrainian-diplomacy-middle-east-prevents-promotion-ukrainian-interests/> (дата звернення: 06.02.2021).

5. Дані Державної служби статистики України. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19257909> (дата звернення: 02.02.2021).
6. Двосторонні відносини між Україною та Арабською Республікою Єгипет. URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/412-ukraine-egypt-relations> (дата звернення: 23.02.2021).
7. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України товарами і послугами у 2017 р. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ztutp2017.pdf (дата звернення: 02.02.2021).
8. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за країнами світу. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/zd/din_rik/din_u/dei_posl07.htm (дата звернення: 02.02.2021).
9. Довідка “Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2019 р.”. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi> (дата звернення: 02.02.2021).
10. Договірні-правова база між Україною та Єгиптом. URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/396-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom> (дата звернення: 01.02.2021).
11. Єгипет–Україна. «Уверен, Україна приближається к прекрасному будущему». URL: <https://image.ua/africa/sure-ukraine-is-heading-towards-a-prosperous-future/> (дата звернення: 21.01.2021).
12. Економічний бюлетень травень-червень 2014 р.. URL: https://www.cci.zp.ua/images/article/18082014_turechchina/buletен_05-06-2014.pdf (дата звернення: 04.02.2021).
13. Експортна стратегія України («Дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017 – 2021 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.02.2021).
14. Єгипет зацікавлений у поглибленні співпраці з Україною у сферах туризму, культури та інвестицій. URL: <https://mfa.gov.ua/news/yegipet-zacikavlenij-u-pogliblenni-spivpraci-z-ukrayinoju-u-sferah-turizmu-kulturi-ta-investicij> (дата звернення: 01.02.2021).
15. Єгипет: як у країні пірамід відновлюють туризм. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3073583-egipet-ak-u-kraini-piramid-vidnovluut-turizm.html> (дата звернення: 06.02.2021).
16. Зовнішня торгівля товарами в 2019 р.. URL: https://media.slovoidilo.ua/media/infographics/11/104876/104876-2_uk_origin.jpg (дата звернення: 01.02.2021).
17. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата звернення: 22.01.2021).

18. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Єгиптом. URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/415-kulyturno-gumanitarne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom> (дата звернення: 23.01.2021).

19. Лахманюк Т. Україна й Арабська Республіка Єгипет: особливості міждержавних двосторонніх відносин. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Lakhmaniuk_Tetiana/Ukraina_i_Arabska_Respublika_Yehypet_osoblyvosti_mizhderzhavnykh_dvostoronnikh_vidnosyn.pdf?PHPSESSID=lo4a985siomvtrgq6e3bpr37c4 (дата звернення: 20.01.2021).

20. Мазаракі А. Зовнішня торгівля України: XXI століття. Київ, 2016. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/71b98caa3e46dab7dd15e731093dbd4d.pdf> (дата звернення: 02.02.2021).

21. Майбутнє туризму: Україна – Єгипет. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/maibutnie-turizmu-ukrayina-egipet> (дата звернення: 02.02.2021).

22. “Минулого року Єгипет відвідали рекордні 1,2 млн українців”, – посол. URL: <https://uatv.ua/mynulogo-roku-yegypet-vidvidaly-rekordni-1-2-mln-ukrayintsiv-posol/> (дата звернення: 06.02.2021).

23. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: угоди між Україною та Єгиптом. URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=egy (дата звернення: 22.01.2021).

24. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=4aff32de-47c8-44c5-9e90-adf91a64bc3a&title=ArabskaRespublika_gipet (дата звернення: 20.01.2021).

25. Нафтогаз вирішив розвивати активи у Єгипті. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3084161-naftogaz-virisiv-rozvivati-aktivi-u-egipti.html> (дата звернення: 02.02.2021).

26. «Нафтогаз» розпочав видобуток природного газу і нафти в Єгипті. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2014/11/13/505807/> (дата звернення: 06.02.2021).

27. Оцінка зовнішньої політики України 2018: Близький Схід. URL: <http://fpp.com.ua/otsinka-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny-2018-blyzkyjshid/> (дата звернення: 06.02.2021).

28. Павленко А. и Гиляль С. Египет и Украина будут расширять сотрудничество. Египет, 2015. URL: <https://islam.in.ua/ru/novosti-v-mire/egipet-i-ukraina-budut-rasshiryat-sotrudnichestvo> (дата звернення: 21.01.2021).

29. Першочергові завдання Нафтогазу щодо активів у Єгипті: прискорити ключові інфраструктурні проекти та оптимізувати загальні витрати. URL: <https://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/AA8C2ECE785920DDC22585C90049F1BB?OpenDocument&year=2020&month=08>

&nt=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8& (дата звернення: 02.02.2021).

30. Показники зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Єгиптом за 2006-2010 рр.. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/ukr/5179.html (дата звернення: 02.02.2021).

31. Порошенко зустрівся із лідером Єгипту. Про що говорили президенти? URL: <https://glavcom.ua/country/politics/poroshenko-zustrivsyua-iz-liderom-jegiptu-pro-shcho-govorili-prezidenti-570204.html> (дата звернення: 04.02.2021).

32. Президент України завершив візит до Лівії та відбув з офіційним візитом до Єгипту. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/605424-prezident_ukrani_zavershiv_vzit_do_lv_ta_vdbuv_z_ofitsynim_vzitom_do_giptu_680414.html (дата звернення: 04.02.2021).

33. Президент України провів телефонну розмову з Президентом Єгипту. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-proviv-telefonnu-rozmovu-z-prezidentom-ye-62425> (дата звернення: 02.02.2021).

34. Річний звіт / НАК «Нафтогаз України» інвестиційні проекти в Єгипті. URL: <https://annualreport2016.naftogaz.com/ua/chogo-mi-dosjagli/investicijni-proekti-v-jegipti/> (дата звернення: 02.02.2021).

35. СБУ вважає недоцільним продаж «Нафтогазом» активів в Єгипті. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/631042.html> (дата звернення: 06.02.2021).

36. Співпраця з Єгиптом – пріоритет в торговельно-економічних відносинах з країнами Африки. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/uccs-news/spivpratsia-z-egiptom-prioritet-v-torgoveln-ekonomichnih-vidnosinakh-z-krayinami-afriki> (дата звернення: 06.02.2021).

37. Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Арабською Республікою Єгипет від 25.01.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_011#Text (дата звернення: 01.02.2021).

38. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Туреччиною. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/565-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-i-turechchinoju> (дата звернення: 04.02.2021).

39. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Арабською Республікою Єгипет. URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/397-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jegiptom/torgoveln-ekonomichne-spivrobitnictvo> (дата звернення: 05.02.2021).

40. Угода між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про економічне та науково-технічне співробітництво. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_002#Text (дата звернення: 02.02.2021).

41. Угоди між Україною та Єгиптом. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/ukr/1169.html (дата звернення: 02.02.2021).

42. Україна виключила Єгипет та Албанію з «червоної зони». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3063619-ukraina-viklucila-egipet-ta-albaniu-z-zerfonoj-zoni.html> (дата звернення: 23.01.2021).

43. Україна домовилася про «перезавантаження» торговельних відносин з Єгиптом, – Наталія Микольська. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248424603> (дата звернення: 04.02.2021).

44. Україна запропонувала Єгипту новий формат економічної співпраці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3072374-ukrainazarporonuvala-egiptu-novij-format-ekonomichnoji-spiivpraci.html> (дата звернення: 20.02.2021).

45. Україна і Єгипет домовилися поглиблювати співпрацю у сфері туризму та інвестицій. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3064382-ukraina-i-egipet-domovilisa-poglibluvatj-spiivpracu-u-sferi-turizmu-ta-investicij.html> (дата звернення: 23.01.2021).

46. Україна провела у Каїрі консультації з питань експорту металопродукції. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2812158-ukraina-provela-u-kairi-konsultacii-z-pitan-eksportu-metaloprodukciji.html> (дата звернення: 01.02.2021).

47. Україна-Єгипет. Зовнішня торгівля послугами (2002-2008). URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_posl/ukr/1165.html (дата звернення: 02.02.2021).

48. ФСБ впервые раскрыла данные о приезжающих на учебу в Россию. URL: <https://www.rbc.ru/society/19/08/2019/5d5694d89a79471a151e5e5f> (дата звернення: 05.02.2021).

49. Як, позбуваючись баласту, не втратити “курей, що несуть золоті яйця” URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2842512-ak-rozbuvaucis-balastu-ne-vtratiti-kurej-so-nesut-zoloti-ajca.html> (дата звернення: 05.02.2021).

50. Якими будуть пріоритети України у зовнішній політиці наступного року: подробиці. URL: https://novyny.24tv.ua/prioriteti-ukrayini-zovnishnij-polititsi-novini-rosiyi-i-ukrayini_n1487782 (дата звернення: 06.02.2021).

51. Mohammad Hanafi. Egypt, Ukraine discuss cooperation in furniture industry. URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/11/egypt-ukraine-cooperation-furniture-industry-africa-europe.html> (date of application: 22.01.2021).

52. “جامع: نقلتو عیة فیالعلاقاتا لاقصا دیة و الاستثمار یة بین مصر و اوکرا انیا مستقبلا.” شیماء حفظی URL: https://www.masrawy.com/news/news_economy/details/2020/10/28/1901374/7 (2020:01.25: تاریخالتقدیم).

53. إقامة العلاقات الدبلوماسية بين أوكرانيا ومصر URL: <https://egypt.mfa.gov.ua/en/news/54003-25-richchya-vstanovlennya-diplomaticnih-vidnosin-mizh-ukrajinoju-i-jegiptom> (2020:01.25). (تاريخ التقديم: 2020:01.25).
54. المشاط تبحث موضوعات «المصرية-الأوكرانية» للتعاون الاقتصادي. أسماء إبراهيم URL: <https://www.doctor.org/3239451> (2020:02.05). (تاريخ التقديم: 2020:02.05).
55. URL: <http://arab.com.ua/ar/mykytynkq-laa-tzaal-mr-aalshryk-aaltjaary-aalaakbr-laaakraanyaa-fy-aafryqyaa-qaaliaalm-aalirby> (2020:01.25). (تاريخ التقديم: 2020:01.25).

УДК 327.8

Стригуль А. С.,
студентка 5 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

БОРОТЬБА ЄС З ПАНДЕМІЄЮ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ ЗА ГОЛОВУВАННЯ ФРН У РАДІ ЄС

У статті проаналізовано період головування ФРН у Раді ЄС у 2020 р., при цьому акцентовано увагу на ролі Німеччини в ЄС у боротьбі з кризою коронавірусної хвороби. Досліджено головні досягнення ФРН за час свого головування у напрямку вирішення кризи. Розглянуто поточний стан кризи та її вплив на ситуацію як всередині ЄС, так і поза його межами.

***Ключові слова:** коронавірусна хвороба, Європейський союз, президенство ФРН в Раді ЄС, Німеччина, COVID-19.*

Stryhul A. S. ***THE EU'S FIGHT AGAINST THE COVID-19 PANDEMIC DURING GERMANY'S PRESIDENCY IN THE EU COUNCIL***

The article analyzes the period of Germany's presidency of the EU Council in 2020, focusing on the role of Germany in the EU in combating the crisis of COVID-19 pandemic. The main achievements of Germany during its presidency in the direction of resolving the crisis have been studied. The current state of the crisis and its impact on the situation both inside and outside the EU are considered.

***Key words:** coronavirus disease, European Union, Germany's Presidency of the Council of the EU, Germany, COVID-19.*

Німеччина з 1 липня 2020 р. розпочала своє головування в Раді Європейського Союзу, замінивши Хорватію. До цього Німеччина головувала в Раді ЄС в 2007 р., а у 2020 р. Німеччина головувала вдруге саме під керівництвом А. Меркель. Однією з головних проблем, що постала перед ФРН, була протидія поширенню панде-

мії COVID-19 в ЄС та пошук шляхів найефективнішого вирішення цієї кризи. Президентство ФРН закінчилось 31 грудня 2020 р., а з 1 січня 2021 р. в Раді ЄС головує Португалія.

Питання головування ФРН у Раді ЄС у 2020 р. вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Серед українських варто відзначити В. Голуба з Українського інституту міжнародної політики, який розглядав питання криз, що постали на порядку денному ФРН за її президентства. Це ж питання, але в контексті майбутнього ініціативи «Східного партнерства», розглядав також Д. Кенуса. Коронавірусну кризу, як виклик для ЄС, в тому числі під час головування Німеччини, аналізував Т. Самур. Г. Папанікос у своїй роботі надав оцінку плану відновлення Європи. К. Палермо та М. Керон розглянули питання кризи COVID-19, реакцію ЄС та окремих країн, а також підняли у своїй праці питання принципу європейської солідарності.

Мета статті: дослідити роль ФРН під час головування у Раді ЄС у вирішенні коронавірусної кризи та проаналізувати кроки, що були втілені Німеччиною та ЄС щодо цього питання.

Реалізація описаної мети передбачає виконання таких завдань:

- проаналізувати позицію ФРН в ЄС щодо коронавірусної кризи;
- визначити зміни у політиці ФРН та ЄС у боротьбі з кризою коронавірусної хвороби в ЄС;
- дати чітке визначення ролі Німеччини в ЄС під час вирішення цієї проблеми.

30 червня 2020 р. була оприлюднена програма німецького головування «Разом за відновлення Європи», у якій головним пріоритетом стало протистояння пандемії COVID-19. Серед інших питань на порядку денному ФРН були також бюджет, цілі щодо захисту навколишнього середовища до 2030 р., договір щодо Брекзиту, протистояння з КНР, міграційний пакт та діджиталізація [10]. Крім цієї програми, ФРН, Португалія та Словенія, або так зване «тріо», також розробили спільну програму задля забезпечення сталості роботи Ради та збереження ефективного курсу вирішення криз впродовж 18 місяців головування цих країн.

Перед початком свого президентства представники ФРН заявили, що воно буде зосереджено на подоланні кризи коронавірусної хвороби. Проте вони також зазначили, що відновлення економіки ЄС та зміцнення згуртованості і принципу солідарності в Європі також залишаються в пріоритеті. Для того, щоб контролювати поширення вірусу, потрібно було ввести спільні правила регулювання по всій Європі. До головування ФРН кожна з країн ЄС відповідала за це окремо. Проте Німеччина консолідувала зусилля країн-чле-

нів та ввела єдині для всіх правила пересування територією ЄС. 12 листопада 2020 р. німецьке головування опублікувало звіт про стан координації дій країн у відповідь на пандемію. У звіті було проаналізовано стратегії тестування, взаємне визнання тестів, відстеження транскордонних контактів, правила карантину, розробка та впровадження вакцин [7].

Під час головування Німеччини у Раді ЄС, головні зусилля об'єднання у боротьбі з пандемією були спрямовані на такі ключові сфери:

1. Підтримка відновлення ЄС. Щоб допомогти ЄС оговтатися від економічного та соціального впливу пандемії, лідери ЄС домовились про фонд відшкодування на суму 750 млрд євро під назвою «ЄС наступного покоління». Крім того, з приходом німецького головування у липні 2020 р. Рада погодила довгостроковий бюджет ЄС на 2021-2027 рр., який підтримуватиме громадян, бізнес та економіку в наступні роки. Крім того, ЄС також запропонував пакет підтримки на 540 млрд євро для робітників, підприємств та держав-членів.

2. Координація заходів щодо подорожей. Країни ЄС встановили спільну систему обмежувальних заходів щодо подорожей для захисту свободи пересування в ЄС під час пандемії. Вони домовились про загальні критерії, які слід враховувати при запровадженні цих заходів. Щоб допомогти мандрівникам спланувати свої поїздки, зберігаючи безпеку, та знайти надійну та актуальну інформацію про обмежувальні заходи, ЄС запустив веб-сайт Re-open EU.

3. Сповільнення поширення вірусу. З метою обмежити поширення вірусу в Європі та за її межами, країни ЄС тимчасово обмежували необов'язкові поїздки до ЄС і продовжують робити це надалі.

4. Сприяння розробці вакцини проти COVID-19 та початок вакцинації. Три вакцини проти COVID-19 вже були дозволені в ЄС, а вакцинація розпочалась 27 грудня 2020 р. ЄС також координував спільні зусилля, щоб забезпечити виробництво достатньої кількості безпечних вакцин проти COVID-19 в ЄС шляхом попередніх угод про закупівлю з виробниками вакцин. ЄС вже підписав шість угод, щоб забезпечити надійний портфель вакцин для країн.

5. Підтримка систем охорони здоров'я країн ЄС. ЄС забезпечив управління та координацію кризових ситуацій протягом усієї пандемії COVID-19 завдяки постійному контакту між державами-членами та установами ЄС. ЄС також зробив доступним медичне обладнання, створивши загальноєвропейський запас засобів індивідуального захисту за підтримки RescEU.

6. Захист робочих місць. Щоб допомогти працівникам зберегти роботу, ЄС створив інструмент, що надає тимчасову підтримку з метою пом'якшення ризику безробіття в надзвичайних ситуаціях (SURE). Схема передбачає позики до 100 млрд євро, надані державам-членам, щоб допомогти покрити витрати. Станом на лютий 2021 р. 15 держав-членів отримали підтримку SURE на 53,5 млрд євро.

7. Допомога країнам ЄС у фінансуванні боротьби з COVID-19. ЄС підтримує держави-члени у фінансуванні їх реагування на кризу за допомогою Інвестиційної ініціативи з реагування на коронавірусну кризу, спрямовуючи близько 37 млрд євро зі структурних фондів до країн ЄС.

8. Зміцнення європейської солідарності. ЄС сприяє направленню медичних бригад через Медичний корпус ЄС, щоб команди з держав-членів могли підтримати системи охорони здоров'я, які найбільше постраждали. Дотримуючись принципу солідарності, Австрія, ФРН та Люксембург надали відділення інтенсивної терапії іноземним пацієнтам у важкому стані та направили бригади у інші країни. ЄС також затвердив нові правила надання фінансової допомоги з Фонду солідарності ЄС для покриття надзвичайних ситуацій в галузі охорони здоров'я.

9. Підтримка галузей економіки, що найбільше постраждали. Щоб захистити ланцюг постачання продовольства та уникнути його дефіциту, ЄС затвердив надзвичайні заходи для підтримки сільсько-го та рибного господарства, які постраждали від пандемії.

10. Співпраця задля підтримки партнерів. ЄС підтримує зусилля країн-партнерів щодо боротьби з вірусом, надаючи фінансову підтримку для вирішення кризи в галузі охорони здоров'я та гуманітарних потреб для інших країн у всьому світі. Загальні зусилля Team Europe складають 38,5 млрд євро. ЄС також активував гуманітарний повітряний міст ЄС для доставки гуманітарної допомоги країнам, які цього потребують [9].

ЄС продовжує співпрацювати з державами-членами для боротьби з пандемією, допомагаючи іншим країнам. На сьогодні ЄС надає додаткові комплекти для тестування на COVID-19 для Африканських центрів контролю та профілактики захворювань в Аддис-Абебі, Ефіопія. Тестові набори доставляються рейсом гуманітарного повітряного мосту ЄС і є частиною пакету негайної підтримки Африканському Союзу (АС) уряду ФРН на суму 10 млн євро у відповідь на пандемію [1].

Спалах COVID-19 продемонстрував необхідність поглибленого співробітництва та координації між країнами-членами ЄС під час

кризи та посилення спроможності об'єднання ефективно реагувати на нові транскордонні загрози. З метою боротьби з такими загрозами було створено нову програму охорони здоров'я під назвою EU4Health, що покликана покращити ситуацію у цій сфері та усунути недоліки, що були виявлені пандемією. Окрім кращого захисту від криз та управління ними, програма EU4Health також спрямована на сприяння інноваціям та інвестиціям. Під час повторних обговорень бюджету наприкінці 2020 р. було також домовлено про збільшення фінансування програми до 5,1 млрд євро [3].

Завдяки багатом європейським вченим та дослідницьким зусиллям вакцина була розроблена, закуплена та розповсюджена в рекордні терміни. Німеччина впродовж свого головування працювала над тим, щоб ЄС також надавав вакцину країнам, які особливо потребують допомоги. ФРН також досягла успіху в покращенні координації зусиль по боротьбі з пандемією, склавши загальноєвропейську карту зон ризику, єдині правила в'їзду з третіх країн та провела спільну роботу над стратегіями випробувань і відстеження контактів. З моменту спалаху пандемії Німеччина прийняла та сприяла лікуванню понад 260 пацієнтів інтенсивної терапії із сусідніх держав та надіслала велику кількість масок та апаратів ШВЛ до країн-партнерів ЄС [11].

Знову ж таки, ФРН все ж проявила свій підхід до деяких питань з точки зору національних інтересів. Незважаючи на те, що в межах ЄС була розроблена стратегія вакцинування та закупівлі вакцин, ФРН уклала двосторонні договори на ще приблизно 30 млн вакцин окремо від контрактів, укладених ЄС. Таким чином, Німеччина своїми діями підривала спільну стратегію вакцинування ЄС [12]. На нашу думку, це є яскравим проявом німецької політики: ФРН завжди виступає за принципи солідарності, у багатьох випадках стає об'єднуючим фактором навколо болючих питань, що зазвичай викликають багато протиріч, але в той же час Німеччина завжди розглядає важливі для неї питання з точки зору власних національних інтересів, таким чином, часто порушуючи ті самі принципи солідарності.

Проте ФРН все ж намагалась докласти всіх зусиль задля об'єднання ЄС. Так, одним з перших здобутків ФРН на початку головування стало саме погодження вищезгаданого бюджету на 2021-2027 рр. Саме питання бюджету викликало найбільше суперечностей в ЄС. Впродовж першої половини 2020 р. представники країн-членів ЄС довго не могли узгодити бюджет через розбіжності у питанні розмірів внесків. До того ж, ситуацію ускладнив Брекзит, адже внески Великобританії були на другому за розміром місці

після Німеччини, що поклато ще більший фінансовий тягар на інші країни, зокрема ФРН. Після довгих та напружених переговорів завдяки зусиллям німецької сторони у липні 2020 р. бюджет було погоджено, але за умови скорочення дотацій у випадку недотримання принципу верховенства права. Саме Німеччина найбільше відстоювала позицію збереження цієї умови і саме ця поправка стала причиною ветування Польщею та Угорщиною бюджету у листопаді минулого року. Ці країни заблокували затвердження бюджету, тому що, на їхню думку, ця поправка була спрямована проти країн, які виступають проти міграційної політики ЄС, тобто передусім проти них самих. Але і в цьому випадку ФРН, зокрема А. Меркель, змогла досягти компромісу з цими країнами і вже у грудні 2020 р. бюджет було затверджено [8].

Відхиляючись від теми боротьби з пандемією, важливо зазначити, що ФРН також активно зайнялась питанням згаданого вище верховенства права. Німецьке головування розпочало відкритий діалог між країнами ЄС з питання стану верховенства права. Під час першого етапу обговорень було проведено серію дебатів, протягом яких усі держави обговорили загальну ситуацію в ЄС. Під час другого етапу було вивчено ситуацію у перших 5-ти державах, поступово буде розглянуто решту країн. Ця кампанія покликана підвищити загальну обізнаність у цьому питанні та виявити проблемні ситуації ще на початковому етапі. Цей формат надалі продовжує Португалія [11]. Але ми вважаємо, що саме ФРН розпочала такий формат обговорень та органічно об'єднала це питання з темою прийняття бюджету та боротьбою з пандемією всередині ЄС. До того ж, на нашу думку, пандемія коронавірусу стала схожим викликом для ЄС, яким раніше була міграційна криза. Цей виклик не тільки став проблемою, що потребувала швидкого вирішення, але й завдяки лідерській ролі ФРН сприяла об'єднанню країн навколо спільної проблеми, зміцненню принципів солідарності ЄС та, якби це дивно не звучало, сприяла вирішенню інших викликів, які стояли на порядку денному Німеччини на початку її президенства. Так, саме пандемія та соціальне дистанціювання сприяли цифровій трансформації, яка також є пріоритетом для ЄС. До того ж, пандемія стала важливим імпульсом до змін і розвитку систем освіти у різних країнах Європи. Частково завдяки пандемії також були відкриті та імплементовані нові ініціативи в Європейському науковому просторі (ERA).

Проте, варто зазначити, що така трансформація несе в собі як можливості, так і виклики. Спалах пандемії COVID-19 підкреслив важливість забезпечення стійкості ключових інфраструктур

та безпеки громадян в Інтернеті, забезпечуючи при цьому можливість європейських компаній адаптуватися та процвітати в умовах цифрового соціально-економічного середовища. Такі питання, як кібербезпека та основні права, такі як конфіденційність даних, поєднуються із забезпеченням конкурентоспроможності та захистом європейської економіки [4]. Німецьке головування також активно використовувало формат діалогу у вирішенні всіх викликів, в тому числі боротьба з COVID-19 та економічні наслідки від пандемії. Так, на засіданні Європейської ради в середині жовтня 2020 р. Меркель запропонувала проводити регулярні зустрічі глав держав та урядів для обміну інформацією про пандемію. На першій відеоконференції 30 жовтня вона заявила, що скоординовані дії щодо боротьби з пандемією надзвичайно важливі. 19 листопада лідери знову зустрілися та обговорили питання щеплень та швидких тестів. [2]

Це вже 13-те головування ФРН у Раді та 2-ге за час перебування А. Меркель при владі. Воно мало стати прощальним та найуспішнішим для А. Меркель, яка у 2021 р. йде з посади канцлера Німеччини. Проте цього разу перед ФРН та А. Меркель постало багато важливих питань. Найбільш несподіваним та терміновим викликом стала боротьба з коронавірусною кризою. Та все ж можна стверджувати, що завдяки головуванню ФРН у Раді боротьба з пандемією коронавірусної хвороби пройшла злагоджено та у дусі європейської солідарності, в чому велика заслуга саме А. Меркель та ФРН. Як зазначала сама канцлерка у своїй підсумковій промові [6], криза коронавірусної хвороби стала центральним викликом для Німеччини у період їхнього президенства, і хоча вона ще не є до кінця вирішеною, важливі кроки були імplementовані, а ЄС завдяки зусиллям ФРН знову об'єднався навколо спільної проблеми, підтвердивши принципи солідарності.

Отже, пандемія коронавірусної хвороби стала ще одним викликом єдності країн-членів ЄС та ще одним лакмусовим папірцем для ФРН. Дійсно, Німеччина на чолі з А. Меркель як завжди проявили свою лідерську та об'єднавчу роль у ЄС, згуртувавши зусилля та країни навколо єдиної мети: ефективного вирішення коронавірусної кризи. В той же час ФРН не зраджує своїм національним інтересам, що іноді дестабілізує ситуацію та викликає суперечки серед країн-членів. Під час головування перед ФРН не постало настільки суперечливих питань, де країні потрібно було б обирати між лідерською роллю у ЄС та власними національними інтересами, тому це президенство стало дійсно продуктивним, було імplementовано ефективні кроки на шляху до вирішення проблеми, а зусилля країн

залишилися згуртованими. Перспективою подальшого дослідження може стати аналіз ролі Німеччини у діяльності «трію» і загальний вплив Німеччини на подальшу імплементацію кроків щодо вирішення кризи коронавірусу в ЄС.

Джерела та література

1. EU and Germany join efforts to support the African Union's response to coronavirus. Press release. European Commission.Brussels. September 1, 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1514 (date of access: 16.02.2021).

2. Germany's Presidency of the Council of the EU: A review in pictures. December 23, 2020. URL: <https://www.eu2020.de/eu2020-en/news/article/deutsche-ratsprasidentschaft-rueckblick-in-bildern/2430168> (date of access: 17.02.2021).

3. Health threats: boosting EU readiness and crisis management. European Parliament. News. June 6, 2020. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20200604STO80507/health-threats-boosting-eu-readiness-and-crisis-management> (date of access: 16.02.2021).

4. Hutchinson L. Germany's 2020 EU Council Presidency: A green and digital recovery. The Parliament Magazine. October 9, 2020. URL: <https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/a-green-and-digital-recovery> (date of access: 17.02.2021).

5. Message from Federal Chancellor Angela Merkel and Portuguese Prime Minister Ant?nio Costa to mark the end of Germany's Presidency of the Council of the EU and the handover to Portugal. December 31, 2020. URL: <https://www.eu2020.de/eu2020-en/news/article/video-message-angela-merkel-and-ant%C3%B3nio-costa-eu-council-presidency/2431234> (date of access: 17.02.2021).

6. Message from Federal Chancellor Angela Merkel and Portuguese Prime Minister Ant?nio Costa to mark the end of Germany's Presidency of the Council of the EU and the handover to Portugal. December 31, 2020. URL: <https://www.eu2020.de/eu2020-en/news/article/video-message-angela-merkel-and-ant%C3%B3nio-costa-eu-council-presidency/2431234> (date of access: 17.02.2021).

7. Presidency Report on the state of play of EU-coordination in response to the COVID-19 pandemic. Council of the European Union. November 12, 2020. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12559-2020-INIT/en/pdf> (date of access: 15.02.2021).

8. Riebert B. German-led EU summit reaches budget deal – what's next? Deutsche Welle. December 10, 2020. URL: <https://www.dw.com/en/german-led-eu-summit-reaches-budget-deal-whats-next/a-55899545> (date of access: 18.02.2021).

9. Ten things the EU is doing to fight COVID-19 and ensure recovery. Council of the European Union. February 17, 2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/10-things-against-covid-19/> (date of access: 15.02.2021).

10. The Programme for Germany's Presidency of the Council of the European Union. Federal Foreign Office. June 30, 2020. URL: <https://www.eu2020.de/blob/2360248/e0312c50f910931819ab67f630d15b2f/06-30-pdf-programm-en-data.pdf> (date of access: 12.02.2021).

11. Together for Europe's recovery. Germany assumes the EU Council Presidency. Federal Foreign Office. December 23, 2020. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/europa/Aktuell> (date of access: 17.02.2021).

12. Tugberk S. The Coronavirus Challenge of the European Union and Theoretical Perspectives. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/349164007_The_Coronavirus_Challenge_of_the_European_Union_and_Theoretical_Perspectives (date of access: 17.02.2021).

УДК 327

Телятник В. В.,
студентка 2 курсу НаУОА
Науковий керівник: Сидорук Т. В.,
доктор політичних наук, професор

ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ

У статті досліджуються особливості дії безвізового режиму як для України, так і для Європейського Союзу. Розглянуто події, пов'язані з запровадженням безвізу між Україною та ЄС, а також його результати.

Ключові слова: безвізовий режим, євроінтеграція, Європейський Союз, Україна.

Teliatnyk V. V.

INTRODUCTION OF VISA-FREE REGIME BETWEEN UKRAINE AND THE EU: FEATURES AND CONSEQUENCES

The article explore the main features of the visa-free regime, both for Ukraine and for the European Union. The events related to the introduction of visa-free regime between Ukraine and EU, as well as its results are considered.

Key words: visa-free regime, European integration, European Union, Ukraine.

Питання безвізового режиму завжди було актуальним для кожної країни, яка прагне покращити відносини з іншими державами. Особливого розвитку це набуло на території Європейського Союзу між його країнами-учасницями, що значно полегшувало взаємини і співпрацю у різних сферах. Тому Україна стала не виключенням – запровадження безвізового режиму з Європейським Союзом стало однією із сходинок, яка підняла нас на вищий рівень співпраці з ним і відкрила спектр великих можливостей для українських громадян.

Питання є актуальним, тому викликає інтерес серед багатьох українських науковців, які присвятили свої праці дослідженню цієї

теми, серед них: В. Д. Бакуменко, О. М. Руденко, І. В. Артёмов у співпраці із О. М. Ващук досліджували проблеми і перспективи єврорегіонального співробітництва України. Також В. В. Резников провів наукове дослідження щодо впливу безвізового режиму на українську політику. Але так як ця тема є ще новою, то особливості введення безвізового режиму між Україною і ЄС залишаються мало дослідженими.

Метою наукового дослідження є проаналізувати, які були отримані наслідки, а також особливості запровадження безвізового режиму, як для України, так і для Європейського Союзу. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

– проаналізувати особливості введення безвізового режиму між Україною та ЄС;

– розглянути наслідки для України та Європейського Союзу, які виникли в результаті безвізового режиму.

11 червня 2017 р. між Європейським Союзом та Україною набрав чинності регламент, який відніс Україну до списку третіх країн, для громадян яких відсутній візовий режим. З цієї дати зобов'язання щодо отримання візи для громадян України, які мають біометричний паспорт та хочуть поїхати до Шенгенської зони для короткострокового перебування, було скасовано. Але щоб досягти цієї цілі, Україну чекав нелегкий шлях, який тривав близько дев'яти років.

Перший етап співпраці України і ЄС щодо візового режиму розпочався 1 вересня 2005 р. з підписанням угоди про скасування віз для громадян ЄС при перетині українського кордону. У 2007 р. було підписано угоду про примусове повернення мігрантів, що нелегально потрапили до ЄС з України [7].

Офіційно все розпочалось у 2008 р. 9 вересня на Паризькому саміті Україна – ЄС, де розпочався діалог про лібералізацію візового режиму між Україною та Європейським Союзом. А вже через один рік на саміті Україна – ЄС 22 листопада 2010 р. у Брюсселі був ухвалений План дій щодо лібералізації візового режиму між Україною та ЄС (VLAP) [16], який мав перелік певних реформ, які було необхідно провести для запровадження нових правил перетину українськими громадянами кордону з європейськими країнами.

Сам План дій щодо скасування візового режиму складався із 144 критеріїв, які були запроваджені Генеральним директором ЄС з питань міграції та внутрішніх справ. Вони складаються із чотирьох блоків: безпека документів, включаючи біометричні паспорти; запобігання нелегальній міграції включаючи реадмісію (це взаємні зобов'язання держав, які закріплюються в міжнародних угодах,

прийняти назад власних громадян, а також громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно прибули на територію однієї із Договірних Сторін, або прибувши законно втратили підстави для легального перебування) [16]; забезпечення основоположних прав і свобод людини; забезпечення громадського порядку та безпеки. Ці дії запроваджувались за двома блоками:

1. Законодавча частина – приведення законодавства України та нормативних актів у відповідність до стандартів, які прийняті у ЄС;

2. Імплементативна (практична частина) – реалізація оновленого законодавства та забезпечення функціонування національної практики згідно зі стандартами ЄС [7].

Виконання планів дій контролюється Комісією через регулярні звіти про прогрес, що надсилаються до Європейського парламенту та Ради і є загальнодоступними. Крім того, процес відстежується шляхом регулярних зустрічей високопосадовців з Європейської комісії та країн-партнерів.

Першу доповідь про хід роботи в Україні було опубліковано у вересні 2011 р. Над цим працювало близько 20 експертних місій ЄС з оцінювання виконання Україною всіх вимог першого і другого блоку Плану дій. Лише при запровадженні першого блоку було ухвалено 150 законів та підзаконних актів. При запровадженні другого блоку виконання критеріїв оцінювання передбачало 54 рекомендації та близько 400 завдань [7]. Протягом безвізового діалогу Україна–ЄС (2012 – 2015 рр.) Єврокомісія підготувала всього шість доповідей щодо прогресу України у виконанні вимог Плану дій. Також одним із завдань для України стало проведення низки реформ, запроваджених ЄС щодо візової лібералізації, а саме: створення антикорупційних структур – Національного агентства з питань запобігання корупції і Національного антикорупційного бюро України, електронні декларації держслужбовців, реформи в галузі міграції, безпеки документів, захисту прав людини, які стали можливими внаслідок «безвізового діалогу» між Україною та ЄС.

Як наслідок, 16 грудня 2015 р. Єврокомісія підтвердила виконання Україною всіх вимог Плану дій щодо візової лібералізації та 18 грудня 2015 р. схвалила шостий і остаточний звіт, який констатував успішне виконання Україною всіх необхідних критеріїв та вимог для скасування візового режиму з ЄС. Проте знадобилося ще два роки, аби візова лібералізація для громадян України запровадилась у дію: 6 квітня 2017 р. Європейський парламент підтримав надання безвізового режиму Україні, а 26 квітня послаи держав-членів ЄС підтримали рішення Європарламенту. Потім було голосування Ради

міністрів закордонних справ ЄС та підписання цього рішення президентом Європарламенту і представником головної країни (Мальти). І в результаті, 11 червня 2017 р. безвіз для українських громадян почав працювати.

Встановлення безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом означає наступне: громадяни України можуть перетинати кордон з країнами ЄС без оформлення візи (такі самі умови з 2005 р. діють і для громадян ЄС для поїздок в Україну).

Безвізовий режим дозволяє громадянам України перебувати на території країн ЄС не більше ніж 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду з такою метою: туристичні подорожі; поїздки на вікенди; концерти; виставки; музичні, театральні та кінофестивалі; спортивні події; короткострокове навчання та обмін досвідом; поїздки на лікування та відвідування рідних і друзів тощо. Із дня запуску безвізового режиму українці отримали право відвідувати без віз 30 країн Європи [1], які поділяються на три групи:

1. 22 країни ЄС, які входять до Шенгенської зони: Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія та Швеція;

2. 4 держави в складі ЄС, які входять до Шенгенської зони, але ще не зняли контроль на своїх внутрішніх кордонах: Болгарія, Кіпр, Румунія та Хорватія;

3. 4 держави, які не входять до ЄС, але є учасницями Шенгенської угоди: Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

Дві держави – Велика Британія та Ірландія – провадять власну міграційну політику, тому для їхнього відвідування громадянам України, як і раніше, потрібно оформлювати візи. Необхідність оформлювати візи також поширюється на неєвропейські території Франції та Нідерландів [2].

Факт надання ЄС Україні безвізового режиму перетину кордону став, безумовно, позитивним сигналом і аргументом для проведення переговорів щодо запровадження іншими країнами безвізового режиму для українських громадян. Тому не випадково, що президент України доручив Міністерству закордонних справ України активізувати переговорний процес щодо лібералізації візового режиму України з державами, громадяни яких відповідно до законодавства ЄС перетинають зовнішні кордони держав-членів ЄС без віз.

На початку січня 2020 р. міжнародна компанія Henley&Partners опублікувала оновлений рейтинг паспортів, в якому Україна опинилась на 43 місці із 107. І хоча за рік український паспорт опустився

на дві сходинки нижче, як і роком раніше, на даний момент доступними для українських туристів залишаються 128 країн [9].

За останні 10 років показники українського паспорта значно зросли. У 2009 р. українці могли відвідувати без віз лише 50 країн, 6 років тому – 79.

Станом на 2019 р. з початку дії безвізового режиму українські громадяни здійснили 42,6 мільйона поїздок до країн Європейського Союзу, повідомив радник голови Держприкордонної служби О. Слободян [5]. Також Слободян повідомив, що 9,2 мільйона громадян України перетнули кордон з біометричними паспортами, з них майже 3 мільйони українців прямували без віз. За його даними, найбільша кількість українських громадян – понад 1 мільйон – перетнули кордон з Польщею. Також для українців були активними ділянками кордону з Угорщиною, Румунією і Словаччиною.

У ДПСУ зазначили, що майже 1 мільйон українців скористалися авіаційним сполученням. Тоді як морське сполучення є найменш популярним – всього близько 500 людей. Загалом за другий рік безвізу ним скористалися 2,35 мільйона українських громадян (для порівняння за перший рік – 560 тисяч) [5].

Факт надання ЄС безвізового режиму для України став великим кроком у співпраці із державами Європейського Союзу, при цьому створив багато різних можливостей. Завдяки Плану дій з візової лібералізації стало можливим проведення низки реформ всередині країни, які сприяли покращенню і удосконаленню законодавчого управління державою. Серед них є боротьба проти корупції, захист прав і свобод людини, встановлення високих технологій для моніторингу біометричних документів і т. д. Завдяки безвізу підвищився рівень туризму і це повпливало на розвиток культури і менталітету українських громадян; також це стало поштовхом для розвитку і покращення туристичних міст України.

Однією із особливостей є зниження тарифів на роумінг між країнами-партнерами, запровадження Єдиного цифрового ринку між ЄС і Україною, що дає великі перспективи на розвиток у сфері високих технологій за європейськими стандартами.

Вагомим фактором встановлення безвізу є розвиток у сфері торгівлі, що на практиці дозволить нашій країні підвищити конкурентоспроможність на європейському ринку, а також сприятиме спрощенню формальностей у сфері транспорту між Україною і ЄС і стане можливістю для кращого введення малого і середнього бізнесу.

Завдяки введенню безвізового режиму збільшується участь українських громадян у навчальних та дослідницьких програмах

ЄС, що підвищить рівень кваліфікованості на ринку праці і дасть великих поштовх у подальшому для розвитку наукової сфери країни.

З боку Європейського Союзу Україна постає вагомим споживачем і вигідним партнером у туристичній, торговельній, транспортній, економічній та інших сферах співпраці. Також завдяки введенню безвізу покращується розвиток відносин ЄС із Східним партнерством, так як Україна стає поштовхом для інших східних сусідів (таких як Молдова, Грузія і т. д.), щоб співпрацювати із ЄС.

Отже, відкриті кордони позначаються на багатьох сферах життя. Безвізовий режим став поштовхом до змін і всередині країни. Наприклад, впровадження біометричних паспортів, так як вони є більш захищені і важко підробляються. Хоч і безвізовий режим не дає права влаштуватися на роботу, але він стає можливістю для вивчення нових країн і встановлення нових контактів, які у подальшому можуть повпливати на майбутнє українських громадян, особливо молодого покоління. Одним із негативних результатів є те, що ЄС запровадив більш жорсткий механізм призупинення безвізу, завдяки якому прагне застрахувати себе від різних ризиків. Також недоліком стала недостатньо розвинута прикордонна інфраструктура на кордоні ЄС та України, що спричиняє низку незручностей біля пунктів пропуску, яких є близько 8. Одним із наслідків є позитивний вплив на європейську економіку за рахунок трудової міграції. Також вплив пандемії у 2020 р. призвів до негативних наслідків, так як безвізовий режим був тимчасово призупинений, і Україна була віднесена Євросоюзом до «червоної зони», що стало великим ударом як для туристичної сфери, так і економічної.

Період запровадження безвізового режиму став поштовхом до великих і кардинальних змін, як у середині країни, так і зовні, але водночас, амбіції України і українців не обмежуються запровадженням безвізу. Ця угода стала інструментом, який впровадив до ретельних реформ, реалізація яких дозволить побудувати дійсно європейську державу, яка буде готова в майбутньому часі стати повноправним членом Європейського Союзу, що буде подальшим предметом наукових досліджень. Адже у 2014 р. саме за таку угоду на Революції гідності піднялися мільйони українців, які поплавили власним життям за краще майбутнє нашої країни. Тому запровадження безвізового режиму свідчить про поступовий процес і прагнення досягнути нашої з вами цілі, а також це показує нам готовність Європейського Союзу вести діалог про подальшу співпрацю з нашою державою. Також для ЄС запровадження безвізового режиму з Україною стало поштовхом щодо розвитку Східного партнерства і

для боротьби проти Росії та її агресивної політики, яка є спільної загрозою для всієї Європи.

Джерела та література

1. Безвіз. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/tag/bezviz> (дата звернення 06.02.2021).

2. Безвізовий режим. UKRINFORM. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-bezvizovij-rezim> (дата звернення: 02.02.2021).

3. Безвізовий режим. Угода між Україною та ЄС. URL: <https://kyiv.mfa.ee/uk/bezvovij-rezhim-ugoda-mzh-ukrajinoju-ta-jevropejskim-spvtovaristvom/>

4. Великобританія погодилась почати з Україною діалог про безвіз – ЗМІ. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/velikobritanija-pogodilasja-pochati-z-ukrajinoju-dialog-pro-bezvize-zmi-1522235.html> (дата звернення: 05.02.2021).

5. За 2 роки «безвізу» українці здійснили понад 42 мільйони поїздок до ЄС – прикордонники. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bezviz-royizdky-eu/29992791.html> (дата звернення: 06.02.2021).

6. Майже 3 мільйони громадян України скористалися безвізом з ЄС протягом двох років. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/majzhe-3-miljoni-gromadyan-ukrayini-skoristalisya-bezvizom-z-yes-protuyagom-dvoh-rokiv> (дата звернення: 04.02.2021).

7. Резніков В. Безвізовий режим як важливий складник формування та реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Національний університет цивільного захисту України. 2019. УДК 351.88: 327.39 (дата звернення: 03.02.2021).

8. Указ Президента України №146/2017 Про заходи, пов'язані із запровадженням Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1462017-21970> (дата звернення: 03.02.2021).

9. Україна опустилася в рейтингу паспортів. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-opustilas-reytinge-pasportov-chetyre-1562058729.html> (дата звернення: 04.02.2021).

10. Що таке безвізовий режим з ЄС. URL: <https://azurair.ua/Content/docs/09062017/%D0%A9%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B2%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BC%20%D0%B7%20%D0%84%D0%A1.pdf> (дата звернення 02.02.2021).

11. Як працюватиме безвіз? BBCNews. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-39512993> (дата звернення: 02.02.2021).

12. Каков реальный эффект от без виза. URL: <https://nv.ua/biz/experts/kakov-realnyy-effekt-ot-bezviza-1843976.html> (дата обращения: 03.02.2021).

13. Head of Mission of Ukraine to the EU commented on the expectation from EaP Summit. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/news/61331-mikola-tochickyj-predstavnik-ukrajini-pri-je> (date of appeal: 01.02.2021).

14. Mykola Tochytskyi gave interview to UKRINFORM. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/news/62961-rozgornute-intervju-predstavnika-ukrajini-pri-jes-mtochickykogo-dlya-ukrinformu-centr-pidtrimki-jeksporteriv-dopomozhe-znajti-partneriv-u-jes> (date of appeal: 06.02.2021).

15. Ukraine: How to keep visa-free travel to the EU and what to do with rejections on the border. URL: <https://www.euneighbours.eu/en/east/eu-in-action/stories/ukraine-how-keep-visa-free-travel-eu-and-what-do-rejections-border> (date of appeal 04.02.2021).

16. Visa liberalisation with Moldova, Ukraine and Georgia. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/eastern-partnership/visa-liberalisation-moldova-ukraine-and-georgia_en (date of appeal: 02.02.2021).

УДК 327(477:560)

Терещенко О. К.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Конопка Н. О.,

кандидат історичних наук, доцент

БЕЗПЕКОВИЙ ФАКТОР УКРАЇНСЬКО-ТУРЕЦЬКИХ ВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті висвітлено генезу українсько-турецьких відносин в сфері безпекової політики та їхній стан на сучасному етапі. Розглянуто та проаналізовано галузі співпраці між країнами в цій сфері. Досліджено роль російсько-українського конфлікту, як каталізатора збільшення інтенсивності двосторонніх відносин між Україною та Туреччиною.

Ключові слова: Україна, Туреччина, безпека, військове співробітництво, військово-технічна співпраця, оборонно-промислова галузь.

Tereshchenko O. K.

SECURITY FACTOR OF UKRAINIAN-TURKISH RELATIONS AT THE PRESENT STAGE

The article highlights the genesis of Ukrainian-Turkish relations in the field of security policy and their state at the present stage. The areas of cooperation in this sphere between countries are considered and analyzed. The role of the Russian-Ukrainian conflict as a catalyst for the increase in the intensity of bilateral relations between Ukraine and Turkey has been researched.

Key words: Ukraine, Turkey, security, military cooperation, military-technical cooperation, defense-industrial branch.

На сучасному етапі розвиток двосторонніх відносин займає важливу частину у формуванні зовнішньої політики країни. Враховуючи сучасну ситуацію на території України – російську інтервенцію до Криму та неоголошену війну на сході України розвиток міжнародної співпраці у безпековій галузі є одним із пріоритетів міждержавного співробітництва. В третій частині Стратегії безпеки України від 14 вересня 2020 р. зазначено, що з метою забезпечення власних

національних інтересів та зміцнення регіональної безпеки Україна розвиватиме стратегічне партнерство з низкою країн, зокрема з Туреччиною [16]. Тому актуальність теми дослідження зумовлена посиленням співпраці між Україною та Туреччиною у безпековому форматі, що було спричинено інтервенцією Російської Федерації в Кримський півострів, що порушило питання безпеки в Чорному морі та стало каталізатором інтенсивності двосторонньої співпраці між Україною та Туреччиною в галузі безпекової політики.

Окремі аспекти двосторонніх взаємин знайшли своє відображення в працях, як закордонних, так і українських науковців. Серед українських науковців тематику опрацьовували О. Волович [19; 21], М. Воротнюк [22] та інші. Зокрема, О. Волович у своїй статті зазначає, що протягом кількох місяців 2016 р. «... Україна і Туреччина зробили більше для поглиблення своїх стратегічних партнерських відносин, ніж це було зроблено протягом останніх років» [21]. У іншій статті О. Волович відзначає успішну участь української сторони у виставці IDEF-2017 у Стамбулі, внаслідок якої О. Турчинов і міністр національної оборони Турецької Республіки Фікрі Ішика, генеральний директор ДК «Укробонпром» Р. Романов і керівник оборонпрому Туреччини І. Демір підписали «Меморандум про співпрацю» ОПК обох країн щодо виготовлення військової продукції [19]. М. Воротнюк у дискусійній записці «Аудит зовнішньої політики: Україна-Туреччина» приділяє увагу позиції Анкари в українсько-російському конфлікті на сході України та окупації Криму Російською Федерацією, адже офіційно Туреччина підтримує цілісність і суверенітет України, проте продовжує співпрацювати із Російською Федерацією в окремих галузях [22].

Серед закордонних науковців варто виділити працю Метіна Гуркана (Metin Gurcan), який зазначає, що «двостороннє співробітництво в оборонній промисловості ... перспектива, яка може змінити геополітичний баланс в Чорноморському регіоні» [27]. Такої ж думки дотримується М. Трейо (Marta Trejo) у своїй статті «Turkey and Ukraine cooperate on defence matters under the suspicion of Russia» [28]. Відтак, можна відзначити, що у закордонних наукових дослідженнях збільшення інтенсивності двосторонніх відносин між Україною та Туреччиною не залишилося поза увагою.

Метою дослідження є аналіз безпекового фактору у відносинах України та Туреччини.

Завданнями дослідження є:

– проаналізувати нормативно-правову базу двосторонніх відносин України та Туреччини в сфері безпекової політики;

- дослідити генезу військової співпраці між Україною та Туреччиною;
- охарактеризувати розвиток співпраці у військово-технічній галузі;
- проаналізувати співпрацю в оборонно-промисловій сфері.

Двосторонні відносини між Україною та Туреччиною були започатковані у 1991 р., коли Туреччина визнала державну незалежність України. Вже в лютому 1992 р. був підписаний Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Туреччиною. В 1993 р. був підписаний Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України і Міністерством національної оборони Турецької Республіки, який офіційно підтверджував намір збройних сил обох країн розвивати відносини у військовій сфері з метою зміцнення міжнародного миру і довіри та досягнення вищого рівня співробітництва у всіх інших галузях [5].

В 1997 р. була підписана Угода між Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил Турецької Республіки про двостороннє співробітництво в галузі військової освіти і підготовки військ, де визначалися наступні напрямки співробітництва: навчання в академіях та військово-навчальних закладах; навчання в галузі військової медицини; обмін військовослужбовцями на короткий термін; взаємні візити військових делегацій та інші напрямки за узгодженням Сторін [14].

В 2001 р. була укладена Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері дослідження та використання космічного простору, яка визначала подальші сфери діяльності, а саме: розробка та виготовлення ракетно-космічних комплексів; супутникове обладнання спостереження та вимірювання; наземні спостереження; космічні дослідження з використанням наземної інфраструктури; програми обміну студентами та науковими співробітниками та освітня діяльність [15].

Основи добросусідських українсько-турецьких взаємин було закладено в таких міжнародно-правових документах: Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Туреччиною від 4 травня 1992 р. та Спільний план дій між Кабінетом Міністрів України та Урядом Туреччини з розширеного співробітництва від 2 квітня 2004 р. [7]. В 2007 р. була укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про оборонно-промислове співробітництво, метою якої було забезпечення співробітництва між Сторонами на основі взаємності й відповідно до національних законодавств обох країн [13].

Вихід відносин між Україною та Туреччиною на новий рівень почався із підписання президентом України В. Януковичем та прем'єр-міністром Турецької Республіки Р. Ердоганом «Спільної декларації про створення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною 25 січня 2011 р. [17], якою було встановлено стратегічне партнерство між Анкарою та Києвом.

У 2016 р. за результатами п'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня Туреччина – Україна Президентом України П. Порошенком та президентом Туреччини Р. Ердоганом була підписана Спільна декларація, яка стала основою для поглиблення співпраці, зокрема в оборонній сфері [8]. У 2017 р. були підписані Меморандум про співпрацю ОПК України та Туреччини щодо виготовлення військової продукції [19]. Також у березні 2017 р. був підписаний Меморандум про постачання українських двигунів БТДЗ для турецького основного бойового танка третього покоління «Altay» [19].

В серпні 2020 р. було підписано «Меморандум про співпрацю» між Міністерством стратегічних галузей промисловості України та Державним агентством оборонної промисловості Туреччини [27]. На зустрічі було обговорено подальшу співпрацю в агропромисловій та аерокосмічній сферах [10]. У жовтні 2020 р. був «Меморандум про наміри» між українським оборонним відомством та Державним агентством з питань оборонної промисловості Турецької Республіки, де підкреслювалося прагнення країн поглибити співпрацю в галузі оборонно-промислових проектів, зокрема в будівництві бойових кораблів, безпілотних літальних апаратів та турбінних двигунів [25].

Туреччина підтримує суверенітет та територіальну цілісність України, засудила проведення «референдуму» в Криму у березні 2014 р. і стала співавтором резолюцій ГА ООН «Територіальна цілісність України» (2014 р.) та «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополь» (2014 – 2019 рр.), а також про мілітаризацію Росією Криму, Чорного та Азовського морів (2018 – 2019 рр.). Офіційна Анкара приділяє окрему увагу питанням захисту прав людини у тимчасово окупованому Криму, зокрема прав представників кримськотатарського народу [7].

Керівництво Туреччини досить стримано відреагувало на події в Україні у 2014 р. сподіваючись, що Росія поважатиме права кримськотатарського народу, проте висловлювала підтримку щодо територіальної цілісності та суверенітету України. Анкарою офіційно була засуджена заборона на в'їзд до Криму лідерам кримськотатарського народу М. Джемілеву і Р. Чубарову [21].

Одним з найбільш важливих напрямків співпраці є військова галузь. З середини 90-х рр. Україна та Туреччина працюють в рамках багатосторонніх механізмів задля посилення безпеки та стабільності у Чорноморському регіоні. Протягом багатьох років вони брали участь в багатонаціональних та двосторонніх військових та морських навчаннях, таких як 'BLACKSEAFOR' та інших. Проте, інтервенція Російської Федерації в Кримський півострів показала, що постала необхідність вироблення нових механізмів, які дозволять швидко відреагувати на зміни в регіоні та мати високу мобільність та адаптивність. Ці події дали поштовх для інтенсифікації співпраці у двосторонніх відносинах, зокрема щодо безпеки в Чорному морі.

9-10 березня 2016 р. відбувся офіційний візит президента України П. Порошенка до Турецької Республіки. Під час зустрічі президента України П. Порошенка та президента Туреччини Р. Ердогана було обговорено створення нових міжнародних форматів, зокрема формат «Женева плюс», також велика увага приділялася питанню кримськотатарського народу та представників інших народів, щодо яких порушуються права і свободи людини [21]. Під час зустрічі П. Порошенко відвідав фрегат «Гетьман Сагайдачний», який разом із судном «Балта» брали участь в спільних з Турецькою Республікою морських навчаннях в Мармуровому морі. Після відвідування фрегата П. Порошенко повідомив, що Україні будуть передані 5 мобільних госпіталів з Туреччини [21].

Менше ніж через місяць турецькі кораблі – фрегат “Salih Reis” та корвет “Bartin” разом з українськими кораблями виконували у Чорному морі завдання із передачі вантажів траверзним способом на ходу, тактичного маневрування в строях та орденах, а також відбулося навчання з нічного сигналовиробництва. Міністерство оборони України прокоментувало навчання, як «черговий крок на шляху поглиблення співпраці флотів двох країн, метою якого є зміцнення стабільності і безпеки у Чорноморському регіоні» [3].

Як зазначалося вище, Президентом України П. Порошенком та президентом Туреччини Р. Ердоганом була підписана Спільна декларація за результатами п'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня Туреччина – Україна. В ній йшлося про поглиблення стратегічного союзництва між Україною та Туреччиною, зокрема в оборонно-промисловій сфері задля посилення обороноздатності двох країн і реалізацію спільних проєктів у сфері космосу, авіабудування, оборонної промисловості. Також було обговорено зміцнення регіональної безпеки у Чорному морі, зокрема шляхом співпраці у

міжнародних організаціях та шляхом спільних дій задля деокупації Криму [8; 21].

Однак позиція Туреччини щодо Криму є двозначною. З одного боку, Анкара висловлює підтримку Україні та підтримує позицію Києва в рамках ООН. У пункті 5 Спільної декларації за результатами П'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня від 9 березня 2016 р. зазначено: «Працювати разом у рамках міжнародного права з метою деокупації Криму, посилити співпрацю в рамках ООН, РЄ та ОБСЄ з метою відновлення суверенітету України над півостровом та захисту прав громадян України, зокрема кримських татар, на тимчасово окупованих територіях» [8]. Р. Ердоган також офіційно заявив, що Туреччина приєднається до проведення «Кримської платформи»¹ [4], адже Анкара зацікавлена в питанні дотримання прав людини кримськотатарської спільноти на Кримському півострові під окупацією Російської Федерації.

З іншої сторони, формально підтримуючи територіальну цілісність України та дотримання норм міжнародного права, водночас, Туреччина не підтримала санкції проти Росії, ініційовані Україною та Заходом. Також неодноразово турецькі високопосадовці заявляли, що неприпустимо використовувати кримську проблему зовнішніми силами задля погіршення відносин між Україною та Туреччиною [22]. У 2017 р. Туреччина підписала контракт з Російською Федерацією на поставку чотирьох дивізіонів С-400, не зважаючи на різкий супротив США. Внаслідок цього, було здійснено закупівлю дивізіонів С-400, що стало причиною санкцій проти керівництва Секретаріату оборонної промисловості Туреччини від 14 грудня 2020 р. Також адміністрація Д. Трампа відмовилася від поставок винищувачів F-35 Туреччині та відкликала пропозицію про постачання ракетних комплексів Patriot [24]. У січні 2021 р. президент Туреччини Р. Ердоган сказав в інтерв'ю, що Туреччина веде переговори з Російською Федерацією про постачання другої партії С-400 [11].

18 грудня 2020 р. був започаткований новий формат двостороннього діалогу між Туреччиною та Україною «Квадрига». На цій зустрічі були присутні міністр закордонних справ України Д. Кулеба, міністр оборони України А. Таран, міністр закордонних справ Турецької Республіки М. Чавушоглу та міністр національної оборо-

¹ «Кримська платформа» – міжнародний формат, кінцевий результат якого – це деокупація Кримського півострова. Даний формат має дозволити постійно тримати тему тимчасової окупації Криму Російською Федерацією на високому рівні в міжнародному порядку, у відносинах з ЄС та з усіма іншими країнами світу [1].

ни Турецької Республіки Х. Акар [2]. Протягом зустрічі обговорили безпекову ситуацію у Чорноморському регіоні, загрози та їх наслідки для безпеки даного регіону, а також наголошено на важливості політичних, дипломатичних та військових зусиль для зміцнення безпеки обох країн. Ще одним із наслідків зустрічі було рішення про можливості співпраці між військово-морськими силами України та Туреччини у напрямку проведення багатонаціональних навчань та заходів із підтримки судноплавства у Чорному морі [9]. Також були обговорені подальші перспективи співпраці у військово-технічній та оборонно-промисловій галузі. Наступна зустріч запланована на 2021 р.

Ще одним напрямком співпраці між Україною та Туреччиною є військово-технічна галузь. На сучасному етапі Україна є головним партнером Туреччини у низці важливих військових технологій, таких як «турбогвинтові та дизельні двигуни, авіоніка, безпілотники, протикорабельні та крилаті ракети, радіолокаційні системи та системи спостереження, космічні та супутникові технології, роботизовані системи, активні та пасивні системи бронезахисту та ракетних двигунів, систем наведення» [27].

У 2018 р. було підписано угоду про закупівлю Україною турецьких безпілотників Bayraktar TB2. Це заклало основу для розширення співпраці та мало ефект зміцнення довіри між двома країнами [28]. Партія безпілотників надійшла до України у 2019 р.

У лютому 2020 р. під час візиту Р. Ердогана у Київ українська та турецька сторони розпочали співпрацю у космічних та розвідувальних супутникових технологіях. Україна погодилася передати Туреччині технічні знання для посилення космічного агентства та лабораторії супутникових досліджень та розробок у Рокецані. Під час візиту В. Зеленського 16 жовтня 2020 р. обидві сторони обговорили процес поглиблення співпраці у космічній галузі та підтвердили намір передати українські технології у космічний центр досліджень і розробок Рокецана.

Згідно з турецькими джерелами, під час візиту турецька сторона офіційно підтвердила бажання створити спільний з Україною розвідувальний супутник. Турецький розробник військового програмного забезпечення Havelsan та найбільший в Україні оборонний холдинг «Укроборонпром» вже підписали угоду про співпрацю у виробництві супутникових технологій [18]. Також обговорювалася перспектива спільного технічного обслуговування кораблів та купівля Україною турецьких фрегатів і канонерських кораблів задля омолодження українського військово-морського флоту [27].

Наступним напрямком співпраці є оборонно-промислова галузь. 3 лютого 2020 р. підсумками переговорів делегацій під головуванням Президента України В. Зеленського та Президента Турецької Республіки Р. Ердогана, відбулося підписання Генеральної угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки у сфері оборони [7].

Наприкінці серпня 2020 р. віце-прем'єр України, Міністр з питань стратегічних галузей України О. Уруський, відвідав Анкару, що стало початком поглиблення відносин між країнами. Було підписано «Меморандум про співпрацю» між Міністерством стратегічних галузей України та Державним агентством оборонної промисловості Туреччини. Партнерство між Україною та Туреччиною перетворилося на союз у галузі критичних оборонних технологій, що передбачає продаж близько чверті акцій українського виробництва двигунів Motor Sich турецьким фірмам з умовою продажу Туреччиною Україні поверхневих-морських протикорабельних ракет «Атмака», що у подальшій перспективі впливатиме на геополітичний баланс у Чорноморському регіоні [27].

У жовтні 2020 р. був підписаний Міністром оборони України А. Тараном та головою Державного агентства з питань оборонної промисловості Турецької республіки І. Деміром «Меморандум про наміри» між українським оборонним відомством та Державним агентством з питань оборонної промисловості Турецької Республіки, подальша реалізація якого – це проекти у галузі оборонно-промислових ініціатив. Цей документ офіційно підтверджує намір започаткувати та імплементувати проекти з будівництва бойових кораблів, безпілотників та всіх видів турбінних двигунів [23]. Також Міністр оборони України А. Таран та Міністр національної оборони Турецької Республіки Х. Акар підписали Рамкову угоду між Кабінетом Міністрів України та урядом Турецької Республіки. Документ укладений із метою створення правових засад для поглиблення існуючого українсько-турецького співробітництва та у сфері оборони [26].

Отже, за результатами дослідження було визначено, що українсько-турецькі відносини в сфері безпекової політики досягли доволі значного результату, особливо, порівнюючи із першим десятиріччям ХХІ ст.

Аналіз нормативно-правової бази показав, що початком поглибленої співпраці між Україною та Туреччиною був 2011 р., коли було укладено «Спільну декларацію про утворення Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною», якою було встанов-

лене Стратегічне партнерство між Києвом та Анкарою. На сучасному етапі базою для подальшого розвитку двосторонніх відносин є «Меморандум про наміри», який був укладений між українським оборонним відомством та Державним агентством з питань оборонної промисловості Турецької Республіки.

Військова співпраця між Україною та Турецькою Республікою розпочалася в 90-ті роки, проте здебільшого відбувалася у рамках діяльності міжнародних та регіональних організацій. З 2016 р. розпочалася більш інтенсивна двостороння співпраця, зокрема у вигляді військово-морських навчань в акваторії Чорного моря. Інтенсивною є співпраця і в військово-технічній та оборонно-промисловій галузях. Зокрема, згаданий вище «Меморандум про наміри» дає основу для подальшої поглибленої співпраці в оборонно-промисловій галузі, зокрема в виробництві всіх видів турбінних двигунів, які будуть використовуватися для виробництва турецької військової техніки. Отже, наведенні вищі дані надають можливість зробити прогноз, що в наступні декілька років буде відбуватися інтенсивна співпраця в безпековій сфері.

Джерела та література

1. Джапарова назвала головне завдання Кримської платформи. Укрінформ. 22 грудня, 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3159227-dzaparova-nazvala-golovne-zavdanna-krimskoi-platfomi.html> (дата звернення: 03.02.2021).

2. Дмитро Кулеба: «Квадрига» відкриває нову сторінку не лише у відносинах України та Туреччини, а і у розвиток регіону загалом». Міністерство закордонних справ України. URL: https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-kvadriga-vidkrivaye-novu-storinku-ne-lishe-u-vidnosinah-ukrayini-ta-turechchini-i-u-rozvitku-regionu-zagalom?fbclid=IwAR1sjMtfzsR7vQZ7kgiviFF5e2Qbu_BKGpeh38w3elm07ig709GaAqKQEwA (дата звернення: 05.02.2021).

3. Кораблі українських і турецьких ВМС провели у Чорному морі спільне тренування. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2016/04/06/korabli-ukrainskih-i-tureczkih-vms-proveli-u-chornomu-mori-spilne-trenuvannya-/> (дата звернення: 09.02.2021).

4. «Кримська платформа». Радіо Свобода. 29 листопада, 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/crimea-platform-deoccupation-turkey/30968277.html> (дата звернення: 07.02.2021).

5. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України і Міністерством національної оборони Турецької Республіки. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_042#Text (дата звернення: 02.02.2021).

6. Міністр оборони України і Міністр фінансів та казначейства Турецької Республіки підписали Угоду про співробітництво у сфері оборони. Урядовий портал. 03 лютого, 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministr-oboroni-ukrayini-i-ministr-finansiv-ta-kaznachejstva-tureckoyi-respubliki-pidpisali-ugodu-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-oboroni> (дата звернення: 11.02.2021).

7. Політичні відносини між Україною та Туреччиною. Посольство України в Турецькій Республіці. URL: <https://turkey.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/564-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-i-turechchinoju> (дата звернення: 01.02.2021).

8. Спільна Декларація за результатами П'ятого засідання Стратегічної ради високого рівня між Україною та Турецькою Республікою. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2016/03/10/spilna-deklaracziya-za-rezultatami-pyatogo-zasidannya-strategichnoi-radi-visokogo-rivnya-mizh-ukrainoyu-i-tureczkoju-respublikoyu-/> (дата звернення: 08.02.2021).

9. Спільна заява за результатами першої зустрічі міністрів закордонних справ і міністрів оборони України та Туреччини у форматі «Квадрига». Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilna-zayava-za-rezultatami-pershoyi-zustrichi-ministriv-zakordonnih-sprav-i-ministriv-oboroni-ukrayini-ta-turechchini-u-formati-kvadriga?fbclid=IwAR3rwdEWP6rkJma-ZGqllDhtxDi7dQGzSIxnB-MAIAYn0cZd1xsxvWShadM> (дата звернення: 03.02.2021).

10. Стало відомо навіщо Уруський поїхав до Туреччини. Defense Express. 26 серпня, 2020. URL: https://defence-ua.com/news/stalo_vidomo_navishcho_uruskij_pojihav_v_turechchinu-1496.html (дата звернення: 02.02.2021).

11. Туреччина веде переговори з Росією про другу партію ракетних комплексів С-400. Укрінформ. 15 січня, 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3171640-tureccina-vede-peregovori-z-rosieupro-drugu-partiu-raketnih-kompleksiv-s400.html> (дата звернення: 11.02.2021).

12. Туреччина передасть Україні 5 мобільних госпіталів. Qha.com.ua. 12 березня, 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20160312024110/http://qha.com.ua/ua/politika/turechchina-peredast-ukraini-5-mobilnih-gospitaliv/5388/> (дата звернення: 12.02.2021).

13. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Турецької Республіки про оборонно-промислове співробітництво. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_062#Text (дата звернення: 11.02.2021).

14. Угода між Міністерством оборони України та Генеральним штабом Збройних Сил Турецької Республіки про двостороннє співробітництво в галузі військової освіти і підготовки військ. Верховна Рада

України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_100#Text (дата звернення: 05.02.2021).

15. Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво в сфері дослідження та використання космічного простору. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_025#Text (дата звернення: 12.02.2021).

16. Указ Президента України №392/2020. Офіс Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 01.02.2021).

17. Указ Президента України. Питання Української частини Стратегічної ради високого рівня між Україною і Турецькою Республікою. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/2012#Text> (дата звернення: 02.02.2021).

18. Брук Д. Україна і Туреччина об'єднуються, можливо щоб витіснити Росію в Чорноморському регіоні. Новини України Бізнес. 26 жовтня, 2020. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/viyskove-spirovbitnictvo-z-turechchinoyu-miscevi-vibori-2020-protesti-v-bilorusiynini-ukrajini-50120005.html> (дата звернення: 10.02.2021).

19. Волович О. Виставка IDEF-2017: український прорив. Борисфен Інтел. 20 травня, 2017. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-blizkij-sxid/archiv-turechchina/05-20-idef/ (дата звернення: 11.02.2021).

20. Волович О. Туреччина і українсько-російська конфронтація. Борисфен Інтел. 16 січня, 2014. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-blizkij-sxid/archiv-inshij-vostok/turcia-ukraina/ (дата звернення: 02.02.2021).

21. Волович О. Україна і Туреччина на шляху до стратегічного партнерства. Борисфен Інтел. 11 березня, 2016. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-blizkij-sxid/archiv-turechchina/ukraina-i-turcija-na-puti-k-strategicheskomu-sojuzu/ (дата звернення: 03.02.2021).

22. Воротнюк М. Аудит зовнішньої політики: Україна – Туреччина. Київ, 2016. С. 6-9. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2016/04/Aud_Ukr_Turk_01_32_ukr.pdf (дата звернення: 03.02.2021).

23. Голубов О. Україна і Туреччина уклали низку угод про військову співпрацю. Deutsche Welle. 17 жовтня, 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення: 10.02.2021).

24. Кондратенко М. США запровадили санкції проти Туреччини через російські С-400. Deutsche Welle. 14 січня, 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/ssha-zaprovadyly-sanktsii-proty-turechchyny-cherez-rosiiski-s-400/a-55940580> (дата звернення: 11.02.2021).

25. Мосьондз О. Україна – Туреччина: великий прорив у військово-технічному співробітництві. АрміяInform, 17 жовтня, 2020. URL: <https://armyinform.com.ua/2020/10/ukrayina-%E2%88%92-turechchyna->

velykuj-proryv-u-vijskovo-tehnicnomu-spivrobotnyctvi/ (дата звернення: 11.02.2021).

26. Dr. Shelest H., Dr. Kapitonenko M. UA: UkraineAnalytica. Issue 2 (4), 2016. P. 29-31. URL: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/gaber.pdf> (дата звернення: 11.02.2021).

27. Gurkan M. Turkey on course to strategic partnership with Ukraine. AL-MONITOR. 22 жовтня, 2020. URL: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/10/turkey-russia-increasing-defense-cooperation-ankara-kiev.html> (дата звернення: 04.02.2021).

28. Trejo M. Turkey and Ukraine cooperate on defence matters under the suspicion of Russia. Atalayar. 23 жовтня, 2020. URL: <https://atalayar.com/en/content/turkey-and-ukraine-cooperate-defence-matters-under-suspicion-russia> (дата звернення: 02.02.2021).

УДК 327

Ткачова В. В.,
студентка 3 курсу НаУОА
Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ, РЕЛІГІЙНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ДИПЛОМАТІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті розглянуто такі види дипломатії як культурна, релігійна та освітня. Висвітлено методи та інструменти, за допомогою яких здійснюється дипломатична діяльність. Проаналізовано роль культурної, релігійної та освітньої дипломатії у міжнародних відносинах.

Ключові слова: культурна, релігійна та освітня дипломатія, міжнародні відносини, м'яка сила.

Tkachova V. V.

THE ROLE OF CULTURAL, RELIGIOUS AND EDUCATIONAL DIPLOMACY IN INTERNATIONAL RELATIONS

The article examines such types of diplomacy as cultural, religious and educational. The methods and tools used to carry out diplomatic activities are highlighted. The role of cultural, religious and educational diplomacy in international relations is analyzed.

Key words: cultural, religious and educational diplomacy, international relations, soft power.

Кожна країна на міжнародній арені потрапляє у взаємодію з іншими. Дипломатія, як засіб здійснення зовнішньої політики, є важливим інструментом втілення цієї взаємодії у життя з мінімальними втратами для обох сторін. Усім відомі такі твердження, як «компроміс», «переговори», «врегулювання конфліктів», і саме вони найчастіше асоціюються з терміном «дипломатія». Можна простежити її багату історію розвитку; спостерігати, якими різноманітними методами вона здатна здійснюватися, та яких видів набувати. У цій статті увагу зосереджено на таких видах дипломатії, як культурна, релігійна та освітня, і безпосередньо, на їх ролі у міжнародних відносинах.

Виникнення та розвиток нових видів дипломатії стали особливою сферою зацікавленості серед дослідників. Незважаючи на відносно короткий час існування відмінних від традиційної дипломатії видів, тема їх розвитку та впливу на міжнародні відносини є доволі досліджуваною, зокрема такими іноземними науковцями, як Стефан Раян, Джодок Трой, Петті Петерсон, Кендейс Вайт. Вагомий внесок у вивчення цієї теми зробила Синтія Шнайдер у своїй відомій праці «Дипломатія, що працює».

Метою статті є аналіз ролі культурної, релігійної та освітньої дипломатії у міжнародних відносинах та вивчення цілей й методів втілення цих видів дипломатії. Задля досягнення мети були поставлені такі завдання:

- дослідити причини виникнення та процес розвитку культурної, релігійної та освітньої дипломатії;
- проаналізувати переваги й недоліки нових видів дипломатії;
- охарактеризувати роль культурної, релігійної та освітньої дипломатії на міжнародній арені.

Термін «культурна дипломатія» був введений американським дослідником Ф. Баргхорном в 1930-х роках, та саме явище існувало вже протягом століть, адже досить часто різних дослідників, вчителів чи митців, що мандрували до інших країн, та й навіть торговців вважають неформальними «культурними дипломатами» власних країн. Культурна дипломатія – курс дій, що базується на обміні ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури або ідентичності з ціллю зміцнити стосунки, посилити соціально-культурну співпрацю, та сприяти національним інтересам. Це визначення дає можливість побачити основні завдання цього виду дипломатії. Втілюючи їх у життя, культурна дипломатія впливає на реалізацію 5 важливих принципів, що є абсолютно взаємопов'язаними: повага та визнання культурного різноманіття та спадщини; глобальний міжкультурний діалог; справедливість, рівність та взаємозалежність; захист міжнародних прав людини; глобальний мир та стабільність [9]. Дещо під іншим кутом на визначення «культурної дипломатії» поглянув экс-директор Польського Інституту в США Єжи Онух, сказавши, що культурна дипломатія – продаж іміджу країни засобами культури [1].

Важливість ролі культурної дипломатії влучно описала у своїй праці «Дипломатія, що працює» Синтія Перрін Шнайдер – дипломат та педагог з Пенсільванії, що на цей час є професором дипломатичної практики в Школі дипломатичної служби Джорджтаунського університету: «військова та економічна потужність може забезпе-

чити країні провідні позиції на міжнародній арені, та цього недостатньо, щоб завоювати серце та погляди світової спільноти». І саме роль «завоювання» прихильності, за словами авторки, відводиться культурній дипломатії. Розглядаючи приклади культурної дипломатії в першу чергу США, а також декількох європейських країн, Шнайдер вказувала на загальні принципи ведення цього виду дипломатії, як такого. Варто виокремити декілька порад успішної культурної дипломатії:

– будь-який представлений аспект цінностей може спрацювати в одній країні, та виявитись невдалим в іншій. Отже, має бути ретельно вивчений контекст тієї країни, з якою відбуватиметься взаємодія, а також рівень її готовності сприймати конкретні ідеї чи традиції;

– важливо проявляти повагу до традицій та історії протилежної країни;

– масові заходи та події позитивно впливають на атмосферу стосунків між державами, тому не варто ними нехтувати [11].

Існує таке поняття, як міжкультурна комунікація – комунікація між представниками різних культур. Цим терміном також називають науку, що вивчає особливості взаєморозуміння між людьми, вихованими в різних культурних обставинах, та труднощі, що можуть виникати під час спілкування. І хоча такі взаємодії можуть виникати всередині однієї держави, досить часто поняття «міжкультурної комунікації» вживається саме в контексті міжнародних відносин. По суті, зосереджуючись на основному завданні – зрозуміти представника іншої країни та національної культури, щоб уникнути непорозумінь, міжкультурна комунікація вже давно стала частиною ведення міжнародної політики і є важливою складовою культурної дипломатії.

В рамках міжнародних відносин держава використовує дипломатію, фокусуючись на розбіжностях в культурі на національному рівні, і аналізуючи їх, формує свою політику таким чином, щоб отримати найвигідніші умови для впливу і просування власних ідей [10]. Ева Фігель, директорка Польського Інституту в Україні, зазначила: «Потрібен був час, аби люди зрозуміли, що культурна дипломатія є елементом стратегічної діяльності, *soft power*, і що через культуру можна набагато легше ввійти в кожену країну і знайти підтримку на суспільному рівні» [1].

Ще однією альтернативою традиційній дипломатії є релігійна. Таке поняття, як «релігійна дипломатія», виникло внаслідок помітних змін як безпосередньо всередині релігійного середовища, так і в практиці міжнародних відносин. Починаючи з другої половини

1970-х про релігію починають чути на міжнародній арені. Такий доволі різкий стрибок у популярності пов'язаний із врегулюванням аргентинсько-чилійського конфлікту 1978 року. Іоан Павло II – 264 Папа Римський доклав усіх зусиль для того, щоб посадити обидві країни за стіл переговорів, що тривали протягом декількох років – до листопада 1984 року, і завершилися підписанням Договору про мир і дружбу між Чилі та Аргентиною у Ватикані [7]. Саме таке завершення конфлікту підняло на новий рівень імідж не лише релігійної столиці, а й впливу релігії в цілому.

Процес визначення змісту поняття «релігійна дипломатія» виявився досить тривалим та неоднозначним. У багатьох іншомовних джерелах часто фігурують два подібних терміни: «faith-based diplomacy» та «religious diplomacy», в той час як українською є лише об'єднаний – «релігійна дипломатія», що означає ініціативи між релігійними інституціями, чи приватними громадянами, що з певних релігійних переконань вдаються до ініціювання процесів діалогу та примирення між сторонами. Якщо порівнювати цей особливий вид дипломатії з традиційною, то саме факт залучення в дипломатичний процес приватних осіб, що часто не є офіційними дипломатичними представниками якоїсь держави, є однією з найяскравіших відмінностей. Браян Кокс – пастор у відставці, рукопокладений єпископський священник та кваліфікований фахівець з вирішення конфліктів, стверджував, що особи, залучені у переговори, безсумнівно мають володіти достатніми для цього повноваженнями, та у випадку релігійної дипломатії ця умова отримує статус «бажаної», а не «необхідної». Б. Кокс – член Інституту релігійної дипломатії, що є частиною Міжнародного центру релігії та дипломатії. Центр застосовував «дипломатію віри» для вирішення конфліктів в Судані, Кашмірі, Сирії, Ізраїлі, Палестині та Йорданії, а у 2008 році почав співпрацювати з Інститутом вирішення суперечок Штрауса з метою підготовки та навчання миротворців в сфері релігійної дипломатії [1].

Поява «дипломатії віри» була неминучим явищем. Релігія – це те, що об'єднує людей чи ж навпаки створює між ними напругу. Дипломатія, у свою чергу, є засобом здійснення зовнішньої політики, що безпосередньо має за мету знімати цю напругу, єднати і врегулювати непорозуміння. Таким чином, релігійна дипломатія є способом, яким люди, що перебувають у конфлікті, здатні трансформувати його – зосередившись на своїх стосунках з Богом, покращувати стосунки з людьми. Тож релігійна дипломатія спрямована на те, щоб через змінене життя однієї особистості змінювати на краще життя суспільства в цілому. Саме такий підхід є фундаментальною відмін-

ністю між цим видом дипломатії та іншими видами публічної дипломатії [6].

Для представників релігійної дипломатії мир вважається ідеальним станом міжнародних відносин, в той час як конфлікти, що зазвичай супроводжуються жорстокістю, є абсолютно негативним явищем. В міжнародному журналі «Christianity today» була опублікована стаття «Три відповіді християн на релігійне насильство». У ній згадувалось про насилля в цілому, наголошуючи на важливості пошуку мирних шляхів вирішення ситуацій напруги. Також було неодноразово наголошено, що таке поняття, як «релігійне насильство», взагалі не має фігурувати на міжнародній арені, а натомість релігійна дипломатія може стати відповіддю на найгостріші суперечки [8].

Релігійна дипломатія здійснюється такими основним інструментами традиційної дипломатії, як аналіз конфліктних ситуацій, пошук компромісу, переговори, що доповнюються безпосередньо релігійними засобами вирішення непорозумінь – молитвою, духовними розмовами, досить часто тривалим постом, чи зачитуванням священних текстів. Релігійна дипломатія застосовується, коли безпосередньо релігія виступає предметом конфлікту чи коли певні релігійні об'єднання та організації виступають медіаторами переговорів між протилежними сторонами. Сприятливою обставиною для використання релігійної дипломатії можна також назвати слабкість деяких державних інститутів. Саме за таких умов вплив церкви на суспільне життя та релігійної дипломатії на події, що відбуваються на міжнародній арені стає все більш помітним [2].

Ще одним видом публічної дипломатії є освітня. У 2009 році в Парижі була проведена Всесвітня конференція з вищої освіти «Нова динаміка вищої освіти та науки для соціальної зміни і розвитку» під егідою ЮНЕСКО, де було зазначено: «Ніколи в історії не було так важливо інвестувати у вищу освіту, яка є основною силою для створення інклюзивного та різноманітного суспільства знань, ... Вища освіта і дослідження сприяють викоріненню бідності, сталому розвитку і прогресу у напрямку досягнення міжнародно-узгоджених цілях розвитку...» [3]. Країни реалізують власні національні інтереси за допомогою м'якої сили. М'якою силою називають можливість отримати бажане через привабливість та співробітництво, не застосовуючи якихось примусових заходів, військову чи економічну міць. Освітня дипломатія є ідеальним засобом м'якої сили, адже для досягнення зовнішньополітичних цілей вона опирається на поширення знань та ідей [9].

Яскравим прикладом освітньої дипломатії є діяльність міжнародної неурядової організації Childhood Education International, заснованої у 1892 році. Основним переконанням організації є те, що освіта має надважливе значення як для розвитку окремої людини, так і є одним із основних інструментів глобального розвитку та побудови стійкого майбутнього для всього людства [14].

Оскільки освітня дипломатія є складовою публічної дипломатії, вона виконує ті самі функції, що й остання, застосовуючи для цього власні методи. Насамперед, це функція поширення позитивного сприйняття культури та особливостей країни через освіту, а також інформаційно-комунікаційна функція. Більше того, є ще одна функція, про яку згадують не надто часто, та проте, вона є однією з найвагоміших – функція покращення взаємовідносин між країнами, що зазвичай втілюється в житті в університетах, де навчаються представники різних культур. В процесі здійснення освітньої дипломатії відбувається обмін цінностей та вивчення контекстів розвитку інших держав, що своєю чергою робить значний внесок у зміцнення взаємодій на міжнародній арені [15].

Освітня дипломатія здатна набувати численних форм, серед яких: різноманітні обмінні програми; заохочення більш розвиненими країнами освітніх реформ у відсталих країнах; волонтерство та стажування у сфері освіти; організація міжнародних освітніх ярмарок та виставок, просування мови країни та сприяння її вивчення; заохочення університетів до залучення іноземних студентів; а також функціонування бібліотек за кордоном. Позитивний вплив на формування численних міжнародних взаємозв'язків здійснюють заклади освіти, та безпосередньо, університети, що об'єднують навколо себе представників різних країн у пошуку шляхів розв'язання глобальних проблем. Яскравим прикладом цього процесу може слугувати діяльність університетів Канади, що роблять особливий наголос на співробітництві з провідними університетами Індії та Китаю, а також за час своєї діяльності підготували понад 250 тисяч випускників з країн, що розвиваються, надаючи їм допомогу у такий спосіб [12]. Часто, розглядаючи питання освітньої дипломатії, згадується програма Фулбрайта, першочерговою метою якої є сприяння взаєморозумінню між людьми та націями. Програма була ініційована та спонсорована Держдепартаментом США. Країна пишається тим, що спромоглася створити найбільший рух студентів та науковців по всьому світу, що урядовці називають одним з найбільших дипломатичних активів США [4].

Протягом довгих років розвитку дипломатія зазнавала багатьох трансформацій, але єдине, що залишилось без змін – її цілі, для втілення яких необхідно було використовувати різноманітні методи. Завдяки цьому процесу нам відомі такі види дипломатії, як культурна, релігійна та освітня. Вони спрямовані на те, щоб усунути напругу на міжнародній арені, робити держави більш привабливими одна для одної та зміцнювати взаємозв'язки між ними. Кожен з трьох досліджених видів дипломатії може стати найефективнішим за певних умов і таким чином, усі з них відіграють неоціненну роль у міжнародних відносинах.

Джерела та література

1. Клименко В. Культурна дипломатія: елегантний тандем мистецтва і політики. Культура і креативність. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/cultural-diplomacy>
2. Корнійчук Ю. Релігійна дипломатія: передумови становлення й теоретичні засади розвитку. Релігієзнавство. 2016. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18190/1/Korniichuk.pdf>
3. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція вищої освіти. 2009.
4. Програма імені Фулбрайта в Україні. Представництво Інституту Міжнародної Освіти. Fulbright Ukraine. URL: <https://fulbright.org.ua/uk/fulbright-visiting-scholar-program/>
5. Institute for faith-based Diplomacy. URL: <https://www.ifbdwashdc.org/background>
6. Jodok T. Faith-based diplomacy under examination. The Hague Journal of Diplomacy. 2008. URL: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php? ID=50507408211409702410700212400110902904904705608403008912406508000912307012709806500205210305505210411602309612011600207508010302804503604106502702096095069084095113071117023067015028071116117096112105000123081126&EXT=pdf>
7. John Paul II the Peacemaker. JP2 online. URL: <https://jp2online.pl/en/publication/ivan-pavlo-ii-mirotvorec;UHVibGJYXRpb246ODQ>
8. Morehead J. Three Christian Responses to religious Violence. Christianity today. 2014. URL: <https://www.christianitytoday.com/pastors/2014/august-online-only/three-christian-responses-religious-violence.html>
9. Peterson P. Diplomacy and education: a changing global landscape. 2014. URL: <file:///C:/Users/111/Downloads/5410-Article%20Text-10579-1-10-20140311.pdf>

10. Ryan S. Cultural diplomacy in International Relations: understanding hidden bias in cultural knowledge. 2015. URL: <http://www2.lib.yamagata-u.ac.jp/kiyouh/kiyouh/kiyouh-18-2/image/kiyouh-18-2-063to086.pdf>

11. Schneider C. Diplomacy that works: 'Best practices' in cultural diplomacy. Cultural Diplomacy Research Series. 2003. URL: <http://www.interarts.net/descargas/interarts645.pdf>

12. Vinet L. Universities and Knowledge Diplomacy. Procedia. 2010. URL: https://www.researchgate.net/publication/248607728_Universities_and_Knowledge_Diplomacy

13. What is Cultural diplomacy? Institute for cultural diplomacy. URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy

14. What is educational diplomacy? Childhood Educational International. URL: <https://acei.org/center-for-education-diplomacy-and-leadership/what-is-education-diplomacy>

15. White C. Comparative public diplomacy: Message strategies of countries in transition. URL: https://www.academia.edu/27567528/Comparative_Public_Diplomacy_Message_Strategies_of_Countries_in_Transition

УДК 327

Фоменюк Д. В.,

студентка 3 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

ІРАНЬСЬКА ПРОБЛЕМА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

У статті досліджується місце Ірану в зовнішній політиці Сполучених Штатів за президентства Д. Трампа. Висвітлено методи, за допомогою яких адміністрація Д. Трампа намагалася вирішити іранську проблему. Проаналізовано причини загострення американо-іранських відносин.

Ключові слова: США, Іран, ядерна програма, терористична організація.

Fomeniuk D. V.

IRANIAN PROBLEM IN US FOREIGN POLICY UNDER THE PRESIDENCY OF DONALD TRUMP

The article examines the role of Iran in the USA foreign policy under the presidency of D. Trump. The methods by which the Trump administration tried to solve the Iranian problem are highlighted. The article also analyzes the reasons of aggravation of US-Iranian relations.

Key words: the USA, Iran, nuclear program, terrorist organization.

США займають провідне місце на світовій арені, маючи вплив на зовнішньополітичну діяльність більшості держав світу, включаючи й держави Близького Сходу. Іранська проблема є визначальною складовою дій Сполучених Штатів в регіоні. Йдеться не лише про ядерну безпеку, але й про регіональні конфлікти, на які має вплив Іран, а також про бажання Ірану виступати лідером на Близькому Сході. Іранські військові воюють проти США та їх союзників у Сирії, підтримуючи режим Б. аль-Асада; Іран також фінансує шіїтських бойовиків в Іраку та терористів в Ємені, підтримує різні терористичні угруповання, зокрема Ісламську державу (ІД). З'ясування

ролі Сполучених Штатів та аналіз їхньої діяльності щодо Ірану є важливим, оскільки від того, якими будуть наступні дії американського уряду, залежить не лише стабільність регіону, але й світова безпека.

Проблема місця та ролі Ірану в зовнішній політиці США мало висвітлена в працях вітчизняних вчених. О. Хара [6] у своїй праці проаналізував питання створення антиіранської коаліції на чолі зі Сполученими Штатами. А. Герасимчук [1] досліджувала іраноцентричний підхід адміністрації Д. Трампа щодо проблем безпеки на Близькому Сході. Однак закордонні вчені зосередили більше уваги на дослідженні цього вектору зовнішньої політики США. А. Кордесмен [8] розглянув в загальному політику США щодо Ірану, стверджуючи, що відсутність чітко прописаної стратегії заважає вирішити іранську проблему. Т. Лопес [10] проаналізував загрози, які становить Іран для американського уряду та світової спільноти.

Метою статті є дослідження особливостей американо-іранських відносин та аналіз діяльності американського уряду стосовно іранської проблеми.

Завдання статті:

- 1) визначити загрози, які становить Іран для США;
- 2) проаналізувати причини загострення відносин між США та Іраном;
- 3) визначити перспективи налагодження американо-іранських відносин.

Зі вступом Д. Трампа на пост президента Сполучених Штатів було прийнято нову Стратегію національної безпеки. Згідно з цією стратегією головною загрозою на Близькому Сході було визначено Іран [11], який прагне стати регіональним лідером шляхом продажу зброї та інвестицій, незважаючи на угоду, підписану в 2015 р.

М. Малрой, колишній помічник міністра оборони США, зазначив, що Іран представляє загрозу в трьох сферах. Першою загрозою є отримання Іраном ядерної зброї [10]. М. Малрой стверджував, що метою Спільного всеосяжного плану дій, підписаного в 2015 р., було досягнення регіонального та світового миру, проте дії Ірану підривають будь-який позитивний внесок цього плану. Наприклад, іранські військові керівники виступили із заявою, що не дозволяють МАГАТЕ проводити інспекції військових об'єктів Ірану [8]. Таким чином, Іран демонструє тривожну модель поведінки, намагаючись використовувати лазівки задля просування своєї ядерної програми.

Другою виступає загроза морській безпеці в регіоні. М. Малрой зазначив, що протидія цій загрозі містить в собі збереження безпеч-

ної та відкритої навігації в Ормузькій протоці між ОАЕ та Іраном та протоці Баб ель-Мандеб між Єменом та Джибуті [10]. Варто зазначити, що через Ормузьку протоку транспортується третина світового обсягу нафти, а Іран постійно погрожує перекрити протоку і вдається до провокаційних дій [6]. Значна частина американської торгівлі енергією та комерційними товарами проходить через ці дві протоки, тому в інтересах Сполучених Штатів стоїть завдання їх захищати від підривної діяльності Ірану.

Третьою загрозою є підтримка Іраном терористичних угруповань та їх союзників, зокрема ліванської «Хізболли» та «Хашд аль-Шабі», а також забезпечення притулком лідерів Аль-Каїди [10], що є прямою загрозою не лише стабільності в регіоні, але й також національним інтересам США.

Проте в стратегії 2017 р. не було зазначено конкретних методів боротьби проти цих загроз. Головним завданням виступило обмеження дестабілізуючого впливу Ірану різними способами, однак про застосування м'якої сили тут не йшлося. Брак чіткої стратегії та зважених дипломатичних рішень не дозволив адміністрації Д. Трампа «трансформувати» Іран, проте ситуація може змінитися за адміністрації Дж. Байдена.

Варто зазначити, що політика Д. Трампа щодо Ірану дещо відрізняється від тієї, яку проводила адміністрація Б. Обама. Дії Б. Обама були спрямовані на запобігання розвитку ядерної програми в країні. З цією метою в 2015 р. було підписано Спільний всеосяжний план дій – ядерну угоду, яка передбачала скорочення Іраном запасів збагаченого урану [1]. Під час своєї передвиборчої кампанії Д. Трамп різко критикував дану угоду, стверджуючи, що вона не надає точних гарантій відмови уряду Ірану від виробництва ядерної зброї. Тому не дивно, що в травні 2018 р. американський лідер заявив про вихід США з ядерної угоди, оголосивши при цьому про відновлення економічних санкцій щодо Ірану [5].

Адміністрація Д. Трампа також неодноразово заявляла, що попередні американські президенти нехтували ситуацією в регіоні і своєю бездіяльністю дозволили Ірану поширювати свій вплив на слабкі сусідні країни та допомагати терористичним організаціям задля того, щоб зайняти роль регіонального лідера [8].

Американський уряд виокремив два аспекти іранської загрози: ядерна програма Ірану та Корпус вартових Ісламської революції (КВІР). Щодо останнього зазначалося, що потужність та вплив Корпусу з роками лише зростає та поширюється на всі існуючі збройні конфлікти на Близькому Сході. Зокрема, КВІР надавав зброю режи-

му Б. аль-Асада в Сирії та потурав використанню ним хімічної зброї проти власного народу, а також Корпус намагався підірвати боротьбу міжнародної спільноти проти Ісламської держави, маючи значний вплив на збройні групи Іраку [8].

Щодо ядерної програми, то рішення Д. Трампа про вихід з ядерної угоди розчарувало багатьох його союзників. Зокрема, лідери Великобританії, Німеччини та Франції заявили, що «шкодують» про американське рішення, а російський президент, В. Путін, сказав, що «глибоко розчарований» [9]. Колишній президент США, Б. Обама, стверджував, що угода працювала і відповідала інтересам американського уряду, а рішення Д. Трампа відвернуло від Сполучених Штатів найближчих союзників [9]. Вихід з угоди також не підтримали Ф. Могеріні, дипломатка Європейського Союзу, та А. Гутерреш, Генеральний секретар ООН, котрі заявили, що «глибоко стурбовані» рішенням американського президента та закликали інших підписантів угоди дотримуватися своїх зобов'язань [9]. Проте лідери Ізраїлю та Саудівської Аравії залишилися «вірними друзями» Д. Трампа та повністю підтримали його сміливий вихід з угоди [9].

Дії Ірану з середини 2019 р. можна вважати чинниками, які загострили і так не прості американо-іранські відносини. Тоді Іран почав атакувати та захоплювати комерційні кораблі, руйнувати важливу інфраструктуру в державах Перської затоки, здійснювати ракетні атаки на об'єкти, що використовувалися американськими військовими в Іраку, а також збив американський безпілотний літак і переслідував військові кораблі США в Перській затоці [12]. Ці події стали причиною розміщення Сполученими Штатами додаткових військових об'єктів на Близькому Сході.

14 вересня 2019 р. Іраном було здійснено напад на енергетичну базу в Саудівській Аравії [12]. Ця подія продемонструвала, що Іран та його союзники здатні завдати значної шкоди як союзникам США, так і регіональним, глобальним та національним інтересам Сполучених Штатів. Також це поставило під питання ефективність оборонних відносин США з державами Перської затоки.

В грудні 2019 р. американському уряду було повідомлено про те, що Іран постачає ракети ближнього радіуса дії для союзних військ в Іраку. В середині грудня також відбулася серія непрямих вогневих атак, націлених на іракські військові об'єкти, де розташовувалися військові сили Сполучених Штатів [12]. У відповідь секретар М. Помпео «пригрозив» лідерам Ірану, що США готові негайно зреагувати на будь-які подальші напади з боку Ірану на американських союзників або безпосередньо на США [12]. Однак, напруга

після цієї заяви не зменшилась, а Іран не припинив свою підривну діяльність.

Відносини між Сполученими Штатами та Іраном досягли свого піку напруження після американського авіаудару по Багдаду 3 січня 2020 р., внаслідок якого загинув іранський генерал КВІР – К. Сулеймані [3]. М. Помпео тоді ж заявив, що авіаудар був здійснений Сполученими Штатами з метою запобігти «неминучій атаці», яка планувалась генералом, і внаслідок котрої могли загинути сотні мирних жителів [4].

Іран зреагував моментально: на початку січня 2020 р. іранський уряд зняв з себе обмеження щодо збагачення урану, проте згодом заявив, що не має намірів виходити з ядерної угоди, а у відповідь на вбивство К. Сулеймані здійснив напад на американські військові бази в Іраку [2]. Головною ціллю іранського уряду стало очищення регіону від присутності там Сполучених Штатів.

Напруга між США та Іраном знову почала зростати в березні 2020 р., коли 11 березня внаслідок ракетного обстрілу табору Таджі в Іраку, здійсненого терористичною організацією «Катаіб Хезбола» (КХ), яку військово підтримує Іран, загинуло двоє американських військових та один британський медик, які служили в коаліції США, що бореться проти Ісламської держави. 13 березня 2020 р. генерал Центрального командування Сполучених Штатів, К. Маккензі, заявив, що США використали пілотовані літаки для нанесення ударів по декількох ділянках поблизу Багдада, які КХ використовує як місце зберігання озброєння, важких ракет та ракетного палива [12]. Однак, такі дії американського уряду лише загострили конфлікт.

Варто зазначити, що ці бойові дії відбуваються на тлі боротьби Іраку зі створенням уряду, який має прийти на зміну уряду А. Абдула-Махді, котрий наразі залишається виконуючим обов'язки прем'єр-міністра. Наступник К. Сулеймані, І. Каані, здійснив в кінці березня свій перший візит до Іраку в спробі об'єднати підтримувані Іраном фракції задля «створення наступника» А. Абдула-Махді [12]. Таким чином політична боротьба Іраку щодо формування нового уряду є причиною постійних зусиль США та Ірану щодо обмеження впливу один одного на іракську політику.

Науковці зауважують, що американо-іранська напруженість у відносинах все ще може перерости в повноцінний конфлікт. Зокрема, можлива рогох war, тобто війна в якій держави безпосередньо не воюють (яскравим прикладом є «холодна війна» та російська агресія на сході України). Фінансова підтримка Іраном збройних фракцій у

всьому регіоні, включаючи надання їм балістичних ракет ближнього радіуса дії, та мережа агентів Ірану в Європі, Латинській Америці та інших регіонах [12] дають Ірану потенціал для розширення конфронтації в сферах, де можливості реагування США можуть бути обмеженими. Незважаючи на пандемію коронавірусу, яка також суттєво вплинула на країну, Іран продовжує всі свої операції в регіоні, що лише підтверджує його наміри стати регіональним лідером будь-якими способами.

Варто зазначити, що уряд Ірану ніколи не заявляв про можливість ведення переговорів із Сполученими Штатами щодо ситуації в регіоні. Така риторика та дії іранського уряду говорять про те, що він бажає витурити США із Близького Сходу. Однак такий варіант розвитку подій для американського уряду є неможливим, адже регіон є нестабільною точкою, де конфлікти тепер вже важко назвати регіональними, адже в них залучені багато держав світу, які мають тут власні інтереси. По-друге, Близький Схід багатий на ресурси, зокрема нафту, тому залишити його без нагляду означало б віддати джерела накопичення багатства терористичним угрупованням, а це зі свого боку означало б піддати небезпеці американське суспільство і не тільки. По-третє, на Близькому Сході американський уряд має чимало стратегічних партнерів, які ймовірно або дуже сильно постраждають після виходу США з регіону, або ж перейдуть на бік Ірану та ІД задля того, щоб захистити власні національні інтереси. Тому для США покинути Близький Схід рівноцінно втратити право бути світовим лідером.

Отже, Іран виступає основною загрозою для США на Близькому Сході. Америко-іранські відносини є досить напруженими, що пов'язано з підривною діяльністю іранського режиму та підтримкою ним терористичних організацій. За президентства Д. Трампа ані Вашингтон, ані Тегеран не збиралися йти на поступки. Тому новій адміністрації Дж. Байдена варто було б прийняти чітко прописану стратегію, яка включатиме в себе застосування як жорстких методів, так і м'якої сили, адже, як показує практика, усі американські військові операції у відповідь на іранські дії за президентства Д. Трампа не мали успіхів.

Джерела та література:

1. Герасимчук А. С. Близькосхідний вектор зовнішньої політики Д. Трампа: концептуальні засади та практичне втілення. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. *Соціологія і політичні науки*. 2018. С. 80–93.

2. Іран відкрито здійснив напад на американські військові бази. *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/8/7104856/> (дата звернення: 25.02.2021).

3. Ними керував Сулеймані: Чим запам'ятався світу елітний військовий підрозділ Ірану «Ель-Кудс». *112.UA*. 2020. URL: <https://ua.112.ua/golovni-novuni/heroichni-rozbiinyky-abo-chym-slavytsia-elitnyi-viiskovy-pidrozdil-iranu-el-kuds-521800.html> (дата звернення: 25.02.2021).

4. Помпео: США вбили іранського генерала, щоб запобігти «неминущій атаці». *Європейська правда*. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/3/7104785/> (дата звернення: 25.02.2021).

5. Трамп оголосив про вихід США з ядерної угоди з Іраном. *BBC*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44044107> (дата звернення: 25.02.2021).

6. Хара О. Дональд Трамп і нова «стара» стратегія на Близькому Сході. *Майдан закордонних справ*. 2017. URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications/donald-tramp-i-nova-stara-stratehiia-na-blyzkomu-skhodil> (дата звернення: 25.02.2021).

7. Bradner, E. What's in the Iran nuclear deal? 7 key points. *CNN*. 2015. URL: <https://edition.cnn.com/2015/04/02/politics/iran-nuclear-deal-main-points-of-agreement/> (дата звернення: 25.02.2021).

8. Cordesman, A. The Need for a Serious New Strategy to Deal with Iran and the Gulf. *Center for Strategic and International Studies*. 2017. URL: <https://www.csis.org/analysis/need-serious-new-strategy-deal-iran-and-gulf> (дата звернення: 25.02.2021).

9. Iran nuclear deal: Trump pulls US out in break with Europe allies. *BBC*. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-44045957> (дата звернення: 25.02.2021).

10. Lopez T. Middle East Security Still Critical to U.S. 2019. URL: <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/1829813/middle-east-security-still-critical-to-us/> (дата звернення: 25.02.2021).

11. National Security Strategy. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 25.02.2021).

12. U.S.-Iran Conflict and Implications for U.S. Policy. 2020. URL: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R45795.pdf> (дата звернення: 25.02.2021).

УДК 614(4)

Шелест Т. П.,

студентка 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

ПАНДЕМІЯ COVID-19 У ЄС: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У статті досліджується вплив пандемії Covid-19 на Європейський Союз, зокрема на міжнародні відносини та комунікації ЄС з країнами у різних регіонах. Розглянуто функціонування органів ЄС під час коронавірусної кризи, виклики, що постали перед ними, та можливості, що розкрила для ЄС пандемія. Проаналізовано дії Європейського Союзу для покращення ситуації в регіоні Східного партнерства. Виокремлено аспекти протидії пандемії COVID-19 в ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, Covid-19, міжнародні відносини, пандемія, Східне партнерство, США, Африка, геополітика, економіка.

Shelest T. P.

COVID-19 PANDEMIC IN THE EU: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

The article explores the impact of the Covid-19 pandemic on the European Union, especially on the EU's international relations and communications with countries in different regions. The functioning of EU bodies during the coronavirus crisis, the challenges they faced and the opportunities opened up for the EU by the pandemic are considered. Aspects of counteracting the COVID-19 pandemic in the EU are highlighted.

Key words: European Union, Covid-19, international relations, pandemic, Eastern Partnership, USA, Southern Partnership, Africa, geopolitics, economy.

Поширення COVID-19 сколихнуло весь світ. Через швидкі темпи поширення пандемії уряди країн та організацій потребували якнайшвидшого введення протиепідемічних заходів. З'явилися виклики,

які стара бюрократична система не спроможна була вирішити в короткий термін. Уряди ЄС та інших організацій змушені були знаходити шляхи подолання проблеми комунікації на міжнародному рівні. Для Європейського Союзу пандемія породила як багато викликів, так і велику кількість переваг. ЄС стикнувся з проблемами, які не були настільки поширені, але їх прискорення було спровоковане пандемією. Наслідки цих процесів були відчутні у відносинах ЄС з іншими країнами, зокрема Китаєм, Росією, країнами Балканського півострова.

Пандемія COVID-19 триває, тому питання є актуальним. Оскільки ЄС є основною організацією у регіоні, то багато науковців з України та ззакордону досліджували і досліджують питання впливу пандемії на союз. У аналітичній записці «Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу?» авторства В. Вдовиченко, М. Воротнока, С. Герасимчука, Н. Ковалю та О. Краєва йдеться про те, як керівництво ЄС зуміло впоратися з стрімким поширенням ковіду та наскільки ефективною була робота для запобігання більшого поширення пандемії у різних країнах ЄС. Висвітлено реакцію ЄС на дії Росії та КНР щодо поширення дезінформації та покращення іміджу країн у ЄС. У праці «Геополітичні наслідки пандемії COVID-19» авторства Ф. Гауба та Л. Босвінкель окреслено всю широту геополітичної взаємодії між ЄС та іншими країнами, проаналізовано вплив дезінформаційних атак з боку КНР та Росії. Окрему увагу автори присвятили сценаріям 2025 р., які приблизно сформовані завдяки тенденціям сучасної геополітичної системи.

Метою дослідження є простежити реакції ЄС на зміну системи міжнародних відносин та з'ясувати, наскільки ефективно діяло керівництво ЄС для урегулювання викликів, що постали у відносинах організації з іншими країнами. Проаналізувати ефективність реагування Європейського союзу на проблемні тенденції у міжнародних відносинах. Висвітлити позитивні аспекти та можливості, які надала пандемія COVID-19. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- дослідити вплив пандемії на відносини ЄС з іншими країнами;
- проаналізувати виклики, що постали перед ЄС у міжнародній сфері;
- визначити можливості, які надала ЄС пандемія;
- окреслити значення «infodemic» для відносин між ЄС та Росією і КНР;
- розглянути особливості відносин країн-партнерів з Європейським союзом.

COVID-19 поклав початок змінам в усіх галузях та на усіх рівнях. Ситуація у світі змінювалася у стрімкому темпі, тож організаціям та державам потрібно було швидко реагувати та реформувати систему, яка працювала раніше. Зупинка виробництва та закриття кордонів понесли за собою величезні збитки. Спроможність швидко вирішити проблеми, які виникли, була основним знаменником у підтриманні авторитету на міжнародній арені. Через пандемію міжнародні лідери змушені були змінити форму своєї зустрічей, перенісши її в онлайн формат. З'явилися нові виклики, які не мали великого значення у докарантинні часи. Прискорення певних тенденцій змусило світових лідерів вирішувати задачі, які раніше не були на часі.

Коронавірус загалом став викликом для Європейського союзу. Реагування на пандемію було лише частковим. Бюрократична система ЄС вимагала більше часу, щоб вирішити негайні завдання. Питання пересування в рамках Шенгенської зони стало одним з центральних. Ця ситуація знизила авторитет союзу серед країн-членів та партнерів. Але у червні 2020 р. ЄС прийняв підхід «Team Europe», за яким 8 країнам-партнерам було виділено кошти на боротьбу з COVID-19. Цей крок показав солідарність з боку ЄС щодо Албанії, Грузії, Йорданії, Косово, Молдови, Чорногорії, Північної Македонії та України. Держави-члени ЄС намагалися самостійно шукати рішення проблем пов'язаних з коронавірусом. Такий крок на думку авторів аналітичної записки «Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу?» «...загострив внутрішньополітичні дискусії євроскептиків та відкрив вікно можливостей для інших геополітичних гравців» [1, 4]. Підхід «Team Europe» має на меті посилити значення ЄС на міжнародній арені та впливати на координації міжнародних установ та організацій на міжнародному рівні.

Під час пандемії загострилися відносини між ЄС та КНР. Аналітики стверджують, що ситуація з виникненням коронавірусу саме в Китаї надає їм перевагу в тому, що вони долають певні етапи в інших часових рамках, раніше, ніж ЄС та решта світу. Проте ця ситуація принесла КНР і негативний вплив – через те, що коронавірус виник у Китаї його міжнародний імідж знизився. У ЄС негативно відреагували на заяву з боку КНР про те, що «вкотре були продемонстровані ефективні заходи координації для запобігання великих жертв та збитків з боку Китаю» [13]. Заява визначала той факт, що комуністична партія Китаю протиставляє демократичному режимові. Під час пандемії система жорстких заходів КНР на протидію поширення коронавірусу стала дуже популярною у ЄС. Введення надзвичайного стану було спровоковано стрімким поши-

ренням COVID-19, тож деякі країни ЄС та країни партнери змушені були обмежити демократичні права населення для контролю ситуації. Влада Угорщини, Польщі та Туреччини обмежили певні демократичні права та свободи свої громадян: комендантська година у Туреччині, президентські вибори у Польщі у травні 2020 р. поштою, виключні повноваження уряду та військова рада для нагляду за діяльністю приватних компаній в Угорщині. Прикладом боротьби з коронавірусом зі збереженням демократичних цінностей є Швеція. Під час того, як Європа стала епіцентром коронавірусу уряд не вводив карантин, а лише надавав рекомендації та проводив і проводить постійні брифінги щодо ситуації в країні. Ситуація в Швеції зараз є більш сприятливою, ніж в низці інших країн-членів ЄС, тож можна сказати, що демократична система рекомендацій працює не гірше, ніж жорсткі обмеження від уряду.

Занепокоєння також викликала прихована кампанія Китаю з постачання гуманітарної допомоги по всьому світу, від США до Африки. Маски, респіратори, ліки та їх розповсюдження отримало назву «дипломатія Alibaba» через назву компанії, як розповсюджувала гуманітарну допомогу. Інший виклик, що постав перед ЄС – дезінформаційна кампанія з боку геополітичних гравців (КНР включно). Цю дезінформаційну кризу Європейського Союзу назвали «infodemic». Через соціальні мережі поширювали велику кількість інформації для впливу на суспільні настрої. Вищезгадана інформаційна кампанія була спрямована на висвітлення неспроможності ЄС допомогти країнам та наголошення на допомозі з Китаю. Варто зазначити, що в країнах, де вона проводилася підтримка Китаю збільшилася і є більшою, ніж підтримка ЄС (зокрема в Сербії) [21]. «Трохи далі в умовах кризи ЄС дедалі голосніше ставився до дедалі напористіших позицій Китаю з різними чиновниками високого рівня ЄС. Виступаючи: президент Комісії У. фон дер Ляйн назвала відносини ЄС з Китаєм «викликом», тоді як президент Ради Ш. Мішель підкреслював необхідність визнати відсутність спільної цінності, політичні системи або підхід до багатосторонності» [15, 10]. Відносини з Китаєм вимагатимуть у подальшому більш конкретних кроків та більш чітких позицій з обох сторін щодо їх урегулювання.

Масштабні дезінформаційні кампанії з початком пандемії активно почала проводити Росія. Інформація поширювалася про коронавірус та про неспроможність ЄС протистояти виклику пандемії на території ЄС та країн-партнерів. Регіоном, який зазнав найбільшого дезінформаційного впливу, була Сербія. Існує велика проблема протидії дезінформації на Західних Балканах. Водночас Росія намагала-

ся завдяки ситуації з пандемією виправити свій імідж: гуманітарна допомога для Італії. Метою таких намагань була можливість знаття санкцій з РФ. Варто згадати й про ситуацію з Білоруссю, у якій Росія «попередила» втручання європейських лідерів для угамування ситуації. Спостерігається негативна для ЄС та США тенденція зближення 2 великих геополітичних гравців, Росії та Китаю.

За каденції президента Д. Трампа спостерігалось погіршення відносин між ЄС та США. Різкі кроки щодо ЄС з боку президента Сполучених Штатів слугували негативним фактором у їх партнерстві. Д. Трамп зробив багато кроків, що прискорили тенденцію автономізації ЄС. Перед США та ЄС постали серйозні проблеми, які вимагали посилити співпрацю партнерів, зокрема виведення американських військ з території Німеччини, накладання податків на матеріали з ЄС та висловлення Д. Трампа про застарілість НАТО. Також у ЄС висловилися щодо слабкості США на протигагу коронавірусу. «Вони зовсім не були готові зіткнутися з проблемою, і тепер вони бачать наслідки» [5]. З обранням на пост президентом США Дж. Байдена ЄС оголосили «новий курс» у відносинах зі Сполученими Штатами.

COVID-19 вразив не лише ЄС, але й з часом почав поширюватися в Африці. Стрімке поширення вимагало втручання, надання допомоги з боку іноземних представництв та організацій. Відносини між Африканськими країнами та ЄС посилюються з поширенням коронавірусу. Вони характеризуються як одні зі «стратегічних». Європейський Союз – найбільший інвестор Африки. Відповідно до риторики пакету ЄС «TeamEurope» вони готові «будувати краще» та допомагати, щоб покращити становище в світі та задовільнити глобальні проблеми [6]. З поширенням коронавірусу ситуація на всіх континентах змінилася, включно з Африкою та Євразією. Для того, щоб захистити спільні інтереси та демократичні цінності, ЄС та африканські країни мають тісно співпрацювати. Пандемія слугувала можливістю для ЄС посилити співпрацю з країнами Африки.

Незважаючи на всі виклики, що постали і постають перед ЄС у коронавірусні часи, формат онлайн об'єднав європейські країни у подоланні кризи охорони здоров'я та веденні переговорів. Під час розробки вакцини проти коронавірусу завдяки формату онлайн, медики могли краще координувати свої дії.

Найбільшим викликом для керівництва ЄС стала економічна криза. Різкі дії національних урядів для запобігання поширенню коронавірусу пришвидшили темпи економічної рецесії. Аналітики наголошують, що для відновлення докоронавірусного рівня еконо-

міки ЄС потрібно близько 2 років. Незважаючи на запуск фінансового проекту SURE для підтримання стійкої економіки, зменшення робочих місць не можна буде уникнути. «Цей вірус як економічно заразний, так і заразний з медичної точки зору. Розмір економічного шоку має інший порядок, ніж будь-яка пандемія, яку ми спостерігали» – висловився професор міжнародної економіки Женевського інституту міжнародних відносин Р. Болдуїн для «Foreign Policy» [10]. Європейський інвестиційний банк створив гарантійний фонд Covid-19 обсягом у 25 млрд євро для захисту менш розвинених секторів економіки. Кроки, які зробив ЄС для покращення економічного становища, певним чином допомогли зменшити наслідки пандемії, але, за прогнозами аналітиків, найближчий рік у ЄС не спостерігатиметься росту економіки до рівня, який мав Європейський союз до поширення пандемії.

Період коронавірусу був і є нелегким етапом у історії Європейського союзу. ЄС довелося застосовувати нові формати для комунікації. COVID-19 показав слабкі сторони європейської зовнішньої політики та разом з тим шляхи для її вирішення. Цей період показав, що для ЄС важливим є не тільки добробут в середині Шенгенської зони, але і розвиток та швидке подолання пандемії у державах, що межують з ЄС. Хоча відносини з певними країнами досить напружені, ЄС намагається знайти компроміс у побудові взаємин (Китай, Росія, США). Про це свідчить проведення саміту ЄС- Китай у червні 2020 р. Можна сказати, що на сучасному етапі буде спостерігатися зближення ЄС та США («новий курс») та країнами Східного партнерства, відносини з Росією та Китаєм поки будуть просуватися досить повільно.

Джерела та література

1. Вдовиченко В., Воротнюк М., Герасимчук С., Коваль Н., Краєв О. Пандемія COVID-19 в ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу?: аналітична записка. Рада зовнішньої політики “Українська призма”. 2020.
2. Веселовський А. І., Александров О. С., Орлик В. В. Вплив пандемії COVID-19 на розвиток глобальних процесів розвитку системи міжнародних відносин: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 12 травня, 2020. С. 2-3.
3. Вплив пандемії COVID-19 на міжнародні відносини: ключові тенденції. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2020/04/vpliv-pandemii-covid-19-namiznarodni-vidnosini/> (дата звернення: 02.02.21).

4. Економічні сценарії: як країни реагують на наслідки коронавірусу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30484006.html> (дата звернення: 03.02.21).

5. ЄС прямо критикує боротьбу з пандемією США. URL: https://translate.google.com/translate?hl=uk&prev=_t&sl=en&tl=uk&u=https://euobserver.com/coronavirus/148130 (дата звернення: 02.02.2021).

6. Коронавірус: Європейський Союз запустив пакет підтримки стран-партнерів Team Europe в розміре більше 20 млрд євро. URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/vostok-yug/stay-informed/news/koronavirus-evropeyskiy-soyuz-zapustil-paket-podderzhki-stran> (дата звернення: 03.02.21).

7. Он-лайн дипломатія в умовах кризи. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/on-lajn-dyplomatiya-v-umovah-kryzy/> (дата звернення: 03.02.21).

8. Світ після пандемії – чи відбудеться «короновірусне» перезавантаження міжнародних відносин? URL: <https://www.pic.com.ua/57212.html> (дата звернення: 02.02.21).

9. Тодоров І., Тодорова Н. Міжнародні відносини на тлі COVID19-пандемії. Збірник наукових праць. 2020. № 1. С. 18-26.

10. An Economic Pandemic. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/03/09/coronavirus-economic-pandemic-impact-recession/> (date of access: 01.02.21).

11. Corona-Pandemie – eine Herausforderung für die deutsche Ratspräsidentenschaft. URL: <https://forum.dguv.de/ausgabe/5-2020/artikel/corona-pandemie-eine-herausforderung-fuer-die-deutsche-ratspraesidentschaft> (date of access: 01.02.21).

12. COVID-19: both a challenge and an opportunity for democracy. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/85054/covid-19-both-challenge-and-opportunity-democracy_en (date of access: 03.02.21).

13. CPC most important source of confidence for Chinese people. URL: <http://en.people.cn/n3/2020/0304/c98649-9664589.html> (date of access: 03.02.21).

14. Das Coronavirus und die EU. URL: <https://campus.uni-konstanz.de/wortwechsel/das-coronavirus-und-die-eu> (date of access: 01.02.21).

15. Gaub F. The geopolitical implications of the Covid-19 pandemic: study. Policy Department for External Relations. Directorate General for External Policies of the European Union. Belgium, 2020. P. 5-24.

16. How Hackers and Spies Could Sabotage the Coronavirus Fight. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/02/28/hackers-spies-coronavirus-espionage/> (date of access: 02.02.21).

17. Internationale Beziehungen nach der Corona-Pandemie. URL: <https://www.zebis.eu/veroeffentlichungen/positionen/internationale-beziehungen-nach-der-corona-pandemie/> (date of access: 02.02.21).

18. Lazarou E. Foreign policy consequences of coronavirus. At a glance. June, 2020.

19. Lippert B., Mair S., Perthes V. Internationale Politik unter Pandemie-Bedingungen. Stiftung Wissenschaft und Politik. Berlin, 2020. P. 59-64.

20. Observatory on The European Union: How will the Covid-19 pandemic affect the EU-China relations? Challenges and Perspectives. URL: <https://www.ie.edu/school-global-public-affairs/about/news/observatory-european-union-will-covid-19-pandemic-affect-eu-china-relations-challenges-perspectives/> (date of access: 03.02.21).

21. The Pandemic's 5 Silver Linings. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/05/26/coronavirus-pandemic-silver-linings-climate-change/> (date of access: 02.02.21).

22. Tonchev P. China's Soft Power in Southeast Europe. Sarajevo, 2020. P. 21-22.

23. Towards an EU global COVID-19 response 2.0: Boosting smarter finance. URL: <https://ecdpm.org/publications/towards-eu-global-covid-19-response-2-0-boosting-smarter-finance/> (date of access: 01.02.21).

24. Wettbewerb der Systeme. Die Corona-Pandemie als Herausforderung für Demokratie und europäische Integration. URL: <https://www.bpb.de/apuz/314353/die-corona-pandemie-als-herausforderung-fuer-demokratie-und-europaeische-integration> (date of access: 03.02.21).

25. Will European public opinion on international cooperation change in the face of COVID-19? URL: <https://ecdpm.org/talking-points/european-public-opinion-international-cooperation-change-covid-19/> (date of access: 01.02.21).

УДК 327.3: 329.1

Якимчук М. М.,

аспірантка кафедри політології та національної безпеки НаУОА

Науковий керівник: Сидорук Т. В.,

доктор політичних наук, професор

ПАРТІЙНИЙ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМ У НІМЕЧЧИНІ: ВИКЛИКИ ПЕРЕД ВИБОРАМИ 2021 Р.

У статті проаналізовано прояви євроскептицизму в німецькому парламенті та його вплив на формування німецької політики. Зокрема, визначено причини зростання євроскептицизму в Бундестазі, охарактеризовано позиції євроскептичних партій щодо подальшого співробітництва з ЄС та проаналізовано ймовірні результати виборів у 2021.

Ключові слова: *євроскептицизм, політичні партії Німеччини, зона євро, розширення ЄС, вибори.*

Yakymchuk M. M.

PARTY EUROSKEPTICISM IN GERMANY: CHALLENGES BEFORE THE 2021 ELECTION

The article analyses the Euroscepticism in the German parliament and its influence on the German policy. In particular, we identified reasons for the Euroscepticism's increasing in the Bundestag. Also, we paid attention to the Eurosceptic parties' positions on further cooperation with the EU and anyles possible election's results.

Key words: *Euroscepticism, German political parties, Eurozone, EU enlargement, elections.*

Німеччина є однією з держав-локомотивів європейської інтеграції. І будь-які найменші коливання у її політичному середовищі впливають на політику всього Європейського Союзу. Німеччина впливає на реалізацію спільної внутрішньої та зовнішньої політики організації. І найменші зміни у позиції Німеччини щодо ситуації у регіоні одразу позначаються на політиці організації та держав-сусідів. У зв'язку з цим зростає потреба вивчати та досліджувати про-

яви опозиції до ЄС у Німеччині, у тому числі у Бундестазі, оскільки Німеччина є представником парламентської демократії.

У порівнянні з іншими державами-членами, партійний євроскептицизм у Німеччині зародився значно пізніше. Тому питання опозиції до ЄС у Німеччині залишається малодослідженим. Частково вивченням цієї проблеми займалися Д. Вальред, Х. Хьюїтт, Г. Сидовів, проте дослідження є застарілими. Ми спробуємо охарактеризувати ознаки та прояви німецького євроскептицизму з урахування нових умов реалізації німецької політики.

Метою статті є проаналізувати вплив партійного євроскептицизму на політику Німеччини в ЄС. Реалізація мети сприяє виконанню таких завдань: визначити причини зростання євроскептицизму, охарактеризувати позиції євроскептичних партій щодо подальшого співробітництва з ЄС та проаналізувати ймовірні результати виборів у 2021 р.

За період від 90-их рр. XX століття і до підписання Лісабонського договору у 2007 р. організація перетворилася на потужного економічного та політичного гравця. Німеччина разом із Францією стали неофіційними представниками ЄС на міжнародній арені. Однак світова фінансова криза спричинила європейську боргову кризу та стала початком глобальних змін, які супроводжували організацію наступні десять років. Слабка спільна зовнішня політика опосередковано посприяла зростанню напливу біженців, що спровокувало міграційну кризу та дозволило втручання третіх суб'єктів в інформаційний простір держав-членів. Усі ці фактори сприяли формуванню негативного поля навколо організації та спровокували зростання рейтингів євроскептичних партій. Варто зазначити, що найбільше під впливом популістичних та євроскептичних партій опинилися держави-члени ЄС зі слабкою партійною системою. Хоча у Німеччині сформувалася доволі стійка парламентська демократія, але не вдалося уникнути появи нових опозиційно налаштованих до ЄС партій. Зокрема, у Німеччині зафіксовані такі антиєвропейські партії: Альтернатива для Німеччини, Ліві, партія Баварії, Національно-демократична партія Німеччини, Ліберально-консервативні реформатори, Свобода, Республіканці, Праві та партія Синіх (розпущена у 2019 р.). Однак реальний вплив на німецьку політику мають лише дві з них: Альтернатива для Німеччини та Ліві, які пройшли до національного та Європейського парламентів.

Незважаючи на інтенсивність внутрішньої та зовнішньої інтеграції, певний рівень опозиції до ЄС завжди був. Лідери партій звинувачували ЄС у кризах, аргументуючи свою позицію тим, що

без подальшої інтеграції цих проблем вдасться уникнути. Однак вони забували про те, що саме недопрацьована спільна політика посилила негативні наслідки, які були спричинені зовнішніми загрозами. На активізацію євроскептичних настроїв також вплинуло втручання третіх сторін, особливо Росії. Ще з радянських часів РФ підтримує тісні відносини з комуністичними та соціалістичними партіями Європи, зокрема з партією Лівих [3]. Окрім того, Росію звинувачують у фінансуванні ультраправих партій Європи, у тому числі Альтернативи для Німеччини. Німецькі інформаційні агенції надають докази, які підтверджують ці звинувачення [5]. Лідери німецької партії встановлюють відносини з провладними російськими партіями та підписують документи про поглиблення співпраці у сферах молодіжної політики [8]. Прямо чи опосередковано усі ці фактори вплинули на зростання недовіри до ЄС. А це, своєю чергою, послабило реалізацію спільної європейської політики та знизило рівень впливу Німеччини на європейські справи.

Рівень євроскептицизму у Німеччині тривалий час був досить низьким. Зокрема, Г. Сидовів провів дослідження, результати яких показали, що з 1984 по 2008 рр. відсоток тих, хто не підтримує членство в ЄС, коливається біля 10% [6]. Низька активність антиєвропейських сил спостерігалася і в Бундестазі, і на регіональному рівні. Уперше опозиційні сили перетнули 5% бар'єр та зайшли у німецький парламент у 2005 р. Тоді партія Лівих набрала 8,7% і, відповідно, отримала 51 місце в німецькому парламенті (див. Рис. 1).

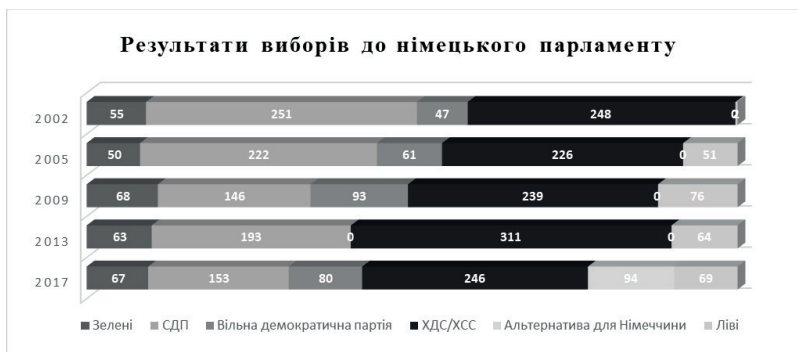

Рис. 1. Результати виборів до німецького парламенту 2002-2017 рр.

Зростання популярності євроскептиків саме у цей період зумовлене розширенням ЄС, яке викликало неоднозначні дискусії. Громадяни Німеччини остерігалися втратити свої привілеї та стабільність, тому з оберегою сприйняли нових членів, що позначилося на результатах виборів. У той період починає зростати популярність Лівих. На виборах до парламенту 2009 р. у розпалі економічної кризи Ліві вже брали участь у виборах у новому складі, об'єднавшись з Партією демократичного соціалізму та партією Трудової та соціальної справедливості – Виборча альтернатива (у майбутньому Альтернатива для Німеччини). Пропагуючи соціалістичні ідеї, вони виграли ще 20 місць. Однак на виборах у 2013 р. втратили декілька місць. Попри це упродовж тривалого часу зберігають свій електорат, який дозволяє їм утримувати стабільну позицію в парламенті.

Партія Лівих не має чітко виражених євроскептичних поглядів, проте у риторичі їх лідерів прослідковуються певний скептицизм до поглиблення інтеграції ЄС. Варто зауважити, що Ліві у середині партії теж розділені щодо формату роботи з ЄС. Партія у 2014 р., представляючи свою передвиборчу програму, не могла дійти згоди щодо спільної позиції у відносинах з ЄС. Попри євроскептичні формулювання у програмі, відповідно до яких ЄС визначили як недемократичну організацію, лідер партії Г. Гісі зазначив, що жодних ознак євроскептицизму партія немає і буде захищати ідею європейської інтеграції [3]. Партія ніби-то підтримує європейську інтеграцію, але критикує неоліберальний підхід організації, який базується на економічній лібералізації, вільному ринку та приватизації. Також Ліві досить розкритикували Лісабонську угоду. Окрім того, партія закликає до демократизації інституцій ЄС, при цьому не пояснюючи, що саме розуміє під цим процесом [1]. Ліві утримують позиції через посилену соціалістичну риторичу, яка є досить популярною на сході Німеччини через тривалий радянський вплив. Незважаючи на зростання рейтингів Лівих, до 2013 р. у Німеччині євроскептицизм перебував у латентній стадії та не сприймався як загроза європейській інтеграції. Однак дискусії у Лівих щодо майбутнього формату співпраці з ЄС та створення нової популістичної партії Альтернатива для Німеччини вивели питання опозиції до ЄС на порядок денний німецької політики.

Через наслідки кризи зони євро та міграції біженців у партії ХДС сформувалася опозиційна група Альтернативний вибір, яка у 2013 р. відокремилася і перетворилася в окрему партію Альтернатива для Німеччини. Члени партії Альтернатива для Німеччини є представниками правого популізму та м'якого євроскептицизму.

Якщо проаналізувати позицію партійних лідерів щодо ключових напрямків роботи ЄС, то варто звернути увагу на те, що вони не підтримують функціонування євро зони і виступають за її розпуск. Також закликають розпочати ефективну протидію міграції до ЄС та ФРН. Окрім того, члени партії проти проведення спільної безпекової та зовнішньої політики та повністю відкидають подальше розширення організації. Спірним питанням для партії є співробітництво в рамках спільного ринку та торгівлі. Щодо спільної економічної політики позиції членів партії різняться. Але офіційно Альтернатива для Німеччини підтримує членство в ЄС. Партія входить до євроскептичної європейської групи «Ідентичність та демократія» та отримала 11 місць з 96 у європейському парламенті. Окрім того, вони підтримують тісні відносини з Росією [2]. Хоча антиєвропейські настрої у Європі поступово знижуються, підтримка партії Альтернатива для Німеччини зростає, кількість членів партії також збільшується (див. рис. 2).

Рис. 2. Кількість членів партії Альтернатива для Німеччини у тис.

Після свого заснування партія одразу поставила за мету подолати 5% бар'єр та пройти до Бундестагу і уже на виборах 2017 р. подвоїла свої очікування і набрала 13% (див. Рис.1). На останніх виборах до Бундестагу у 2017 р. представництво євроскептиків зросло більш, ніж удвічі. Також певні сумніви щодо європейського політичного проекту почали з'являтися у проєвропейських партіях.

Так як А. Меркель залишила посаду голови партії і більше не буде висувати свою кандидатуру на посаду канцлера, у партії ХДС велися тривалі обговорення щодо того, хто все-таки буде представляти

партію на наступних парламентських виборах, які мають відбутися уже восени 2021 р.. Після складних дискусій було обрано А. Лашета. Його можна віднести до проросійських євроскептиків, адже він підтримує реалізацію російського проекту Північний потік-2 та виступає за зняття санкцій з Росії [7]. Хоча його позиція щодо врегулювання міграційної кризи та кризи зони євро збігається з позицією А. Меркель, не виключено, що ХДС/ХСС може змістити курс у проросійський бік. Окрім того, відповідно до останніх соціологічних опитувань, партія лідирує з великим відривом від своїх конкурентів, що свідчить про високу ймовірність обрання А. Лашета на керівні посади в управлінні Німеччиною. Однак, про посаду канцлера думати ще зарано, оскільки є ще один кандидат з ХДС М. Шюдер, який був міністром фінансів та лідером партії. Також варто згадати про міністра фінансів О. Шольца з СДП, який користується досить великою підтримкою серед громадян. Окрім того варто пам'ятати і про політичні амбіції президента Європарламенту 2012-2017 рр. та колишнього лідера партії СДП М. Шульц. Щодо партії Зелених, то їх рейтинг досить швидко зріс до 18%. Відповідно до останніх соціологічних опитувань, проведених у лютому 2021 р., упевнену перемогу жодна партія не отримає [4]. Отже, буде сформована коаліція, яка фактично і визначатиме ім'я нового канцлера. Євроскептична партія Альтернатива для Німеччини знову опититься в опозиції. Відповідно до тих же опитувань їх рейтинг упав з 12% до 9%. Рейтинг Лівих теж дещо знизився з 9% до 7% [4]. Такі соціологічні дані свідчать про зниження рівня євроскептицизму у Німеччині, хоча це ще не остаточні результати.

Кого б не обрали, після парламентських виборів політика Німеччини не зміниться кардинально і канцлер буде продовжувати реалізовувати закладений раніше курс. Проте відкритим питанням залишається, чи зможе новий канцлер протистояти кризам, так як це робила А. Меркель. Адже не варто применшувати її роль у забезпеченні політичної та економічної стабільності ЄС. Саме така політика А. Меркель гарантувала відносно низький рівень євроскептицизму у Німеччині. Проблема навіть не в тому, що новий канцлер не зможе протидіяти загрозам, які постають перед Німеччиною та ЄС, а в тому, що нове керівництво витратить чимало часу на становлення своєї позиції та бачення майбутнього ФРН у ЄС, і це може спричинити зростання опозиції до ЄС.

Охарактеризувавши прояви євроскептицизму в Німеччині, варто віднести Німеччину до держав з найнижчим рівнем опозиції до ЄС, оскільки у державі не зафіксовані партії жорсткого євроскептицизму

і жодна політична сила не пропагує вихід з організації. Занепокоєння може викликати діяльність та особисті погляди деяких німецьких політиків, які здійснюють суттєвий вплив на німецькі справи. Німеччина є локомотивом інтеграції і навіть незначні антиєвропейські погляди сповільнюють процес зближення держав-членів та уніфікації законодавства, що робить ЄС бездієвим перед серйозними викликам. Перспективним напрямком дослідження залишається детальний аналіз програм євроскептичних партій держав-членів ЄС. Це допоможе зрозуміти реальні настрої партії щодо перспектив подальшої як внутрішньої, так і зовнішньої інтеграції.

Джерела та література

1. Bundestag paves way for Lisbon Treaty ratification. 2009. URL: <https://web.archive.org/web/20110609230050/http://www.euractiv.com/en/future-eu/bundestag-paves-way-lisbon-treaty-ratification/article-185252?Ref=RSS>
2. Die Programmatik der AfD. 2018. URL: <https://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/afd/273132/programmatik>
3. Eurosceptic election manifesto divides Germany's left. 2016. URL: <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2014/news/eurosceptic-election-manifesto-divides-germany-s-left/>
4. GMS (Gesellschaft für Markt- und Sozialforschung). 2021. URL: <https://www.wahlrecht.de/umfragen/gms.htm>
5. Parteienfinanzierung aus Russland oder verschwörungstheoretischer Unfug? 2017. URL: https://www.deutschlandfunk.de/moskau-und-die-afd-parteienfinanzierung-aus-russland-oder.2852.de.html?dram:article_id=344384
6. Sydow G. Politicizing Europe: Patterns of party-based opposition to European integration. 2013. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:614179/FULLTEXT01.pdf>
7. What do new CDU chief's pro-Russia views mean for Europe?. 2021. URL: <https://euobserver.com/political/150647>
8. Who are the allies of Vladimir Putin and Russia in Germany? 2019. URL: <https://www.dw.com/en/who-are-the-allies-of-vladimir-putin-and-russia-in-germany/a-43167367>

УДК 327(71)

Ясинецький К. В.,

студент 2 курсу НаУОА

Науковий керівник: Матвійчук Н. В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ВІД NAFTA ДО USMCA

У статті розглянуто інтеграційні процеси країн Північної Америки, а саме: передумови, мета, розвиток, співпраця між країнами у регіональному об'єднанні NAFTA і головні причини трансформації об'єднання у іншу угоду – USMCA. Також проаналізовано відносини США, Канади та Мексики у межах договорів.

Ключові слова: США, Канада, Мексика, NAFTA, USMCA, Д. Трамп.

Yasynetskyi K. V.

INTEGRATION PROCESSES IN NORTH AMERICA: FROM NAFTA TO USMCA

The article examines the integration processes of the North American countries, namely: preconditions, purpose, development, cooperation between the countries in the regional association NAFTA and the main reasons for the transformation of the old association into another USMCA agreement. The relations between the USA, Canada and Mexico within the framework of agreements are also analyzed.

Key words: USA, Canada, Mexico, NAFTA, USMCA, D. Trump.

Підписавши угоду NAFTA, країни Північної Америки посилили їх співпрацю, покращивши економічну ситуацію та укріпивши позиції США, Канади та Мексики у світі. Однак через деякі проблеми, угоду довелося переформатувати в USMCA, більш вигідну для США, проте кожний новий президент США по-іншому сприймає раніше підписану угоду, тому завжди існує можливість чергового перегляду домовленості.

Хоч «модернізація» договору пройшла нещодавно, уже наявні роботи науковців: Х. Лонг, Р. Сабріни, Д. Ветлеса, Л. Кет та інші. Роботи дослідників присвячені низці важливих аспектів проблеми: зміна формату угоди, вплив NAFTA на співпрацю між країнами, зміна показників економіки та процес переформатування договору. Також необхідно зазначити вчених, які досліджували питання NAFTA: Ч. П. Боун, Даніель В. Дрезнер, Д. Трефлер та інші.

Мета статті: розглянути передумови до створення NAFTA, розвитку та переформатування договору за часів Д. Трампа.

Завдання статті: визначити особливості обох угод та значення для США, Канади та Мексики.

Співпраця між США та Канадою почалася з підписання «Плану Еббота» у 1947 р., наступним кроком для посилення співпраці стало підписання договору у 1959 р., в якому зазначалося про співпрацю у військовій сфері. У 1970 р. почалися перемовини між США, Канадою та Мексикою щодо утворення союзу у сфері енергетики. Р. Рейган – президент США у 1981-1989 рр., став одним з головних ініціаторів створення союзу, і вже у 1988 р. після довгих переговорів було підписано канадсько-американський договір (CUSFTA), в якому йшлося про створення зони вільної торгівлі між США та Канадою. Президент Мексики К. Салінас де Гортарі не хотів залишатися поза договором і запропонував президенту США подібну угоду для того, щоб залучити іноземні інвестиції до Мексики. Прем'єр-міністр Канади Б. Малроні побоювався, що його країна втратить всі переваги, які надавав їй договір з США, тому він доєднався до цих перемовин, так вони стали тристоронніми.

За президента Дж. Буша-старшого 17 грудня 1992 р. було підписано договір NAFTA, він замінив собою канадсько-американський договір, проте до країн учасниць додалась Мексика, угода набрала чинності у 1994 р. Серед основних цілей NAFTA були: 1) усунення митних і паспортних бар'єрів і стимулювання руху товарів і послуг між країнами-учасницями угоди; 2) створення і підтримання умов для справедливої конкуренції в зоні вільної торгівлі; 3) залучення інвестицій в країни-члени договору; 4) створення бази для майбутньої тристоронньої, регіональної та міжнародної кооперації з метою розширення і покращення Угоди [20].

Однією з головних особливостей угоди є те, що вона являє собою об'єднання континентального масштабу, хоча і складається усього з трьох країн. Також унікальним є те, що цей договір об'єднує високорозвинуті держави, такі як США та Канада, з країною, що розвивається – Мексикою. США є важливим гравцем в цьому угрупованні,

тому що всі торговельні та інвестиційні шляхи проходять саме через цю країну.

Основними джерелами інвестицій в NAFTA виступають ТНК. Їх діяльність зосереджена головним чином в наукових галузях (США і Канада) і в обробній промисловості (Мексика). Галузева структура взаємних інвестицій США, Канади й Мексики різна. В США та Канаді інвестиції зосереджені у сфері послуг – банківських і фінансових, тоді як в Мексиці інвестують переважно у виробничий сектор. В результаті дії Угоди обсяг взаємних інвестицій за період 1994-2008 рр. збільшився в 6 разів [18]. Для Мексики інвестиції були вкрай необхідними, тому для них було встановлено деякі правила: 1) пом'якшення режиму для північноамериканських капіталовкладень в Мексиці, 2) лібералізація діяльності американських і канадських банків на фінансовому ринку в Мексиці, 3) було затверджено п'ять основних принципів захисту іноземних інвесторів і їх інвестицій в зоні вільної торгівлі: недискримінаційний режим; зняття особливих вимог до інвестицій або інвесторам; вільне переміщення фінансів, що мають відношення до інвестицій; експропріація тільки відповідно до міжнародного права: право звертатися до Міжнародного суду в разі порушення Угоди [6].

Оскільки між країнами було встановлено зону вільної торгівлі, підвищився рівень співпраці між США, Канадою і Мексикою. Перші дані про те, як змінилася ситуація у торгівлі, були опубліковані у 1999 р., після 5 років підписання договору. Дані опублікувала Комісія договору про зону вільної торгівлі (NAFTA Free Trade Commission), в них зазначалося що країни-учасниці отримали 14,2 млн нових робочих місць [17]. Якщо на 1993 р. загальна торгівля між країнами складала 306 млрд доларів, то станом на 2002 р., експорт між ними зріс майже в двічі і почав становити 626 млрд доларів [14]. Станом на 2004 р. на країни NAFTA припадало майже 19% світового експорту і 25% імпорту [14]. Тобто, підписання угоди між США, Канадою та Мексикою дозволило їм краще конкурувати з Китаєм та Європейським Союзом.

Новий етап розвитку партнерства розпочався з 2004 р., коли між країнами Угоди про вільну торгівлю в Центральній Америці (CAFTA) (Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Коста-Ріка та Нікарагуа) та країнами-учасницями NAFTA було підписано договір. У цьому ж році Домініканська Республіка приєдналася до групи, підписавши угоду про вільну торгівлю зі США, згодом доєдналася Колумбія у 2006 р., а також Перу (2007 р.) та Панама (2011 р.). На думку багатьох експертів, Транстихоокеанське партнерство (ТТП), яке було

підписано 5 жовтня 2015 р., було спробою розширення NAFTA у значно більших масштабах.

Попри всі досягнення, все одно залишалося багато проблем. Через імміграційні обмеження, розрив у заробітній платі між Мексикою, з одного боку, та США та Канадою, з іншого, не зменшувався. Відсутність інфраструктури в Мексиці призвела до того, що багато американських та канадських фірм вирішили не інвестувати безпосередньо в цю країну. Економічне зростання протягом періоду існування NAFTA не задовільняло жодну із країн-учасниць. США та Канада постраждали від економічних рецесій, включаючи Велику рецесію 2007–2009 рр., затьмаривши будь-які корисні наслідки, які могла надати NAFTA. Зростання ВВП Мексики відбувалося повільніше у порівнянні з іншими країнами Латинської Америки, такими як Бразилія, Чилі та ін., зростання заробітної платні також не було суттєвим. У 2008 р. NAFTA виконала всі зазначені цілі, потроївши свої показники і укріпивши своє звання найбільшої зони вільної торгівлі у світі [12]. Однак у 2009 р. в США змінився президент, ним став Б. Обама, який ще на початку передвиборчої агітації, почав критикувати тристоронній договір. Б. Обама вважав, що цей договір обмежує заробітну плату американських робітників і підвищує рівень безробіття, тому його необхідно переробити, однак через наявність більш важливих проблем на міжнародній арені, це питання було відкладене. Переломний час для NAFTA наступив під час каденції Д. Трампа, оскільки саме за його правління зміни в угоді NAFTA стали пріоритетними для зовнішньої політики США.

Д. Трамп став президентом США у січні 2017 р. і відразу почав переглядати всі договори, в яких були присутні США. Першим під удар потрапив договір ТТП (Транстихоокеанське партнерство), одразу після цього Д. Трамп націлився на NAFTA. Президент США зазначив, що він готовий зробити усе, аби повернути якнайбільше робочих місць до США, навіть готовий вивести свою країну з «найгіршої» укладеної торгівельної угоди [15]. На думку Д. Трампа і його прихильників, саме NAFTA є причиною того, що «тисячі американців» втратили свої робочі місця, а американський бізнес переїс виробництво в Мексику, середня заробітна плата в якій майже вчетверо нижче, ніж в США [12]. Відтак представники США, Канади та Мексики почали переговори щодо NAFTA у серпні 2017 р. (однак вони виявилися провальними і тільки загострили відносини між країнами). Найбільша напруженість у відносинах між США та Канадою припала на 2018 р., коли Д. Трамп вирішив ввести мита на імпорт канадської сталі та алюмінію, це загрожувало розв'язанням

торгової війни між партнерами. У 2017 р. дефіцит зовнішньої торгівлі США з Мексикою склав близько 63 млрд доларів, а з Канадою – 11 млрд доларів [11]. За роки дії NAFTA інвестиції США в Мексику виросли майже в сім разів, а в економіку Канади в три рази [17]. Очевидно, що відновлення торгових бар'єрів з США негативно вплинуло б на економіку її сусідів. Ситуація з Мексикою дещо відрізнялась від канадського сценарію через те, що Мексика більше залежала від США, ніж Канада. Д. Трамп почав погрожувати Мексиці запровадженням 5% мита на імпорт – це є суттєвим ударом по мексиканській економіці через те, що більша частина експорту йде саме до США. Відтак наприкінці серпня 2018 р. Мексика і США домовилися про укладення нової торгівельної угоди. Після напружених перемовин Канада також вирішила приєднатися до угоди USMCA (також відомою як NAFTA 2.0). Пакт підписали Д. Трамп, Д. Трюдо та Е. Пенья Ньето. Угода набрала чинності 1 липня 2020 р.

Найважливіші положення угоди стосувалися сфер молочного та сільського господарства, автомобільної промисловості, інтелектуальної власності, захисту праці та утвердили термін дії нової угоди. Нові положення угоди зазначали що: 1) молочне та сільське господарство USMCA збільшить доступ американських фермерів до канадського молочного ринку внаслідок збільшення кількості американських товарів, які можна експортувати до Канади без мита; 2) автомобільна промисловість (одна з найбільш значущих частин USMCA) передбачає нові правила торгівлі автомобілями та автомобільними деталями. Відповідно до NAFTA автомобілі та вантажівки, які мають принаймні 62,5% компонентів, виготовлених в одній з трьох країн-учасниць, можуть продаватися без мита. USMCA збільшила цю мінімальну вимогу до 75%; 3) USMCA посилює захист інтелектуальної власності [26]. Серед інших змін у торговій політиці нова угода подовжує термін авторських прав до 70 років після життя творця (у деяких випадках подовжується тільки на 20 років). USMCA забороняє тарифи на цифрову музику, електронні книги та інші подібні цифрові продукти; 4) захист праці USMCA створює незалежну слідчу комісію, яка може розслідувати справи щодо фабрик, які винні у порушенні прав працівників, і зупиняти відвантаження з фабрик, які, порушують законодавство про працю [26]. Крім того, Мексика заявила, що запровадить широкий спектр трудових реформ для захисту працівників. Угода USMCA втратить чинність через 16 років у разі її непоновлення, також США, Канада та Мексика повинні спільно переглянути угоду через 6 років [26].

Характер цих змін не є суттєвим, можна навіть сказати що це повторення основних положень угоди NAFTA з мінімальними змінами. Хоча Д. Трамп і представив угоду як щось інноваційне та нове, проте USMCA дуже схожа на NAFTA та очікується, що всі ці зміни незначною мірою вплинуть на економічну ситуацію в країнах. Колишній торговий представник США М. Кантор, який керував підписанням NAFTA під час адміністрації Б. Клінтона, сказав: «Це і справді NAFTA» [23].

20 січня 2021 р. в США змінився президент, ним став Дж. Байден. Він повністю підтримує модернізацію цієї угоди, урахувавши те, що більшість робітників підтримала її. Також Дж. Байден зазначив, що буде намагатися розширити та укріпити співпрацю між країнами угоди USMCA [9].

Отже, впродовж 1993-2016 рр. товарний обіг між країнами угоди NAFTA збільшився до 1,1 трлн доларів, тобто він зріс майже в 3 рази. Однак США імпортувала більше товарів, ніж експортувала, Д. Трамп зазначив: «США мають дефіцит торгівлі з Мексикою на 60 мільярдів доларів. Це була одностороння угода з самого початку NAFTA» [13]. «Модернізація», як вважають деякі вчені, від NAFTA до USMCA була тільки питанням часу: незважаючи на проблеми у перемовинах між країнами, вони все одно дійшли до консенсусу, затвердивши угоду USMCA.

Джерела та література

1. Важливу торговельну угоду, укладену Трампом, затвердили в Конгресі США. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/torhovelnahoda-usmca/5213687.html> (дата звернення: 1.02.2021).

2. Канада, США та Мексика домовилися про заміну NAFTA. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2548952-kanada-ssa-ta-meksika-domovilisa-pro-zaminu-nafta.html> (дата звернення: 5.02.2021).

3. Кромф І. США, Канада і Мексика уклали угоду про вільну торгівлю. URL: <https://uain.press/news/usmca-ssha-kanada-meksyka-uklaly-ugodu-pro-vilnu-torgivlyu-959297> (дата звернення: 1.02.2021).

4. У США ухвалили торговельну угоду з Мексикою і Канадою. URL: <https://www.dw.com/uk/51746848> (дата звернення: 5.02.2021).

5. Новое соглашение о свободной торговле между Мексикой, США и Канадой вступает в силу. URL: <https://www.interfax.ru/world/715543> (дата звернення: 5.02.2021).

6. Североамериканская зона свободной торговли (НАФТА). URL: <https://www.grandars.ru/student/mirovaya-ekonomika/nafta.html> (дата звернення: 2.02.2021).

7. 6 Benefits of NAFTA by K. Amadeo. URL: <https://www.thebalance.com/advantages-of-nafta-3306271> (дата звернення: 2.02.2021).

8. After Trump: What Will Biden Do on Trade? by J. McBride. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/after-trump-what-will-biden-do-trade> (дата звернення: 6.02.2021).

9. Biden Says He Supports USMCA, Citing Provisions for Labor. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-20/biden-says-he-supports-usmca-citing-provisions-for-labor> (дата звернення: 6.02.2021).

10. Biden's Trade Team is Stacked with USMCA Linchpins by T. Morgan. URL: <https://www.agweb.com/news/policy/politics/bidens-trade-team-stacked-usmca-linchpins> (дата звернення: 6.02.2021).

11. How NAFTA affects US retail. URL: <https://www.kearney.com/consumer-retail/article/?/a/how-nafta-affects-us-retail-full-article> (дата звернення: 2.02.2021).

12. NAFTA and the USMCA: Weighing the Impact of North American Trade by A. Chatzky, J. McBride, and M. A. Sergie. URL: <https://www.cfr.org/background/naftas-economic-impact> (дата звернення: 5.02.2021).

13. NAFTA Will Live Another Day, And Be Based On Obama's TPP by K. Rapoza. URL: <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2017/08/14/nafta-will-live-another-day-and-be-based-on-obamas-tpp/?sh=63197e286016> (дата звернення: 4.02.2021).

14. NAFTA: A decade of strengthening a dynamic relationship. URL: <https://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/nafta-alena/nafta10.aspx?lang=en> (дата звернення: 1.02.2021).

15. Nafta: 'Single worst deal ever approved'. URL: <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-37479586> (дата звернення: 5.02.2021).

16. NAFTA NOW. URL: http://www.naftanow.org/dispute/default_en.html (дата звернення: 1.02.2021).

17. NAFTA's Winners and Losers by D. Floyd. URL: <https://www.investopedia.com/articles/economics/08/north-american-free-trade-agreement.asp> (дата звернення: 2.02.2021).

18. North American Free Trade Agreement- Canada-United States-Mexico. URL: <https://www.britannica.com/event/North-American-Free-Trade-Agreement/Renegotiation>(дата звернення: 5.02.2021).

19. North American Free Trade Agreement by P. Bondarenko. URL: <https://www.britannica.com/event/North-American-Free-Trade-Agreement> (дата звернення: 2.02.2021).

20. North American Free Trade Agreement. URL: <https://www.cbp.gov/trade/nafta> (дата звернення: 3.02.2021).

21. North American Free Trade Agreement (NAFTA). URL: <https://www.trade.gov/north-american-free-trade-agreement-nafta> (дата звернення: 2.02.2021).

22. The high price of 'free' trade by R. E. Scott. URL: https://www.epi.org/publication/briefingpapers_bp147/ (дата звернення: 2.02.2021).

23. Trade Agreement USMCA. URL: <http://revistacentro.org/index.php/2020/12/19/trade-agreement-usmca/> (дата звернення: 5.02.2021).

24. United States-Mexico-Canada Agreement. URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement> (дата звернення: 5.02.2021).

25. USMCA. URL: <https://www.dw.com/uk/usmca/t-51755621> (дата звернення: 5.02.2021).

26. USMCA by N. Reiff. URL: <https://www.investopedia.com/usmca-4582387> (дата звернення: 6.02.2021).

27. What Is the North American Free Trade Agreement (NAFTA)? by K. Amadeo. URL: <https://www.thebalance.com/nafta-definition-north-american-free-trade-agreement-3306147> (дата звернення: 1.02.2021).

Збірник наукових праць

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ**

Серія «Міжнародні відносини»

Випуск 6

**Комп'ютерна верстка Наталії Крушинської
Художнє оформлення обкладинки Яніни Загурської**

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 20,23. Наклад 50 прим. Зам. № 28–21.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свиначук М. В.
Тел. (+38068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net.